

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN KAMU KAYNAKLI
EKONOMİK DESTEKLERE ETKİLERİNİN ANALİZİ: AYDIN İLİ
ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Emine Ebru BOZÇELİK

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

ARALIK, 2020

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN KAMU KAYNAKLI
EKONOMİK DESTEKLERE ETKİLERİNİN ANALİZİ: AYDIN İLİ
ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Emine Ebru BOZÇELİK

(Y1212.640033)

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Beyhan Hilal YASLIDAĞ

ARALIK, 2020

ONAYFORMU

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak sunduğum “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Kamu Kaynaklı Ekonomik Desteklere Etkilerinin Analizi: Aydın İli Örneği” adlı tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilenden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (08/12/2020)

Emine Ebru BOZÇELİK

ÖNSÖZ

Son dönemlerde dünya çapında ve ülkemizde önemi her geçen gün artan bir konu üzerinde yapmış olduğum tez çalışmasında her daim yanımda olan, bilgisi ve insani değerleriyle örnek aldığım, çalışmaktan onur duyduğum, birikimlerinden yararlandığım değerli hocam, rehberim Dr. Öğr. Üyesi Beyhan Hilal YASLIDAĞ'a bu süreçte bana göstermiş olduğu sabır ve sevgiden dolayı teşekkür ederim.

Doktora eğitimim devam ettiği sürece desteğini esirgemeyen, daima rehberlik eden İstanbul Aydın Üniversitesi çalışanlarına, tez aşamamda tez izleme komisyonunda görev almayı üstlenen kıymetli görüşleriyle bana rehber olan ve sunumlar sırasında bilgi birikimlerini benden esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Hüseyin SELİMLER, Doç. Dr. Cüneyt DİRİCAN'a, jüri görevini üstlenen kıymetli vaktini ve bilgisini bana ayıran Doç. Dr. Süleyman KALE hocama ve Dr. Öğr. Üyesi Hülya BOYDAŞ HAZAR hocama teşekkür ederim.

Tez çalışmamda özellikle araştırma bölümünde yanımda olan iş arkadaşlığından ziyade görevlerimi emanet edebileceğim dostum olan Dilara BÜYÜKÖZER'e, Banu KALFA başta olmak üzere bana destek olan tüm çalışma arkadaşlarıma ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına teşekkür ederim.

Son olarak hayatımın her anında yanımda olan, çözüm odaklı önerileriyle doktora öğrenim süresince beni motive eden ve her daim desteklerini esirgemeyen hayat arkadaşım, iş arkadaşım, sevgili eşim Seyfi BOZÇELİK'e, ablam Tuba BAYDAK ve BAYDAK ailesine teşekkür ederim.

Aralık 2020

Emine Ebru BOZÇELİK

FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN KAMU KAYNAKLI EKONOMİK DESTEKLERE ETKİLERİNİN ANALİZİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Birey ve ailenin finansal okuryazarlık düzeyi son yüzyılın önemli başlıklarından biri olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkeler uzun zaman önce bu durumun farkına varıp geliştirilmesi için çeşitli önlemler almışlardır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere ve Avustralya gibi ülkeler finansal okuryazarlık konusunda yoğun çalışmalar yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalarda, gerek bireyin tek tek gerekse toplumun bir bütün olarak bu konuda gelişebilmesi için atılan ve atılması gereken adımlar kontrol edilmekte ve ihtiyaç duyulan güncellemeler yapılmaktadır.

Finansal Okuryazarlık konusunun önemi, birçok unsurun yanı sıra özellikle küresel kriz ile birlikte ortaya çıkmıştır. Mortgage Krizi ile birlikte de hane halklarının birincil sorunlarından biri halini almıştır. Ayrıca devletlerin kendi bireylerini, emeklilik dönemlerindeki hak edecekleri gelirleri konusunda giderek yalnız bırakması ile birlikte, bireyler parasal konular hakkında eksik bilgilerinin olduğunu fark etmeye başlamışlardır. Tasarruf konusu artık bireyin daha fazla gündemindedir. Tasarruf ile birlikte, tasarrufların ne şekilde değerlendirileceği, hangi yatırım aracından nasıl faydalanılabileceği konuları da oldukça önem kazanmıştır. Giderek büyüyen ve küreselleşen finansal sistemlerde birçok ve karmaşık seçeneğin olduğu ortamda bireylerin kafalarının karışmaması mümkün değildir. Karşılaştıkları bu sorunun çözümüne dair cevap ise “Finansal Okuryazarlık” tır.

Sadece tasarruf konularında değil, aile bütçesinin yönetilmesi konularında da finansal okuryazar olmakta fayda vardır. Son yıllarda dünya genelinde etkisini gösteren ekonomik krizler sonrasında ülkelerde yoksul nüfus giderek artar bir hal almış ve yoksullukla mücadele programları ülkelerin öncelikli politikası olmuştur. Ülkedeki gelir dağılımı adaletsizliğinin baş göstermesiyle toplum içerisinde huzursuzluk meydana gelmiş bunun sonucu sosyal barış bozulmuştur. Sosyal barış refah devletinin gerçekleşmesinin ve iktisadi anlamda kalkınmanın ön koşulunu

oluşturmaktadır, bu nedenle yaşanan krizlerin de önünü alabilmek için yoksullukla mücadelede ilk önlem olarak tüm ülkelerde sosyal yardımlar kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal yardımların giderek artan maliyetleri ve çeşitliliği, sürekliliği açısından doğru bir uygulama olup olmadığı bir çok kesim tarafından bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Amacı yoksulluğu gidermek olan sosyal yardımların devlet bütçelerinde oluşturduğu yük ve bireylerin davranışlarındaki olumsuzluk neticesinde sürdürülebilir yardımlar olarak bazı kesimler tarafından kabul edilmemekle birlikte, uzun vadede yoksulluğa çözüm üretemeyeceğini savunmaktadırlar.

Devlet tarafından sosyal ve ekonomik anlamda yerine getirmesi gereken ödevleri mali kaynakları ölçüsünde yerine getirmesi, kamu kaynaklarının etkili, verimli ve ekonomik kullanması gerekliliği ülkenin kalkınmasında, yaşanan ve yaşanması olası ekonomik krizleri bertaraf etmesinde de önemli bir ölçüttür. Yapılan çalışmalar ve görüşler değerlendirildiğinde sosyal yardımlar ile tespit edilen sorunlar, eğitim seviyesindeki düşüklük nedeniyle sosyal yardıma muhtaçlık ve yoksulluğun nesiller arası aktarımının önüne geçebilecek, eğitim düzeyini yükseltici, istihdamı teşvik edici sosyal yardım programlarının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bu çerçevede özellikle yaşanan ekonomik krizler ile birlikte bireylerin yoksullaşması, fatura ödemeleri, vergi ödemeleri, eğitim harcamaları, konut kredileri gibi yaşamını sürdürürken karşılaştığı pek çok sorunlar ile bu sorunlarla nasıl mücadele edebileceği yönde devlet ve sivil toplum kuruluşları gibi kamu yararını gözeten aktörler tarafından desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmış ve finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesine yönelik bir takım faaliyetler düzenlenmesi ve faaliyetleri yoksullukla mücadele kapsamında yapılan programlar içerisine dahil ederek toplumda bilinç oluşturulması zorunlu olmuştur.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, finansal konuda bilinçli bireylerin çoğalması toplumsal refahı da beraberinde getirecektir. Ancak bu şekilde kalkınmanın önü açılacaktır. Birey, devlet ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile finansal okuryazarlık konularında destekler sağlanarak kalkınma hedefine ulaşma konusunda büyük adımlar atılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Sosyal Yardım, Bütçe, Transfer Harcamalar, Kamu Borcu.

ANALYSIS OF THE EFFECTS OF FINANSIAL LITERACY ON PUBLIC SOURCE ECONOMIC SUPPORT: A CASE OF AYDIN

ABSTRACT

The financial literacy level of the individual and the family has been one of the important topics of the last century. Especially developed countries have taken various measures to realize this situation long ago. Countries such as the United States, Canada, The United Kingdom and Australia are working on financial literacy. In the studies carried out, the steps taken and the necessary steps to be taken in order for the individual to develop in this regard as a whole and the society as a whole are checked and updates are made as needed.

The importance of Financial Literacy has emerged with the global crisis as well as many other factors. Together with the Mortgage Crisis, it has become one of the primary problems of the households. In addition, as individuals began to become lonely about their income during retirement, individuals began to realize that they had incomplete information about monetary issues. Savings are now on the agenda of the individual. In addition to the savings, the way in which the savings are evaluated and the ways in which the investment tool can be used has gained importance. It is not possible for individuals to be confused in an environment where there are many and complex options in the growing and globalized financial systems. The answer to this problem is Financial Literacy.

It is useful to be financial literate not only in saving issues but also in managing family budget. In recent years, after the economic crises that have shown an impact on the World, the poor population has increased gradually and the anti-poverty programs have become the primary policy of the countries. With the emergence of income distribution injustice in the country, unrest occurred in the society as a result of which social peace deteriorated. Social peace is the precondition for the realization of the welfare state and economic development, therefore, social aid has not been used in all countries as the first measure to combat poverty in order to prevent its crises. However, it is a matter of debate whether or not social benefits

are a correct practice in terms of their increasing costs and diversity, continuity and sustainability. Although social aids aiming to eliminate poverty are not accepted by some groups as a sustainable aid as a result of the burden it brings to the state budgets and the behavior of individuals, they argue that they cannot produce a solution to poverty in the long term.

It is also an important criterion for the country to fulfill the duties that must be fulfilled socially and economically in terms of financial resources, and the necessity of using public resources effectively, efficiently and economically in the development of the country and eliminating the economic crises experienced and likely to be experienced. When the studies and opinions are evaluated, the problems identified with social aids have revealed the necessity to develop social aid programs that increase the level of education and encourage employment, which may prevent the intergenerational transfer of poverty and poverty due to the low level of education.

In this context, it is necessary to support financial problems such as individuals' impoverishment, bill payments, tax payments, education expenditures, housing loans, as well as the financial, financial and civil society organizations that need to be supported by the government, private sector and non-governmental organizations. It has revealed the necessity of raising awareness in the society by organizing a number of activities aimed at raising literacy level and including this in programs to combat poverty.

When evaluated socially, the proliferation of individuals who are conscious about financial issues will bring social welfare. Only in this way will development be opened. With the cooperation of individuals, government and non-governmental organizations, great steps will be taken to reach the development target by providing support in financial literacy.

Key Words: Financial Literacy, Social Aid, Budget, Transfer Spending, Public Dept.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	v
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xiii
İÇİNDEKİLER	xv
KISALTMALAR	xxi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xxv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxvii
I. GİRİŞ	1
II. FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	7
A. Finansal Okuryazarlık Tanımları.....	7
B. Finansal Okuryazarlıkla İlişkili Kavramlar	11
C. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri	13
1. Parayı İyi Yönetmek	15
2. Finansal Sistemi Anlamak	16
3. Finansal Planlar Yapmak	17
4. İyi İletişim Kurabilmek.....	21
D. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Finansal Sistem Üzerindeki Önemi ve Etkileri.....	21
1. Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	21
2. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Refahına Etkileri.....	28
3. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Etkileri.....	31

E. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri	34
1. Parasal Konularda Temel Bilgi	34
2. Gelir Konusunda Genel Bilgi.....	35
3. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi	35
4. Para İdaresine İlişkin Bilgi.....	35
F. Finansal Okuryazarlığın Unsurları.....	36
1. Finansal Bilgi	38
2. Finansal Tutum	39
3. Davranışsal Finansal Eğilimleri	40
a. Aşırı güven yanlılığı	40
b. Bulunabilirlik kısa yolu	40
c. Tanıdık olanı tercih etme yanlılığı.....	40
d. Ruh hali ve aşırı iyimserlik.....	41
e. Belirsizlikten kaçınma	41
f. Düzenleme ve referans	41
g. Pişmanlıktan kaçınma.....	41
h. Yanlış ilişkilendirme.....	42
i. Akla geliş kolaylığı.....	42
j. Sürü psikolojisi	42
G. Finansal Eğitim ve Okuryazarlık	43
1. Finansal Eğitim Kavramı	43
2. Finansal Eğitimin Fonksiyonu ve Amacı.....	45
3. Finansal Eğitimin Önemi ve Yararları	48
H. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Literatür Çalışmaları.....	51
III. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN	
İLERLEMESİ YÖNÜNDE YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER.....	73

A. Dünyada Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	73
1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri	73
a. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve finansal eğitim faaliyetleri	73
b. Dünya Bankası ve finansal eğitim faaliyetleri.....	75
c. Avrupa Komisyonu ve finansal eğitim faaliyetleri.....	77
2. Ulusal Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri	78
a. Amerika Birleşik Devletleri'nde yürütülen faaliyetler	79
b. Avusturya'da yürütülen faaliyetler	82
c. Bulgaristan'da yürütülen faaliyetler	83
d. Azerbaycan'da yürütülen faaliyetler	84
B. Türkiye'de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	84
1. Devlet Bünyesinde Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	85
a. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası A.Ş.'nin finansal eğitim faaliyetleri	85
b. Sermaye Piyasası Kurulu'nun finansal eğitim faaliyetleri	86
c. Borsa İstanbul (BIST) A.Ş.'nin finansal eğitim faaliyetleri.....	88
d. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği'nin finansal eğitim faaliyetleri.....	88
e. Milli Eğitim Bakanlığı'nın finansal eğitim faaliyetleri	89
f. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın finansal eğitim faaliyetleri	89
g. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı ve finansal eğitim faaliyetleri	90
h. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve finansal eğitim.....	92
2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri ...	92
a. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)'in finansal eğitim faaliyetleri.....	92

b. Özel bankalar tarafından yürütülen finansal eğitim faaliyetleri	94
--	----

IV. TÜRKİYE’DE UYGULANAN SOSYAL YARDIMLAR, KAMU

KAYNAKLI SOSYAL YARDIM HARCAMALARI VE FİNANSMANI 97

A. Yoksulluğun Kavramsal Boyutu ve Çeşitleri	98
B. Yoksulluğun Nedenleri	99
1. Gelirin adaletsiz dağılımı	100
2. Nüfus artışı.....	101
3. Göç.....	102
4. İşsizlik	102
5. Eğitim.....	103
6. Sosyal Yardımlar.....	103
C. Yoksullukla Mücadele Stratejileri	105
1. Dolaylı Yaklaşım	106
2. Dolaysız Yaklaşım	107
3. Radikal Reform Yaklaşımı.....	107
4. Kamu Harcamaları	107
D. Yoksulluğun Dünyadaki Görünümü.....	108
E. Yoksulluğun Türkiye’deki Görünümü.....	111
F. Türkiye’de Sosyal Yardımlar.....	113
1. Sosyal Yardım.....	113
2. Sosyal Yardımın Amacı	116
3. Sosyal Yardımların Gerekliklik ve Niteliğine İlişkin Tartışmalar	116
4. Türkiyede Sosyal Yardım Çeşitleri.....	118
G. Türkiye’de Kamu Kaynaklı Sosyal Yardım Harcamalarının Bütçedeki Yeri, Bütçe Açığına Etkisi ve Finansman Yöntemleri	129
1. Bütçe ve Bütçe Açığı Kavramı, Bütçe Açığının Nedenleri	129
a. Bütçe ve bütçe açığı kavramı.....	129

b. Bütçe açığının nedenleri	133
2. Bütçe Açıklarının Finansman Yöntemleri	136
a. Vergiler	136
b. Borçlanma.....	140
c. Monetizasyon (Emisyon).....	146
3. Sosyal Yardım Harcamaları, Türkiye’de Yapılan Transfer Harcamalar ve Bütçede Borçlanma Üzerine Etkisi	147
a. Sosyal yardım harcamaları	147
b. Türkiye’de yapılan transfer harcamalar.....	149
c. Türkiye’nin hane halkına yapılan transfer harcamaları ve sosyal harcamaları.....	152
d. Hane halkına yapılan sosyal amaçlı transferlerden sosyal ekonomik destek (SED) modeli	156
e. Hane halkına yapılan tranfer harcamaların ve sosyal amaçlı transfer harcamaların iç borçlanma ve dış borçlanma üzerinde etkisi	159
V. AYDIN İLİ AÇSHB SED HİZMET MODELİNDEN YARARLANAN AİLELERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ, FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ SONRASI SED HİZMETİNDEN YARARLANMA DURUMUNUN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ANKET ANALİZİ	167
A. Araştırmanın Amacı.....	167
B. Alan, Veri Kaynakları, Yer-Süre ve Yöntem	169
C. Bulgular	170
1. Eğitim Öncesi Yapılan Ankete İlişkin Bulgular	170
a. Çalışma grubunun tanımlayıcı özellikleri	170
b. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların dağılımı	172
c. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların dağılımı.....	174

d. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların korelasyonu	176
2. Eğitim Sonrası Yapılan Ankete İlişkin Bulgular	177
a. Çalışma grubunun tanımlayıcı özellikleri.....	177
b. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların dağılımı.....	179
c. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların dağılımı	181
d. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasındaki korelasyon	184
e. Eğitim öncesi ve sonrasında finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların karşılaştırması.....	185
f. Eğitim öncesi ve sonrasında finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların karşılaştırması	185
D. Tartışma	186
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	195
A. Öneriler	198
VII.KAYNAKÇA	201
EKLER.....	229
ÖZGEÇMİŞ.....	235

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AEP	: Aile Eğitim Programı
ASEC	: Amerika Tasarruf Eğitim Konseyi
ASIC	: Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırım Komisyonu
BIST	: Borsa İstanbul
BİSAM	: Birleşik Metal İş Sendikası
BM	: Birleşmiş Milletler
CGAP	: Yoksullara Yardım Amaçlı Danışma Grubu
CYFI	: Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
EDFE	: Avrupa Finans Eğitim Veri Tabanı
EGFE	: Finans Eğitim Uzman Grubu
FED	: Amerika Merkez Bankası
FINRA	: Finansal Sektör Düzenleme Kurulu
FIS	: Finansal Bilgi Hizmeti
FLD	: Finansal Okuryazarlık Vakfı
FLEC	: Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu
FODER	: Finansal Okuryazarlık Derneği
FSA	: Finansal Hizmetler Kurumu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GFLEC	: Küresel Finansal Okuryazarlık Merkezi

GİB	: Gelir İdaresi Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IFIE	: Uluslararası Yatırımcı Eğitim Fonu
IGFE	: Finansal Erişim İçin Uluslararası Ana Geçit
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
INFE	: Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (OECD)
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
IPT	: Yatırımcı Koruma Vakfı
ISFS	: Sosyo-Finansal Araştırma Enstitüsü
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCEE	: Ulusal Ekonomi Ulusal Vakfı
NCREL	: Orta Kuzey Bölgesi Eğitim Laboratuvarı
NEFE	: Finansal Eğitim Ulusal Vakfı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (OECD)
SEC	: Amerika Sermaye Piyasası Kurulu
SED	: Sosyal Ekonomik Destek
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası A.Ş.
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WFP	: Dünya Gıda Programı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.	Finansal Okuryazarlığın Çeşitli Tanımları.....	10
Çizelge 2.	Bireysel Bilanço Şablonu	18
Çizelge 3.	Finansal Planlama Soruları	21
Çizelge 4.	Finansal Davranış ve Ürün Seçimi Yüzdeleri.....	26
Çizelge 5.	Finansal Okuryazarlık Unsurları Çalışma Özeti	37
Çizelge 6.	Seçilmiş Ülkelerle Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların Özeti.....	70
Çizelge 7.	OECD Finansal Eğitim Projesi’nde Gerçekleştirilen Faaliyetler	75
Çizelge 8.	Dünya Bankası Finansal Okuryazarlık kapsamında gerçekleştirdiği Tüketici Koruma Faaliyetleri	77
Çizelge 9.	Dünyada Yoksulluk.....	110
Çizelge 10.	Türkiye’de Sosyal Yardımlar	115
Çizelge 11.	Gıda Yardımları (Yıllara Göre)	120
Çizelge 12.	Barınma Yardımları (Yıllara Göre)	121
Çizelge 13.	2018 Yılı Teslimi Gerçekleşen Konut Sayısı (İllere Göre).....	121
Çizelge 14.	2018 yılında Ödenen GSS Pirimleri Ocak-Haziran	125
Çizelge 15.	2018 yılında Ödenen GSS Pirimleri Temmuz-Aralık	126
Çizelge 16.	Dış Borç Stoğu	145
Çizelge 17.	2020 Ocak-Haziran Dönemi Aylık Sed Miktarı.....	156
Çizelge 18.	Borç ve Harcama Korelasyon Analizi.....	164
Çizelge 19.	Borç ve Harcama Regresyon Analizi	164

Çizelge 20.	Çalışmaya katılan bireylerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı	171
Çizelge 21.	Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	173
Çizelge 22.	Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	175
Çizelge 23.	Eğitim Verilen Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı	178
Çizelge 24.	Eğitim Sonrası Düşünceleri Değerlendirme Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımı	179
Çizelge 25.	Eğitim Verilen Bireylerin Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	180
Çizelge 26.	Bireylerin Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların, Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Kazandıkları Bilgileri Günlük Hayatta Kullandıktan Sonra Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	181
Çizelge 27.	Eğitim Verilen Bireylerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	182
Çizelge 28.	Bireylerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puanların, Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Kazandıkları Bilgileri Günlük Hayatta Kullandıktan Sonra Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerine Göre Dağılımı	183
Çizelge 29.	Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerinin Ekonomik Destekten Yararlanma Süresine Göre Dağılımı	183
Çizelge 30.	Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Alınan Puanların Eğitim Öncesi ve Eğitim Sonrasındaki Dağılımı.....	185
Çizelge 31.	Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların eğitim öncesi ve eğitim sonrasındaki dağılımı	186

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.	Avusturya Tasarruf Oranları (2002-2012 Yılları Arası)	83
Şekil 2.	2018 Yılı Ülke Geneline Yapılan Yardımlar	119
Şekil 3.	Sosyal Yardım Çeşitleri	120
Şekil 4.	2018 Yılı Temmuz-Aralık Dönemi 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Engelli Maaşları	128
Şekil 5.	Vergi Gelirlerinin Merkezi Bütçe Gelirleri İçerisinde Miktarı (2010-2018)	140
Şekil 6.	2018 Yılına Ait Genel Bütçe Giderlerinin Ekonomik Sınıflandırması	150
Şekil 7.	Türkiye'nin Cari Transfer Harcamaların Bütçe İçindeki Payı (%)	151
Şekil 8.	Cari Transferlerin Sınıflandırılması (Yıllık, Bin TL.).....	152
Şekil 9.	Hane Halkına Yapılan Transferler (2010-2019 Yılları Arası)	153
Şekil 10.	Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaların GSYİH'ya Oranı	154
Şekil 11.	Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaların Sınıflandırılması	154
Şekil 12.	Sosyal Amaçlı Transferler (2010-2019 Yılları Arası – Milyon TL).....	155
Şekil 13.	Türkiye'de 2010-2018 Yıllarında Yapılan SED Yardım Tutarı	157
Şekil 14.	Aydın İli 2010-2019 Yılları Arasında SED Tutarı.....	158
Şekil 15.	Aydın İli 2010-2019 Yılları Arasında SED Alan Kişi Sayısı	158
Şekil 16.	2010-2019 Yılları Arası Genel Bütçe Harcamaları (Milyon TL)	161
Şekil 17.	2010-2019 Yılları Arası İç Borç (Milyon TL)	161
Şekil 18.	2010-2019 Yılları Arası Dış Borç (Milyon TL).....	162
Şekil 19.	2010-2019 Yılları Arası Harcama ve Borç Karşılaştırması	163

Şekil 20. Çalışma Grubundakilerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puana Göre Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Dağılımı 177

Şekil 21. Eğitim Sonrası Çalışma Grubundakilerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puana Göre, Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Dağılımı 184

I. GİRİŞ

Tüketim bireylerin hayatlarını devam ettirmek için kullandıkları ve aldıkları ürünlerin bütünüdür. Hayatın devamını sağlayan bu ihtiyaç ve istekleri karşılayabilmek için paraya dönüştürebileceği varlıkların, gelirin veya tasarrufunun olması gerekmektedir. Bu varlıklar nitelik ve kullanım amacı yönü ile birbirinden farklılık gösterirler. Örneğin; gelir bir akım iken; varlık ve tasarruf birikimdir. İnsanların büyük çoğunluğu gelirlerini harcamayı tercih ederler.

Birey tüketimini, gelirinin bir bölümünü kullanarak ya da gelirinden fazlasını harcayarak giderir, eğer gelirinin tamamını harcamaz ise tasarruf sağlamış olur. Birey, piyasa değeri olan varlıklarını satarak ya da borçlanma yoluyla ancak gelirinden fazlasını tüketimi için harcamada bulunur. Bu durum uzun süre devam ettirildiği takdirde bireyi olumsuz yönde etkiler ve dolayısıyla sürdürülemez bir hal alır. Kısacası bu yöntemlerle tüketim ancak geçici bir süre sağlanabilir.

Kişiler tasarruflarını nakit olarak ya da hızlı bir şekilde nakde dönüştürebileceği varlıklarda tutabilir. Tasarruflar nakit olarak tutulur ise bir kazanç getirmez, ancak kişiler, tedbir ya da acil ihtiyaçları için bir miktar nakit bulundurma isteği duyarlar. Ayrıca tasarruflarla yatırım yapıp bir kazanç sağlama ihtimali vardır. Yatırımlardan iki türlü kazanç elde edilebilir. Bunlardan biri, varlığın fiyatının artmasıyla oluşan kazanç, diğeri ise varlığın vaat ettiği getiridir. Dolayısıyla tasarrufların bir kısmının nakit veya benzeri değerler olarak ayrılıp, kalanının yatırıma yönlendirilmesi daha doğru bir seçenek olarak değerlendirilir.

Görülen o ki, tüketim kararları bireyin parasal yönde almış olduğu karar olmakla birlikte finansal kararlar ile iç içe geçmiş bir yapıya bürünmüştür. Tüketimle ilgili kararlar finansal kararları etkilerken, finansal kararlarda tüketimi etkilemektedir. Bu kararların doğru ve yerinde alınması halinde bireyin ya da ailenin refahı artarken, hatalı alınması halinde refahında azalma etkisi görülür. Parayla ilgili kararlar her yaştaki insanı çok yakından ilgilendirdiği için bir takım soruların yanıtlanması oldukça önemlidir.

- Acaba insanlar parayla ilgili kararlarını doğru verebiliyorlar mı?
 - Birey veya aileler, parasal konularda geleceğe hazırlanıyor mu?
 - Birikimler ve varlıklar nasıl korunabilir?
 - Gelirin ne kadarı tasarruf edilmeli?
 - Tasarruf edilen para ile ne yapılmalı?
 - Borçlanmak iyi midir, kötü mü?
 - Ne zaman ve ne kadar borçlanmak gerekir?
 - Yatırımlarda ne kadar risk almak gerekir?
 - Tasarruf sahipleri bütün yatırım alternatiflerinin farkında mı?
 - Bireysel yatırımcı, yatırımlarındaki maliyet ve riskleri anlıyor mu?
- Kısaca ifade etmek gerekirse;
- Birey parasını ve varlıklarını nasıl idare etmelidir?

Bu sorulara finansal kurumları ve finans profesyonellerini de eklemek gerekir:

- Acaba finansal kurumlar, örneğin bankalar ya da sigorta şirketleri, tüketicilere doğru ürün ve hizmet sunuyorlar mı?
 - Tüketicie satılmak istenen finansal ürün ve hizmetlere ilişkin olarak, gerekli bütün bilgiler veriliyor mu?
 - Finans profesyonelleri bireysel yatırımcıları risk ve getiri hususunda doğru bir şekilde yönlendiriyorlar mı?
- Kısaca ifade etmek gerekirse;
- Finansal kurumlar ve finans profesyonelleri kendi üzerlerine düşeni gerektiği gibi yapıyorlar mı?

Yukarıdaki soruların çoğu finans biliminin ilgi alanına girmektedir. Yalın bir şekilde söylemek gerekirse, finans; para, sermaye ve fon demektir. İktisat bilimin bir yan dalı olarak ortaya çıkan finans disiplini, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bununla beraber, finansal çalışma ve araştırmalar genellikle piyasalar, varlıklar ve kurumlar üzerinde

yoğunlaşmış olup kişisel finans üzerine daha az durulmuştur. Modern finans kurumlarında rasyonel olarak kabul edilen insan ve davranışları, araştırmalarda yeterince yer bulamamış, bunların yerine matematiksel modellerin kullanımı giderek artmıştır. Gerçek birey ve grup davranışları kurumdaki rasyonellik varsayımına uymayınca, bunlar “anomali”, yani normal olmayan olarak adlandırılarak incelenmiştir. Aslında sosyal bir bilim olan finans, zaman içerisinde adeta insandan arındırılmıştır. Dolayısıyla finans biliminin temelinde yer alması gereken en önemli grup, yakın zamanlara kadar ne yazık ki ihmal edilmiştir (Gökmen, 2012).

Bilimsel bir disiplin olmasının yanı sıra, profesyonel bir meslek dalı olması, ayrıca içeriğinin karmaşık olarak algılanması nedeniyle de finans sadece uzman işi olarak düşünülmüştür. Hal böyle iken, uygulamada ise finans herkesi çok yakından ilgilendiren bir konu olduğu gerçeği yadsınamaz bir durumdur. Aslına bakıldığında bu alandaki uzmanlar, finansal hizmeti üretenler, bunları profesyonel olarak kullananlar ve öğretenler azınlıkta olmakla birlikte, finansal hizmet tüketicileri çoğunluğu oluşturmaktadır ve bu çoğunluk günümüzde bu alanda genellikle göz ardı elden grup olarak karşımıza çıkmıştır. Bu gruba ilgi ancak müşteri ya da potansiyel müşteri olduklarında ilgi gösterilmiş bu ilgide ürün satmaktan öteye gidememiştir.

Yaşanan bu durum finans tüketicilerinin kendilerini yetersiz görmesine neden olmuş ve sonuç olarak ya tamamen uzmanlara teslim olmuş ya da finans sisteminden uzak durmalarına yol açmıştır. Uzun vadede durum analiz edildiğinde bu durum aslında finans sisteminin aleyhine olmuştur, çünkü sistemin çok önemli bir parçası olan “insan” dışarıda kalmıştır.

Finansal kararlar bireyin yaşam kalitesi üzerindeki etkileri son derece önemlidir ve yaşam seyrinde önemli bir yer tutar, bu özelliği ile bireyin yaşam standartlarının belirlenmesinde en etkili unsur olarak değerlendirilmektedir. Tüm bireyler, etkisi ne olursa olsun finansal konuda kararlar vermek zorundadır, bireyin finansal konuda aldığı kararların hatalı olmaması sonucu yaşamı olumlu etkilenecekken, hatalı kararların etkisi ise olumsuz olacaktır. Gelineen noktada finans bilimindeki tüm hesaplamaların, yöntemlerin, modellerin ve değerlemelerin ana hedefi; doğru finansal kararların verilmesini sağlamaktır. Bu

nedenle, herkesin temel düzeyde bile olsa bir takım finansal bilgileri bilmesi gerekmektedir.

Küçük yaşta başlayan finansal kararlar, bireyin hayatında süreklilik arz eder. Öyle ki; tüketim, yatırım, tasarruf, borç alma/verme gibi finansal kararlarda risk olabilecek seçimleri yaşadığı her dönemde birey için vermesi gereken önemli kararlar olduğu bir gerçektir. Küçük bir çocukken bile alınan bir harçlık ile harcamak mı, yoksa biriktirmek mi diye düşünürken aslında bir finansal kararla karşı karşıya kaldığımız bir gerçektir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde finansal kararlar dolayısıyla finans konusu sadece bu işi yapan uzman kişilerce değil, küçük yaştaki çocuklar öncelikli olmakla birlikte gençleri de ilgilendiren bir konudur. Aslında günümüzde yaşanan sorunları değerlendirdiğimizde finansal konularda çocuklar ve gençlerin bu konuda dahada bilgilenmesi gerektiğini, sonuçta erken yaşta kazanılan finansal bilgi, tutum ve davranışların daha etkili olduğunu değerlendirilmektedir. Son yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan finansal kriz, bu süreçte bireylerin ve ailenin yaşadığı finansal sorunlar bize bu konuda bilgi sahibi olmanın ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermiştir.

Finansal okuryazarlığın temelinde ise bireyin finansal konularda genel bilgi sahibi olması, bilgisi doğrultusunda finansal kararlar vermesi ve vermiş olduğu bu finansal kararları doğru finansal davranışlara dönüştürmesi vardır. Finansal okuryazarlığın oranı arttıkça birey bazında toplumun finansal sistemin ve ekonominin fayda görmesi bekenmektedir. Gelişmiş ülkeler ile büyük uluslararası kurumlar finansal okuryazarlığın ne kadar önemli olduğunu farkına vararak bu konuda rol oynayan aktörleri desteklemektedirler (Gökmen, 2012).

Ayrıca son yıllarda yaşanan krizler ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakmaksızın etkisi altına almış ve giderek artan yoksul kesim olgusunu ortaya çıkartmış, bunun sonucunda da yoksulluk çözülmesi gereken bir problem olmuştur. Bu çalışmanın temeli yoksullukla mücadele kapsamında uygulanan sosyal yardım politikalarının işlevliğini kazandırabilmek için finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktır.

Yoksulluk, her ne kadar ülkeler arası farklılıklar gösterse de geçmişten günümüze ülke ekonomilerinin çözmesi gereken temel bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksullukla birlikte işsizliğin de baş göstermesi nedeniyle

bu problemle baş edebilmek için yoksul kimselerin kendi emekleri ile para kazanır hale gelmeleri ve bu kazançlarını alacakları doğru kararlarla yönetebilmeleri sağlanması gerekmektedir.

Refah devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte, devletin sosyal konularda üstlendiği görevler hem nitelik hem de nicelik açısından değişim göstermiştir. Günümüz refah devletinin bir sonucu olarak sosyal harcamalardan devlet sorumlu tutulmuş, devletten beklenen hizmetlerin artmasıyla birlikte, ek güvenceler, dezavantajlı guruba ve yoksullara yönelik olarak yapılan yardımlar, işsizlik tazminatı gibi sosyal amaçlı transfer harcamalarda artış yaşanmıştır. Geçmişten günümüze sosyal harcamaların Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'daki payı giderek artmış ve sosyal amaçlı harcamaların normal kamu geliriyle karşılanamaması, vergi gelirlerinin yeterli olmaması durumunda çeşitli finansman sorunları ortaya çıkmıştır. Harcamalarda sürekliliği sağlayabilmek için alternatif finansman kaynakları aranmış ve kamu borçlanması sorunu gündeme gelmiştir. Çalışmada ayrıca sosyal devlet bağlamında sosyal amaçlı harcamaların kamu borçlanması üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiş ve sosyal harcamada ortaya çıkan bir artışın kamu borçlanmasını da arttırmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın temelini ise eğitimin, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişlik düzeyinin belirlenmesindeki etken rolünün önemi çerçevesinde ve yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi açısından finansal okuryazarlık düzeyinin kamu kaynaklı sosyal ve ekonomik harcamalara etkisini araştırmak amacıyla Ülkemizde sosyal amaçlı bir kamu harcaması olan Devlet tarafından hanelere yapılan transfer ödeme kapsamında gerçekleştirilen sosyal ekonomik destek (SED) modeli üzerinde çalışılmıştır.

Türkiye ve dünyada yoksulluk kavramı irdelenerek mücadele yöntemlerine değinilmiş ve genel anlamda mücadele yöntemleri sıralanarak sosyal harcamaların çeşitleri değerlendirilmiştir. Türkiye geneli değerlendirildikten sonra, Aydın ili Efeler ölçeğinde sosyal ekonomik destekten yararlanan beşyüzbir aileye finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye yönelik anket çalışması uygulanmış ve ailelerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Anket sonucu düzeyi düşük olarak belirlenen elli ailenin finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek için eğitim çalışması yapılmış ve eğitim sonucunda finansal okuryazarlık düzeyleri geliştirilmiştir. Finansal okuryazarlık

düzeyi gelişen yoksul aileler parayı nasıl kullanmaları gerektiği, aile bütçesi ve finansal konularda doğru kararlar verebilme yönünden kabiliyetlerini kullanmalarını öğrenmeleri neticesinde sosyal ve ekonomik desteklerden yararlanmaktan vazgeçeceklerini ve istihdama yönelik çaişmalara yöneleceklerini eğitim sonrası uygulanan anket ve birebir mülakatta dile getirmişlerdir.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal okuryazarlık ve eğitim kavramı üzerinde durularak bu alanla ilgili literatür çalışması yapılmış olup, sonraki bölümde ise Dünya’da ve Türkiye’de finansal okuryazarlığın gelişmesine yönelik faaliyetler detaylı bir şekilde incelenmiştir, finansal okuryazarlığın önemini kavratan ekonomik krizler sonucunda meydana gelen yoksulluk ve mücadele yöntemi olan sosyal yardım harcamaları ve bu harcamaların finansman yöntemleri, sosyal devlet bağlamında artan sosyal harcamaların kamu borçlanması üzerinde etkili olup olmadığı 2010-2019 yılları arasında genel bütçe içerisinde yer alan sosyal amaçlı transfer harcamaları ve hane halkına yapılan sosyal transfer harcamaları ile dış borçlanma ve iç borçlanma toplamında yapılan toplam borç üzerine etkisi söz konusu yıllar itibariyle alınan sayısal veriler üzerinde korelasyon ve regrasyon yapılarak ilişki bulunmuş ve etkisi kanıtlanarak üçüncü bölümde irdelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise finansal okuryazarlık düzeyinin kamu kaynaklı sosyal ve ekonomik destekler üzerine etkisi araştırılmıştır. Bu çalışma, finansal okuryazarlık konusunda farkındalık sağlayarak bilgi birikimine katkıda bulunması, eğitim alan bireylerin doğru finansal kararlar vererek hem kendi hemde ülke ekonomisine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

II. FİNANSAL OKURYAZARLIK

A. Finansal Okuryazarlık Tanımları

Finansal okuryazarlık literatürde son zamanlarda sıkça işlenen bir kavram olarak karşımıza çıkmasına karşın birçok araştırmacı tarafından ortak bir tanım henüz yapılmamıştır. Bu sebeple konu ile ilgili çalışmada bulunan kesimler tarafından yapılan tanımların hepsi birbirinden farklıdır. Amerika Birleşik Devleti ve Avusturalya “finansal okuryazarlık” terimini tercih ederken, İngiltere ve Kanada “Finansal yeterlilik” kullanmayı tercih etmişlerdir, bunun yanı sıra bir kısım araştırmacılar ve gruplar “finansal farkındalık” terimini kullanmayı uygun bulmuşlardır. Konun yeniliği ve üzerinde çalışmaların giderek yoğunlaşması kavramlarda birlikte kullanılmayıda beraberinde getirmiş ve kesin bir tanımlı yapılamadığı için zaman zaman “finansal eğitim” kavramı da bu terimlerle beraber kullanılmaktadır (Orton, 2007).

Aynı kurum içinde bile, finansal okuryazarlık için kullanılan terim kısa bir zaman içinde değişebilmektedir. Örneğin, ABD Başkanı’nın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi bir önceki dönemde okuryazarlık terimini kullanırken, yeni dönemde yeterlilik terimini kullanmaya başlamışlardır. Diğer bir değişle, kullanılan terimlerin farklı olmasına karşın anlamları arasında bir fark yoktur, ifade edilmek istenen şey iki terimde de aynı anlama gelmektedir. Benzer durumu, yukarıda bahsi geçen diğer terimler için de düşünebiliriz. Farklı yazarlar, araştırmacılar, kurumlar aynı terim için değişik tanımlamalarda bulunsalar da, genel itibariyle anlatılmak istenen aynı olgudur.

“Finansal okuryazarlık” Türkçe dil bilgisine, “financial literacy” teriminin İngilizce karşılığı olarak birebir çevrilerek kullanıma girmiştir. TDK’da, “okuryazar olma durumu” okuryazarlık kelimesinin karşılığı olarak ifade edilmektedir. Kelimenin karşılığı “okuması, yazması olan, öğrenim görmüş kimse”de okuryazar kimse olarak belirtilmiştir (www.tdk.gov.tr 10.09.2019). Okuryazar kimse bir konu hakkında bilgi sahibi kimsedir, yani cahil değildir.

Finansal okuryazar kişi, “finansal konularda bilgi sahibidir. Söz konusu bilginin ileri düzeyde olmasına gerek yoktur; temel düzeydeki bilgi bile finans piyasalarında oldukça kullanışlıdır ve finansal okuryazarlığın öncelikli şartıdır”. Ancak finansal okuryazar olmak sadece bilgi sahibi olmak ile mümkün olmamaktadır. Finansal bilgi, davranış ve tutumlara yansıtılırsa okuryazarlık söz konusu olabilir. Bundan dolayı finansal okuryazar bireyin ve bilginin yanı sıra bir takım “finansal becerilere” de sahip olması gerekir. Finansal okuryazarlığın karşıtı olarak “finansal cehalet” terimi kullanılmaktadır.

Yapılan literatür taramasında Remund’a göre finansal okuryazarlığın beş bileşenden meydana geldiği gözlenmektedir. Bu bileşenler;

1. Temel finansal kavramlar ile ilgili terminoloji ve bilgi,
2. Finansal kavramlar ve iletişim kurma arasındaki ilişki,
3. Finansal karar verme becerisinde uygunluk,
4. Geleceğe dönük olarak finansal ihtiyaçlar için plan-program yapma,
5. Bireysel finans yönetimi becerisi (Remund, 2010).

Finansal okuryazarlık kavramındaki çeşitliliklere örnek verecek olursak, aşağıda bazı yazarlar, araştırmacılar ve kurumlar tarafından yapılan tanımlara yer verilmiştir:

Öncelikle bu alanda oldukça çalışma yapan ve üye ülkelerini bu alanda çalışmaya teşvik eden Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) finansal okuryazarlığı: “İktisadi hayata katılımın sağlanması ve birey ile toplumun finansal refahının iyileştirilmesi amacıyla, çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmek için finansal kavramların bilgi ve anlayışı ile bu bilgi ve kavrayışı uygulama becerisi, motivasyonu ve güvenidir.” Şeklinde tanımlamıştır (www.oecd.org 10.09.2019).

ABD Hazine Müsteşarlığı ise; “Finansal okuryazarlık, bir kimsenin bilinçli finansal kararlar verebilmesi için parayı ve onun nasıl yönetileceğini anlama yeteneğidir” şeklinde tanımlamıştır (www.treasury.gov 10.09.2019).

ABD Başkanı’nın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi finansal yeterliliği (okuryazarlığı) şöyle tanımlamaktadır: “Finansal yeterlilik; bilgiye, beceriye ve erişime dayanarak finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetebilme

kapasitesidir.” (www.treasury.gov 10.09.2019). Bu tanımda söz edilen erişim ifadesi ile finansal erişim, yani finansal sisteme dahil olmaktan bahsedilmektedir. Konsey, 29 Ocak 2010 tarihinde toplumda finansal yeterliliği (okuryazarlığı) geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Finansal okuryazarlığı Amerika Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Enstitüsü’de; “Bir kimsenin hayattaki amaçlarına ulaşabilmesi ve finansal refahı yakalayabilmesine yönelik basiretli kararlar vermesi için finansal durumunu etkin bir şekilde değerlendirmesi ve idare etmesi kabiliyetidir.” diye tanımlamıştır (Gökmen,2012: 19).

David L. Remund 2010 yılında yayınlanan The Journal of Cosumer Affair dergisinde; “Finansal okuryazarlık bir kimsenin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve (hatta meydana gelebilecek olayları ve değişen ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak) uygun kısa vadeli kararlar ve uzun vadeli finansal planlama yoluyla kişisel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumdur” diye açıklamıştır (Remumd, 2010).

Shon’ne 2012’de, “Finansal okuryazarlık günlük hayatta karşılaşılan finansal zorlukları ve kararları ele almak için gereken bilgi ve beceriden oluşur” demiştir (Shon vd., 2012).

Finansal okuryazarlık; “Bireyin kendilerini ve ailelerini çağdaş toplumda finansal açıdan güvenceye almaları için gerekli bilgi, beceri ve tutumlardan oluşan bir kümedir. Finansal okuryazar kişileri para ve fiyatlar konusunda bilgi sahibidir ve finansal varlık ve yükümlülükleri de içeren kişisel ya da ailevi bütçelerini sorumluluklarla yönetebilmeleridir” şeklinde bir tanım da Dvorak’dan gelmiştir (Dvorak, 2010).

Anlaşılabacağı üzere, tanımlar birbirinden farklı olmakla birlikte, bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık sadece bilgiyi değil aynı zamanda beceri, uygulama ve davranışları kapsayan bir bütündür. Bu tanımlar ışığında finansal okuryazarlığın genel bir tanımını ifade edecek olursak;

“Kişisel finansal sağlığı sağlamak ve korumak için gereken finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışlardan oluşan bileşene finansal okuryazarlık” denir.

Klinsky (2009'dan aktaran Gökmen, 2012:17) finansal okuryazarlığın üç ögesi bulunduğunu söylemiştir. Bu ögeler;

1. “Parasal okuryazarlık (nakit ve para idaresi)”,
2. “Fiyat okuryazarlığı (fiyat mekanizması ve enflasyon)”,
3. “Bütçe okuryazarlığı (aile bütçesinin idaresi ya da kişisel idare)

Görülen o ki, literatürde birçok araştırmacı ve kurum birçok tanım yapmıştır. Bu durumda finansal okuryazarlık kavramının gelişmekte olan bir kavram olduğunun en önemli göstergesidir. Çizelge-1’de bunların bir kısmını bir arada görmek mümkündür.

Çizelge 1. Finansal Okuryazarlığın Çeşitli Tanımları

KAYNAK	TANIM
Hilgert, Hogart ve Beverley (2003)	Ekonomi bilgisidir.
Fınra (2003)	Herhangi bir yatırımcının bulduğu piyasa koşullarının, örgütlenmenin ve düzenlemelerin anlaşılmasıdır.
Moore (2003)	Bireysel ekonomi alanında yetenekliler ve öğrendikleri bilgileri uygulamada kullanıyorsa ekonomi okuryazarıdır.
National Council on Economic Education (NCEE) /2005)	Temel ekonomik ilkeleri ve kavramları anlama ve aşına olmalıdır.
Mandell (2007)	Yeni karmaşık ekonomik kavramları değerlendirebilme becerisi ve uzun vadeli çıkarları maksimize edecek ekonomik araçları seçebilmelidir.
Lusardi ve Mitchell (2007)	En iyi tasarruf ve yatırım kararlarını almayı sağlayacak ekonomik kavramları bilmelidir.
Lusardi ve Tufano (2008)	Gündelik ekonomik tercihlerde basit kararlar alabilme becerisidir.
Anz Bank (2008)	Rasyonel kararlar verebilme ve parayı kullanabilme becerisidir.
Lusardi (2008)	Temel Ekonomik Kararları ve nominal – reel çeşitlendirmesi arasındaki farkları bilmedir.

Kaynak: Şantaş, F. ve Demirgil, B. (2015) “Ekonomi Okuryazarlığın Düzeyinin Tespitine İlişkin Bir araştırma” Akademik Bakış Dergisi (48), s.48.

Çizelge 1’de de ortaya konulduğu gibi finansal okuryazarlık kavramı sürekli değişken bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni de, kavramın her gün artan önemiyle gelişerek kapsamını genişleten ve farklı özellikler eklenerek tanımının yapılmaya devam etmesidir.

B. Finansal Okuryazarlıkla İlişkili Kavramlar

Yukarıda da görüldüğü üzere finansal okuryazarlık kavramının birçok tanımı olmasına ve ilişkili çeşitli açıklamalar yapılmış olmasına rağmen anlam olarak birbirlerine oldukça benzer oldukları görülmektedir. Literatürde de finansal okuryazarlık kavramına eş değer olarak kullanılan kavramlar şu şekilde özetlenebilir:

- Finansal Eğitim
- Bütçe Okuryazarlığı
- Finansal Bilgi Düzeyi
- Finansal Yeterlilik
- Ekonomi Okuryazarlığı
- Finansal Konuda Farkındalık
- Parasal Okuryazarlık.

Bunun yanı sıra finansal okuryazar olan birey gelirleri ve giderleri arasında denge oluşturabilmeli ve bütçe okuryazarlığına sahip olmalıdır. Bütçe okuyabilen birey fiyat karşılaştırması yapabilmeli, sonucunda da fiyat okuryazarlığına sahip olmalıdır.

OECD 2005 yılında finansal okuryazarlığın geliştirilmesi -Sorunların ve Politikaların Analizi- yayınında “Finansal Eğitim”in tanımını şu şekilde yapmıştır: “*Finansal tüketicilerin ve finansal yatırımcıların finansal ürün ve kavramlarına ilişkin kavrayışlarını geliştirdikleri, finansal risk ve fırsatların farkına varmak, bilgiye dayalı karar vermek, yardım almak için nereye başvurabileceğini öğrenmek, finansal refah ve güvenliklerini artırabilmek, diğer etkili davranışları gösterebilmek için bilgi, eğitim ve tarafsız tavsiyeler aracılığıyla beceri ve güven geliştirdikleri süreçtir*” (www.oecd.org 10.09.2019).

OECD tarafından 2009 yılında yapılan “Küresel Finansal Eğitim Programı”nda ise “Finansal Eğitim”; *insanların paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin bilinçli bir şekilde kararlarlarını almalarını sağlayan bilgi, tutum ve davranışlarını oluşturmalarını sağlayan süreç*” olarak tanımlanmıştır (www.oedc.org 10.09.2019).

Bir başka tanıma göre finansal eğitim; bireysel yatırımcıların finansal araçları kullanarak doğru ilişkilerin kurulması, yatırım yönetimi, tasarruf motivasyonunu arttırması etkili kredi kullanımı konularında ve finansal dolandırıcılık olaylarına karşı bilinçlendirip devamlılık gerektiren ve kişinin finansal güvenliğini sağlamayı amaçlayan dinamik bir süreçtir. Yani finansal eğitim; birey özelinde asgari finans kültürünün oluşmasına hizmet ederek toplumun finans okuryazarlığını artıran, bireyin gelişmesini hedefleyip, önyargılarını yıkarak yerleşik davranış kalıpları ile finansal eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bütünüdür (Altıntaş, 2008:25).

Yukarıda yapılan tanımlarda da görüldüğü üzere “finansal okuryazarlık” ve “finansal eğitim” birbiri ile iç içe girmiş bir kavram halini almıştır. Finansal eğitim, finansal okuryazarlık ile birlikte tanımlanan bir süreçtir.

Birey almış olduğu finansal eğitimin sonunda bir takım kazanımları elde etmesi beklenir. Bu kazanımları Temizel (2010:7) şu şekilde aktarmıştır; “*Finansal Bilgi*”, birey finansal tüketici konumuna geçtiği zaman finansal verileri yorumlayarak fırsatları ve sonuçları görüp değerlendirebileceği temel düzeyde finansal bilgiler şeklinde tanımlamaktadır. “*Finansal Farkındalık*” ise, finansal yatırımcı ve tüketiciler için finansal güçlerini artırmaları ve bütün finansal işlemleri bilinçli bir şekilde yapmaları olarak tanımlanmaktadır “*Finansal Yeterlilik*” karşısına çıkan fırsatların farkına vararak finansal bilgisini doğru bir şekilde kullanabilme becerisidir. “*Finansal Erişim*” ise bireylerin finansal sisteme dahil olma durumunu ifade etmektedir (Gökmen, 2012:19).

Finansal okuryazarlığın literatürdeki diğer çalışmalarda maddi kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, farklı alternatifler arasında fiyat karşılaştırması yapabilmesi, gelir ve gider arasındaki uzun vadede sağlıklı bir denge kurulması gibi kavramsal bağlantılarının da olduğu görülmektedir. Bu sebeple finansal okuryazarlık parasal okuryazarlık, bütçe okuryazarlığı ve fiyat okuryazarlığı

kavramlarını da içine alan geniş bir kavram olarak literatürde yer almakla birlikte bu kavramlar aynı zamanda finansal okuryazarlığı ifade etmekte kullanılmaktadır.

Klinsky ve Chroma (2009'dan aktaran Tomaskova, H. vd. 2011) parasal okuryazarlığı para yönetimi ve nakit para için gereken özellikler; fiyat okuryazarlığı enflasyon ve fiyat sisteminin anlaşılması için gereken özellikler; bütçe okuryazarlığını ise bireysel veya aile bütçesini yönetmek için gereken özellikler şeklinde tanımlanmaktadır. Bütçe okuryazarlığı finansal borçların (kredi veya finansal kiralama) ve finansal varlıkların (mevduat, yatırım ve sigorta) yönetimini içermektedir. Bütçe okuryazarlığı aynı zamanda farklı hizmet ve ürünleri karşılaştırma ve içinden en uygununu seçme becerisine sahip olma demektir.

Finansal okuryazarlık ile eş değer olarak kullanılan diğer bir kavram ise ekonomi okuryazarlığı kavramıdır. Ayrıca bu kavram OECD tarafından finansal okuryazarlık ile ilişki olarak kavramsallaştırılmakta olup, karar ve maliyetleri tanımlama, ekonomik sorunları çözüme kavuşturma, yorumlama ve farklı çözüm yollarını gözden geçirme, ekonomik verileri organize etme ve toplama, maliyet ve karı ölçebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda ise ekonomi okuryazarlığı, ekonomik alanda yaşanan gelişmeler ile bu doğrultuda meydana çıkan işsizlik, harcamalardaki değişim ve bunların finansal etkileri gibi konularda da bilinçli bir tutum sergileme ve hareket etme şeklinde de tanımlanmaktadır (Gerekve Kurt 2008: 4).

C. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Yukarıda değinildiği üzere, bireyi finansal okuryazar yapmak finansal eğitimin temel amacıdır. Fakat finansal okuryazarlık finans alanında uzmanlaşarak o alanının yetkin kişisi demek değildir. Dolayısıyla finansal okuryazar bir kimsenin finans uzmanı olması beklenmemelidir. Finansal okuryazar olan birey yaşamına katkı sağlayacak yeterlilikte finansal bilgiye ve donanımına sahip olmalıdır. Örneğin, finansal okuryazar bireyin tahvil nasıl kullanması gerektiğini bilmesi beklenmez, fakat tahvilin ne olduğunu, hisse senedi ile arasındaki farkın hangi özelliklerinden kaynaklandığını bilmesi yeterlidir. Finans profesyonelleri ise finansal okuryazarlardan çok daha tecrübe, bilgi ve uzmanlık seviyesindeki finansal durumlara sahiptir. Özetle burada

kastedilen finansal eğitim, temel olarak finans hakkında kullanışlı ve yeterli olan bir eğitimidir.

Bu anlatılanlar neticesinde de finansal okuryazarlığı finans konusunda sadece genel bilgi sahibi olmak olarak algılanmamalı, bu bilgilerini uygulamaya geçerek finansal davranış sergilemek olarak değerlendirilmelidir. Bütün bunlar için ileri düzey finansal bilgiye sahip olmak yerine işe yarayan bilgiyi kullanarak finansal davranış sergilemesi beklenir.

Finansal okuryazar bir kimse eğer finansal farkındalığa sahip ise finans piyasasında alışveriş yaparken kendini rahat hissetmektedir. Çünkü bu rahatlığı özgüvenli olmasından değil finans piyasası hakkında donanımlı olmasından kaynaklanmaktadır. Finansal okuryazar olan kişi, satın aldığı finansal hizmet ve ürünler ile ilgili bilgi sahibidir. Çünkü bu kişiler alacağı hizmeti önceden araştırmış artı ve eksiklerini öğrendikten sonra alışveriş işine girişmişlerdir. Herşeyden önemlisi herhangi bir sıkıntı ile karşılaştıkları zaman nasıl ve nereye müracaat etmeleri gerektiğini bilmektedirler.

Finansal okuryazar, varlık ve parasını etkili bir şekilde kullanmaktadır. Kısa vadeli yatırım ve kazançlar yerine geleceği düşünerek uzun vadeli planlar yapmaktadır. Risklerin farkında olarak varlık ve gelirini koruma yönünde adımlar atar. Finansal okuryazar bir kimse, iktisadi ve finansal sistemdeki dinamizmin farkında olduğu için bilgi edinmeyi kesinlikle bırakmaz.

Finansal okuryazar bireylerin ortak özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- Finansal kararlarını bilgisini ve kavrayışını kullanarak alır,
- Kavramsal olarak varlık ve parayı anlar,
- Para ve yatırım konularında eğitilmiş ve bilgilidir. Ayrıca bankacılık, sigorta kredi ve vergi konularında da yeterli bilgiye sahiptir (Hogart ve Hilgert, 2002).

Verilen bu özellikler ışığında finansal okuryazar olan bir kimse aşağıdaki bilgi, beceri, tutum ve davranışlarda sahip olmalıdır:

1. Parasal yönetimden anlamalıdır,
2. Finansal planlar yapabilmelidir,

3. Finansal işleyişin sistemini anlayabilmelidir.

4. İyi iletişim kurabilmelidir.

Tüm bu özellikleri kısaca açıklamamızda finansal okuryazarlık kavramını anlamamız açısından fayda vardır.

1. Parayı İyi Yönetmek

Birey ya da bir aile, gelirinin hepsini veya çoğunu harcamamalıdır. Mutlaka gelirinin bir bölümünü tasarruf etmelidir. Tasarruf iki türlü yapılmaktadır. Önce gereken harcamayı yapmak ve geriye herhangi bir gelir kalırsa onu harcamamak birinci yoldur. İkinci yol ise, önce tasarruf edip geriye kalan miktarın harcamada kullanılmasıdır. Tasarrufda en doğru olan yol ikinci yoldur. Birinci yolda tasarruf edebilmek şüphelidir. Bu durumda harcama sonrasında geriye bir şey kalmayabilir. Ancak önce tasarruf etmek, bir kişinin gelirinden ilk ödemeyi kendisine kalmasını sağlamaktadır. Bu ödemeler, kişinin birikimi olacak ve istediği zaman kullanacaktır (Turgut, 2006).

Paranın idaresi ile ilgili ikinci husus ise paranın nakit ya da nakde yakın anlamında olan likiditedir. Bireyin vadesiz mevduat hesabında duran para istenildiğinde çekilebileceği için nakit para sayılır. Ancak paranın nakit para olarak tutulmasının avantajı olduğu gibi dezavantajı da vardır. Nakit para acil durumlarda, ihtiyaçlarda hemen kullanılabilir bu avantaj olarak görülse de, nakit paranın bir getiriye sahip olmaması bir dezavantajdır. Bu durumda bir fırsat maliyeti ortaya çıkmaktadır, yani kazanılabilecek olan ek bir kazancın kaçırılması söz konusudur.

Ödemelerin zamanında yapılması para idaresinde önemli hususlardan bir diğeridir. Faturalar, vergiler, borçlar zamanında ödenmelidir, yoksa gecikme cezalarıyla birlikte maliyeti daha da yükselecek kişi asıl borcun fazlasını ödemek zorunda kalacaktır. Ödemeleri aksatmanın ya da hiç ödememenin sonucu giderek ağırlaşacak kişinin kredi sicili de bozulacaktır. Borçlardan sürekli kaçabilmenin bir yolu olmadığı için, alacaklılar yasal yollarla kişinin varlığına el koyabilir ve bu durumun maliyeti daha yüksektir.

Para idaresinde diğer önemli bir husus da kayıt tutmaktır. Bunun önemine değinecek olursak, kişi yaptığı tüm nakit giriş ve çıkışlarını yazılı olarak not

tutmalıdır, almış olduğu bu notlarda öncelikle gelirini belirlemeli ve yaptığı harcamaları ve harcama yapmayı planladığı giderlerini gerçekçi bir şekilde belirlemeli ve finansal kararını bu doğrultuda vermelidir.

2. Finansal Sistemi Anlamak

Finansal sistem fon akışını sağlayan bir sistemdir. Genel bir tanım yapacak olursak fon fazlası olanlar ile fona gereksinimi olanları bir araya getirerek fon transferi sağlayan sistemdir. Bu genel tanımdan sonra finansal sistemin bileşenlerini; finans piyasaları, finans kurumları ve düzenleyici kurumlar, finansal araçlar, fon fazlası olanlar, fona ihtiyacı olanlar olarak sıralamak mümkündür.

Tasarrufları yatırımcılara en verimli şekilde aktarmak finansal sistemin temel görevidir. Bu görevi yapmanın iki yolu bulunur;

İlk yol dolaylı finansman: Fon transferine finans kurumlarının aracılık yaptığı yöntemdir.

İkinci yol doğrudan finansman: Fon transferinde finans piyasalarının direk kullanılmasıdır.

Ticari bankalar finansal kurumların en önde gelen grubudur, başlıca işlevleri mevduat toplayarak bunu kredilere dönüştürmektir.

Sigorta şirketleri de finansal kurumların önemli diğeri bir grubudur, başlıca işlevi gelirlerini ve varlıklarını korumak isteyen tüketicilere hizmet sunmaktır. Tüketici istediği koruma karşısında şirketten poliçe satın alarak prim öder. Böylelikle meydana gelebilecek zarar ve kayıpları güvenceye almış olur.

Bu aracı kurumlar kullanılmadığı takdirde finansal piyasalarda fon aktarımı doğrudan finansman şeklinde olabilir. Bu finans piyasalarını çeşitli özelliklerine göre birbirinden ayırmak mümkündür;

Vadesine (süresine) göre para ve sermaye olarak ayırım yapılabileceği gibi kısa vadeli (bir yıldan kısa süreyle fon transferi), uzun vadeli (bir yıldan daha fazla fon transferi) şeklinde çeşitlendirilebilir.

İşlemine göre spot (en geç iki gün içerisinde ödeme/teslimat yapılan piyasa) ve vadeli işlemler piyasası (ikin günden daha ileri bir tarihte ödeme/teslimat yapılan piyasa) olarak çeşitlendirilebilir.

Bir diğ er finans piyasıda d v iz piyasasıdır. Bu piyasa  e itinde paralar başka para birimiyle de i tir ve bu değiştirme oranına d v iz kuru adı verilir.

Finansal sistemin bileşenleri içerisinde sıralanan finansal araçlar çok çeşitlilik göstermesinin yanı sıra sayıca oldukça fazla olmasına karşın ana hatlarıyla dört temel gruba ayırmak mümkündür. Bunalar;

1. Pay senedi gibi ortaklık sağlayan araçlar,
2. Tahvil gibi alacaklılık sağlayan araçlar,
3. Opsiyon gibi piyasadaki risklerden korunmayı sağlayan araçlar,
4. Di erler araçlar.

Düzenleyici kurumlar ise; finansal sistemin sağlıklı ve düzenli yürüyebilmesi için finansal sistemin bileşenleri arasında yer alır. Ülkemizde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasaları Kurulu (SPK) gibi kurumlar düzenleyici kurumlar olarak değerlendirilir.

Kısacası fon fazlası olanlar bir kazanç sağlamak üzere finansal sisteme fon arz ederler, fon talep edenler ise farklı ihtiyaçları için bunları kullanırlar. Birey ve aile tüketim amaçlı, şirketler yatırım amaçlı, devletler ise cari harcamalarını karşılamak ya da vadesi gelen borçlarını ödemek için bu sistemin içinde olurlar.

3. Finansal Planlar Yapmak

Plan yapmak geleceği düşünmek olarak en yalın şekilde tanımlanabilir. Plan kısa, orta ve uzun vadeli yapılabilir ve bir harita gibi kişiye yol gösterir. Ancak planların kağıt üzerinde kalmasının kimseye faydası olmayacağı için uygulamaya geçirilmesi önemlidir. Bu kapsamda finansal planlarında uygulamaya geçebilmesi için bir takım bileşenleri mevcuttur;

- Vergi planlaması,
- Bütçeleme,
- Likidite yönetimi,
- Ev ve araba alımları gibi yüksek tutarlı satın mal almalar,
- Varlıkların korunması,
- Gelirin korunması,

- Yatırım
- Miras ve emeklilik planlaması,
- Finansal planların aşamalarından da söz edecek olursak;
- Öncelikli olarak hedef koymak,
- Sonrasında mevcut finansal durumu değerlendirmek,
- Yapılan finansal hedeflere ulaşabilmek için seçenekleri belirlemek,
- Belirlenen seçenekler içerisinde en uygun seçeneği uygulamak,
- Uygulanan seçenek doğrultusunda planın yeniden gözden geçirmek ve değişmesi gereken yerleri değiştirmek.

Bu beş aşamaya kısaca değinecek olursak;

1. Finansal Hedefler Koymak:

Öncelikle gerçekçi olan ve zamanının belirli olduğu finansal hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Finansal hedef satın alınmak istenen bir mal ya da eşya olabileceği gibi mevcutta olan bir borcun bitirilmesi şeklinde de olabilir.

2. Mevcut finansal durumun ortaya konulması:

Bunun için tıpkı işletmelerin yaptığı gibi bir bilanço oluşturmak esastır. Örnek bir kişisel bilanço Çizelge 2’deki gibi yapılabilir.

Çizelge 2. Bireysel Bilanço Şablonu

VARLIKLAR	YÜKÜMLÜLÜKLER VE NET DEĞER
Likit varlıklar (TL, döviz, vadesiz mevduat)	Kısa vadeli borçlar
Eşyalar	Uzun vadeli borçlar
Araba	Diğer yükümlülükler
Ev	
Finansal yatırımlar	Net değer = Varlıklar - Yükümlülükler
Tahvil	
Hisse senedi	
Vadeli mevduat	
Yatırım fonu	
Diğer	

Kaynak: Kapoor vd. (2004), s.74 (Aktaran: Gökmen, 2012, s.28)

3. Hedeflere ulaşmak için seçeneklerin değerlendirilmesi:

Şeeneklerin ortaya konulduğu adımı oluşturmaktadır. Örneğin, araba almak için kredi kullanılabilir veya tasarruf edilerek para biriktirilebilir. Kredi kullanırsa arabanın maliyeti ederinden çok daha fazla olacaktır. Ancak tasarruf edilerek birikimin oluşması için ise çok uzun srenin geçmesi gerekebilir.

4. En iyi seçeneğin tercih edilmesi ve uygulanması:

Bu aşamada alternatiflerinden birini seçerek uygulamaya başlanır.

5. Planın gözden geçirilmesi ve ihtiyaç doğrultusunda değiştirilmesi:

Bu aşama son aşamadır; plan izlenerek eksik yönler saptanır ve ihtiyaç duyulduğunda değiştirilir.

Söz konusu finansal planlama yapılırken önemli bir unsurda btce yapabilmektir. Haftalık, aylık veya yıllık vadeler şeklinde hazırlanan btceler gerçekçi olmalıdır. Toplam gelir ve giderleri doğru yansıtmamanın yanında yapılan tüm harcama ve demeleride kayıt altına almak en önemli unsurdur. Yapılan her btcede olağan üstü durumlar için ayrılması gereken bir tutar yer almalıdır.

Emeklilik planlaması da finansal planlamanın diğer bir önemli parçasıdır. Emeklilik döneminin maddi olarak rahat geçirilebilmesi için, iyi bir planlama yapmak ve bunu mümkün olduğunca erken yapmak gerekir. İşe başlayan ge biri emekliliği çok uzun süre sonra geleceğini düşünebilir ancak zamanı kaçırmadan bir plan yapıp bunun için yatırım yapması kendisi için avantajlı olacaktır.

Finansal sistemde doğru ve iyi yapılan plan ve yatırımlar bir kimseye ek kazançlar sağlayabilir. Ancak bunu başarmak için yapılan yatırımın da doğru yapılması gerekir ve bunun içinde genel anlamda bilmesi gereken bazı unsurlar söz konusudur. Bu unsurların bir kısmı kısa bir açıklamayla aşağıda verilmiştir.

- Paranın zaman değeri: Paranın zaman değeri vardır. Bu sreye ve faiz oranına bağlı olarak değişmektedir. Bugünkü 1.000 TL 1 yıl sonraki 1.000 TL'den daha değerlidir. Aynı şekilde 1 yıl sonra elimize geçecek 2.000 TL bugün 2.000 .tl.2den daha az bir değere yani şimdiki değere sahiptir.

- Basit ve bileşik faiz: Bileşik faiz, faizin anaparadan elde edilen faiz üzerinden yürütülmesidir. Özellikle uzun dönemde, bileşik faizle işlenen paranın sağladığı kazanç basit faize göre daha yüksek olmaktadır.
- Etkin piyasalar hipotezi: Etkin piyasalar hipotezi modern finansın temel taşlarından biridir. Bu şekilde finans piyasasında ortalamanın üzerinde kar elde edilemediği ve finansal varlık fiyatlarının doğru olduğu belirtilmektedir. Bu hipotez finansçılar tarafından oldukça tartışılmaktadır.
- Risk ve getiri: Bir yatırımın getirisi ve riski doğru orantılı olmalıdır. Kısacası ne kadar fazla riske girersen o kadar fazla kazanç elde etme ihtimalin söz konusudur. Piyasalarda birçok risk çeşitleri mevcut olmakla birlikte bunların bir kısmı; likidite riski, kredi riski, piyasa riski, faiz riskidir. Riski aza indirmek isteyen bir yatırımcı yaptığı yatırımları çeşitlendirmelidir. Tek bir yatırıma değil de birden çok yatırıma yöneldiği takdirde yatırımcının bir varlığının değerinde düşme olduğu takdirde diğer varlığında artış yaşanması yüksek ihtimaldir ve böylelikle oluşabilecek zarar kısmen kapatılmış olur ve daha fazla zarar yaşanmamış olur.
- Para: Yasal anlamda kabul gören bir varlık ödemeler için para olarak kullanılabilir. En fazla kullanılan kağıt, madeni ve elektronik paradır. Para; bir değişim ve değer saklama aracıdır. Ayrıca en önemli ölçü birimidir. Bu üç işlev parayı oldukça kıymetli hale getirmektedir.
- Enflasyon: Hizmet ve mal fiyatlarının genel düzeyinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Enflasyon paranın alım gücünün ve değerinin düşmesi anlamına gelmektedir.

Finansal planın bileşenlerini daha iyi anlayabilmek için Çizelge 3’de yer alan sorular bize yardımcı olabilmektedir (Madura, 2004)

Çizelge 3. Finansal Planlama Soruları

Plan Çeşidi	Örnek Sorular
Bütçenin yönetimi	Her ay yapılması gereken tasarruf tutarı ne kadar olmalıdır?
Likiditenin yönetimi	Borç alma aracı olarak kredi kartı kullanılmalı mıdır?
Finansman yönetimi	Ne kadar borç ile bir ev veya araba gibi büyük varlık alabilirsiniz?
Varlıkların ve gelirin korunması	Olağanüstü durumlar için sigortalara ihtiyacınızı belirlediniz mi?
Yatırım yönetimi	Ne kadar para ile yatırım yapmayı planlıyorsunuz?
Emeklilik ve Miras yönetimi	Ne kadar para ile emekli olup emeklilik döneminde refah içerisinde olursunuz?

Kaynak: Madura (2004) s.8

4. İyi İletişim Kurabilmek

Finansal ürün ya da hizmet satın almak isteyen tüketici, profesyonel satıcılar ile karşı karşıya gelecektir. Bu nedenle yanlış yönlendirilmemek adına hem bilgi edinilmeli hem de görüşme teknikleri öğrenilmelidir. Finans piyasasında nitelikli alışverişin en önemli kuralından biridir.

Ayrıca, finansal kurum ile sorunlar yaşadığında, tüketici hakkını nasıl arayabileceğini bilmelidir. Sorunun çözümü için kimlerle ve nasıl iletişime geçileceği, sorunun ne şekilde aktarılacağı konuları önem taşımaktadır.

Finansal sektör çok dinamik bir yapıya sahiptir. Sektörde sık aralıklarla ve hızla birçok değişiklikler yaşanmaktadır. Bu nedenle, finansal tüketicinin iletişim araçlarını açık tutması ve yeni değişikliklerden anında haberdar olması gereklidir. (Gökmen, 2012).

D. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Finansal Sistem Üzerindeki Önemi ve Etkileri

1. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal okuryazarlık; kişinin mutluluğu ve refahı, finansal piyasalarda işlerin yönetilmesi ve istikrarın sağlanması için oldukça önemlidir.

Finansal hizmetler ile ürünlerin önemi yirminci yüzyılın başından itibaren giderek artmıştır (Taylor ve Wagland, 2013: 71). Sevim ve arkadaşları 2012

yılında yaptıkları bir çalışmada; finansal okuryazarlığın gelişmesinin ve önemli hale gelemsinin en önemli sebebi oldukça karmaşık hale gelen finansal hizmet ve ürünlere dayandığını ileri sürmüşlerdir. Finansal okuryazarlıkları düşük olan bireylerin paysenedi yatırımlarında düşük düzeyde kalmaktadır (Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011a: 449). Tüm bu nedenlerden sonra finansal okuryazarlığın ve seviyesinin yükseltilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Değişen dünya düzeni, ekolojik bozulma, çevre kirliliği, artan nüfus gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkan doğal kaynak sorunu, dünya ekonomik sistemini küresel boyutlarda sarsan finansal krizler, sermaye piyasasının yatırım ve tasarruf yapacak bireyler için karmaşık olması gibi nedenlerle finansal farkındalığın önemi günümüz dünyasında giderek artmaktadır. OECD ülkeleri ile birlikte diğer ülkelerde de yapılan bir araştırmaya göre, birey mevcut finansal bilgi düzeyinin düşük olması sonucu aldığı hatalı finansal kararın farkında olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Finansal okuryazarlık özellikle gelişmiş ülkeler için oldukça büyük sorun haline gelmiştir. ABD bakanlar kurulunda 2010 yılında iki önemli üye, Amerikalı gençlerde finansal okuryazarlık seviyesinin artması için gerekli şekilde eğitimler verilmez ve müdahale edilmez ise gelecekte önemli bir finansal krizin meydana gelebileceğini ifade etmişlerdir (Kılıç vd, 2015: 130-131).

Gün geçtikçe ilerleyen teknoloji ile birlikte hızlanan küreselleşme, kişilerin finansal konularda özellikle tüketim olmak üzere, yatırım ve tasarruf gibi konularda davranışları değişmiş ve bunun sonucunda yatırım ve tasarruf konularında klasik yöntemlerle değerlendirme işlevini yitirmiştir.

Son yıllarda toplumun yapısında meydana gelen politik ve sosyoekonomik değişiklikler ile finansal piyasalardaki gelişmelerden dolayı finansal okuryazarlığın önemi giderek artış göstermektedir. Çünkü artık bireyler aracı kurumlardan bankalara hatta kamu kurumlarına kadar çeşitli yelpazeden meydana gelen yatırım araçlarına ve kredi imkanlarına online olarak erişebilmektedirler. Buna ek olarak yaşam süresinin artmasından dolayı emeklilikten sonraki yaşamlarına yönelik olarak yeteri kadar birikime de sahip olmak istemektedirler. Bütün bu sebepler yatırım yapan veya tasarruf eden, bankacılık sistemine çeşitli yollar ile dahil olan kişiler için önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Bütün bu

gelişmelerin doğal bir sonucu olarak özellikle OECD ülkelerinde sürekli artan tüketiciler finans piyasalarına katılım göstermektedir. Bu kişilerin çoğu karşılaştıkları finansal sorumluluklara daha az hazırlıklı olmaktadır (Temizel, 2010).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki tüketimlerde ortaya çıkan davranışlar ile bu davranışlara paralel olarak meydana gelen finansal kararlar oldukça önemlidir. Çünkü para ve finansal ürünler, yaşadığımız dönemin bütünleşik bir parçası haline gelmiştir. Bu sebeplerden dolayı kişinin finansal araçları hem kendisi hem ailesi hemde ülkesi için doğru bir şekilde okuyarak kullanması son derece önemlidir (Tomasova vd, 2011).

Yaşanan tüm gelişmelerle içinde bulunduğumuz dünyayı anlamak ve bireyin refah seviyesini yükseltmeyi sağlamak için finansal okuryazarlık önemlidir. Finansal okuryazarlık düzeyinde daha katılımcı ve akılcı olan bireyler ekonomik politikalarını daha iyi kavrayabilmekte ve karar mekanizmaları gelişmektedir.

Finansal okuryazarlık sadece birey için değil içinde yaşadığı toplum için de son derece önemlidir. Sürekli artan finansal ürün sayısı ve finansal piyasalardaki karışıklık bireyin finansal sisteme olan güvenlerinin olumsuz etkilenmesine ve piyasalardan uzak durmasına sebep olmaktadır. Bireyler kendilerini finansal olarak güvenli bir konumda hissedemezlerse gelecek kaygısı yaşayarak irrasyonel davranışlar gösterebilirler. Bu durum piyasaların dengesinin bozulmasına yol açacaktır (Mandell, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık bireylerin finansal sistemi anlamada ve yorumlamada birincil öncelik olup finansal güvenliğini ve finansal refahını sağlayabilmek için büyük bir önem arz eder. Bunun başlıca nedeni yakın tarihte yaşanan bazı değişikliklerdir. OECD'nin finansal okuryazarlığın gelişimini ve önemini ortaya koymak için yayınladığı unsurlara paralel olarak Larry Orton tarafından da finansal okuryazarlığın önemini ortaya koymak için meydana gelen değişiklikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- Bireyin finansal hizmetlerden yararlanamamaları ya da çok az yararlanmaları
- Finansal araçların ve ürünlerin gittikçe karmaşık hal alması,

- Tüketicinin hatalı finansal tutum ve davranışları,
- Bireyin finansal kararlarındaki sorumluluklarının artması,
- Teknoloji alanındaki yenilik ve gelişmeler,
- Sosyodemografik değişimler,
- Emeklilik sistemindeki değişimler,
- Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması,
- Finansal dolandırıcılığın sürekli artması.

Finansal okuryazarlığı olan bir birey daha az harcayarak daha fazla tasarruf edecek ve risk yönetimini daha uygun yapacaklardır. Makro olarak bakıldığında ise finansal ürün ve hizmetlere olan talep artacağı için iktisadi dalgalanmaların azalmasına hızlı bir iktisadi kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte rekabet arttığı için sermaye dağılımı daha aktif hale gelmiş olacaktır (Jariwala ve Sharma, 2011).

Topluma ve bireye olan kazandırımlarından ötürü birçok gelişmiş ülkede finansal okuryazarlık programları düzenlenmektedir. Bu programların amacı; finansal farkındalığı arttırarak bireylerin finansal konulardaki yanlış yada eksik davranış ve tutumlarını değiştirmektir. Ayrıca emeklilik sonrasında herhangi bir maddi kayıp yaşanmaması da ancak iyi bir finansal okuryazar olmaktan geçmektedir. Dolayısı ile finansal okuryazarlık başta birey olmak üzere toplum ve ülkeyi hem kısa hem de uzun vadede etkileyen ve önemi her geçen gün artan önemli bir kavramdır (Temizel ve Bayram, 2011a).

Finansal okuryazar olmayan bireyler ihtiyaç fazlası olan tüketimlere yönelirken finansal okuryazar kişiler sadece ihtiyaçları ve gereksinimleri doğrultusunda tüketim yapmaktadırlar. Bundan dolayı finansal kurumların hizmet ve yeni ürünler geliştirmelerine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Finansal okuryazar kişiler ilgili kurumların piyasaya sürdüğü mal ve hizmeti diğer kurumlar ile karşılaştırarak kurumlar arasında rekabeti arttıracaklardır (OECD, 2005).

Finansal okuryazar bireyler pay senedi piyasalarındaki yüksek primlerden faydalanarak çeşitli portföyler oluşturabilir ve bilgi işlem maliyetlerinin

düşürülmesine katkı sağlayabilirler (Guiso ve Japelli, 2008: 13). Finansal okuryazar bir birey, faiz ve enflasyon gibi konuların hesaplanmasında pay senedi piyasalarına katılmak için varlıkların karmaşıklığı, planlama ve bilgi maliyeti gibi sorunları ortadan kaldırmaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık aslında finansal piyasalarda tüketicinin kendini koruması için anahtar bir rol oynamaktadır. Çünkü finansal okuryazarlık tüketiciyi aktif hale getirerek daha az borçlanmasını ve denegeli bir sosyoekonomik kültüre sahip olmasını sağlamaktadır. Bunlara ek olarak finansal okuryazarlık finansal konular arasında korelasyon kurarak bağlantılar oluşturulmasını sağlarken aynı zamanda bireyin kendi aile bütçesini sağlam finansal temeller üzerine oluşturmaya katkı sunmaktadır (Chloubá, vd. 2011).

Finansal okuryazarlık aynı ülkenin sosyo-ekonomik koşulları farklı olan bölgeleri ya da toplulukları arası da görülebildiği gibi bir ülkenin genelinde de finansal okuryazarlık seviyesi düşük olabilir. Bunların dışında yaş ya da cinsiyet gibi faktörlerde finansal okuryazarlık seviyesinde oldukça önemli etkenlerdir. Şöyle ki; yaş ilerledikçe finansal okuryazarlık düşmektedir. Kişinin emeklilikten sonra bile finansal kararlar vermek zorunda olması onları sürekli olarak finansal gelişmelerden haberdar olmaya zorunlu hale getirmektedir. Özellikle dolandırıcılık olaylarının yaşlılara yönelik artış göstermesi finansal okuryazarlığı daha önemli hale getirmiştir. Ya da kadınların finansal risk olarak erkeklerden daha fazla stres altında olması da finansal okuryazarlığı toplumun her kesimi için önemli hale getirmektedir (Lusardi, 2008a:8).

Finansal okuryazarlığı önemli kılan diğer faktörler; bireyin orta ve uzun dönemli sağlıklı planlar yapabilmesi, kendi parasını yönetebilmesi, finansal hizmet/ürünlerini nerede nasıl temin edebileceğini bilmesi, getiri ve risk arasındaki ilişkiyi kavrayabilmesi ve finansal araçları etkin olarak kullanılmasını sağlamasıdır (Hayta, 2011). Ayrıca düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olan kişilerin varlık ve gelir sahibi olma, yönetim kadrosunda yer alma gibi konularda yetersiz olmaktadır (Hogart vd, 2003).

Kişilerin bir finansal konu ve durum karşısında gösterdikleri davranışlar finansal okuryazar olup olmadıklarını ya da hangi ölçüde finansal okuryazar olduklarını göstermektedir. Finansal davranış en basit şekilde tanımlanacak olursa

bireyin mali durumlarının takibi, tasarruf ve yatırımlarını bireysel kredilerini yönetebilmeleri, dikkatli alışveriş yapmaları, kısa ve uzun sürede yatırımlarını değerlendirilmesi şeklinde ifade edilebilir.

Çizelge 4’de çeşitli ülkelerin sergiledikleri bazı finansal davranışları gösterilmektedir.

Çizelge 4. Finansal Davranış ve Ürün Seçimi Yüzdeleri

	Dikkatli Alışveriş	Zamanında Fatura Ödeme	Kişisel Mali Durum Takibi	Uzun Vadeli Hedef Koyma	Sorumluluk ve Bütçelene	Aktif Tasarruf ve Yatırım Alımları	İhtiyaçları Karşılama İçin Borç alma
İngiliz Virgin Adaları	%87	%83	%80	%68	%43	%83	%87
Malezya	%92	%69	%78	%64	%74	%97	%79
Almanya	%82	%96	%87	%61	%22	%86	%96
Peru	%91	%86	%82	%71	%49	%62	%73
İrlanda	%83	%85	%85	%56	%54	%53	%86
Norveç	%72	%79	%89	%59	%25	%71	%93
İngiltere	%77	%89	%80	%43	%43	%68	%91
Çek Cumhuriyeti	%75	%85	%76	%36	%37	%72	%89
Ermenistan	%91	%94	%81	%58	%51	%36	%53
G.Afrika	%83	%61	%65	%55	%43	%53	%74
Polonya	%70	%78	%81	%46	%54	%51	%79
Macaristan	%86	%82	%71	%52	%31	%27	%86
Arnavutluk	%87	%77	%71	%30	%59	%42	%69
Türkiye	%80	%70	%48	%36	%55	%30	%70
Estonya	%68	%83	%78	%41	%28	%36	%78

Kaynak: (www.teb.com.tr TEB, Finansal Okuryazarlık ve erişim endeksi 2015: 6 Erişim Tarihi: 09.10.2019).

Çizelge 4 incelendiğinde, “*Dikkatli Alışveriş*” yapma hususunda en yüksek oran Malezya’da, en düşük oran ise Estonya’da olduğunu görülmektedir. Malezya aynı zamanda “Aktif Tasarruf ve Yatırım Alımları” konusunda da en yüksek eğilimi gösteren ülke olarak karşımıza çıkması Malezya halkının tasarruf alışkanlığı olduğunu ve dikkatli harcama yaptığını finansal konuda bilgi seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Çizelge 4’de dikkat çekici diğer bir ülke ise Ermenistan’dır; Ermenistan’da bireyler “Zamanında Fatura Ödeme” ve “Dikkatli Alışveriş” yapmada önde iken “Aktif Tasarruf ve Yatırım Alımları” davranışında geride olduğu görülmektedir, bu da Ermenistan’da yaşayan bireylerin tüketim konusunda daha çok harcama yaptıkları ve tüketim yapılırken

borçlanma tercihlerinin ve tasarruf oranının düşük olmasından yola çıkarak ellerinde bulunan kaynakları kullanmayı tercih ettikleri söylenebilir. Çizelge 4’de elde edilen bulgulardan bir diğeri ise Türkiye, Macaristan ve Estonya gibi ülkelerin yatırım ve tasarruf konusundaki düşük seviyelerde kalmalarına rağmen oldukça yüksek borçlanma oranlarına sahip oldukları gözlenmektedir. Özetle Çizelge 4’de bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri oldukça düşük seviyelerde olduğu için finansal davranışları arasında çelişkiler olduğu ifade edilebilir.

Finans sektörünün 3 boyutlu yapı arz etmesinden dolayı da finansal okuryazarlık bir toplum için ayrıca önem arz etmektedir. Yatırımı finansal dolandırıcılık ve tasarruf boyutlarından oluşan bu sektörde finansal okuryazarlık seviyesi arttıkça yatırım yönüne doğru olumlu bir eğilim söz konusu olacaktır. Bireylerin finansal hata ve yanlışları finansal okuryazarlığın artması ile azaldığı için düzenleyici otoritelerin kurmuş olduğu istikrarlı yapı, iletişim ve bunların getirdiği kaldıraç özelliği ile güçlü hale gelmektedir (Özçam, 2006: 19).

Finansal okuryazarlık seviyesinin artması, stres, psikolojik baskı, aile içi çatışmaları azaltarak, aile halkının ekonomik düzeyini arttıracaktır. Bu ortamda yetişen kişilerin özgüvenleri artarak sosyalleşmeleri buna bağlı olarak artış gösterecektir. Çalışma yaşamında ise kişinin daha az devamsızlık yapması sağlanırken iş memnuniyeti ve verim artacaktır (Taft vd., 2013: 64).

Bütün bunlardan yola çıkarak finansal okuryazarlık hem bireyler hem de aileler açısından oldukça önemli bir konu olarak görülmektedir. Finansal planlama ile aile emeklilik durumu, sigorta sözleşmeleri, düzenli bir birikim yaparak geleceğe dönük kaygılarını ortadan kaldırmış olur. Türkiye’de 2000-2005 yıllarında yaşanan kriz sonrası birçok orta ve alt gelir gurubuna sahip aile, zorlaşan yaşam koşulları ve yüksek enflasyon karşısında oldukça zor durumda kalmıştır. Eğer ki finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olsaydı finansal bilgi ve planlamalarıyla bu tür krizlerden daha az etkilenecek şekilde kurtulabilirlerdi. Finansal okuryazarlık bu nedenle tüm toplumun geneline yayılması ile yoksullukla mücadele edecek ve kişiler tarafından önemli görülecektir.

Finansal okuryazarlık birey ve ailelerde önemli olduğu kadar kurumlar içinde önemli hale gelmiştir. Finansal okuryazarlık seviyesinin artmasıyla bireylerin kurumlardan ve özellikle finansal kurumlardan bilgi talebi de artacaktır

böylelikle kurumlar daha şeffaf ve aktif çalışır bir hal alacaktır, şikâyet ve itirazlar azalacak buna paralel hukuki sorunlarda giderek minimum seviyelere inecektir.

Finansal okuryazarlık sadece iş hayatındaki kişiler için değil üniversite çağındaki gençler içinde oldukça önemlidir. Çünkü günümüzde artık harç ödemeleri, kredi kartı ödemeleri inernet bankacılığı üzerinden yapılmaktadır. öğrenciler kredi kartı kullanarak fatura ödemelerini, seyahat giderlerini, gıda harcamalarını, sağlık ve eğitim ödemeleri gibi birçok finansal işlemlerini yapabilmektedirler. Henüz çalışma hayatlarının başında olan üniversite öğrencilerinin önünde finansal olarak kurgulamaları gereken uzun bir yaşam vardır. Finansal olarak gençlerin hayatlarını başarılı bir şekilde yönlendirmeleri sonraki hayatlarını daha kolay yaşamalarına sebep olacaktır (Temizel ve Bayram, 2011b: 12). Bu konudaki diğer çalışmalarda ise, finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan bireylerin finansal kriz dönemlerinde gelirlerini harcama ve borç alma (Klapper vd, 2013), borç sorunu ile karşılaşacağı (Lusardi ve Tufano, 2009) ve emeklilik planlaması konusunda problem yaşayacağı (Rooij vd, 2011b), servet sahibi olma ve onu yönetme konusunda yetersiz kalacağı (Hogart vd, 2002), tüm bu sebeplerle finansal okuryazarlığın önemli olduğu ailenin gelecek endişelerinin düşürülmesi anlamında finansal planlama oldukça önemli bir konudur (Hayta, 2011), finansal okuryazarlık seviyesinin yükselmesiyle bireyin finansal davranış hatalarında azalma gözlemlenir (Özçam, 2006: 19), finansal okuryazarlık, toplumun her kesiminde temel bir ihtiyaç olduğu genel geçer bir gerçektir". (Hopley, 2003: 9) şeklinde ifade edilmektedir.

2. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Refahına Etkileri

Finansal sistem içerisinde bireyin ve ailenin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Birey, aile, piyasalar ve kurumlar bütün bir sistem olarak belirtildiğinde, aile ve bireyler, hayatlarında harcama, tüketim, yatırım ve tasarruf gibi konularda verdikleri kararlarla kurumları ve piyasaları şekillendirmektedirler. Verdikleri bu finansal kararlar olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olabilmektedir. Ekonominin kötüye gittiği durumlarda bireyler daha fazla yatırım ve tasarruf etme eğilimi gösterirler. Aslında bu durum ekonomiyi daha fazla olumsuz yönde etkiler (Nofsinger, 2011: 1).

Finansal bilgi düzeyi düşük bireyler bilinçsiz bir tüketici olarak ekonomik kriz döneminde ya da tam tersi ekonomik refah döneminde nasıl bir davranış sergileyeceğini bilememekte ve kendi için doğru seçim kararını verememektedir. Finansal okuryazarlık, değişen ekonomik koşullarda nasıl davranması gerektiği konusunda bireyi bilinçlendirmekte ve hem bireye hem de ailesine birçok fayda sağlamaktadır.

Finansal okuryazarlığı toplum nezdinde önemli hale getiren birçok faktör bulunmaktadır. Değişik finansal ürünlerin varlığı ve performansı hususunda bilginin ve finansal gereksinimlere yönelik farkındalığın az olması, finansal hizmet ve ürünlere yönelik olarak bilginin nasıl ve nereden elde edileceği konusunda çok az bilgi sahibi olunması bu konunun öne çıkmasında etkili olmaktadır (Mason ve Wilson, 2000: 7).

Finansal bilgisi eksik olan bireyler, finansal hizmet ve ürünlerin yaşamlarına sağladığı katkıyı bilmemektedirler. Böylelikle onu kullanma şansı elde edememekte ve finansal piyasada işlem yapmaktan uzak kalarak çıkabilecek şansları kaçırmaktadır. Bu durum finansal piyasaların gelişmesini ve ilerlemesini engellemektedir.

Bireyin davranış ve tutumlarının finansal refahın üzerinde büyük etkisi vardır. Bundan dolayı da finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme değerlendirme araştırmalarında davranış ve tutumların belirlenmesi son derece önemlidir. Örneğin geleceğe yönelik olarak bireylerin olumsuz tasarruf yapma tutumuna sahip olmaları dolayısı ile daha az tasarruf yapmalarına sebep olacaktır. Kısa vadeli gereksinimlerini karşılamaya öncelik verenler acil durumlar için tasarruf etmeli veya uzun vadeli finansal plan yapma ihtimalleri düşük olmaktadır (Atkinson ve Mess, 2012: 7-8).

Tüketici davranışlarına bakışımızı derinleştirirsek kredi kartına sahip birey aslında henüz sahip olmadığı gelirini önceden kullanmakta ve ihtiyaç fazlası alımı gerçekleştirdiğinde kontrolsüz bir borç artışını meydana getirmektedir. Kredi kartı kullanımı hakkında bilinci oluşmamış tüketici bu sarmal içerisinde giderek boğulmakta ve bu darboğazdan çıkamamaktadır. Tüm bu yaşanan süreç hem bireyi hem de ailesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kredi kartlarının bu tür yanlış kullanımını ve yaşanan olumsuzlukları gören bazı bireyler ise kredi kartı

kullanımından tamamen uzaklaşmaktadır. Aslında kredi kartları bilinçli kullanıldığında bireye ve ailesine olumlu katkıları olacağı bir gerçektir. Birey finansal okuryazarlık düzeyinin gelişmesi ile bu fırsatları elde edecek ve hem kendisine hem de ailesine olumlu kazanımlar sağlayacaktır. Bu sebeplerden dolayı aslında finansal okuryazarlık toplumu zor günlere hazırlamaktadır. Eğitilmiş tüketici yatırımlarını çeşitlilikler üzerine yaparak daha fazla tasarruf edebileceği gibi nasıl ve ne zaman tasarruf edeceğini de daha iyi bilecektir. Ayrıca finansal okuryazar olan bireyler bir taraftan aşırı borçlanmadan uzak durukun diğer taraftan sigorta ürünlerini kullanmayı bilirler (Word Bank, 2009: 2).

Aileler veya kişiler bilinçlendiğinde ekonomide ve finansal piyasalarda faaliyetlerinin kısıtlı olmadıklarının farkına varırlar. Finansal problemlerinin çözümünde veya tasarruflarını arttırma isteklerinde kendisine fayda sağlayacak finansal planlar oluşturarak kararlar verir. Finansal planlama ile ailelerin gelecek kaygılarında azalma olur.

Görülen o ki, finansal okuryazarlık düzeyinin artmasıyla bireyler ve aileler kendileri için oluşacak riskleri aza indirecek kararlar alır ve bu yönde davranışlar sergilerler. Finansal okuryazarlık sayesinde bireyler bütçe, borçların yönetimi, tasarruf ve yatırımların yönetimi gibi konularda bilinç sahibi olarak ileriki yaşamlarında refaha ulaşacak finansal tutum sergiler. Örneğin aile, yeni doğan çocuğu için bankada tasarruf hesabı açabilir, birey üniversiteye gitme yaşı yaklaştığında tasarruflu yaşam bilincini oluşturabilir, bireysel emeklilik gibi bireyin ileriki yaşlarda yaşam koşullarını olumlu yönde etkileyecek kararlar verebilir, ya da maddi kayıplara sebebiyet verebilecek olumsuz durumlar karşısında maliyeti azaltıcı kasko, sigorta gibi finansal araçlara başvurabilecektir.

Çeşitli araştırmalardan elde edilen bulgulara göre, finansal okuryazar birey;

- Emeklilik için fazla birikim yapmak,
- Borçları iyi yönetebilmek,
- Daha çok geliri olmak,
- Finansal olarak kendine güven duymak,
- Finansal amaçlar konusunda daha gerçekçi olmak,

- Finansal piyasalarda etkin olmak,
- Akıllıca borç almak,
- Tüketici yasa ve haklarını bilmek,
- Bireyin kendi ihtiyacına uygun ürünleri doğru seçmek,
- Daha çok tasarruf etmek,
- Yeteneklerini abartmamak,
- Bütçe ve finansal planlama yapmak.

Şeklindeki davranış şekillerini göstermek eğilimleri, diğer insanlara göre oldukça fazladır (Capuano ve Ramsay, 2011: 35-36)

Kısacası finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler ve aileler, piyasalarda bilinci ile daha rahat hareket ederek, işlemlerinde maksimum fayda sağlayıp yaşam koşullarını iyileştirici hale getirecek davranışlar geliştirerek doğru kararlar alırlar.

3. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Etkileri

Finansal piyasalara ekonominin döngüsel akımının etkin şekilde işleyerek düzgün çalışması için bir gerekliliktir. Artan ürün çeşitliliği ile gelişen piyasalar karşısında karar verici bireyinde bilgi düzeyinin yükselmesi gerekmektedir. Teknolojik gelişmeye paralel gelişen ekonomi ve küreselleşme finansal piyasaların daha karmaşılaşmasına ve bireyin finansal kararlarda daha çok risk almasına neden olmuştur. Dolayısı ile finansal okuryazarlığın birincil ama aslında ekonominin sorunsuz ve dengeli bir şekilde işlemlerini sağlayacak şekilde bireyi finansal konularda yeterli oranda korumaktır.

Finansal okuryazarlığın toplumun ekonomik temelleri için önemli dinamiklerden biri olduğu kabul edilmektedir. Bireyin finansal güvenliği doğrudan artan finansal ürün karmaşıklığı ile ters orantılıdır. Karmaşıklık ne kadar çoksa finansal güven o kadar zedelenir. Sonuç olarak da finansal geleceği riske atan bireyler finans piyasasında piyasa dengesini tehdit ederek irrasyonel davranışlar göstermesine sebep olurlar (Mandell, 2006).

Bireyin finansal okuryazarlığı, ekonomi ve finansal sistem içinde önemli görülmektedir. Finansal okuryazarlık seviyesi düşük birey finansal açıdan hatalı

karar verme olasılığı çok yüksektir. Finansal bilinç düzeyi düşük aile ve bireyler finansal piyasalarda hatalı tutum ve davranışlar sergileyerek yanlış karar almaktadırlar. Bu hatalar sonucu bireyler zarar gördükleri için finansal piyasalardan uzak durmakta ve bunun sonucunda finansal piyasaların hacmi daralarak reel sektör olumsuz etkilenmektedir. Bunun etkisinde ise ekonomik büyüme azalır ve işsizlik giderek artış gösterir. Bunun tersi bir senaryoda ise finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin finansal piyasalara talepleri artar ve böylelikle hem ekonomi hem de finansal sektör fazla büyüyebilir (Word Bank, 2009:3).

İstikrarlı ve dengeli bir ekonomi için finansal okuryazarlık çok önemlidir. Bilinçli bireyler, herhangi bir finansal ürün yada hizmet satın almadan önce iyi bir araştırmayaptıkları için piyasanın etkinliğini de artırmaktadırlar. Eğitimli ve bilinçli bireyler sayesinde uygun olmayan ve çok pahalı finansal ürünler piyasada barınmaz (Bernanke, 2011:1), böylelikle piyasada otomatik bir denetim ve kontrol mekanizması oluşmuş olur, haksız kazançların önüne geçilerek sistemde de adalet sağlanmış olur. Ayrıca finansal kurumların daha açık, etkili ve rekabetçi işlemler yapmasını ve ürünler sunmasını teşvik ederek müşteri memnuniyeti de gelişmiş olur.

Finans piyasaları için gerekli koşul ilgili kişilerin iyi bir finansal okuryazar olmalarından geçmektedir. Çünkü finansal konulardaki sağlıklı ve yeterli farkındalık, beceri ve eğitimler OECD'nin hanelerin ödenebilir ve uzun vadeli birincil finansal hizmetlere ulaşmasını kolaylaştırmasını sağlamasının yanı sıra ekonomik ve sosyal refah ve bütünleşmeleri içinde son derece gereklidir. Bireylerin kendileri tarafından yapılan sağlam finansal disiplinler düşük sosyal haracamalara sebep olurken etkili ve sağlam rekabetçi piyasaların gelişmesine ayrıca ekonominin büyümesine destek olmaktadır. OECD tarafından yapılan açıklamada “krize yol açan senaryo ve faktörlerin analizinde giderek daha çok insan tarafından finansal istikrarın yapı taşı ve bireyin temel hayat becerisi olarak algılanan finansal okuryazarlığın çok önemli olduğuna” dikkat çekilmiştir (OECD, 2009).

Finansal piyasaların verimli ve etkili bir şekilde işlemesi ancak finansal olarak eğitimli müşteriler ile mümkün olmaktadır. Çünkü birçok farklı finansal aracın sunduğu riskleri ve getirilerini değişen koşullar sonucunda rekabetin hangi

yönde olacağını finansal okuryazarlığı olan bireyler belirlemektedir. Ayrıca hangi ürüne ne kadar ihtiyacın olduğunu yine bilinçli tüketici belirlemektedir. Dolayısı ile hangi ürünlere talebin fazla olduğu hangi ürünlere olmadığı ve tedarikçi firmaların nasıl ürünleri piyasaya süreceklerini de yine finansal okuryazarlar belirlemektedir. Böylece finansal piyasalarda sürekli bir yenilenme, rekabet ve kaliteli hizmet anlayışı ortaya çıkmaktadır. Finansal okuryazar olan bireyler tasarrufa daha yakındırlar (Temizel, 2010: 25).

Tasarrufun finansal okuryazarlık ile birlikte artması sonucunda hem ekonomik büyüme hem de yatırım alanında pozitif büyümeler meydana gelecektir. Yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olan kişiler finansal suistimalleri engellemek ve kendilerini korumak için şikayetlerini yetkili makamlara bildirme konusunda daha iyi pozisyonlardır. “*Amerikan Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan’ın*” ifade ettiği gibi “eğitimli müşteriler açık şekilde dolandırıcılığa ve suistimallere karşı daha korumalıdır. Bu yüzden finansal okuryazar müşteriler denetleyici faaliyetleri kolaylaştırmak suretiyle prensip olarak daha düşük seviyede yasal müdahalelerle imkan vereceklerdir. Bunun bir sonucu olarak, firmalar üzerinde daha düşük seviyede kanuni yükümlülükler olacaktır. Hükümetler, yasaların uygulanması, dolandırıcılığın araştırılması ve kovuşturulması için daha düşük kaynak ayıracaklardır”.

Finansal okuryazar tüketiciler gelişmekte olan ekonomiler için daha kıymetlidirler. Çünkü bu tüketiciler, yoksulluğun azalmasına ve finansal sektörün reel ekonomik büyümeye katkı yaparak ekonomiyi olumlu yönde değiştirmektedirler. Ayrıca iyi eğitimli finansal okuryazarlar dış değişkenlere karşı piyasa şartlarını daha iyi kavramaları, aşırı yada zamanından önce tepki verme ihtimallerinden dolayı piyasa olumsuzluklarını çok daha kolay atlatabilirler (OECD, 2005).

Bir ülkede finansal okuryazarlık, kontrol mekanizması olarak finansal sistemin istikrarı açısından da önemli rol oyanayabilir. Son küresel finansal krizde yaşandığı gibi, finans kurumları ile bankaların aşırı risk altında oldukları zamanlar olabilir. Ancak tüketicilerin finansal bilgileri yeterli ve yerinde olsaydı, büyük riske girmeyebilirler yada alacakları riskin farkına varabilirler, bundan dolayı toplumun finansal kurumlarının daha düzgün çalışması iyi finansal okuryazar tüketiciler ile doğru orantılıdır.

Görülen o ki yaşanan finansal krizlerde ülkelerin finansal piyasalarda tüketicileri koruyan yasal düzenlemeleri geliştirmesi ve tüketicilere eğitim ihtiyacını gündeme getirmiştir. Aldıkları eğitim sonucunda bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri yükselerek finansal ürün ve hizmetleri değerlendirebilmeleri sağlanmış olacaktır. Finansal ürün satıcıların bilgi avantajı aşırı derecede fazla ise tüketici ya kaçacak ya da eksik bilgileriyle hatalı karar vereceğinden rekabet ortamı gelişmediğinden piyasaların bundan zarar görebilme riski vardır. Finansal okuryazar bireyler daha iyi araştırma ve müzakere ederek rekabetin daha düzgün yürütülmesini sağlayarak standart koyma ve denetim konusunda da devleti desteklemiş olacaktır.

E. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri

Birçok araştırma gösteriyor ki, bireyin finansal okuryazar olabilmesi için temelde bir takım bilgilere ve bu bilgilerin bileşenlerine sahip olması gerekiyor. Tomaskova ve arkadaşları 2011 yılında bu bileşenleri; temel para bilgisi, gelir konusunda kavramlara ilişkin bilgi, harcama ve borçlanmaya ilişkin bilgi, para iradesine ilişkin bilgi şeklinde dört ana başlıkta toplamıştır (Tomaskova vd., 2011:365).

1. Parasal Konularda Temel Bilgi

Para bilgisi; mal ve hizmetlerin seçimi, fatura ödemesi, finansal ürün değeri, faiz hesabı gibi konular ile bilgileri içerir. Temel para bilgisi kapsamında paranın zaman değerinin ne olduğu bilinmelidir. Geçmişte satın alınmış ve gelecekte satın alabileceği hizmet ve mal, paranın zaman içindeki değişimidir (Bayrı, 2006: 283).

Basit faiz, dönem sonundaki faizdir, bileşik faiz ise; dönem sonundaki faizin anaparaya eklenmesiyle bir sonraki dönemde oluşan faizdir (Neveu, 1989:197).

Tüm bu parasal bilgileri içinde barındıran finansal okuryazarlık, paranın günümüz şartlarında getirisini değerlendirebilmek için, parayı doğru şekilde yönlendirerek fırsatlara çevirmek ve finansal refahın sağlanmak açısından önemli bir rol oynamaktadır.

2. Gelir Konusunda Genel Bilgi

Gelir, “retimdeki katkı karşılığı verilen değer” olarak ifade edilir. “Değer”, maaş dışında rant, sermaye geliri şeklinde de olabilmektedir.

cret, işyerine ve işverene bağlı olarak hizmet karşılığı dene para anlamına gelmektedir. Kişilerin gelirleri, gelir vergisi, sosyal güvenlik ve damga vergisine tabidir (Aktaran: Kandemir, 2018:10).

3. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi

Borç, ihtiyaç anında, gelecekte geri ödeme düşüncesiyle oluşmuş satın alma gücü olarak tanımlanmaktadır (Zarakoğlu, 1989:47).

Finansal okuryazar olan bireyler, akılcı borçlanma ile ödeme gücüne göre borçlanma yapabilme becerisine sahip olur. Rasyonel gerçeklerle borçlanma eğilimi gösteren, geri ödemelerini zamanında yapan ve kredi kartını doğru kullanamamaktan ve fazla taksitlendirmeler sonucu oluşan yüksek maliyetler sonucu mağduriyet yaşamaktadırlar. 2014 yılında Türkiye’de yapılan bir araştırmada kredi kartını ödeyemeyen kişi sayısı 1.297.132’dir ve bu sayının sürekli arttığı görülmektedir (Kandemir, 2018:10).

4. Para İdaresine İlişkin Bilgi

Birey ve ailenin refahı için para idaresi önemli bir konudur, paranın idaresi için ise finansal planlama gerekmektedir. Finansal planlama geleceği düşünmek demektir. Bireyin ve ailenin ihtiyaçları göz önüne alınır ve finansal hedefler belirlenir, bu amaçlara ulaşmak için ise yatırım ve tasarruf araçlarını iyi kullanmak gerekir. Nitelikli bir finansal planlama için;

- Hedeflerin belirlenmesi ve net gelirin hesaplanması,
- Hedeflere ulaşmak için seçeneklerinin değerlendirilmesi,
- En uygun seçeneğin belirlenmesi,
- Planlamanın uygulanması,
- Planlamanın kontrolü ve gerekiyorsa değişikliklerin yapılması

Para idaresinde önemli konulardan biri de sigorta yaptırımıdır yani beklenmedik bir olaya karşı geleceği garanti altına almaktır. lke ve dünya

ekonomisindeki gelişmeler, sosyo-ekonomik etkenler, risk faktörlerindeki artış bireylerin yaşamını güvence altına almaya yönlendirmektedir. Bireyler, hastalık, sağlık, sakatlık, işsizlik ve ölüm gibi beklenmedik olaylar karşısında sigorta ve kasko gibi finansal argümanlarla kendilerini ve birikimlerini güvence altına alını (Ayhan, 2012:42).

Birey ve aileler tarafından geleceğe yönelik yapılan finansal planlama, finansal refahın artmasında önemli bir etkidir.

F. Finansal Okuryazarlığın Unsurları

Finansal okuryazarlık, genel bir bakış açısıyla bireysel refahı artırmak için farkındalık oluşturarak, beceri, bilgi, tutum ve davranışlar geliştirerek doğru finansal kararlar almak olarak değerlendirilebilir. Ekonomik refahla doğrudan ilintili finansal okuryazarlık giderek önem kazanmakta ve ülkeler bu kavramın düzeyinin ölçülmesi için çeşitli araştırmalar yaptığı literatürde yer almaktadır. Bu araştırmalar incelendiğinde birçok araştırmacı finansal okuryazarlık düzeyin belirlenmesinde çeşitli unsurları kullandığı görülmektedir. Bu çalışmalar özet olarak Çizelge 5’de verilmiştir.

Çizelge 5. Finansal Okuryazarlık Unsurları Çalışma Özeti

Araştırmacı ve Yılı	Finansal Okuryazarlık Unsurları
Kershaw ve Webber 2008	Kaynak desteği Borç yönetimi Parasızlık yönetimi Günlük finansal karar ve bütçeleme Emlak yönetimi
Microfinance Oppurtunities 2005	Bankacılık hizmetleri Finansal çatışma Borç yönetimi Tasarruf Bütçeleme
Remund 2010	Bireysel yatırım Kredi ve nakit borçlanma Bireysel tasarruf Bireysel finansal bütçeleme
Huston 2010	Basit finans Yatırım ortaklığı Pay senedi ve bonolar Tasarruf hesapları Borçlanma aracılığıyla yatırım ve kaynak transferi Bireysel finans muhasebesi Güç satın alma Basit para – para değeri Finansal risk yönetimi kaynak koruma teknikleri Farklı sigorta türleri
Atkinson ve Messy 2012	Finansal davranış Finansal tutum Finansal bilgi
Lusatdi ve Mitchell 2008, 2011a, 2011b, 2013	Risk dağıtımı Enflasyonu anlama Faiz oranlarıyla ilgili sayısal hesapları yapabilme kapasitesi

Kaynak: Demir, Kaderli ve Özdemir, 2016, s.9

Çizelge 5’de de görüldüğü gibi finansal okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda farklı unsurlar kullanarak ölçümler yapılmıştır. OECD öncülüğünde Atkinson ve Messy (2012)’nin yaptığı araştırmada finansal okuryazarlık; zor şartlar karşısında da doğru finansal kararlar almak ve refaha ulaşmak için gerekli bilgi (bilinç ve yetenek), davranış ve tutumların oluşturduğu unsur olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle finansal okuryazarlık unsurları; bilgi, finansal tutum ve davranış olduğu öne sürülmüştür.

1. Finansal Bilgi

Bir birey eğer “finansal okuryazar” olarak tanımlanıyorsa, ilk önce ana finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır. OECD’nin yapmış olduğu çalışmada finansal bilgi düzeyi finansal okuryazarlıkta en önemli faktörlerden biridir. *“Bireyler uygulayacakları ekonomik kararlarda ya da karşılaştıkları finansal olaylarda finansal bilgi kullanmaya ihtiyacı vardır. “Finansal okuryazar” olarak tanımlanan kişi bütçe, sigorta, tasarruf, yatırım, kredi, basit faiz, bileşik faiz, enflasyon, risk, getiri, bilanço gibi temel finans bilgisine sahip olması.”* istenir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587). Bu bağlamda finansal bilgi, makro ekonomik düzeydeki finansal bilgiler ve mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgiler olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür. Makroekonomik anlamda bir finansal bilgi, bir ekonominin geneline ilişkin finansal bilgiyi kapsamaktadır. Mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgi ise, finansal bilgileri geniş ve dar anlamlarıyla ele almaktadır. Geniş anlamda mikro finansal bilgi; *“bir ekonomi içerisindeki kar amacı olsun veya olmasın faaliyet gösteren tüm işletmelerin ekonomik ve mali yapısını etkileyen ya da gelecekte etkilemesi muhtemel olayların öğrenildiği metinler, tablolar gibi unsurların bir bütünü olarak değerlendirilebilir.”* Dar anlamda mikro finansal bilgi ise, sadece işletmelerin finansal tablo verilerine dayalı olarak elde edilen bilgilere karşılık gelmektedir (Özdemir, 2011: 9).

Alkaya ve Yağlı (2015)’de yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerine finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla anket uygulamış, üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve finansal davranışları arasında olumlu ilişki olduğunu ancak finansal bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır. Sarıgül (2014) tarafından daha önce yapılan bir çalışmada yine üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amaçlı anket uygulamış ve yaptığı çalışma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu, finansal bilgi düzeylerinin geliştirilmesi gerektiğini açıklamaya çalışmıştır. Bunların yanı sıra finansal bilgi düzeyini etkileyen faktörleri belirlemek için bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan Nicolini, Cude ve Chatterjee (2013) yaptıkları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada ve İtalya arasındaki finansal okuryazarlık düzeyini analiz etmişlerdir. Yaptıkları anket sonucuna göre; hane halkının bildikleri ve bilinmesi gereken

kişisel finans bilgisinde, ülkeler arasındaki ulusal ve kültürel farklılıkların önemli bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Lusardi, Mitchell ve Curto (2010) yaptıkları çalışmada gençler arasında finansal okuryazarlık seviyesini tespit etmeye çalışmış ve düşük olduğunu görmüşlerdir. Yine bu çalışmada gençlerin üçte birinden daha azının faiz, enflasyon ve risk dağılımı gibi temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olduğunu, ayrıca finansal okuryazarlığın sosyo-demografik özellikler gösterdiğini ve ailenin finansal bilgi düzeyinin gençleri de etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Ergün, Şahin ve Ergin (2014)'in yaptıkları çalışmada öğrencilere enflasyon, pay senedi, tahvil, borsanın işlevi gibi temel bilgi düzeyinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla anket uygulamış, bu temel finansal bilgi soruları ile sosyo-demografik ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışma sonucunda, öğrencilerin okul başarı düzeyleri ile ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkisi olduğunu saptamışlardır.

2. Finansal Tutum

Tutum kavramı genel olarak “bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye ilişkin sahip olduğu tepki eğilimini” ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle tutum, “bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi” olarak tanımlanabilir (Demir, Kaderli ve Özdemir, 2016: 11). Finansal tutum ise gelecek planları ile birikim ve tasarruflar ile ilgilidir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Örneğin, bireyin ilerleyen dönemlerde kullanmak için birikim yapma yönündeki olumsuz tutumları varsa, bu durumda bireyler birikim yapmaya çok daha az yatkın olacağı tespit edilebilir (www.teb.com.tr Erişim Tarihi: 25.08.2019).

Finansal tutum kişilerin parayı dikkatli kullanma, birikim yapma ve idareli tüketme gibi konularda daha önceki tecrübelerin sonucunda daha özenli tavırlar sergilediği gözlemlenmektedir. Finansal okuryazar olan bireyler yaptığı ya da yapmayı istediği harcamalar için bir bütçe hazırlayarak herhangi bir ürün satın almak istediğinde fiyat karşılaştırması yapmaktadır. Sonucunda da gelirini bilinçli bir şekilde harcamaktadır. Finansal tutuma sahip olmak bireylerde, geleceğe dönük fikirlerle sahip olduklarından çocuklarına iyi bir eğitim ve gelecek sunmak, kendi emeklilik dönemlerinde refah içerisinde yaşamak gibi olumlu sonuçlar doğurur. Bireyin birikim ve tasarruf ve birikim hususundaki olumlu

tutumlarda bulunması finansal okuryazarlık düzeyinde olumlu etkiye neden olmaktadır (Şahin ve Barış, 2017: 82).

3. Davranışsal Finansal Eğilimleri

a. Aşırı güven yanlılığı

Bu kavram finansal piyasalarda kullanıldığında yatırımcının önüne çıkan fırsatlarda bilgi ve tecrübesine olduğundan fazla güvenmesi ile oluşan yanlılığı ifade eder. Yatırımcı olarak birey aşırı güven ile yanlış yorumlar yapıp analiz sürecini doğru yürütemeye bilir çünkü aşırı güven yüksek risk almaya iteceğinden kimi zaman fırsat olsa da çoğu zaman yüksek kayıplar meydana getirebilir.

Aşırı güvenden kaynaklı yatırımcı iki büyük hata ile karşılaşabilir. Bu hatalardan ilki başarının şanstın çok beceri işi olduğunu düşünenler, diğeri ise, yatırımcılar portföylerinde başarılarını hatırlar ve başarısızlıklarını tamamen hafızadan siler bu yüzden yapılan hatalar irdelenmez ve unutulur, aynı durumla karşılaşıldığında tekrar hataya düşülmesi kaçınılmazdır (Bernstein, 2005:237).

b. Bulunabilirlik kısa yolu

Bulunabilirlik için yakın geçmişin kurbanlığı da denilebilir, çünkü yatırımcının yaptığı ve hatalı sonuçlanan davranışlarının biride yakın dönem geçmişine bakarak gelecekteki durumlar hakkında analiz yapmasıdır. Birey yaşanmışlıklara ve göz önündeki örneklerle, herhangi bir rapor, özel ya da araştırmadan daha çok önem verir bu sebeple o dönemde dikkat çeken bir senede yöneldiğinde piyasada beklenmedik bir durum yaşandığında almış olduğu karar kayıpla sonuçlanabilir.

c. Tanıdık olanı tercih etme yanlılığı

Araştırmalar gösteriyor ki, yatırımcılar yatırım kararı verirken bildikleri yerlere yönelen bir davranış sergilemekte ve bu yönde karar vermektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yatırımcılar büyük çaplı yatırım fonlarını (funds of funds) kendi eyaletlerindeki yatırım fonlarına yatırdığı görülmektedir (Sialm vd., 2012).

d. Ruh hali ve aşırı iyimserlik

Birey herhangi bir konuda olduğu gibi yatırım kararı alırken de ruh hali önemli etki etmektedir. Aşırı iyimserlik yanlılığı gösteren yatırımcıya göre, iyi olan her sonuç kendisinin başarısı olarak görür ve sonrasında yapacağı yatırımları da piyasaya büyük çıkış yapacağı inancı bu davranışının bir sonucudur. Bu davranış sergileyen yatırımcı geleceğe yönelik risk etkenlerini göz ardı ederek iyimser bir ruh hali ile yatırım kararı verebilir.

Kimi yatırımcılar ise bazı sayıların kendisine uğurlu yada uğursuz geldiği inancı ile yatırım kararı verebilir. Örneğin borsada ayın 13'ünde yatırım yapmayı bekleyen bir yatırımcı o günü kendisine uğursuz geleceği inancı ile yatırım yapmaktan kaçındığı görülmektedir.

e. Belirsizlikten kaçınma

Daniel Ellsberg 1961 yılında yaptığı çalışmasında, belirsizlik durumunda insanların yaklaşımlarını incelemiş ve insanların belirsizlikten hoşlanmadıklarını, sonuçla alakalı tahmin yürüttüklerinde katılmamayı tercih ettiklerini incelemiştir (Ertan, 2007).

Belirsizlikten kaçınma davranışı sergileyen yatırımcılar, uzun süre takip ettikleri hisse senetlerine yatırım yapmayı daha doğru bir karar olarak değerlendirirler.

f. Düzenleme ve referans

Birey yatırım yapmayı düşündüğü varlığı için yatırım araçlarının artılarını ve eksilerini belirler ve kendine bir referans noktası oluşturur, referans noktasının altında kalan bölüm kayıpları, üzerinde kalanlar ise kazançları olarak değerlendirir ve karar alır.

g. Pişmanlıktan kaçınma

Pişmanlıktan Kaçınma davranışı finansal boyutta verilen hatalı bir kararda hissedilen bir duygu durumudur. Bu durumda birey hatanın bir önemi olmadığını düşünen bir davranış sergiler, kaybetme ihtimali olan pay senedini elinde tutarak kötü yatırım yaptığına dair pişmanlık hissi duymamak ve kayıpları raporlama sıkıntısından kurtulmak isterler.

h. Yanlış ilişkilendirme

Birey yatırım kararı alırken birçok çevre koşulundan etkilenecek davranış geliştirdiği farklı araştırmalara konu olmuştur. Saunders (1993), kötü hava koşullarının pay senedi fiyatlarını olumsuz etkilediğini ve hisse senetlerinin düştüğünü, güzel havalarda ise hisse senetleri fiyatlarının arttığını, güzel günlerde borsa getirilerinin de yüksek olduğunu söylemektedir.

Güzel havalarda iyimserliğin artıp isteklerin sorunsuz yerine geldiği, bireylerin anketlere bile cevap vermeye daha yatkın olduğunu, bahşış verme konusunda daha cömert olduğunu ve daha çok yatırım kararlarının alındığını gözlemlemiştir (Lucey ve Dowling, 2003).

i. Akla geliş kolaylığı

Bireyle gelecek ile ilgili plan yaparken genellikle deneyim ve tecrübelerle karar vermek isterler yani sık yaşadıkları ve akılda kalıcı olanları değerlendirirler. Ross ve Sicoly 1988’de bir basketbol maçında izleyicilere maçın kırılma anını sormuş ve izleyicilerin büyük bir kısmı kendi takımlarının oyuncuları hakkında yorum yapmıştır. Kendi oyuncularını rakip takım oyuncularına nazaran daha iyi tanıdıkları ve gözlemleri daha hatırlanabilir olduğu için bu yorumları yaptıkları düşünülmektedir. Anket katılımcılarının 119’u kırılma anlarının kendi oyuncuları ile olduğunu, 13’ü iki takımla da alakalı olduğunu, 16’sı ise sadece karşı takımla alakalı olduğunu söylemiştir (Ross ve Sicoly, 1988:325-333).

Bu davranış eğilimi sergileyenler, kolay hatırlayabildiklerini zor hatırlayabildiklerine oranla daha gerçekleştirebilir görmektedir. Sıklık ve konunun dikkat çekiciliği arttıkça olayın hatırlanabilirliği o kadar artar ve kolaylaşır, karar verme aşamasında birey aklına ilk gelecek olan ve sıklık derecesi yüksek olanı seçme davranışı sergilemektedir.

j. Sürü psikolojisi

Finansal piyasalarda bilgiye ulaşmak kısıtlı ve masraflı olması sebebiyle küçük yatırımcılar piyasadaki yatırımcılar hangi yatırımı tercih ediyorsa o yatırıma yönelme davranışı sergiler.

İskoç gazeteci Charles Mackay “Olağanüstü Kitleler Yangınları ve Kalabalıkların Çılgınlığı” kitabında dönemin spekülasyonlarından bahsederken bir

yatırıma yönelim ne kadar fazla olursa, yatırım o kadar değerlenmesine sebep olur sonucunu ortaya koymuştur (Mackay, 2000).

Sürü psikolojisiyle hareket edecek bir yatırımcı genel olarak nereye yöneleceğini önceden tespit edebilmektedir, böylelikle fırsatları önceden görüp yatırıma çevirebilir ancak ilerleyen süreçte kendisini sürüden ayırması giderek güçleşir.

G. Finansal Eğitim ve Okuryazarlık

1. Finansal Eğitim Kavramı

Değişen dünya düzeni ile gelişen finansal piyasalar ve yaşanan ekonomik krizler gösteriyor ki finansal okuryazar olmanın önemi her geçen gün artış göstermekte ve finansal cahilliği yok etmek için elzem bir şekilde finansal eğitime gereksinim vardır. Ancak finansal eğitim ile temel finansal bilgiye sahip olunarak yanlış ve eksik finansal kararlar alma minimuma indirilebilmektedir.

Finansal okuryazarlık terimi Türkçe'ye, İngilizce "financial literacy" teriminden çevrilerek kabul edilmiştir. TDK sözlüğünde okuryazarlık kelimesinin karşılığı "okuryazar olma durumu" şeklinde ifade edilmiştir. Okuryazar kelimesinin karşılığı ise; "okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse"dir. Okuryazar olan kimse bir konu hakkında bilgi sahibidir. Buradan çıkan sonuçla finansal okuryazar kişi finansal konularda da bilgi sahibi kimsedir. Bu bilginin ileri düzeyde olması da gerekmemektedir. Temel düzeydeki bu bilgi ile finansal piyasalarda işlem yapabilme yeteneğine sahip olabilir. Bu durum finansal okuryazarlığın öncelikli şartı olmuş olsa da sadece bilgi sahibi olmak finansal okuryazar olmak için yeterli değildir. Finansal eğitim ile sağlanan bu bilgi tutum ve davranışlara yansıtıldığı takdirde bir bütün oluşturur ve böylelikle okuryazarlıktan söz edilebilir.

OECD'ye göre finansal okuryazarlık; "iktisadi hayata katılım sağlanması ve birey ile toplumun finansal refahının iyileştirilmesi amacıyla, çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmek için finansal kavramların bilgi ve anlayışı ile bu bilgi ve kavrayışı uygulama becerisi, motivasyonu ve güvenidir" (Gökmen, 2012:19).

Finansal eğitim sayesinde birey asgari finansal kültüre sahip olarak finansal okuryazarlık düzeyinin artması sağlanacak. Böylelikle finansal bilgi ve donanımına sahip birey kendisi için en doğru finansal tercihlerde bulunarak geleceği için finansal güvenliğini sağlamış olacaktır.

Finansal eğitim ile birey, yatırım, tasarruf, borç ve kredi yönetimine ek olarak finansal dolandırıcılıktan korunmayı da öğrenecek ve kendisine tanınan hakları ve bu hakların kullanımını öğrenerek hukuksal problemle karşılaştığında nasıl bir yol izleyeceğini de bilecektir.

Görülen o ki finansal eğitim; finansal konularla ilgili farkındalığın arttırılması, finansal piyasalara erişimin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, bireyde finansal bilgi birikiminin sağlanması ile birlikte tüketim, yatırım ve tasarruf kararlarının olumlu yönde değişmesini, toplumsal ve bireysel refaha katkı sağlamasını da içermektedir.

Araştırmalar incelendiğinde, finansal eğitimin tanımı kapsadığı bu geniş alan doğrultusunda ülkelerin sosyolojik, kültürel ve ekonomik özelliklerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Finansal eğitim insanların paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin bilinçli ve etkili karar vermelerini sağlayan bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırır.

OECD 2005 yılında “*Finansal Okuryazarlığı İlerletme: Sorunların ve Politikaların Analizi*” başlığıyla yayımladığı kitapta finansal eğitimi aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

“Finans tüketicilerinin/yatırımcıların finansal ürünler ve kavramlara dair anlayışını ilerlettikleri ve (finansal) risk ve fırsatların farkına varmak, bilgiye dayalı karar vermek, yardım almak üzere nereye başvurabileceğini öğrenmek ve finansal refah ve korunmalarını arttırabilmek maksadıyla diğer etkili davranışları gösterebilmek için enformasyon, öğrenim ve/veya objektif tavsiyeler sayesinde beceri ve güven geliştirdikleri süreçtir” (OECD, 2005).

Finansal eğitim sayesinde birey finansal terimleri ve finansal araçları tanımakta ve bu araçlara erişebilmenin yollarını öğrenmektedir. Böylelikle finansal araçlara erişebilmenin kendisine ve topluma kazandırdığı faydaları bilmekte, finansal erişim sağlanamadığı takdirde kendisine ve toplumda oluşabilecek sorunların farkına varmakta ve bu farkındalıkla bu olumsuz etkilerin

azalması yönünde olumlu davranış sergilemektedir. Yani finansal eğitim alan birey finansal konularda kendine ve topluma en faydalı kararı verme davranışı sergileyerek bilgi, tutum ve davranış durumlarını aynı anda kullanarak finansal okuryazar birey konumuna geçmektedir.

Genel olarak; finansal eğitim alınmadan finansal okuryazar olunamaz, bu da gösteriyor ki finansal eğitim bir süreç olup, finansal okuryazarlık o sürecin sonucudur.

2. Finansal Eğitimin Fonksiyonu ve Amacı

Finansal eğitimin esas amacı; bireye finansal konularda bilinç oluşturarak farkındalık düzeyini yükselterek finansal tutum ve davranışlarına olumlu yönde etkilemektir. Ancak bu hedefleri gerçekleştirmede bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Finansal eğitim programlarının en büyük sıkıntısı, herkese uyacak tek bir program olamamasıdır. Finansal konularla ilişkili çok çeşitli birey ve topluluktan söz etmek mümkündür bu nedenle bunların her birine verilen eğitim grup özelliğine göre farklı olması daha iyi sonuç alınmasını sağlayacaktır, çünkü bireyin veya grubun ihtiyacına yönelik eğitim daha etkili olacaktır. Finansal eğitim alan kişinin tutum ve davranışlarının değişip değişmediği amaca ulaşıp ulaşılmadığının en büyük göstergesidir. Eğer ki birey doğru davranış biçimleri kazandıysa bu başarının en önemli ölçüsüdür.

Finansal okuryazarlık eğitiminde yaşanabilecek sıkıntıları gruplandırarak olursak:

1. Finansal kavramların karmaşıklığı: Finansal kavramlar ve ürünler karmaşık bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir ve bu genel bir yargı haline gelmiştir. Bu sebeple, finansal eğitimleri sadeleştirmek gerekir.
2. Gruplar arasındaki farklılıkları göz ardı etmek: Finansal eğitime ihtiyacı olan birey ve topluluklar birbirinden farklıdır, farklı meslekten insanlar, kadınlar, yaşlılar, erkekler, çocuklar, gençler, eğitilmişler ve tahsilsizler gibi. Bu yüzden herkese aynı tip eğitim verilmesi amaca ulaşmayı engelleyeceğinden grupların ihtiyacına göre eğitim konuları oluşturulmak gerekir.

3. Kültürel etkenleri dikkate almamak: Kùltürler arasındaki farklılıklar ve inançlar finansal eğitimde problem yaratacağından öğrencilerin kültürel farklılıklarını ve inançlarını göz önünde bulundurarak eğitim verilmelidir.
4. Kadınların eğitimdeki eşitsizliği: Kadınlar aile baskısı, çocuk, ulaşım, yoksulluk, zaman ve toplum baskısı vb. sebepler ile eğitime dahil olamayabilirler. Kadınlar için bir finansal eğitim programı oluştururken bu engelleyici faktörleri değerlendirmek gerekir.
5. İnsanların eğitimin faydasına inanmamaları: Birçok birey finansal bilgi ve beceresinin düşük olduğunun farkında değildir. Bilgilerinin olduğu düşüncesi ile bunu abartma eğilimini bile sergilemektedir. Bu nedenle bireyi bu eğitimin gerekliliğine ikna etmek gerekmektedir.
6. Nitelikli eğitmen açığı: Toplumun çeşitli gruplarına eğitim verebilmek özel bir eğitmenlik becerisi gerektirmektedir. Bunun için öncelikle eğitmenlerin eğitilmesine ihtiyaç vardır (Jazayeri, 2012).

Başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere finansal konularda sıkıntılar olduğu kadar çözümler de vardır ve finansal okuryazarlık eğitim programı son zamanlarda artmaktadır. Bu eğitim programında önem verilen birinci hedef kitle çocuklar ve genç yetişkinlerdir. Bunun sebebi bugünün çocuklarının yarının yetişkini olarak ekonominin içerisinde yer alacak olmasıdır.

Finansal okuryazarlığın gerekliliği ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalardan çıkan ortak sonuç ise; “finansal dağıtım kanallarının çoğalması, finansal piyasalarda yaşanan deregölasyon, yeni finansal ürünlerin gelişmesi ve bu ürünlerin gelişme dinamikleri ve son olarak da finansal piyasalarda giderek artan enformasyon ve bilginin olması” şeklinde ifade edilmektedir (Bayram, 2010:21-22).

Finansal eğitimin amacı bireyin finansal terimleri anlaması, finansal piyasalara erişimini sağlaması ya da finansal konularda farkındalık düzeyinin yükseltilmesi olarak değerlendirilmemelidir. Daha geniş düşünecek olursak, bireyin uzun vadede planlar yapması ve bu planları uygulamaya koyabilmesi için yardımcı olabilecek yol ve yöntemler göstermektir. Böylelikle finansal eğitim sayesinde birey risk ve getiri kavramlarını geliştirerek finansal bir tüketici ve yatırımcı olarak finansal piyasalarda daha doğru kararlar alabilecektir.

Finansal eğitim ile bireyin hatalı finansal davranışlarının ortadan kalkması amaçlanmaktadır. Finansal eğitim sayesinde bireyin hatalı finansal davranışlarının değişmesi ve arzu edilen davranışları sergilemesi beklenmektedir. Örneğin (Gökmen, 2012:21);

1. Eğer birey finansal konularda kısa vadede yada günlük olarak kararlar veriyor ise, bu durumun uygulamayla değiştirilerek uzun vadeli planlar yapma şekline dönüştürülmesi gerekir.
2. Bireyin o anki davranışı kendi koşullarını ve geri ödemesini düşünmeden kolay bir şekilde kredi kullanmak ise, bu tutumunu da en kısa sürede değiştirmesi gerekmektedir.
3. Birey her türlü ihtiyacı için kredi kullanıyorsa bu davranış biçimi oldukça yanlıştır. Birey diğer finansal araçları da öğrenmeli ve kullanmalıdır.
4. Bireyin eğer bütün kazancını harcama eğiliminde ise, bu davranışını hemen tasarruf etme davranışı ile değiştirmesi gerekmektedir.
5. Birey borçlarını yeni bir borçla kapatıyorsa kişinin sorunları çözülmeyeceği gibi yükü de artacaktır. Böyle bir durumdan kurtulmak için borç yönetimini iyi bilmesi sağlıklı ve dengeli bir tutum sergilemesi gerekir.

Hathaway ve Khatiwada, “*finansal eğitimin başarı seviyesini artırmak için çalışmışlar ve finansal eğitimin bireylerin finansal kararlarını ne ölçüde etkilediğini veya etkilemediğini araştırmışlardır*”. Araştırmalarının sonucunda bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi finansal karar vermeden önce finansal eğitimin verilmesi gerektiği ve eğitim daha etkili olabilmesi için eğitim verilecek hedef kitlenin küçük gruplardan oluşturulmasıdır (Hathaway ve Sarneer, 2008:19-20).

Gelinen durum bize gösteriyor ki; finansal eğitim programları sadece okullarda verilmemeli etki alanını artırabilmek için medya kampanyaları düzenlenmeli, kitaplar, dergiler, bültenler vb. alternatif yayın araçları da kullanılmalıdır. OCED’nin de üzerinde sıklıkla durduğu gibi konferanslar ve eğitim panelleri düzenlenmeli ve özellikle üç başlık ile ilgili detaylı bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bunlar; yastık altı diye de tabir edilen bir kısım banka harici paraları sistem içine dahil etmek, emeklilik planı için tasarruf ve yatırım yapmak, son olarak da borç yönetimidir (OECD, 2005).

3. Finansal Eğitimin nemi ve Yararları

Modern hayatın getiriisi olarak artan istek ve talepler finansal eğitimi zaruri hale getirmiştir. Finansal eğitimin neden önemli olduğunu anlamak için mevcut olan sebeper şu şekilde sıralanabilir (Aktaş, 2011):

1. Finansal yatırım ürün ve araçlarına olan rağbetin artması,
2. Ürün çeşitliliğinin karmaşık hale gelerek artması,
3. Finansal araçlarda yaşanan modern gelişmeler,
4. Finansal piyasaların ve konuların toplum tarafından çok az bilinmesi,
5. Sigorta, kredi ve emeklilik gibi unsurlarda sorumluluğun artması,
6. Finansal piyasaların giderek karmaşık bir yapı haline helmesi,
7. Bireylerin yatırım araçlarını kullanması,
8. Çapraz ürün satışlarının artması ve bilgi eksikliği,
9. Yaşam süresinin uzaması, geleceğe dönük plan yapma zorunluluğunun artması.

Finansal eğitim, bireyin finansal fırsatlardan faydalanmasını ve finansal risklerden kaçınmasını içinde barındıran bir süreçtir. Küreselleşen dünyada finansal piyasalar genişleyerek ve gelişerek iç içe geçmiş durumdadır. Finansal piyasaların karmaşıklığı ve sürekli yenilikler yaşanması bireyin almak istediği finansal kararlarda bilgi ve tecrübeye ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Bu nedenle finansal okuryazarlığı sadece lisans düzeyinde geliştirmek yetersiz kaldığı için medya ve sivil toplum kuruluşlarına da sorumluluk düşmektedir. Bilinen basit bir işlem olan kredi kartı kullanma, kredi çekme veya mevduat hesabı açtırma gibi basit işlemlerde bile problem yaşanırken yaşanan finansal krizler finansal ürünlerin çeşitlenmesi, gelişen teknoloji ve finans kurumlarına olan güvenin azalması finansal okuryazarlığa olan ihtiyacı ortaya koyarken finansal eğitimin nasıl bir ihtiyaç olduğunu da gözler önüne sermektedir (Bayram, 2010: 15).

Finansal eğitim toplumun her kesimini ilgilendiren ve katkı sağlayan bir süreçtir. Finansal eğitim ile bireyler ve aileler risk ve getiri arasında ilişkiyi kavramasına, bütçe yapmayı öğrenerek gelir gider dengesini kurabilmesine,

bireyin ve ailelerin ileriki yaşamlarında tasarruf ve yatırım yapabilmesine, bireyin, ailenin ve toplumun refahının artmasına katkı sağlamaktır. Tüketiciler ihtiyaçlarının nasıl karşılayacaklarının bilincinde olursa finansal piyasalarda rekabet artar, bu sayede piyasaya kaliteli, yeni ürün ve hizmetler sunularak ekonominin etkin ve doğru yönde işlemesine yardımcı olmaktadır. Amerika’da yaşanan konut krizinden sonra bazı gerçekler ortaya çıkmıştır; örneğin bireylerin mortgage kredisi alarak konut sahibi olanların birçoğunun faizlerin artışına paralel olarak ödemelerinin de artacağı ile ilgili çok yetersiz bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Özetle cehaletin ayrı bir yönü olan finansal cehalette finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, yalnızca gelişmemiş ülkelerin değil gelişmiş yada az gelişmiş ülkeler içinde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin ABD’de yapılan bir araştırmada kredi kartı borcu olan kişilerin borcunu ödemediğinde veya belli bir süre geciktirdikleri zaman borçlarına yansıyacak faizi miktarını bilmedikleri ifade edilmiştir (The Economist, 2008).

Finansal eğitim sadece yatırım araçlarını öğretmekle kalmaz bu araçları ne zaman nasıl kullanacağı bilgisini kavramalarını sağlayarak, değerlendirtir ve kullanır. Finansal eğitim almamış birine sadece bilgi sunulsa yine de olumlu yönde beklenen finansal davranışı göstermeyebilir, finansal eğitim alan kişiler ise bilgilerin önemini kavrayarak değerlendirir ve davranışa dönüştürür. Yaşamları boyunca kişilerin almış olduğu hatalı kararlar borçlanarak elde ettikleri kaynakları bir anda yok etmelerine neden olabilir, bu durumla karşılaşmamak için bireye verilecek finansal eğitim doğru karar verme davranışı geliştireceklerdir. Böylelikle yaşamları boyunca refaha ulaşmış olacaklardır (Özçam, 2006:2).

OECD finansal eğitimin gerekliliğini ise şu şekilde özetlemiştir (OECD, 2005):

1. “Değişik finansal ürünlerin (tahvil, bono gibi) finansal piyasa içinde karmaşık bir yapıda görünmesi tüketicilerin kararsız kalmalarına neden olmaktadır”.
2. “Gelişen teknoloji ile daha da çeşitlenen finansal ürünlere ulaşımın kolay bir hal alması, yatırım kararı alırken zorluklar oluşturmaktadır”.

3. “Ortalama insan ömrünün uzaması ve bireylerin hayatlarının sonuna kadar neredeyse her an para ile iç içe olması”.
4. “Çeşitlenen emeklilik sistemleri rahat bir emeklilik sürmek isteyen bireylerin primlerini değerlendirmek istemeleri”.
5. “Özellikle düşük gelirli ve eğitim seviyesi düşük bireylerin finansal piyasaları olumsuz olarak etkilemeleri”.

Araştırmalar ve OECD raporları gösteriyor ki; finansal eğitim sayesinde bireyler yukarıda sayılan olumsuzlukları giderebilir, çünkü finansal eğitim sayesinde bir tüketici olarak birey finansal erişiminin önündeki engelleri kaldırmış olacak, tasarruf ve birikim yapabilecek, daha refah bir emeklilik ve ev alma planları yapabileceği gibi bir kriz anında bu birikimlerini daha akılcı kullanması ve daha doğru kararlar verebilmesi sağlanacaktır.

Türkiye’de de finansal eğitim verilerek bireylerin yastık altı yaptıkları para veya altın gibi kıymetli eşyalarını bankalara yatırmaları ve bankaların sunduğu çeşitli finansal enstrümanlardan faydalanarak finansal piyasaya dahil edilmeleri sağlanabilir, bu sayede finansal sisteminde dengeli bir şekilde büyümesine katkı sağlanacaktır.

OECD’nin 2005 raporunda piyasa şartlarını iyi bilen ve yorumlayan finansal eğitim almış tüketicilerin dış etkilere zamanında ve kontrollü bir tepki vermesiyle piyasalarda yaşanabilecek olası finansal krizleri önleyeceğini belirtmiştir.

Finansal eğitim sayesinde birey finansal konularda pozitif yönde davranış geliştirerek kendisine, ailesine ve toplumun refahına katkı sağlayacaktır, öyleyse finansal eğitimin zorunlu hale getirilmesi ve küçük yaşta bu eğitimin verilmesi daha verimli olacaktır (Dağdelen, 2017). Bu eğitim aile içinde başlayıp, eğitim hayatından iş hayatına devam etmeli ve bireyin kararını ve davranışını olumlu etkileyecek bir hal almalıdır. Burada önemli olan nokta sadece bilgi vermek değil davranışını etkilemektir, dar gelirli bireylerde bu eğitim böylelikle işlevsel bir hal almış olur. Buda gösteriyor ki finansal eğitim farklı hedef kitlelere ve farklı eğitim düzeylerinde verilmesi sağlanmalıdır. Çünkü bireylerin finansal amaçları farklı farklıdır, bir yetişkin ile bir çocuğun aynı olamayacağı gibi dar gelirli ile gelir düzeyi iyi birinin ya da eğitim seviyesi yüksek biri ile eğitim seviyesi düşük

birinin, bu sebeple bireysel etkenleri göz önüne alınarak çeşitli öğretim metotları ile finansal eğitim içeriği oluşturulmalıdır (Klein, 2007:209).

Finansal eğitim ayrıca finansal sistemin istikrarı ve sağlıklı bir ekonomi için önemlidir. Ayrıca kayıt dışı finansal sistemin önüne geçmek içinde bir kontrol mekanizmasıdır. Böylelikle kayıt dışı finansal sisteminin finansal kurumlara, topluma ve bireye verdiği zararları minimuma indirerek mağduriyetler giderilmiş olacaktır. Dolayısıyla, toplumun finansal okuryazarlığı finansal kurumları daha düzgün çalışmaya itecektir (Gökmen, 2012:49).

Yatırımcılar için de finansal eğitimin öneminden söz etmek mümkündür, çünkü finansal eğitim alan yatırımcı risk ve getiri arasındaki ilişkiyi kavrayacak, paranın zaman değerini bilecek ve finans konularına hakim olacak ve bu doğrultuda karar alacaktır. Ayrıca vergi, teşvik, borç yönetimi gibi konularda da bilgi sahibi olacaktır.

Yapılan araştırmalar da gösteriyor ki; finansal okuryazarlık düzeyi düşük bireylerin çoğunlukta olduğu bir ülkenin ekonomik durumu olumsuz etkilendiği gibi, ekonomik büyümeye daha az sermaye bırakması, gelir dağılımında eşitsizlik, iş döngüsünün bozulması ve verimliliğin azılması gibi kaçınılmaz sonuçları da vardır (İçke, 2017:28). Bu nedenle hükümetlerin finansal okuryazarlığın arttırılmasına yönelik politikalar üretmesi ve finansal eğitimleri derhal yaygınlaştırmaya yönelik çabaları büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmamızın bundan sonraki bölümünde dünyada ve Türkiye’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışmalar yer alacaktır.

H. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Literatür Çalışmaları

Araştırmaların birçoğu finansal okuryazarlık seviyesinin düşük kalması gelişmemiş ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de sorun yarattığını ortaya koymuştur. Finansal okuryazarlık; bireyin refahı, finansal alanda denge sağlama ve piyasalarda işlerin yönetimi konuları açısından oldukça önemlidir. Günümüz dünyasında giderek karmaşılaşan finans piyasalarında sağlıklı karar alabilmek finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesiyle sağlanabilir. Dünya genelinde ülkelerin genel sorunu olarak tespit edilen finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi için çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Finansal okuryazarlığın tüm bu gelişmeler ışığında önemli bir konu halini alması onu çeşitli araştırmacılar tarafından cazip bir araştırma konusu yapmıştır. Çalışmamızın bu kısmında dünyada ve Türkiye’de finansal okuryazarlık konusu ile ilgili yapılmış birtakım çalışmalara ve sonuçlarına değinilecektir. Söz konusu çalışma ve sonuçları genel bir değerlendirme yapacak olursak finansal okuryazarlık seviyesinde ülkelerin gelişmişlik düzeyinin etkili olmadığını, neredeyse tüm ülkelerde seviyenin düşük olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde 14 ayrı üniversite de 1.800 öğrenciye uygulanan bir anketin sonucunda, üniversite öğrencilerinin finansal bilgilerinin geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Tasarruf, kredi, yatırım ve sigorta konularında bulunan sorulara doğru cevap verme oranı %53’te kalmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olduğundan finansal karar verebilme yetenekleri de düşüktür. Araştırmada çıkarılan sonuç, üniversite öğrencilerinin kişisel finans hakkında bilgi sahibi olmadığıdır. Finansal bilgi yetersizliği finansal karar almayı etkileyen bir faktördür, bu nedenle bilgi düzeyi yetersiz olan bireyin karar verme kabiliyeti de sınırlıdır.

Son 30 yılda yapılan çalışmalar eğitim sisteminde kişisel finansal eğitimin eksikliğini ortaya koymuştur. Finansal eğitim eksikliği toplumlarda önemli derecede bilgisizliği doğurmuştur. Bu bilgisizliğin maliyeti ise yüksek olmuştur. Birey geleceği ile ilgili endişelenmiş ve bu durum iş yaşamını sekteye uğratmış üretkenliğinin önüne geçmiştir. Böylelikle toplumun geneli için bir problem doğmuştur.

Akın vd. (2009); tüketicilerin kart kullanma alışkanlıklarını, banka seçimlerinde etkili olan faktörleri, finansal okuryazarlık düzeylerini alternatif kart/arama değiştirme maliyetlerini ve irrasyonel davranışları incelemeleri araştıran sonucunda rasyonel davranış sergileyen tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek olan bireyler oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olan bireylerin daha etkili finansal karar aldıkları ve finansal eğitimin memnuniyetin en önemli belirleyicisi olduğu vurgulanmıştır.

Akyol (2010), özel bankacılık çalışanları üzerinde finansal okuryazarlık düzeylerini araştırmıştır. Araştırmacılar banka çalışanlarının finans hizmetini

sunabilmesi için önce kendilerinin yeterli düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Akyol çalışmasında banka çalışanlarına yani ulusal ve uluslararası finans sistemini bilen ve bunları müşterileri için avantaja dönüştürmesi beklenen profesyonellere finansal okuryazarlık düzeylerini belirleyici anket uygulamış ancak banka çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin beklentilerin altında olduğunu ortaya koymuştur.

Altındaş (2009); belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planı konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek için Ankara'daki vakıf üniversitelerinde çalışan bazı personel üzerinde bir araştırma yapmış ve araştırma sonucunda çalışanların hemen hemen hepsinin emeklilik fonlarının içerikleri, çeşitleri ve yatırım fonları hakkında oldukça düşük bilgi düzeyine sahip oldukları ortaya konulmuştur. Altındaş araştırmasında gördüğü diğer bir hususta çalışanların çok yetersiz ve az bilgiler ile finansal kararlar alarak bu bilgilerin emeklilikleri için yaptıkları planlarda subjektif kalmasına sebep olduğudur. Ayrıca çalışmada finansal terimlere yabancı ve finansal okuryazarlığı olmayan, bu nedenle de finansal gelişmeleri yeteri düzeyde algılayamayan deneyimsiz yatırımcıların, üçüncü kişilerin yönlendirilmesinden oldukça etkilendiği bildirilmiştir.

Altıntaş (2008)'de yaptığı çalışmada müfredat üzerinde durmuş, Türkiye'deki ilköğretim, ortaöğretim ve bazı üniversitelerin (kamu ve vakıf olmak üzere) müfredatlarını incelemiştir. Yaptığı incelemede eğitim müfredatında konuyla ilgili bir derse rastlamadığı gibi başka bir derse entegre olmuş bir bölümde bulunmadığını görmüştür. Altıntaş'a göre bir doktor, avukat, mühendis ya da öğretmen fark etmez üniversite mezunu bir bireyin mesleki donanımı tam olsa da günlük yaşamını idame ettirecek finansal bilgi yetersizliği onu bazı konularda yoksun bırakacağına değinmiştir.

Ansong ve Grensare (2012) çalışmalarında, çeşitli sosyo-demografik özellikleri bulunan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini araştırmış; Gana'da hem çalışan hem de okuyan 250 lisans ve lisansüstü öğrenciye yaş, iş deneyimi ve annenin eğitim durumu gibi sorular olan anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda annenin eğitim durumu, iş deneyimi ve yaş ile finansal okuryazarlık arasında pozitif ilişki olduğu; yani eğitim seviyesi arttıkça

finansal okuryazarlığın arttığı; ancak çalışma yeri ve babanın eğitim durumu ile finansal okuryazarlık arasında herhangi bir anlamlılık olmadığı bildirilmiştir.

Araz ve arkadaşları (2012)'de hazırladığı ankette, bireyin finansal okuryazarlık ve kredi kartı sorunlarını araştırmaya çalışmıştır. Türkiye'nin 22 ilinde 2.576 kişi üzerinde uyguladığı anketin sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin düşüklüğü ve kredi kartı sorunlarının giderek büyüdüğünü ortaya koymuştur.

Australian Institute of Family Studies'in raporuna göre gelir ve iş konusundaki endişeler aile içinde huzursuzluğa ve strese neden olduğu ve bu durumun farkında olmayan evli çiftlerin birçoğu finansal problemler yüzünden boşandığı ve bununda büyük sorunlara neden olduğunu göstermiştir.

Australian & New Zealand Bank (ANZ) bankası tarafından 2003 ve 2010 yılları arasında bir anket uygulanmış ve Avustralya da finansal okuryazarlık düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Avustralya'da yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.

Bacova vd. (2013) yaptığı araştırmada Slovakya'da 695 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmüştür. Erkeklerin kadınlara göre finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koyduğu ankete katılan öğrencilerin %54'ü sorulara doğru cevap vermiştir. Ayrıca ankette iktisat öğrencilerinin finansal bilgilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Barak (2008)'de demografik özelliklerin yatırımcı özelliklerine etkisinin olup olmadığı ile ilgili yaptığı araştırmada yaşı yatırımcıların risk ve getiri tercihlerinde önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Ve çalışmasında bireyin hayatı dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler; biriktirme (gençlik dönemi, riskli yatırımların tercih edildiği dönem), serveti sağlama alan (riskli yatırımların yanı sıra düşük riskli yatırım araçlarının da tercih edildiği dönem), harcama (yatırım yapma süresinin azaldığını düşünülen daha az riskli yatırımlara yönlendirildiği dönem), ve ödül dönemi (sahip olduklarını korumak istedikleri dönem) olarak tanımlamıştır.

Bayer ve arkadaşları (1996) yılında yaptıkları çalışmada emeklilik seminerlerine katılan bireylerin gönüllü birikim planına katıldıklarını görmüş ve

emeklilik planı yapmada seminerlere katılmanın ve bu konuda bilgilenmenin olumlu yönde etkilediğini pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söylemişlerdir.

Bernheim vd. (1997) dünyada birçok kuruluşu bulunan Merrill-Lynch adlı yatırım bankasının orta yaştaki yatırımcılarının hesap hareketlerini etken alarak yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi ile tasarruf arasında güçlü bir bağın olduğunu ortaya koynuştur. Finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça bireyin daha fazla tasarruf ettiği görülmüştür. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi ile bireyin finansal kararları üzerinde doğrudan etki etmesinde önemli olduğu sonucu çalışmanın diğer önemli bir çıktısı olmuştur.

Beal ve Delpachitra (2003) Avustralya'nın Southern Queensland Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçecek bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğrencilere finansal anlamda temel kavramlar, finansal ürünler ve piyasalar, sigortacılık, finansal planlama ve karar verme konularında anket uygulamış, çalışmanın sonucunda birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu bunun sebebinin ise finansal okuryazarlık eğitiminin o döneme kadar yeterli verilmediğine bağlayarak araştırmalarının sonucuna ulaşmışlardır.

Brown (2011) çalışmasında emeklilik ile umutsuzluk ve depresyon arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmasında umutsuzluk ve depresyonun bireyi daha fazla borçlanmaya ittiğini bunun sonucunda da emeklilik döneminde az servete sahip olduğunu belirtmiş, sonuç olarak da bireyin finansal eğitim almasının emeklilik döneminde daha refah bir yaşam süreceğini ortaya koymuştur.

Bucher-Koenen ve Ziegelmeyer (2013)'de yaptıkları çalışmada Alman hane halkının 2007-2008 küresel krizinde finansal kayıplarını incelemişlerdir. Çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireylerin değerini kaybeden varlıkları ellerinden çıkarma konusunda eğilimlerinin yüksek olduğunu bunun sonucunda da kayıplarının kalıcı olduğunu, ayrıca piyasalarda aktif rol oynamadıklarını görmüşlerdir.

Cameron vd. (2014) Yeni Zelanda'da üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğunu görmüş, nedensel

faktörleri ortaya koymuş, finansal okuryazarlık eğitimi verilerek bireylerin finansal karar almalarının kolaylaşacağı noktalarına değinmiştir.

Camgöz vd. (2011)'da yaptıkları çalışmada fon yöneticilerinin kişilik özellikleri ve demografik özelliklerinin finansal performansının belirlemede rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın sonucunda yaş ilerledikçe finansal konuda yüksek performans sergilemek düşmüştür. Ayrıca çalışmasında finansal okuryazarlıkla ilgili nedensel faktörler ortaya konularak bireylere uygun finansal okuryazarlık eğitimi ile finansal kararların alınmasının kolaylaşacağını savunmuştur.

Calcagno ve Monticone (2011)'de İtalya'da yaptıkları araştırmada, Finansal okuryazarlık düzeyinin yatırım üzerinde etkisini incelemiş, finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olan bireylerde riskli varlıklara yatırım yapmakta kaçınma, portföy seçimlerinde danışmandan ziyade ahhap kararlarını kullandıkları izlenmiştir.

Chen ve Volpe (1998) 924 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık düzeylerini, öğrencilerin karakteristikleri arasındaki ilişkiyi, düşünce ve kararlarına olan etkisini araştırmışlardır. Katılımcılar soruların yaklaşık %54'ünü doğru cevaplamışlar, işletme bölümü dışındakiler, kadınlar, birinci sınıf öğrencileri, 30 yaş altı tecrübe sahibi olmayanların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Yeterli bilgiye sahip olmayan öğrencilerin yanlış düşünceye sahip oldukları ve yanlış karar aldıkları saptanmıştır.

Civan ve Cenger (2010)'da Türkiye'de rastgele seçilmiş 8 ikdisadi ve idari bilimler fakültesi (İİBF) işletme bölümünde okuyan ve finansal yönetim dersini almış öğrenciler üzerinde anket uygulamış ve bir takım ilgi çekici sonuçlara ulaşmışlardır. Öğrencilerin %47'si alınan finansal yönetim derslerinin sadece teorik bilgi içermeyip pratik hayat işlerinde yarayacağını, %68'i aldıkları eğitimin teknolojik gelişme ile uyum sağladığını söylemişler, %56,6'sı staj/uygulamayı isterken, %25,7'si vaka metodu uygulanmasını istemişlerdir. Bu durum teori ve uygulama birlikte verildiği takdirde derslerden verim daha da artacağını göstermiştir.

Clark ve Strauss (2008) demografik faktörlerin finansal okuryazarlık üzerinde etkili olduğu, özellikle sosyo-demografik özelliklerin yatırım tercihlerinde risk algısını etkilediğini söylemişlerdir. Çalışmalarında ayrıca cinsiyete de değinerek erkelerin kadınlara oranla daha fazla risk aldıklarını ortaya koymuşlardır.

Collins (2012) ABD’de yaptığı araştırmada yüksek finansal okuryazarlık oranına sahip olan kişilerin genellikle yatırım ve vergi sigortası gibi konularda finansal tavsiye alma eğiliminde oldukları ancak borçlanma ve kredi bilgilerinin yeterli düzeyde oldukları ifade edilmiştir.

Cude ve arkadaşları (2006)’da yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçme yönünde bir çalışma yapmış ve finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğunu ve anne-babanın finansal sosyalleşmede katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur.

Cleek ve Pearson (1985) ABD’de yaptıkları bir araştırmada “erkeklerin %28,7’sinin, kadınların ise %32,9’unun finansal problemlerden dolayı boşandıklarını” ortaya koymuşlardır.

Crain (2013) tarafından yapılan bir araştırmada 435 üniversitenin ders kataloglarını incelemiş, “308 üniversitenin değişik fakültelerinde finansal okuryazarlıkla ilgili bir dersin yer aldığını anca 37 üniversitede tüm öğrencilerin alabileceği seçmeli bir finansal okuryazarlık dersinin olduğunu” göstermiştir.

Dağdelen (2017), Aydın ilinde bulunan serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin finansal okuryazarlık düzeylerini incelemiş ve finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmiştir.

Delavande vd. (2008)’de yaptığı çalışmada “finansal bilgi edinmeyi inceleyen, zenginlik ile finansal okuryazarlık edinimi arasında bir bağ oluşturan ve beşeri sermaye yatırımının bir türü olan basit bir teorik çerçeve” önermişlerdir.

Deuflhard vd. 2013 yılında yaptıkları çalışmada yatırımların getirileri üzerinde finansal okuryazarlığın etkilerini incelemiş, Hollanda’da “finansal okuryazarlık düzeyindeki bir standart sapmalık artınca, hane halkının finansal varlığının en önemlisini oluşturan tasarruf mevduatı faiz oranlarında medyan faiz oranına göre (33 baz puan) %13’lük bir artışın” olduğunu rapor etmiştir.

Disney ve Gathergood (2013)'de Birleşik Krallıkta yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi ile tüketici kredisi arasındaki ilişkiyi incelemiş, araştırma sonucunda tüketici kredisi kullanan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ve finansal konularda güven eksikliği olduklarını ortaya çıkarmışlardır.

Dulebohn (2002)'de yine yaş ile finansal tercih ilişkisini incelemiş, bireyin yaşlandıkça daha az riskli yatırımları tercih ettiğini ortaya koymuştur.

Dünya Bankası (2012)'de SPK'nın katkılarıyla "Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması" yapmıştır. Dünya Bankası tarafından yürütülen bu çalışmada ilkelerin karşılaştırılmasına olanakta sağlanmaktadır. Araştırmada incelenen konular; Türkiye'de yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık, bütçe yönetimi ve borçlanma, finansal planlama, finansal ürün seçimi, finansal tutum, davranış ve eğilimler, katılımcıların soyo-ekonomik durumu ve finansal bilgi edinimi ve ihtiyacı incelenmiştir. SPK'nın katkı sunduğu bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) belirlemiş olduğu 12 farklı bölge, 40 il ve 142 ilçe olmak üzere, 3009 yetişkin üzerinde yüz yüze mülakat tekniği uygulanmıştır. Sorulara doğru cevap verme ile gelir düzeyi arasında doğru bir orantı olduğu sonucu çıkmıştır.

Dvarak ve Handley (2010) zayıf portföylere katkı esaslı emeklilik planının özel yönlerinin ne olduğunu ve katılımcıların bu planlardaki yatırım tercihlerini anlamamalarına sebep olabileceğini belirterek, katılımcılara bu yönde bilgi aktarmış ve portföylerdeki yatırımların daha iyi yapılabileceğini belirtmiştir.

Er ve arkadaşları (2014)'de yaptığı çalışmada İİBF ile Mühendislik fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini karşılaştırmış, araştırmanın sonucunda; öğrencilerin %16'sının düşük, %30,1'inin orta ve %31,7'sinin ise yüksek seviyede finansal okuryazarlığa sahip olduğu görülmüştür.

Freddie Mac firması tarafından finansal bilgi ve finansal davranışlar/tercihler arasında ilişkiyi incelemek amacıyla 12 bin yetişkin üzerinde araştırma yapılmış ve finansal davranışların en büyük ve tek göstergesinin bireyin sahip olduğu finansal bilgi düzeyi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Gaudecker (2013)'de yaptığı araştırmada finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan hane halkı yatırımlarından kar elde ederken, düşük olan ve kendi kararlarına aşırı güvenen duyan hane halkının ise kar elde edemediği görülmüştür.

Gerek ve Kurt 2008 yılında üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada Ulusal Ekonomi Eğitimi Kurumu tarafından hazırlanan “Ekonomik araştırma Standartları” testini kullanmışlardır. Ekonomi dersi alan bölümlerdeki öğrencilerin doğru cevap verme oranının daha yüksek olduğunu görmüş ve ekonomi içerikli derslerin bireyin finansal okuryazarlık düzeylerini artıracak sonucunu çıkartmışlardır.

Gibson ve arkadaşları (2013'de aktaran, Dağdelen, 2017) erkekler ve kadınlar üzerinde finansal okuryazarlık düzeylerini incelemiş ve erkeklerin kadınlardan daha yüksek finansal bilgi düzeylerinin olduğunu araştırmalarında ortaya koymuşlardır.

Gökmen 2012 yılında bireylerin ekonomik büyümeye katkı sağlamalarının bir yolunun da kaynaklarını daha tasarruflu ve etkin kullanmaları olduğunu ve bunu da finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasıyla sağlanabileceğini savunmuştur.

Grable ve Roszkowski (2007'de aktaran, Dağdelen, 2017) 2007 yılında yine erkek ve kadınlar üzerinde finansal bilgi açısından bir çalışma yapmış ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla finansal risk aldıklarını belirtmişlerdir.

Guiso ve Japelli 2008 yılında İtalya'da yaptıkları çalışmada portföy çeşitlendirmesi ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelemiş, İtalyan yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olmasının portföy çeşitlendirmesine negatif yönde etki yarattığını ortaya koymuşlardır.

Guiso ve Viviano 2013 yılında yaptıkları çalışmada, yine İtalya'da 2007-2008 Küresel Finansal Kriz'de banka müşterilerini incelemiş, finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek müşterilere sahip büyük İtalyan bankalarının piyasa zamanlamasında daha iyi olduklarını görmüşlerdir.

Hathaway ve Sarneer 2008 yılında yaptıkları çalışmada tüketicilere sunulan finansal eğitim programlarının ne derece başarı sağladığını araştırmışlar ve finansal kararlar alınırken aldıkları bu eğitimin ne derece etkili olduğunu

görmeye çalışmışlar. Araştırmalarından çıkan sonuca göre finansal eğitim programı hazırlanırken dikkat edilmesi gereken iki noktanın varlığından bahsetmişlerdir. Bunlardan ilki finansal eğitim verilecek grubun sayısının az tutulması böylelikle eğitimin başarı oranının daha iyi ölçüleceğini belirtmişlerdir. İkincisi ise eğitimin verileceği zamanlamadır yani bireyin ev alma gibi bir finansal karar vermeden önce alacağı eğitimin daha fazla katkı sağlayacağını söylemişlerdir.

Hogarth ve arkadaşları 2003 yılında Amerika'nın çeşitli bölgelerinden katılan 1.004 kişiye finansal yönetimle ilgili sorular yönelterek birey davranışı ve finansal bilgi arasında ilişkiyi incelemeye çalışmışlardır. Araştırmalarının sonucunda finansal bilgiye sahip bireylerde birikim, yatırım, nakit para ve kredi yönetimiyle anlamlı bir ilişki olduğunu görmüşlerdir. Bireyin finansal bilgilerinin artmasıyla finansal davranış skorlarının da arttığı görülmüştür.

ING Bank (2015) Ekonomik Araştırmalar Bölümü'nün 2015 yılında uluslararası boyutta finansal yetkinlik ve tasarruf konularında yaptığı araştırmada, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülebilmesi için; faiz oranları, enflasyon, bono-faiz-fiyat ilişkisi, risk-getiri ilişkisi ve konut kredilerinde; vade-faiz ilişkisi ile alakalı beş soru sorulmuş, çalışmanın sonucuna bakıldığında Türkiye, 11 Avrupa ülkesi içerisinde sorulan sorulara doğru cevabı veren ve aynı zamanda hiçbir soruya doğru cevap vermeyenlerin en yüksek olduğu ülke olarak ilk sırayı almıştır.

Jang vd. 2014 yılında ABD ve Kore'de bazı üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini karşılaştırmalı olarak bir araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmada ABD'de Ulusal Ekonomi Konseyi tarafından geliştirilen on başlıkta elli sorudan oluşan FFFL-HS (Yaşam İçin Mali Uygunluk – Financial Fitness for Life) testi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda Koreli öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda kazanç elde etme gibi konulara eğilimli olduğu, ABD'li öğrencilere oranla bilgi düzeylerinin daha güçlü olduğu, ancak kavrama ve uygulama düzeylerinin zayıf olduğu görülmüştür.

Jorgensen 2007 yılında üniversite öğrencilerinin finansal bilgi düzeylerine ebeveyn etkisini inceleyen bir araştırma yapmış, öğrencilerin finansal bilgi,

davranış ve tutumlarında ebeveynlerinin etkisinin yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Kılıç vd. 2015 yılında Gaziantep Üniversitesinde yaptığı çalışmada 12 farklı fakülteden toplam 480 öğrenci üzerinde bir anket uygulamış ve çalışmanın sonucuna göre; öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeylerinin %48 olduğunu belirlemiştir. Öğrencilerin en başarısız olduğu soruların yatırım soruları, en başarılı oldukları soruların ise bankacılık soruları olduğu görülmüştür.

Kieschnick 2006 yılında Bermuda'daki öğrenciler üzerinde tasarruf davranışları ve finansal bilgi ararsında ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmış ve sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin çok düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Kimball ve Shumway 2006 yılında yaptıkları çalışmada yatırımcı bilgi düzeyi ile piyasa katılımı, yerellik yanılması, çeşitlendirme ve işveren pay senedi muamması arasında ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda; yatırımcı bilgi düzeyi arttıkça, piyasa katılımı, uluslararası hisse yatırımı ve çeşitlendirmenin arttığı ancak işveren hisselerine eğilimin azaldığı görülmüştür.

Klapper vd. 2013 yılında yaptıkları çalışmada Rusya'da yaşanan finansal krize, finansal okuryazarlık düzeyinin ne ölçüde etki ettiğini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda; borçlanma oranının hızla arttığı Rusya'da bireylerin %46'sının enflasyonla ilgili basit sorulara cevap verebilirken, %41'i bileşik faiz kavramını bildikleri, ayrıca 2009 yılındaki negatif gelir şokundan finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek bireylerin en az zararla atlattıklarını görmüşlerdir.

Loibl ve Hira 2005 yılında yaptıkları çalışmada, bireyin sadece kendi çabalarıyla finansal uygulamaları öğrenebileceği ve bu sayede finansal okuryazarlık düzeyinin artacağını söylemişlerdir.

Louw vd. 2013 yılında Güney Afrika'da çeşitli üniversitelerde üçüncü sınıf okuyan 424 öğrenci üzerinde anket uygulayarak finansal okuryazarlığa ne ölçüde ihtiyaç olduğunu saptamaya çalışmışlardır. Çalışma sonucunda öğrencilerin çoğu finansal konularda ebeveynlerinden yardım aldıkları ve finansal konulardaki sorumluluklarını da ebeveynlerine yükledikleri görülmüştür.

Lusardi 2005 yılında yaptığı çalışmada finansal eğitim seminerlerin tasarruf motivasyonuna etkilerini incelemiş ve pozitif yönde bir etkileşim olduğunu, sadece tasarruf motivasyonunu değil finansal eğitim seminerlerinin emeklilik planlaması yönünde de olumlu etkileşim olduğunu ortaya koymuştur.

Lusardi (2008b) ABD’de yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu ifade ederek, bazı toplumsal gruplar özellikle kadınlar, düşük eğitim düzeyine sahip olanlar ve azınlıklar arasında bu eksikliğin daha fazla hissedildiği ve bunun giderilmesi için finansal eğitimlerin verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Lusardi ve Tufano 2008’de gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koydukları çalışmalarında ayrıca kadınların minimum finansal okuryazarlığa sahip olduğu ve kadın erkek arasındaki bu farkın diğer demografik faktörler, aile yapısı ve akran karakteristik özellikleri göz önüne alındığında da aynı kaldığı görülmüştür.

Lusardi ve Tufano 2009 yılında ABD’de bireyin borç okuryazarlığı, finansal deneyimlere ve borçluluk düzeylerini incelemiş, araştırmaya katılan bireylere, bileşik faiz, kredi kartının işleyişi ve ödeme yöntemlerinde avantajların seçimi hakkında sorular sormuş; %33’ünün kredi kartı işleyiş sistemini bildiği, borç okuryazarlığı düşük olanların daha fazla borçlandığı ortaya çıkmıştır.

Lusardi ve arkadaşları 2010 yılında yaptıkları bir çalışmada finansal okuryazarlığın sadece sosyo-demografik ve bilişsel yetenekten etkilenmediği, aile geçmişinin de etkisi olduğunu söylemişlerdir. Yine aynı araştırmalarında finansal okuryazarlık düzeyinin ailenin servet düzeyine (emeklilik, özel servet vs...) ve özellikle annenin eğitim düzeyine bağlı olarak değiştiğini görmüşlerdir.

Lusardi ve arkadaşları yine 2010 yılında gençler arasında yaptıkları araştırmada, gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu, genç yetişkinlerin ise üçte birinden daha azının faiz, enflasyon, risk dağılımı gibi temel konuları bildiğini yine sosyo-demografik özelliklerin ve ailenin finansal okuryazarlık düzeyine etkisi olduğunu görmüşlerdir. Yapılan bu çalışmada anne babaları pay senedi ve emeklilik birikimine sahip üniversite eğitimi almış erkeklerin risk dağılımı hakkında bilgilerinin anne babaları varlıklı olmayan lise

ya da daha düşük seviyede eğitim almış bayanlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Lusardi ve Mitchell 2007 yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olan emekliliğe hazırlık konularında inceleme yapmış ve çalışmalarında az eğitilmiş, düşük gelirli, Afro-Amerikalı ve Latin Amerikalı bireylerin emekliliğe en az hazırlık yapan gruplar olduğunu ortaya çıkartmışlardır.

Lusardi ve Mitchell 2008'de ise finansal okuryazarlık düzeyini kadınlar üzerinde incelemiş; yaşlı kadınların finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğunu, kadınların genelinde ise emeklilik için bir plan yapmadıklarını görmüşlerdir. Çalışmalarında finansal bilgi ve planlama arasında güçlü bir ilişki olduğunu, finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek kadınlarda finansal planlamalarda daha başarılı oldukları sağlanan bulgular arasındadır.

Lusardi ve Mitchell 2009 yılında da yine ABD'de bir çalışma yapmış ve çalışmasında 50 yaş üzeri bireylere anket uygulamıştır. Anketin bulgularına göre katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu ve %60'ı risk almamayı tercih ettiklerini görmüşlerdir.

Lusardi ve Mitchell 2011 yılında bu defa tüm dünya genelinde bir araştırma yapmış ve orta yaşlıların gençlere ve yaşlılara göre, yüksek eğitimlilerin ise düşük eğitimlilere göre ve erkeklerinde kadınlara göre finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduklarını ortaya koymuşlardır.

Lusardi ve arkadaşları 2012 yılında bireylerin yaşları üzerinden finansal okuryazarlık düzeyini incelemiş ve 55 yaş ve üzeri bireylerde finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğunu saptamışlardır.

Mandell ve Klein 2009 yılında lise öğrencileri üzerinde finansal davranış ve finansal okuryazarlık eğitimi arasında ilişkiyi ve etkilerini incelemiş; finansal alanda ders alan öğrencilerin finansal davranışlarının ders almayan öğrencilere oranla daha iyi olduğunu tespit etmişlerdir.

Meier ve Sprenger 2008 yılında 870'den fazla bireye kısa dönemli, ücretsiz kredi danışmanlık ve bilgilendirme hizmeti vermiş, bireylerden %55'i bu hizmeti almayı kabul etmiştir. Sonuç olarak; kredi danışmanlık hizmetini kabul eden bireyler bu hizmeti kabul etmeyenlere göre gelecekte daha az finansal bilgiye

sahip olmak istemekte ve gelecekte tasarruflarını arttırma eğiliminde olanların finansal okuryazar olup olmayacağını göstermekte olduğu söylenmiştir.

Millar ve Devonish 2009 yılında yaptıkları çalışmada bireylerin emeklilik planlarını incelemiş, katılımcıların emeklilik planları ile ilgili tavsiye aldıklarını belirtmelerine rağmen emeklilik planlarını ilgilendiren çok temel bilgileri dahi bilmedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışanların iş arkadaşlarından gelen tavsiyelere önem verdikleri ancak kültürel farklılıkların bu durum üzerinde etkili olabileceğini savunmuşlardır. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise, çalışanların büyük bir kısmının özellikle de düşük gelire sahip olanların emeklilik planlarının olmadığıdır.

Mendes ve Abreu 2010 yılında Portekiz’de yatırımcılar arasında yaptıkları çalışmada bireyin finansal bilgi ve eğitim düzeyi ile portföy çeşitlendirmesi arasında ilişkiyi incelemiş ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Mercan ve arkadaşları 2012 yılında Ulaştırma Bakanlığına bağlı bir birimde çalışanlara yönelik yaptığı çalışmada bireysel finansal argümanlar kullanımının yüksek olduğunu ve bunun sebebinin de finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğuna bağlamıştır.

Monticone 2011 yılında eğitim seviyesi yüksek bireylerin kredi puanlarını iyi analiz etme, kredi raporlarını iyi anlama ve finansal alanda daha fazla bilgiye sahip olduğunu gösterir bir araştırma yapmıştır.

Moore 2003 yılında Washington State Üniversitesinde 1.423 öğrenci üzerinde bir araştırma yaparak öğrencilerin finansal davranış, deneyim, bilgi ve borç yönetimi konusunda finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye çalışmıştır.

Murphy 2013 yılında ilk defa finansal okuryazarlık düzeyi ile umutsuzluk kavramını bir arada kullanarak araştırma yapmıştır. Bu çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler finansal konularda daha rasyonel hareket ve davranış sergileyerek ilerlemekte oldukları, finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olan bireylerde ise bunun tam tersi bir davranış görüldüğü ve finansal ilerlemelerinin zor olduğu, bu durumda bireyi umutsuzluğa düşürdüğünü saptamıştır.

Nicolini ve arkadaşları 2013 yılında ABD, Kanada, İtalya ve İngiltere olmak üzere dört farklı ülkede dört tane sorudan oluşan bir anket çalışması

yaparak finansal okuryazarlığın ülke içinde ve ülkeler arasında nasıl değişiklik gösterdiğini incelemeye çalışmışlardır. Böylelikle ülkeyi etkileyen finansal okuryazarlık durumunun her ülkede aynı etkiye sahip olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak; ülkeler arasında yerel ve kültürel önemli farklılıkların olduğunu ve hane halkının bildikleri ve bilmesi gerektikleri finansal bilgilerin bu farklılıkları gözetenek finansal politikalar üretilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

OECD 2005 yılında içinde Avrupa ülkelerinin de bulunduğu, ABD, İngiltere Japonya ve Avustralya olmak üzere toplamda 20 ülkede finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi çalışması yapmıştır. Çalışma sonucunda bireylerin çoğunun finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

OECD tarafından kurulmuş olan “*Finansal Eğitime Yönelik İşbirliği (International Network on Financial Education, INFE) 2012 yılında farklı ülkelerden farklı altyapılara sahip bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini*” ölçmek için bir anket geliştirmiştir. Ankette; “bütçeleme, kısa ve uzun vadeli finansal kararlar, fon yönetimi ve finansal ürün seçimiyle ilgili temel sorular yer almış ve finansal okuryazarlığı; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olmak üzere üç farklı kategoride incelemişlerdir. Hazırlanan anket dört farklı kıtada ondört farklı ülkede uygulanmış ve tüm ülkeler için finansal bilgi skoru geliştirilmiştir. Yapılan analizde ülkelerin bir kısmında yüksek finansal okuryazarlık puanına ulaşan katılımcı sayısı %50’yi geçmemiştir. Tüm ülkeler için finansal bilgi puanı ortalaması %51, finansal davranış puanı ortalaması %51 ve finansal tutum puanı ortalaması %53 olarak” belirlenmiştir(OECD, INFE, 2012).

OECD tarafından yapılan bu araştırmaya Türkiye dahil edilmemiştir. Bu araştırmadan yola çıkarak “*Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile “Finansal Okuryazarlığın ve Erişim Endeksi”* oluşturulmuştur. Böylelikle Türkiye verileri araştırma yapılan diğer ondört ülke verileri ile karşılaştırılabilir duruma gelmiştir. Karşılaştırma sonucunda Türkiye finansal bilgi ve davranış konusunda 12. ve 14. sırayı alırken, finansal tutum konusunda 7. sırada yer almıştır.

Peegs 2000 yılında emeklilik tasarruflarını kadınlar üzerinde incelemiş ve kadınların emeklilik planı için tasarruf yapmayı zorunlu gördüğü, az gelirli kadınların bile emeklilik için birikim yapabileceği görülmüştür. Araştırmada ilgi çeken nokta ise kadınların tasarruf yaparken çevresinin yönlendirmesi ile değil de kendi ihtiyaçları doğrultusunda yaptıkları görülmüştür.

Potrich vd. 2015 yılında Brezilya'da yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık ve cinsiyetin etkileri üzerine bir çalışma yapmışlardır. Cinsiyet üzerine daha önce yapılan araştırmalara paralel bir sonuç ortaya çıkmıştır. Erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyleri kadınlara göre yine yüksek düzeyde çıkmıştır. Ancak finansal bilginin finansal okuryazarlık düzeyini etkilemediği sonucu da dikkat çekici bir bulgu olmuştur.

Rana vd. 2014 yılında yaptıkları çalışmada eğitim düzeyinin ve gelir seviyesinin bireyin finansal kararlarını etkilediğini, eğitim seviyesi, bilgi ve araştırma davranışı arttıkça riskli yatırım yapma eğiliminin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Robb ve Sharpe (2009)'da kredi kartı kullanımı ile ilgili benzer bir çalışma yapmıştır. Çalışmalarında 6520 öğrencinin kredi kartı kullanımı ile finansal okuryazarlık arasında ilişkiyi incelemişlerdir. Ancak anlamlı bir fark bulamamışlardır.

Rooij vd. (2011a) yılında finansal okuryazarlık düzeyini inceleyen bir çalışma yapmışlar ve bireylerin çoğunun temel düzeyde finansal bilgiye sahip olduğunu, bono ve pay senedi arasındaki farkı bilmediklerinin bu nedenle borsaya yatırım konusunda çekingen bir tavır sergilediklerini ortaya koymuşlardır.

Rooij vd. (2011b) bireylerin piyasaya katılımı ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Hollanda'da bir çalışma yapmış, çalışmanın sonucunda; hane halkının faiz ve enflasyon gibi temel finansal bilgilere hakim olduğu ancak faiz oranı ve tahvil arasında ilişkiyi, tahvil ve pay senedi arasındaki farkı ve risk çeşitlendirmesine ilişkin konularda yetersiz bilgiye sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Sabri ve Macdonald 2010 yılında Malezya'da üniversite öğrencileri üzerinde bir çalışma yapmış ve öğrencilerin finansal sorunlar ve tasarruf davranışlarının finansal okuryazarlık ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın

sonucunda finansal okuryazarlık düzeyi yüksek öğrencilerin daha az finansal sorun yaşadıkları ve tasarruf eğilimlerinin diğer öğrencilere göre yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu ve Dünya Bankası'nın 2012 yılında Türkiye'de yapmış olduğu finansal yeterlilik anketinde Türk halkının %16'sının basit bölme işlemini yapamadığı, basit faiz hesabını yapabilen bireylerin oranının %36, bileşik faiz hesaplamasını yapabilenlerin oranının ise %26 olduğu ortaya çıkmıştır.

Sevim vd. 2012 yılında finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek bireylerin daha az borçlandığı, ihtiyaç fazlası borçlanmadan kaçındıkları ve borçlanmak zorunda kalsalar bile borç yönetimini iyi yapabildiklerinden kriz yaşamadıklarını, ihtiyaç fazlası borç almanın en büyük nedeninin finansal bilgi eksikliğinden kaynaklandığını yaptığı çalışmada ortaya koymuştur.

Shambare ve Rugimbana 2012 yılında Güney Afrika'da eğitim düzeyi yüksek bireyler ve öğrenciler üzerinde finansal okuryazarlık düzeylerini belirleyici bir inceleme yapmış ve basit finansal terimler üzerinde bireylerin iyi bir bilgi düzeyine sahip olduğu ancak genel olarak Güney Afrika'da finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu sonucunu elde etmiştir.

Sohn vd. 2012 yılında Güney Kore'de gençler üzerinde bir çalışma yapmış ve finansal okuryazarlık düzeyleri ile finansal tecrübelerinin, finansal sosyalleşme araçlarının ve parasal konudaki tutumlarının ilişkisini incelemiştir. Banka hesabı olan ve sosyalleşme aracı olarak medyayı tercih eden bireylerde finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğunu görmüştür.

Speelman vd. 2013 yılında kadınlar üzerinde yaptığı araştırmasında düşük riskli yatırım yapmaya meyilli olduklarını bu durumun eğitimle değiştirilmesi gerektiğini aksi halde kadınların emeklilik dönemlerinde yeterli tasarruf yapamayacakları sonucuna ulaşmıştır.

Şahin ve arkadaşları 2010 yılında yaptıkları incelemede bireylerin aktif çalışma yıllarında sisteme bireysel katkıları ile emeklilik maaşları arasında doğrudan ilişki olduğunu ve kadınların erkeklere oranla daha düşük gelir elde etmesinin muhtemel olduğunu söylemişlerdir. Araştırmalarında kadınların riskten kaçınma eğilimlerinin sahip oldukları birikimi çok fazla arttıramamalarına neden

olduğu gibi kadınların finansal konularda yetersiz olmalarını iş hayatında ki bazı eşitsizliklerden de kaynaklandığına değinmişlerdir.

Şahin 2014 yılında finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir çalışma yaparak 127 öğrenciye anket uygulaması yapmıştır. Anket sonucu öğrencilerin sadece %26,3'ünün finansal okuryazar olduğu sonucunu elde etmiştir.

Temizel 2010 yılında Türkiye'de mavi yakalı çalışanların finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Mavi yakalılar günlük yaşamlarını kolaylaştıracak, yaşam kalitelerini yükseltecek bilgi ve uygulamalara duyarlı oldukları, olaylara son derece gerçekçi yaklaştıkları, buna karşılık kendilerine bu konuda yardımcı olacak kurumsal düzenlemelere erişim konusunda yetersiz kaldıkları görülmüştür. Temizel çalışmasında ayrıca finansal konulara erişimin ticari organizasyonlara bırakılmasında, bilgilerin tek yönlü olma riskini gündeme getireceğini belirtmiş, bu konuda kamunun liderliğinde ve gözetiminde ancak özel sektör kuruluşları eliyle yürütülecek finansal okuryazarlık programlarına katılanların finansal konularda başarılarının artacağını öne sürmüştür.

Temizel ve Bayram tarafından (2011b) üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla Anadolu üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde 433 öğrenciye anket uygulamışlar ve çalışmanın sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu ve en kısa sürede finansal eğitim alarak seviyelerini yükseltmeleri gerektiğini önermişlerdir.

The Economist'in Küresel Ekonomik kriz sonrası 2008 yılında yaptığı çalışmada ABD'nde mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması sonucunda ödemelerinin de artacağını bilmedikleri ortaya çıkmış ve bunun sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin düşüklüğünün ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile bağlantılı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Uygur 2012 yılında Ülkemiz için son derece faydalı bir çalışma yaparak, ülkemizde tasarrufu incelemiş ve tasarrufun yatırım kararları ve ekonomik büyümenin üzerindeki önemine vurgu yaparak, Türkiye'de ki cari açığın

sebebinin tasarruf yetersizliğinden kaynaklı olduğu ve özellikle özel tasarruf açığının git gide arttığını vurgulamıştır.

Volpe vd. 2002 yılında internet üzerinde yaptıkları araştırmada e-finans üzerinden yatırım kararı alan 530 yatırımcı üzerinde anket uygulayarak bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Watson ve McNaughton 2007 yılında cinsiyet üzerinden yaptıkları çalışmada finansal konularda kadınların erkeklere göre daha az risk aldıkları ve yatırım kararı alırken daha tutucu davrandıkları gözlemlenmiştir.

William 2007 yılında finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek bireylerin finansal piyasalara etkilerini incelemiş ve bireylerin piyasaları daha etkili ve etkin biçimde araştırdıklarını, firmaları daha dikkatli bir şekilde gözlemlediklerini, tedarikçileri daha verimli seçtiklerini ve en önemlisi piyasadaki sahtekar, kabiliyetsiz ve tüketicinin ihtiyaçlarını karşılayamayan firmaları piyasa dışına atmada başarılı oldukları gözlemlenmiştir.

Yılmaz ve Lyons 2010 yılında yine cinsiyet üzerinde bir çalışma yaparak cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarının sonucunda; evli kadınların finansal konularda risk almayı sevmedikleri, dolayısıyla emeklilik planı yaparken de daha az riskli yatırımları tercih ettikleri görülmüş ve yine aynı çalışmada yaşlı erkeklerinde riskli yatırımlardan kaçındıkları gözlemlenmiştir.

Yoong 2010 yılında bireylerin finansal bilgi ve pay senedi bilgilerini incelemiş ve pay senedi bilgisinin düşüklüğü sonucunda pay senedi yatırımlarının da düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Genel olarak yapılan çalışmalarda bireyin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının nedenini, yaşamları boyunca finansal konuda yeterince eğitim almamış olmalarına bağlanmaktadır.

Çizge 6'da ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ilgili yapılan çalışmaların özeti yer almaktadır.

Çizelge 6. Seçilmiş Ülkelerle Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların Özeti

Seçilmiş Ülke	Yapılan Çalışmanın Özeti
ABD	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
Almanya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Avustralya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Avusturya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Çek Cumhuriyeti	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
Hollanda	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
İngiltere	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
İtalya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
İrlanda	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Japonya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
Kanada	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Malezya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Rusya	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
Singapur	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir
Türkiye	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bildirilmiştir
Yeni Zelanda	İlgili araştırma ve raporlarda genel hatları ile finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bildirilmiştir

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili araştırmaların ve yapılan çalışmaların çok az olduğu gözlemlenmiştir. Burada yapılması gereken derhal ülkemizin finansal bilgi düzeyinin ölçülmesi ve sonrasında da bir an evvel finansal eğitim programlarının düzenlenmesidir. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi ile ülke ekonomisine sağladığı katkı yadsınamaz bir büyüklükte olduğu dünya genelinde yapılan çalışmalar

göstermektedir. Sonuç olarak ülkemizin ekonomik büyümesine katkı sağlamak için finansal okuryazarlık düzeyini yükseltici çalışmaların ülke politikalarına dahil edilerek derhal çoğaltılması gerekmektedir.

III.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN İLERLEMESİ YÖNÜNDE YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

Tüm dünyada önemi giderek artan finansal okuryazarlığın ekonomik sisteme etkisi de giderek artan bir durumdadır. Finansal okuryazarlık kavramının önemi arttıkça bu alanda ulusal ve uluslararası çalışmalarda hız almıştır. Bu çalışmalar göstermiştir ki; ülkelerin sosyo-kültürel ve demografik farklılıkları ortak bir finansal eğitim metodunun oluşmasını mümkün olmamıştır. Buda ulusal ve uluslararası boyutta verilen eğitim programlarında ülkelerin değişken faktörlerinin dikkate alınarak eğitim programı oluşturulması gerektiği sonucunu çıkarmıştır ve bu doğrultuda farklı finansal eğitim stratejilerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Finansal eğitim ile ilgili dünyada yapılan çalışmaları genel bir kategoriye alacak olursak; uluslararası ve ulusal eğitim çalışmaları olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz.

A. Dünyada Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri

a. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve finansal eğitim faaliyetleri

Günümüzde demokratik yapılara ve piyasa ekonomisine sahip 36 üye ülkesi bulunan OECD’nin temel amacı “*ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirecek politikaları desteklemek ve uygulamaktır*” (www.mfa.gov.tr Erişim Tarihi: 23.02.2020). 1961 yılında kurulan örgüt, “*finansal eğitim ve okuryazarlık konusunda birçok faaliyette bulunan ve kapsamlı çalışmalar yapan uluslararası kuruluştur.*” OECD, finans alanında yapılan eğitim araştırmalarına önem vermekte ve öncülük etmekte, gelişen teknolojiye uygun internet sitesi

aracılığıyla çok sayıda akademik düzeyde önemli veri ve enformasyon sunmaktadır (Satoğlu, 2014:100).

OECD 2003 yılında iki komite (Finansal Piyasalar Komitesi, Sigortalar Komitesi) ve bir çalışma heyetinden (Özel Emeklilik Çalışma Heyeti) oluşturarak büyük bir finansal eğitim projesi başlatmıştır. Proje kapsamında, üye ülkelerde ve bazı üye olmayan ülkelerdeki finansal eğitim programları incelenmiştir ve projenin birinci aşamasında mevcut eğitim programlarının etkinliği değerlendirilmiş, finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulması öngörülmüştür. İkinci aşamada ise, düzenleyicilere ve bireylere yardımcı olabilecek kılavuzların yayımlanması planlanmış ve bu aşamada çeşitli ülkelerde tüketicilerin finansal okuryazarlıklarının ölçülmesi için çalışmalarda yapılmıştır.

OECD'nin finansal eğitim projesi “2006 yılında G-8 ülkelerinin maliye bakanları” tarafından tanınmıştır. OECD, 2008 yılında projeyi daha da genişletmiş ve “*International Network on Financial Education (INFE)*” (Finansal Eğitim Uluslararası Ağı) ile “*International Gateway for Financial Education (IGFE)*” (Finansal Erişim için Uluslararası Ana Geçit) isimli internet sitesi açılmıştır. INFE'nin 95 ülkeden 220'yi aşan kamu kurum üyesi bulunurken, farklı ülkelere mensup yetişkinlerinde finansal okuryazarlıklarını ölçebilecek bir anket geliştirilmiş ve isteyen ülkeye bunu kullanabilme imkanı sağlanmıştır. Bu anketle birlikte ayrıca, 15 yaşındaki gençler için de OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA bir anket koymuştur. Her iki anket de uluslararası uygulanabilecek şekilde düzenlenmiştir (Gökmen, 2012: 82).

PISA, gençlerin finansal okuryazarlıklarını ölçmeye yönelik ilk girişimdir (PISA, 2012) PISA'ya 65 ülke katılmış ancak ilk etapta içlerinden 18 ülkenin finansal okuryazarlık anketini yapması öngörülmüştür. Öngörülen ülkeler ise; ABD, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Çin (Şangay), Estonya, Fransa, Hırvatistan, İspanya, İsrail, İtalya, Letonya Kolombiya, Polonya, Rusya, Slovakya, Slovenya ve Yeni Zelanda'dır.

OECD'nin finansal eğitim projesi; dünya çapında finansal eğitim gelişmeleri üzerine uluslararası analitik çalışma yapma ve yayma, farkındalık düzeyi geliştirme, uluslararası işbirliğinin artması gibi üç ana eksen üzerinde

olgunlaşmıştır. Proje kapsamında dünya çapında birçok çalışmalar yapılmıştır. Bunları özetleyecek olursak Çizelge 7’de olduğu gibidir.

Çizelge 7. OECD Finansal Eğitim Projesi’nde Gerçekleştirilen Faaliyetler

Tarih	Yer	OECD ile Birlikte Düzenleyen Kurum	Faaliyet	Konu
21-22 Eylül 2006	Hindistan	Hindistan Özel Emeklilik Fonu Düzenleyici Birimi	Konferans	Finansal Eğitim
29-30 Kasım 2006	Rusya	Rusya Maliye Bakanlığı	Uluslararası Konferans	Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi
13 Nisan 2007	Türkiye	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	Uluslararası Seminer	Risk ve Sigortaya İlişkin Farkındalık ve Eğitim
7-8 Mayıs 2008	ABD	ABD Hazinesi	Uluslararası Konferans	Finansal Eğitim
21-22 Ekim 2008	Endonezya	Endonezya Merkez Bankası	Uluslararası Konferans	Finansal Eğitim
20 Mayıs 2009	Fransa	IEFP	Sempozyum	Finansal Eğitim
15-16 Aralık 2009	Brezilya	Brezilya Sermaye Piyasası Komisyonu	Uluslararası Konferans	Finansal Eğitim
22-23 Mayıs 2010	Hindistan	Hindistan Merkez Bankası	Seminer	Finansal Okuryazarlık Zorlukları, Yaklaşımlar ve Araçlar
9 Haziran 2010	İtalya	İtalya Merkez Bankası	Sempozyum	Finansal Eğitimin Etkinliğini Geliştirmek
20-21 Haziran 2010	Lübnan	Lübnan Merkez Bankası	Uluslararası Konferans	Finansal Okuryazar Olarak Yetkin Kişiler Yetiştirmek
26-27 Mayıs 2011	Kanada	FCAC	Konferans	Finansal Okuryazarlığı Eyleme Dönüştürmek için ortaklık
27-28 Haziran 2011	Endonezya	Endonezya Merkez Bankası	Asya Bölge Semineri	Finansal Okuryazarlık
27-28 Ekim 2011	Güney Afrika Cumhuriyeti	FSB	Konferans	Herkes İçin Finansal Eğitim
3-4 Şubat 2012	Hindistan	SEBI (Hindistan Sermaye Piyasası Kurulu)	Uluslararası Konferans	Yatırımcı Eğitimi

Kaynak: <http://www.oecd.org> (Erişim Tarihi: 10.09.2019).

b. Dünya Bankası ve finansal eğitim faaliyetleri

Dünya Bankası da finansal okuryazarlıkla ilgili yürütülen çalışmalarını destekleyen ve öncülük eden uluslararası kurumlardan biridir. 2005 yılından bu

yana ülkeler bazında finansal okuryazarlığa ilişkin yasal alt yapıları incelemektedir. Bu inceleme sürecinde şüana kadar Azerbaycan, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Romanya, Rusya ve Slovakya olmak üzere dokuz ülkenin incelemesi tamamlanmıştır. Bu incelemenin neticesinde; kurumsal altyapı yetersizliği, finansal ürünlere ilişkin bilgi yetersizliği, kayıt dışı ve yasal olmayan mevcut işlerin olduğu, müşteri memnuniyetindeki aksaklıklar, finansal okuryazarlığın ve finansal farkındalığın düşük sevide olması gibi sonuçlara ulaşmışlardır. Dünya Bankası ayrıca, finansal hizmetlerden yararlanan tüketicinin korunması için ülkelere yardımcı olabilmek amacıyla 2010 yılında “*Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık İçin Küresel Program*” başlatmıştır. 2011 yılında iyi uygulamaları topladığı “Good Practices for Financial Consumer Protection” başlığıyla bir çalışma başlatmıştır ve bu çalışma sadece yasal sistemi içeren, tüm programı uygulamaktan ziyade ülkelerin ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre uyarlanan, sıklıkla kullanılan tüm finansal ürünleri kapsamayan bir çalışma olmuştur. Küresel program en sık kullanılan finansal hizmet olarak; krediler, tasarruflar ve ödemeler sistemi üzerinde durmuş ve bunlar için tüketici hak ve eğitimini güçlendirmenin çalışmasını programlamaktadır. Hedefinde ise;

1. Finansal bilgiyi anlaşılabilir yaparak tüketicinin ürünleri karşılaştırabilmesini sağlamak ve kendisine en uygun olanını seçebilmesi,
2. Kayıt dışı ve yasal olmayan uygulamaların sonlandırılarak doğru uygulamaların güçlendirilerek geliştirilmesi,
3. Kurumsal bir hatada finansal zarara uğrayan tüketicinin zararının hızlı ve kolay tazmini sağlanması,
4. Tüketicilerin finansal hizmetlere güvenini oluşturarak kullanmalarını sağlanması.

Dünya Bankasının finansal okuryazarlık ve tüketici koruma faaliyetleri özet olarak Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Dünya Bankası Finansal Okuryazarlık kapsamında gerçekleştirdiği Tüketici Koruma Faaliyetleri

Tarih	Yer	Faaliyet	Konu
13 Haziran 2007	Slovakya	Uluslararası Çalıştay	Finansal Hizmetlerde Tüketicinin Korunması
16 Ekim 2008	Belçika	Çalıştay	Finansal Hizmetlerde Tüketicinin Korunmasına Dair İyi Uygulamalar
3 Eylül 2008	ABD	Küresel Seminer	Finansal Okuryazarlık ve Tüketiciyi Koruma
13 Nisan 2009	Bulgaristan	Çalıştay	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Yeterlilik
24 Haziran 2009	Azerbaycan	Çalıştay	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Okuryazarlık
22 Eylül 2009	Rusya	Çalıştay	Finansal Hizmetlerde Tüketicinin Korunması
20 Ekim 2009	Romanya	Çalıştay	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Okuryazarlık
17 Aralık 2009	Azerbaycan	Çalıştay	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Okuryazarlık İçin Eylem Planı
2 Aralık 2010	ABD	Toplantı	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Okuryazarlık Programları
24 Şubat 2011	ABD	Küresel Diyalog	Tüketiciyi Koruma ve Finansal Okuryazarlık

Kaynak: www.worldbank.org_(Erişim Tarihi: 10.09.2019).

c. Avrupa Komisyonu ve finansal eğitim faaliyetleri

Avrupa Komisyonu, 18 Aralık 2007 yılında “*Finansal Eğitim Bildirisi (Communication on Financial Education)*” yayınlamıştır. Bu yayınla Komisyon finansal eğitim konusunda uluslararası faaliyet göstermeye başlayarak bu konuya verdiği önemi göstermiştir ve o yıldan itibaren Avrupa Birliğine üye 27 ülkede 180’ne yakın finansal okuryazarlık konularında konferanslar, eğitimler ve çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu faaliyetler AB’nin “*DG İç Piyasalar ve Hizmetler (Directorate-General Internal Market and Services)* ve *DG Sağlık ve Tüketiciyi Koruma (Directorate-General Health and Consumer Protection)*” olmak üzere iki birimi tarafından geliştirilmektedir. Tüm bu faaliyetlerde komisyonun amacı, insanların paralarını yönetebilmeleri, finansal ürünleri anlamaları ve finansal ürünler arasında doğru tercih yapabilmelerini sağlamaktır (Gökmen, 2012: 87-88).

Avrupa Komisyonu finansal okuryazarlık ve tüketicinin korunmasına yönelik toplumun çeşitli kesimlerine yönelik konferans, seminer, internet sitesi,

eğitici kitapçık ve broşürler gibi birçok tanıtıcı ve bilgilendirici faaliyetlerde bulunmuştur;

1. 27 Mayıs 2007’de Brüksel’de “Finansal Okuryazarlığı geliştirmek” konulu bir konferans düzenlenmiştir,
2. 28 Mayıs 2008’de “Finansal Erişim” temalı bir başka konferans düzenlenmiştir,
3. 2003 yılında yetişkinler için tüketici eğitim araçlarını içeren bir internet sitesi oluşturmuş (www.dolceta.eu) ve Nisan 2010 yılında finansal okuryazarlığı bu siteye dahil ederek harcama, tasarruf/yatırım, borçlanma, koruma/sigorta konularında AB’deki 20 dile çevirerek erişim getirmiştir,
4. “Avrupa Günlüğü” adıyla tüketici hakları, para ve borç idaresi konularında öğrencileri bilgilendirici bir kitapçık yayınlamıştır,
5. -Nisan 2008 yılında Finansal Eğitim Uzmanı Grubu (EGFE) oluşturarak senede iki defa toplanması öngörülerek, finansal eğitim girişimlerinde bir uzman havuzu ve veri tabanı sağlamıştır. 25 üyeden oluşan EGFE, finansal eğitim konularında fikir ve en iyi uygulamaların alışverişi ile Ocak 2009 yılında “*Finansal Eğitim Avrupa Veri Tabanı (European Database for Financial Education) (EDFE)*” oluşturmuştur. EDFE elektronik bir kütüphane konumundadır.

Tüm bu ortak çalışmalar olsa da AB’de farklı görüşlerde mevcuttur. Ortak Pazar olması ve finansal konularda birliktelik sağlanması adına finansal eğitim faaliyetlerin AB’nin işi olduğunu savunanlar olduğu gibi finans eğitiminin milli içerikli bir eğitim olduğunu savunarak her devletin bu konuda kendi finans eğitim politikasını belirlemesi gerektiği görüşünü savunanlarda bulunmaktadır (Gökmen, 2012:90).

2. Ulusal Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri

Bu bölümde ulusal düzeyde finansal okuryazarlık ile ilgili çalışma yürüten ülkeler belirlenirken Türkiye ekseninde seçim yapılmaya çalışılmış gelişmiş olan ülke kategorisinde olan ancak finansal okuryazarlık düzeyi düşük ABD’de yapılan çalışmalar, gelişmiş ülke sıralamasında yer alan ve aynı zamanda finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan Avusturya’da yapılan çalışmalar ile gelişmekte

olan ülke kategorisinde bulunan Bulgaristan ve Azerbaycan’da yapılan çalışmalar incelenmeye çalışılmıştır.

a. Amerika Birleşik Devletleri’nde yürütülen faaliyetler

Amerika Birleşik Devletleri Finansal okuryazarlık konusuna önem veren ve bu konuda birçok araştırma yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Lise ve üniversite öğrencilerine yönelik yaptıkları araştırmalarda iç açıcı sonuçlarla karşılaşmamıştır. Ülke genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmüştür. Özellikle öğrencilerin para kazanma, harcama, tasarruf etme ve yatırıma dair temel finans bilgilerini bilmedikleri ortaya çıkmıştır, ebeveynlerin ise yeteri kadar finans bilgisine sahip olmadığı ve bu eğitimi çocuklarına aktarmada yetersiz ve bilgisiz olduğu saptanmıştır.

Yaşanan krizlerin ve yapılan çalışmaların sonucunda ABD finansal okuryazarlık çalışmalarına önemini artırtarak özellikle 1991’lı yılların sonlarında programlar geliştirmiştir;

- 1995 yılında ilk resmi çalışma olarak kamu ve özel sektör iş birliği ile “*Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi (ASEC)*” bireylerin tasarruf ve emeklilik planlamalarını desteklemek amacıyla kurulmuştur.
- 2002 yılında Hazine Müsteşarlığı bünyesinde Finansal Eğitim Ofisi kurulmuştur.
- 2003 yılında ise finansal okuryazarlık konusunda en önemli adım atılmış ve Kongre tarafından “*Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (Financial Literacy and Education Commission)*” kurulmuştur. Temel amacı; finansal okuryazarlığın geliştirilerek toplumun her kesiminin finansal durumunu iyileştirmek olan komisyonun başkanlığı Hazine Müsteşarlığının Finansal Eğitim Ofisi tarafından yürütülmektedir.
- 2006 yılında Komisyon tarafından bireylerin ve ailelerin refahını hedefleyen “Finansal Okuryazarlık için Ulusal Strateji” başlıklı bir rapor yayımlanmıştır.
- 2007 Şubat ayında Hazine Müsteşarlığı ile Eğitim Bakanlığı iki günlük finansal eğitim zirvesi yaparak mevcut uygulamaları gözden geçirmiş ve programa yeni başlayacak ya da ilerleyecek olanları belirlemiştir.

- 2007 Mart ayında Komisyon Yerli Amerikalı nüfusu hedef kitlesi olarak belirlemiş ve bir konferans düzenlemiştir.
- 2007 Temmuz ayında Komisyon Asya-Amerikalı ve Pasifikte yaşayan toplumları hedef kitlesi olarak belirlemiş ve bir konferans düzenlemiştir.
- 2008 Mart ayında Komisyon Afrikalı-Amerikalı nüfusu hedef kitlesi olarak belirlemiş ve bir konferans düzenlemiştir.
- 6-7 Ekim 2008’de Hazine Müsteşarlığı ile Tarım Bakanlığı “Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Üzerine Ulusal Araştırma Sempozyumu” düzenlemiştir.
- 2011 yılında Komisyon stratejiyi geliştirerek; finansal eğitime erişimi ve farkındalığı arttırmak, finansal yetkinlikleri belirlemek ve bütünleştirmek, altyapıyı geliştirmek, etkin uygulamaları belirlemek, ilerlemek ve paylaşmak olarak dört temel işlev üzerinde çalışmalarını olgunlaştırmışlardır.
- Komisyon www.MyMoney.gov internet sitesini kurmuş Ulusal Finansal Eğitim Ağını da desteklemiştir.

ABD’de Komisyonun yanı sıra, Başkan’ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi, Tüketici Finansal Koruma Bürosu, Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve Bank), Eyaletler, Jumpstart Koalisyonu, Finansal Eğitim Ulusal Vakfı’da finansal okuryazarlık konularında faaliyet göstermektedir. Bunlara kısaca değinicek olursak;

Başkan’ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi

29 Ocak 2010’da oluşturulan Konseyin temel amacı vatandaşların finansal okuryazarlık düzeyinin artırarak finansal konuları anlayan ve bilinçli finansal kararlar vererek finansal istikrara katkıda bulunmalarını sağlamak üzere alınacak kararlarda Başkan’a danışmanlık yapmak olarak belirlenmiştir. Konsey; gençler için, düşük ve orta gelirli aileler için, işyerlerinde çalışanlar için finansal eğitim ve yeterlilik programı olmak üzere üç temel alanda faaliyetlerini yürütmektedir (PACFL, 2008,2012,2013).

Tüketici Finansal Koruma Bürosu

Kongre tarafından kurulan Büro; finansal ürün ve hizmet piyasalarının vatandaşlar yararına işlemlerini sağlamak, tüketiciyi korumak maksadıyla eğitmek, finansal kuruluşları denetlemek ve bu konularda araştırmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Bu amacını yerine getirirken;

- Tüketicilerin ürün ve hizmet ile ilgili şikayetlerini incelemek
- Finansal piyasadaki riskleri izlemek
- Tüketici finansal koruma yasalarının uygulanmasına ve çıkarılmasına yardımcı olmak
- Tüketici ürün satın alma davranışları ile ilgili araştırma yapmak
- Kötü niyetli ve hileli uygulamaları takip etmek ve engellemek
- Tüketici piyasasında ayrımcılığa karşı duran yasaları desteklemek işlevlerini de yerine getirir (Gökmen, 2012: 92).

Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve Bank)

Tüketicinin korunması, finansal erişimin sağlanması ve toplumsal gelişim için finansal okuryazarlık Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve Bank – FED) tarafından üzerinde durulan oldukça önemli bir konu olmuştur. FED hem sivil toplum kuruluşları ile birlikte hem de eyalet merkez bankaları ile bu konuda birlikte çalışmalar yürütmektedir (Hayta, 2011:285). Eylül 2003’de FED, Atlanta Federal Reserve Bankası ile Georgia Eyaletinde İktisat ve finansal eğitim zirvesi düzenlemiş ve finansal okuryazarlığı bankanın ilk üç önceliği olarak belirlemişlerdir (Gökmen, 2012:93).

Eyaletler

İktisat Eğitimi Ulusal Konseyi 2005 yılında 38 eyaletin eğitim sisteminde kişisel finansal derslerinin olduğunu, 7 eyalette ise kişisel finans derslerinin liseden mezun olmak için zorunlu ders olarak yer aldığını açıklamıştır. Görülen o ki, eyaletler finansal eğitimin önemini anlamış ve eğitim-öğretim müfredatına eklemeye başlamışlardır.

Jumpstart Koalisyonu

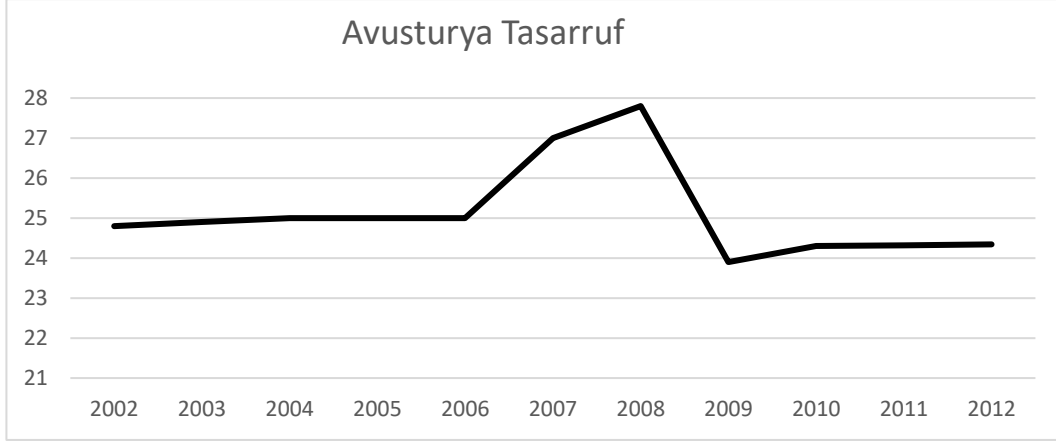
Koalisyon kar amacı gütmeyen bir kuruluş olup gençlerin liseden mezun olduklarında gerekli finansal bilgiye sahip olmalarını amaçlamışlardır. 1997 yılında lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçme ile faaliyetlerine başlamış, 12. sınıf öğrencilerine iki yılda bir lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için 45 dakikalık bir sınav uygulamakta ve sonuçlarını ilan etmektedir. 1997-2008 yılları arasında yapılan her sınavda öğrencilerin genel anlamda başarısız olduğu gözlemlenmiştir. Koalisyon 2008 yılından sonra sadece lise öğrencilerinin değil üniversite öğrencilerinin de finansal okuryazarlık düzeyini araştırmaya başlamıştır (Cude vd., 2006).

Finansal Eğitim Ulusal Vakfı (National Endowment for Financial Education - NEFE)

Vakıf, 2005 yılın ağustos ayında yaptıkları bir sempozyumla değişik disiplinlerden birçok eğitimciyi bir araya getirmiş ve finansal okuryazarlık eğitim programlarının daha etkin hale getirmenin yollarını araştırmışlardır. Bu sempozyumla finansal eğitimciler ilk defa farklı uzmanlık dalları ile buluşmuş ve “Bilgi Davranış Arasındaki Boşluğu Doldurmak: Eğitimi Eyleme Dönüştürmek” temasında görüşmeler yapmışlardır (NEFE, 2006).

b. Avusturya’da yürütülen faaliyetler

Avrupa Birliği içerisinde finansal eğitim konusunda en aktif çalışan ülkeler arasında olan Avusturya’da finansal okuryazarlık düzeyi yüksek seviyede olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur. Ülke özellikle gençleri bu konuda hedef kitlesi olarak belirlemiş ve eğitimleri ile ilgili çeşitli programlar hazırlamıştır. Ayrıca Viyana Borsası’nda bu kapsamda çeşitli faaliyetler yapmaktadır (Ekşit ve Gül, 2011:106).

Şekil 1. Avusturya Tasarruf Oranları (2002-2012 Yılları Arası)

Kaynak: Kaderli, vd. 2016:107

2002-2012 yılları arası Avusturya'nın insani gelişmişlik değeri 0,887 ortalama ile en yüksek on ülke sıralamasında yer aldığı görülmektedir (Kaderli vd, 2016: 103). Şekil 1'e bakıldığında finansal okuryazarlık oranı yüksek olan ülkede 2008 krizinden etkilendiği ve bu sebeple tasarruf oranlarında o yıl düşme olduğu görülmektedir.

Avusturya'da bireylerin finansal açıdan geleceği planlamak, para yönetimi, finansal karar almak gibi konularda yeterlilikleri ölçülmüş ve “finansal okuryazarlık üzerine yapılan bu araştırmanın sonucunda katılımcıların, %80'inin faturalarını hemen ödediği, %43'ünün düzenli tasarruf ettiği, %90'ının ise hesaplarını dikkatli ve düzenli olarak takip ettiği, %66'sının ise banka ürünleri hakkında bilgisi olduğu, bunların yanı sıra çoğunun emeklilik konusunda birikim yapılması gerektiğine inandıkları görülmüştür. Ayrıca 2009 yılında Avusturya Merkez Bankası 14-19 yaş arası gençler için bilgilendirici bir set ve okullar için eğitim materyalleri hazırlamıştır” (Capuano ve Ramsay, 2011: 213-214).

c. Bulgaristan'da yürütülen faaliyetler

Bulgaristan'da Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile Finansal Hizmetler Komisyonu iş birliği ile lise öğrencilerine yönelik düzenlediği “Öğrenciler için Finans” programında finansal sektörden kişilerin katılımıyla öğrencilere sigortacılık, sermaye piyasaları gibi konularda seminer vermekte ve finansal kurumlar ziyaret edilmektedir (Taşçı, M. 2011: 97).

Ayrıca Dünya Bankası da Bulgaristan’da inceleme yaparak finansal okuryazarlıkla ilgili yürütülen çalışmaları desteklemiş ve öncülük etmiştir. 2005 yılından bu yana ülkede finansal okuryazarlığa ilişkin yasal alt yapıları incelemiş ve bu incelemenin neticesinde; kurumsal altyapı yetersizliği, finansal ürünlere ilişkin bilgi yetersizliği, kayıt dışı ve yasal olmayan mevcut işlerin olduğu, müşteri memnuniyetindeki aksaklıklar, finansal okuryazarlığın ve finansal farkındalığın düşük sevide olması gibi sonuçlara ulaşmışlardır. Ortaya çıkan bu olumsuz tablo neticesinde, 13 Nisan 2009 tarihinde “*Tüketiciyi Koruma ve Finansal Yeterlilik*” başlığı altında çalıştay düzenlemiştir.

d. Azerbaycan’da yürütülen faaliyetler

Finansal okuryazarlık konusunda Azerbaycan’da yapılan çalışmalar incelenmek istenmiş ancak çok bir kaynağa ulaşamamıştır. Bu durum ülkenin bu konuya yeteri kadar önem vermediğinin bir göstergesi olmuştur.

Yapılan araştırmada 2016 yılında Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Öğretim Görevlisi Yusif ALİYEV’in “Finansal Okuryazarlığın Sosyo-Ekonomik Duruma Etkisi: Bakü Örneği” başlığında bir çalışmasına ulaşılmıştır. Araştırmacı Bakü şehrinde 18 yaş ve üzeri 200 kişide finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amaçlı bir anket uygulamıştır. Anketin sonucunda; “*finansal durumu yönetmede orta düzeyde başarılıyım diyenlerin sayısının %60 olduğu, paralarını harcama ve yönetme ile ilgili bilgileri ailelerinden öğrendiğini söyleyenlerin sayısının ise %80 olduğu, %66,8’inin aylık bütçe yaptığını, %53’ünün para biriktirme alışkanlığının olduğunu,*” yüksek eğitime sahip katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Araştırmacı çalışmasında aynı zamanda bireylerin finansal piyasalara dönük sınırlı bilgiye sahip olduklarını bu nedenle de finansal hizmetlerden yararlanmada seçim yaparken ve karar verirken gerçek maliyetlerin ne olduğunu anlayamadıklarını bu noktada değerlendirme yaparken zorlandıklarını belirtmiştir (Aliyev, 2016).

B. Türkiye’de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye için son dönemlerde yeni bir konu olan finansal okuryazarlığın önemi nispeten artmaktadır. Hem akademik alanda hem de akademi dışı alanda

toplumun ve ekonominin genelini ilgilendirdiği için konu giderek ilgi çekmektedir. Akademik çalışmaların sonuçları toplumun finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu, bireylerin bilinçsiz ve yanlış finansal kararlar alması kurumları ve ülke ekonomisini etkilediğini kanıtlar niteliktedir. Bu sebeple finansal okuryazarlık eğitimleri ve bu alanda çalışmalar giderek ivme kazanmıştır. Türkiye’de finansal okuryazarlık çalışmaları devlet ve özel kurumlar tarafından yürütülmektedir.

1. Devlet Bünyesinde Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

a. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası A.Ş.’nin finansal eğitim faaliyetleri

Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve finansal liberalizasyona bağlı olarak meydana gelen ekonomik krizler sebebiyle finansal eğitim merkez bankasının ilk sırada gündeminde yer almıştır (Özgüler, 2013: 70). Bu sürecin devamında merkez bankaları finansal eğitim kavramının bir parçası haline gelmiştir. Merkez bankaları sahip oldukları bilgi birikimi, deneyim ve tecrübeleriyle finansal eğitim sürecinin değişik oranlarda da olsa mutlaka içinde yer almaktadır (Işık, 2011: 95).

T.C. Merkez Bankası A.Ş. Türkiye’de finansal eğitim konusunda bir farkındalık yaratmak amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu ile birlikte “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konferansını düzenlemiştir. Finansal istikrar ile finansal eğitim başta olmak üzere konferansta uluslararası arenada yapılan araştırmalar, finansal eğitimde karşılaşılan zorluklar, küresel finansal krizde meydana gelen ivmelenme, bu konuda çeşitli ülkelerin edindikleri tecrübeler, bunlara yönelik oluşturulan çözümler, öneriler ve elde edilen sonuçlar tartışılmıştır. Ayrıca ulusal bazda finansal eğitimde kurumlar arası iş birliğinin önemi, Türkiye’de finansal eğitim konusunda yapılan araştırmalar, finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesi, finansal eğitim konusunda ulusal stratejinin oluşturulması, finansal stratejilerin değerlendirilmesinin önemi ve toplumun farklı kesimlerine yönelik finansal eğitim programları konuları tartışılmıştır (www.tcmb.gov.tr, erişim tarihi: 09.10.2019).

Mart 2011’de T.C. Merkez Bankası A.Ş. “Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” kitapçığı yayınlayarak Türkiye genelinde dağıtımını sağlamıştır (Güler, 2015: 51).

b. Sermaye Piyasası Kurulu'nun finansal eğitim faaliyetleri

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), bireyin tasarruflarının atıl olarak elde tutulmaması ve ekonomiye kazandırılmasını daha etkin hale getirerek bireyin sermaye piyasasında bilgi sahibi olarak yararlı ve kullanışlı hale gelmesinde büyük önem taşıdığı için bu çerçevede finansal okuryazarlık faaliyetlerini de aktif olarak yürütmektedir.

SPK amacı ayrıca Kurumsal İletişim Dairesi'nce bireylere ve kurumlara birikimlerini sermaye piyasalarında daha etkin kullanmalarını sağlayarak, fon arzını yaratmak ve sermaye piyasalarına güven oluşturarak, toplumda farkındalık yaratarak sermaye piyasası kültürü oluşturmak yani kısacası finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik faaliyetler yürütmek olarak belirtilmiştir (SPK, 2013: 102).

4 Mart 2012 tarihinde “*Sermaye Piyasası Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler borsası, İstanbul Altın Borsası, Türkiye Sermaye Piyasası Birliği, Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği ve Sermaye Piyasası Lisanslama ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.’nin (Eğitim Merkezi) taraf olduğu Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü*” imzalanmıştır. “*Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı seferberliği İşbirliği Protokolü ile başta finansa okuryazarlığı arttırmak olmak üzere sermaye piyasası farkındalığını yükseltmeye yönelik yatırım ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak, sermaye piyasasının yurtdışı ve yurtiçinde tanıtımını yapmak ve bu perspektifte İstanbul’un uluslararası finans merkezi olma yolundaki çabalara destek vermek*” amaçlanmaktadır (Güler, 2015: 52).

“Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” ile amaçlanan faaliyetler şu şekilde özetlenebilir (Güler, 2015: 52-53):

- SPK’nın koordiansyonu ile yatırımcılara yönelik olarak tarım ve eğitim faaliyetlerinin artırılması ve bu faaliyetlerin organizasyonunun ortak bir çatı altında yapılması,
- Finansal eğitim çalışma ve tanıtımları kapsamında ilgili kurumların ve bireylerin her türlü belge ve bilgiye ulaşabilmeleri için ortak taslak hazırlamak,

- Finansal konular ile ilgili çeşitli dernek, oda ve diğer kurumlar ile bilgilendirme amacıyla görüşmeler yapmak
- Protokol taraflarının çalışanlarının, üyelerinin ve kendi çalışanlarının finansal eğitim ile ilgili çalışmaları takip etmeleri, uluslararası ve ulusal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olabilmeleri için görsel dokümanlar ve yazılı temin edilerek, çalıştay ve eğitimler düzenlenmesi,
- Bütün çalışmalarda ortak iletişim platformu olarak “www.yatirimyapiyorum.gov.tr” internet sitesinin kullanılması ve bu site aracılığı ile SPK tarafından yatırımcıların temel bilgilere kolayca ulaşabilmelerinin sağlanması. Potansiyel ve mevcut yatırımcılar için “Yatırımcıların Yeni Buluşma Noktası” sloganı ile 19 Ocak 2011 tarihinde “Yatırım Yapıyorum” adlı yatırımcı web sitesi kullanıma açılmıştır. Amaç, soru sorma ortamı oluşturarak insanlara ihtiyaç duydukları bilgilendirmeyi yapmak olarak ifade edilmiştir. 17 Şubat 2011 tarihinde ise “Yatırım Yapıyorum” Facebook sayfası açılmıştır. Bu sayfa ile de potansiyel ve mevcut yatırımcılara ulaşarak, sermaye piyasaları hakkında farkındalıklar oluşturarak detaylı bilgilendirmede bulunmak hedeflenmiştir.
- SPK web sitesinde yayınladığı kitapçıklar ile tasarruf sahiplerini bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu kitapçıklarda yatırım yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, yatırım fonları, menkul kıymetler yatırım ortaklığı, sermaye piyasası araçlarında kayıt işlemi, sermaye piyasası araçları, bireysel emeklilik sistemi, FOREX – kaldıraçlı alım satım işlemleri ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları ile halka arz gibi konularda bilgiler yer almaktadır (Güler, 2015:53).

Türk toplumunun geriye dönük olarak yatırım araçları şimdi ile kıyaslandığında aslında geleneksel araçlardan çokda uzaklaşmadığı görülmektedir. Geçmişten itibaren Türk halkının en gözde aracı olarak altın, döviz ve emlak alımının ön plana çıkmaktadır. Halkın bu yatırım araçlarını tercih etmelerindeki en büyük etkenin uzun vadede de değerlerini koruyacağını düşünmelerinden kaynaklandığı görülmektedir (Bahçuvan, 2011: 33-34).

Sonuç olarak, SPK ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında Şubat 2014’de yapılan işbirliği protokolü ile finansal eğitimin yaygınlaştırılması ve finansal

farkındalığın arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması kararlaştırılmış ve bu kapsamda 6-18 yaş arası çocuk ve gençler ile öğretmenlerinin finansal konulardaki temel bilgilerinin geliştirilmesine ve uygulamasına imkan sağlayacak eğitim araçları, öğrenci ve öğretmenlerin ilgisini çekecek yarışma, oyun ve benzeri materyallerin geliştirilmesi planlanmıştır.

c. Borsa İstanbul (BİST) A.Ş.’nin finansal eğitim faaliyetleri

Borsa İstanbul; finansal açıdan insan kaynağı oluşturan ve oluşturduğu bu insan kaynağının verimlilik ve etkinliğini arttırmak için araştırmalar yürüten bir kurum olup aracı kurum çalışanları için pay piyasası üye temsilci eğitimi, borçlanma araçları piyasası üye temsilci eğitimi, payları borsada işlem gören şirketlerin çalışanlarına yönelik olarak da bir takım eğitim faaliyetleri yürütmektedir (Özgüler, 2013: 74).

Yatırım Danışma Merkezi BİST Yatırımcı Bilgilendirme Hizmetleri Kurumsal İletişim Müdürlüğü bünyesinde faaliyet göstermekte olup 2012 yılında; sözlü, faks, yazılı, e-posta ve telefon ile yatırımcı başvurularının tek bir merkezde toplanması sonucunda, yatırımcılara sorumluluk ve haklarının borsa uygulama ve düzenlemelerinin bilgi ve verilerinin tek merkezden etkin bir şekilde yönetebilmek amacı ile hizmet vermektedir (Güler, 2015: 53).

Ayrıca üniversite öğrencilerine iki haftalık finansal eğitim veren Borsa İstanbul, gençlerin iş hayatına atılmadan önce vizyon kazanmalarını sağlamaktadır. Türk sermaye piyasası hakkında detaylı bilgilerde verilen eğitimde gençler Borsa İstanbul piyasalarının nasıl işlediğine dair bilgi sahibi olmaktadır.

d. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği’nin finansal eğitim faaliyetleri

Sermaye Piyasası Kanunu ile Şubat 2001’de kurulan ve Nisan 2001’de faaliyete geçen Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği kamu kurumu niteliğinde öz düzenleyici bir meslek kuruluşudur. Birlik tarafından 5 Kasım 2013 tarihinde finansal eğitim alanında küresel stratejiler ve uygulamaların ele alındığı “Finansal Eğitimde En İyi Uygulamalar” başlıklı panel düzenlenmiştir. Birliğin Ağustos 2014 tarihi itibarıyla 74’i aracı kurum, 43’ü banka, 49’i yatırım ortaklığı, 53’ü portföy yönetim şirketi olmak üzere toplam 219 üyesi bulunmaktadır (www.tspb.org.tr Erişim Tarihi:28.08.2019).

Finansal eğitimle ilgili yoğun bir faaliyet yürüten Birlik, bünyesinde yer alan çalışanların oluşturduğu aXiyon isimli gönüllü takımı ile Aralık 2012 tarihinden bu yana kurdukları “Param ve Ben” web sitesi ile bireylere “varlıklı insan, varlıklı aile, varlıklı ülke” vizyonu ile tasarruf bilinci oluşturmaya ve yatırıma yönelik doğru finansal kararlar almanın yolunu göstermektedirler (www.tspb.org.trErişim Tarihi:28.08.2019).

e. Milli Eğitim Bakanlığı’nın finansal eğitim faaliyetleri

Bakanlık, ülkemizde gençlerin finansal konuda bilinçli hale gelebilmesi için kamu kurum/kuruluşları ile özel kuruluşlar, bankalar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde birçok çalışma yürütmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda artık bilinen bir gerçek vardır ki, o da bireylerin ve toplumların mevcut finansal kapasitelerinin güçlendirilmesi için finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasının şart olduğu ve bu bireylerin yetiştirilmesinin yatırım ve tasarruf bilinci oluşturulmasının ilköğretimden itibaren verilmesinin zorunlu hal almasıdır. Özel sektör kuruluşları ve piyasadaki düzenleyici otoriteler öğrencilere verilecek finansal eğitim materyalleri ve eğitim verecek eğitimcilerin yetiştirilmesinde kaynak oluşturmak için Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte planlı ve koordineli bir şekilde hareket etmeleri önem arz etmektedir (Taşçı, M. 2011: 95-98).

f. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın finansal eğitim faaliyetleri

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) bireylere ve ailelere finansal okuryazarlık konularında kolay anlaşılır, uygulanabilir, faydalı bilgiler sunmak amacıyla bir dizi faaliyetler oluşturmuştur (www.aa.com.tr Erişim Tarihi: 09.10.2019).

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2009 yılında Aile Eğitim Programı (AEP) adı altında eğitim modülleri hazırlamış ve eğitimleri verecek eğitimcilere “Eğitici Eğitimi” düzenleyerek süreç içerisinde yetiştirmiş ve bu eğitimleri güncel tutabilmek amacıyla her yıl eğitici eğitimlerini yerel düzeyde devam ettirmektedir (AÇSHB, 2013).

AEP eğitim programının amacı birey ve ailelere temel yaşam becerilerini ve iletişimlerini geliştirebilmek ve bu doğrultuda hedeflenen kitleye ailede eğitim-

iletişim, hukuk, iktisat, medya, sağlık-maddenin kötü kullanımı, evlilik öncesi eğitim olmak üzere toplamda 6 alanda 24 modülden oluşmaktadır.

Bakanlık özellikle 2019 yılı içerisinde AEP iktisat eğitim modülü içerisinde finansal okuryazarlık modülünü geliştirmiş ve ailelerin değişik dönem ve düzeydeki ihtiyaçlarının belirlenmesi, ihtiyaçlarına yönelik harcamada bulunabilmeleri ve harcamalarını denetim altına alabilmeleri, finansal ürün ve araçları fark etmeleri, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi potansiyel sorunları fark etmelerini ve bu sorunlara karşı önlem alabilmelerini, olası bir ekonomik krizde ekonomik darboğaza girmelerini  nleyebilmeleri ya da bu süreci sorunsuz geçirebilmelerini destekleyici konular eklemiştir.

AÇSHB Bakanı 2019 yılında yaptığı açıklamada 2018-2023 yılları Kadının Güçlenmesi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı doğrultusunda 81 ilde kadınlara yönelik olarak finansal okuryazarlık seminerlerinin verileceğini ve bu seminerlerde kadınlara yönelik tasarruf ve yatırım gibi ekonomik konularda farkındalık oluşturarak, kadınların ekonomik güçlenmesine yönelik destek ve teşviklere ilişkin bilgilendirmelerinde yapılacağını duyurmuştur (www.ailevecalisma.gov.tr Erişim Tarihi: 09.10.2019).

Ayrıca “Eğitim Ailede Başlar” ilkesi ile hareket eden Bakanlık günümüz gereklilikleri uygun olarak bireylerin ve ailelerin refah düzeyini yükseltme hedefiyle finansal konularda bireylere ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler içeren “Finansal Okuryazarlık” kitapçığı çıkarmıştır.

Özellikle dezavantajlı grup olan ve dünya genelinde yapılan tüm araştırmalarda finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan kadınların ekonomik güçlenmelerini arttırmak için finansal okuryazarlık konusunda 81 ilde eğitim verecek eğiticilere 9 Nisan 2019 yılında düzenlediği eğitici eğitimi programı ile eğitim vermiştir.

g. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı ve finansal eğitim faaliyetleri

Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı T.C. Başbakanlık Genelgesi olarak Resmi Gazetede 5 Haziran 2014’de yayımlanmıştır (www.resmigazete.gov.tr Erişim Tarihi: 25.08.2019). Eylem Planı’nda bireyin finansal sistemle ilişkisinde finansal eğitim, finansal hizmet ve ürünlere erişim ile

finansal tüketicinin korunması kapsamında üç temel alan ön plana çıkmaktadır. Finansal İstikrar komitesi, bu üç temel alanının birbirleri ile ilişkili olduğunu dikkate alarak, stratejiyi belirlerken bütüncül bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu kapsamda “Finansal Eğitim Eylem Planı” ile “Finansal Tüketicinin korunması Eylem Planını” hazırlamıştır. Strateji hazırlığı esnasında Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı ve Kalkınma Planlarına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda ülke genelince geniş araştırmalar yapılarak uluslararası ve ulusal literatür taranarak bütün bilgilere hakim olunmuştur. Strateji Hazırlık sürecinin temel hedefi ve amacı G20 çerçevesinde belirlenen Yenilikçi Finansal Tabana Yayılma temel ilkeleri de dikkate belirlenmiştir (www.spk.gov.tr Erişim Tarihi: 25.08.2019).

Finansal tüketicinin korunma stratejisinin temel amacı, finansal sistem dışında kalan bireylerin sisteme dahil edilmesi, finansal hizmet ve ürünlerin bütün kesimlere yayılması, mevcut hizmet ve ürün kalitesinin artarak finansal ürün kullanımının artması olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, stratejinin hedefi; “bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artmasıdır. Ayrıca, ilgili aktörlerin öncülüğünde finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınmasıdır” (www.spk.gov.tr Erişim Tarihi: 25.08.2019).

Stratejide, finansal eğitim faaliyetlerinde uyulması gereken ilke ve esaslar ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Etkin ve sonuç odaklı olma
- Kapsayıcılık
- Farkındalık oluşturma
- Süreklilik
- Ölçüm ve gözden geçirme
- Eğiticilerin eğitimi
- İhtiyaca göre olma
- Tarafsızlık
- Anlaşılabilir bir dil ve pratik anlatıma sahip olma

h. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve finansal eğitim

İstanbul’u yalnızca bölgesel değil aynı zamanda küresel bir finans merkezi yapmayı hedefleyen proje ile ilgili ilk çalışmalar 2010-2012 yılları arasında yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı” hazırlanmış ve İstanbul’u uluslararası bir finans merkezi haline getirecek olan planlamalar yapılmıştır. Ancak hazırlanan planın oldukça geniş kapsamlı olduğu finans alanında insan kaynaklarının yetiştirilmesi, mesleki donanım konusunda çalışma yürütecek sorumlu kurumların belirlenmesi ve bunların yapacağı faaliyetlerin planlanması, diğer tüm eğitim faaliyetlerinin planlanması, ilkökul seviyesinde dahi temel finans konularının derslere eklenmesi gibi hususlarının da planda mevcut olduğu görülmektedir (Dağdelen, 2017: 109).

2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

a. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)’in finansal eğitim faaliyetler

Finansal okuryazarlık alanında Türkiye’de kurulan ilk bir sivil toplum kuruluşu olan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği kısa adıyla FODER Kasım 2012 tarihinde dernek faaliyetlerini başlatmıştır. FODER’in temel hedefi finansal okuryazarlığa sahip bir toplum oluşturmaya katkı sağlamaktır. Bunun yanı sıra derneğin hedefleri arasında gerek diğer sivil kuruluşlar ve özel sektör gerekse de devlet ile işbirliği yapmak suretiyle bireylerin finansal erişim ve finansal okuryazarlık imkan ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla araştırma, uygulama ve bilinçlendirme çalışmalarına destek olmak ve bu hususta gerekli politikaları ortaya koymak da vardır (www.fo-der.org, Erişim Tarihi: 25.08.2019).

FODER hedefleri doğrultusunda finansal okuryazarlıkla ilgili yürüttüğü proje ve faaliyetleri şu şekilde sıralamak mümkün (www.fo-der.org, Erişim Tarihi: 25.08.2019);

- Finansal okuryazarlık Sohbet ve Söyleşi Toplantıları: Birçok farklı kurum ve kuruluş, özel sektör ve üyeleri işbirliğiyle sohbet toplantıları ve söyleşiler düzenlenmekte.

- Gönüllü Buluşması Etkinlikleri: İstanbul'da farklı tarihlerde gönüllüleri daha yakından tanımaya yönelik etkinlikler.
- Yaz Çocukları Kampı: Finansal konularda çocukların ve gençlerin eğitime destek ilkesiyle ÇİMSA ve FODER işbirliği ile Mersin ve Niğde'nin farklı bölgelerinde farklı zamanlarda çocukların ve gençlerin finansal okuryazarlık konularında bilinçlendirme sağlamak.
- UBS/FODER Çocuklar Bütçe Yapmayı Öğreniyor: FODER tarafından 22 UBS Türkiye çalışanına eğitimin verilmesinin ardından, Darüşşafaka Eğitim kurumları ve devlet okullarında çocuklara ve gençlere yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri verilmiştir.
- Bütçesini Bilen Kadınlar Projesi: Proje kapsamında kadınların finansal okuryazarlık konusunda bilinçlenmelerini sağlamak ve kadınların ekonomiye aktif katılımı için finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek amacıyla Lüleburgaz Belediyesi işbirliği ile yürütülmekte.
- Darüşşafaka Finansal Okuryazarlık Kulübü: 2016-2017 ders yılında 31 hafta, 2017-2018 eğitim öğretim yılında 34 hafta göstermiş ve 2019 yılında da çalışmalarına devam etmektedir.
- Bütçesini Bilen Gençler Projesi: İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün iziniyle 19 Mayıs faaliyetleri kapsamında lise öğrencilerine yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri verilmiştir.
- Bütçesini Bilen Çocuklar Projesi: İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün iziniyle 23 Nisan faaliyetleri kapsamında ilk ve ortaokul öğrencilerine yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri verilmiştir.
- Bireysel Bütçe Yönetimi Eğitimleri: Kadınlara, çocuklara, mavi ve beyaz yakalı çalışanlara, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı askerlerine ve mensuplarına yönelik bütçe yönetimi ve finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir.
- Parametre: FODER ve Denizbank işbirliği ile, gençlerin paralarına yöneterek ülke ekonomisine katkı sağlayan bireyler olarak yetişmesini hedefleyen Parayön Projesi kapsamında Parametre Modülü ile 3 ayda 16-25 yaş grubundan 10 bin öğrenciye ulaşılmıştır.

- Evin Hesap Uzmanı Kadın: Kadınların finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltmek, kadın potansiyelini geliştirilmesi için gerekli bilgiye ulaşması ve gelişmesini sağlamak amacıyla 2015 yılında hayata geçirilen proje 2016-2017 yıllarında da MasterCard, FODER ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüyle devam etmiştir.
- Bütçesini Bilen Çiftçiler: FODER ve Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği işbirliğiyle Türkiye’de 1 milyon çiftçiye finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi planlanmıştır.
- Medya Gönül Elçileri Takdir Töreni: Zorlu Holding sponsorluğunda, 2017 yılında medyada finansal okuryazarlık ve tasarruf konuları etrafında çalışan medya mensuplarına “Gönül Elçisi” plaketi taktim edilmiştir.
- TEB-FODER Finansal Okuryazarlık Konferansı: Türkiye’de finansal okuryazarlık hususunda ortak gündem ve bilinç oluşturmayı hedefleyen fikir önderleri, uluslararası ve ulusal akademisyenler, sivil toplum temsilcileri, özel sektör ve kamu 2013, 2014 ve 2018 yıllarında Finansal Okuryazarlık ve Erişim Konferansında bir araya gelmiştir.
- Global Money Week (Küresel Para Haftası): CYFI tarafından başlatılan ve işbirliği kuruluşlarla tüm dünyada eş zamanlı gerçekleşen Küresel Para Haftası kapsamında FODER gönüllüleri aracılığıyla 2012 yılından bu yana düzenlenen etkinliklerde 169 ülkeden 32 milyon çocuk ve gence eğitimler verilmiştir. Küresel Para Haftasında FODER çatısı altında, sivil toplum inisiyatifi ile kamu ve özel kuruluşların birlikte yönetecekleri etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Hafta boyunca ülke genelinde FODER tarafından finansal okuryazarlık eğitimleri verilerek toplamda 20 bin çocuk ve gence ulaşılmıştır.

b. Özel bankalar tarafından yürütülen finansal eğitim faaliyetleri

2012 yılında oluşturulan TEB Aile Akademisi bireylere yönelik geliştirilmiş finansal okuryazarlık eğitim platformudur. Türkiye Ekonomi Bankası verdiği ücretsiz eğitimlerle ailelerin finansal durumunu iyileştirmeyi ve bu sayede onlara daha iyi bir hayat sunmayı hedeflemektedir. TEB Aile Akademisi’nin hedef kitlelerini; aileler, çocuklar, gençler, kadınlar, üst gelir grubu oluşturmaktadır. “Ekonomi Ailede Başalar” düşüncesinden hareketle verilen eğitimlerin temelini

ev ekonomisi oluşturmaktadır. Verilen eğitimlerde gelir-gider dengesini sağlama, kredi ve kredi kartlarını doğru kullanarak bilinçli borçlanmayı tasarruf etme ve tasarruflarını en doğru şekilde değerlendirme, sahip olunan hal ve sorumluluklar, temel finansal kavramlar ve hesaplamalar konuları yer almaktadır. Akademi e-Öğrenme eğitimi ile her bireye, TEB Çocuk ile de çocuklara dijital oyun ve uygulamalar aracılığıyla finansal konuları öğretilmektedir (www.teb.com.tr Erişim Tarihi : 25.08.2019).

ING Bank 2013 yılına hayata geçirdiği “Turuncu Damla” sosyal sorumluluk projesi ile toplumda küçük yaştan itibaren finansal okuryazarlık eğitimi verilmesinin önemine dikkat çekmekte ve Türkiye’de ilkökul öğrencilerine yönelik tasarruf odaklı ilk ve tek finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir. Turuncu Damla Projesi ile bugüne kadar 236 okulda, 808 öğretmene ve 29.172 öğrenciye ulaşılmıştır (www.ing.com, Erişim Tarihi: 25.08.2019).

Küreselleşme ile birlikte yaşanan ekonomik bir kriz ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakmaksızın her ülkeye farklı şiddetlerde etki ettiği gerçeği ile karşı karşıya kalınmıştır. Yaşanan bu sorun karşısında ülkeler gerek ülke ekonomisini gerekse vatandaşlarını bu konuda geliştirici ve kriz etkisini azaltıcı önlemler almakta ve bireylerin doğru finansal kararlar vererek hem aile hemde ülke ekonomisine katkı sağlayacağı yönde finansal okuryazarlık düzeyinin geliştiren yukarıda bahsedilen bir dizi faaliyetler uygulamaktadır. Ekonomik krizler sonucunda ülkelerde yoksul nüfus giderek artmış ve yoksullukla mücadele kapsamında gerçekleşen sosyal yardım politikalarında her geçengün hızlı bir artış seyri içerisine girmiştir. Sosyal amaçlı yardımlardaki bu artış ile birlikte devlet bütçesine etkiside olumsuz yönde artış seyretmektedir. Bu olumsuz yönde ilerleyen durum karşısında bireylerin yoksullukla mücadele konusunda eğitim düzeyini arttırıcı, harcama ve aile bütçesini idare etmesi esnasında doğru kararlar alabileceği bilinç düzeyine ulaşması ve istihdama yönelik çaba içeren politikalar geliştirilmesi elzem bir durum halini almıştır.

Çalışmamızın bir sonraki bölümünde yoksulluk kavramına değinilerek dünyada ve Türkiye’se uygulanan sosyal yardım harcamaları ve bu harcamaların finansmanı irdelenecektir.

IV. TÜRKİYE’DE UYGULANAN SOSYAL YARDIMLAR, KAMU KAYNAKLI SOSYAL YARDIM HARCAMALARI VE FİNANSMANI

Refah Devletin ortaya çıkması ile birlikte, devletin sosyal alanda üstlendiği fonksiyonlar hem nitelik hem de nicelik açısından değişikliğe uğramış, devlet politikalarında daha fazla yer tutmuş ve gelişmişliğin göstergesi olarak kabul görmüştür. Bu bağlamda sosyal harcamaların devlet harcamalarında yeri artmış ve buna bağlı olarak çeşitli finansman sorunları ortaya çıkmıştır. Sosyal Refah Devleti, küreselleşmeyle birlikte etkisi azaldığı düşünülse de hiçbir zaman gündemden düşmeyerek günümüz kapitalist toplumlarında da gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun artması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde dikkatini bu konuya yönelmesine ve devletin yoksullukla mücadele politikaları kapsamında sosyal transfer harcamalarına önem vermesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu bölümün amacı, sosyal transfer harcamalarının artışı ile bunu finanse edecek kamu borçlanması arasında ilişkiyi inceleyerek farklı sosyal harcama kalemlerinin kamu borcuna etkisi olup olmadığını göstermektir. Sosyal harcamalarda ortaya çıkan artışın kamu borçlanmasında arttırdığı görülmüştür. Çalışmanın genelinde değinileceği gibi ülkemizde son yıllarda yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politikalar kapsamında sosyal transfer harcamalarına önem verilmesi, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk oranına az da olsa azalmasına etkisi olsa da, yoksullukla mücadelede bu tür transfer harcamaları ile yoksul kesimlerin tüketim bütçesine katkı sağlamanın ötesine geçerek, eğitim harcamalarına katkı sağlayarak kişilerin mesleki becerilerini arttırma ve kişisel yetenekleri geliştirme gibi uygulamalara ağırlık vererek onların yaşam koşullarının yoksulluk sınırının üzerine çıkması ve refah düzeylerinin artmasına yönelik politika benimsenmesi gerekmektedir.

A. Yoksulluğun Kavramsal Boyutu ve Çeşitleri

Karmaşık yapısı ve çok yönlü boyutu ve itibariyle tanımlanması oldukça zor bir kavram olan yoksulluk en basit ifadeyle; temel ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetmeme durumudur. Bir başka ifadeyle, gıda, giyim ve ısınma için ortalama gelir düzeyindekilerin altında harcama yapılması (Oppenheim ve Harker, 1996 4-5) olarak tanımlanır. Litaratürde yoksulluğun farklı türlerini ifade eden kavramlara rastlamak mümkündür. Genel itibariyle insani yoksulluk (human poverty), görelî yoksulluk (relative povety), mutlak yoksulluk (absolute poverty) v.s. gibi çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır (Gündoğan, 2008,s.43). Bu kavramlara kısa değinecek olursak yoksulluğun türleri şu şekildedir.

Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk: Hane halkının temel ihtiyaçlarını gidermek, asgari geçim standartını karşılamak yani yaşamı sürdürebilmek için gerekli seviyede bir gelirin elde edilememesini gelir yoksunluğu olarak tanımlamak mümkündür. Bu kavramın temelinde insansa yaşam ve insani gelişme için sadece parasal olanakların değil bunun yanında kültürel, sosyal ve iktisadi imkânlarla sahip olmanın da gerekli olduğu düşüncesi yatar (Aktan, 2002).

Mutlak Yoksulluk: Temel insani gereksinimler olan temel sağlık hizmetleri, gıda ve barınma gibi ihtiyaçların hane halkı ya da fertleri tarafından karşılanmasına imkân tanıyacak asgari gelirden dahi mahrum olunması durumunu ifade eder (Erdem, 2006).

Objektif – Subjektif Yoksulluk: Kişilerin yoksulluktan kurtarılması veya yoksulluğu meydana getiren hususların tespiti noktasındaki daha önce belirlenmiş değerlendirmeler objektif yaklaşımın kapsamına girerken, yoksulluğun tanımlanmasındaki kişisel tercihlerin öncellenmesi sübjektif yaklaşım kapsamında değerlendirilir (Aktan, 2002).

Görelî Yoksulluk: Bu düşüncenin temelinde kişinin toplumsal bir varlık oluşundan yola çıkılır ve bu nedenle biyolojik ihtiyaçlardan ziyade bireyin toplumsal yaşamdaki varlığını sürdürebilecek yaşam biçimi ve gerekli tüketim düzeyinin belirlenmesi hedefini ortaya koyar. Bu düşünceye göre yoksul olarak nitelendirilenler bir toplum içinde kabul edilebilir asgari tüketim seviyesinin altında olunmasıdır.

Kırsal Yoksulluk – Kentsek Yoksulluk: Kentsel yoksullar yetersiz tüketim seviyesi ve yetersiz gelir gibi kanıtatif hususları daha önemli görmekteyken, kırsal yoksullar siyasi ve hukuki haklar, karar alma özgürlüğü, kimlik, öz saygı, bağımsızlık, sosyal ilişkilerin yakınlığı ve samimiyeti gibi yoksulluğun niteleyici yönlerine önem vermektedirler (Masika, vd. 1997).

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi yoksulluk çok yönlü bir kavram olmasının yanında karmaşık bir kavramdır. Bu durum da karşımıza standart bir ölçüm yapma güçlüğü çıkmaktadır. Ancak yoksulluk konusunda yapılan tüm analizlerin neticesinde yoksulluk sınırı olarak ortak bir nokta oluşmuştur. Toplam nüfus içindeki yoksulların oranının belirlenmesi veya yoksul olanla olmayanların tespit edilmesi yoksulluk sınırının temel amacıdır. (Aktan, 2002). Böylelikle kamu tarafından yapılacak transfer harcamalar için bu oranlar yol gösterici niteliktedir.

B. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun ortaya çıkış nedeni yetersiz üretim ve bu yetersiz üretimin sonucunda elde edilen kısıtlı gelirlerin bireyler arasında adil bir şekilde dağıtılamamasından kaynaklandığı temel bir görüş olsa da, yoksulluğun nedenlerinin araştırılması ve sorgulanması oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Sosyal bir sorun olarak nitelendirilen yoksulluğun birçok nedeni vardır ve tek bir nedenle açıklamaya çalışmak mümkün olmadığı gibi doğru bir yöntemde değildir. Yoksulluğun statik olmayıp dinamik bir sorun olması ona yol açan faktörlerde çeşitlenmesine yol açmaktadır. Ülkelerin sosyal, ekonomik ve diğer konular bağlamında sahip oldukları farklılıklar, yoksulluğun nedeninin de farklılaşmasına ve ülkeden ülkeye değişmesine neden olmaktadır. Ülkeler arasında farklılık gösteren yoksulluk ülke içerisinde de bölgesel ve coğrafi birçok nedenden dolayıda farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, yoksullukla, doğru zamanda, doğru araçlarla ve doğru yöntemler ile mücadele etmek gerekmektedir (Sarısoy ve Koç, 2010; Yıldız, 2013).

Yoksulluğun sebeplerini açıklayan yaklaşımları iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilkinde göre yoksullar yoksulluğun hem nedeni hem de kurbanı olmakla birlikte kişilerin gösterdikleri çaba ve sahip oldukları tutumluluk dereceleri, anlayış, disiplin, sorumluluk ve yetenekler gibi

kişisel özelliklerle açıklanır. Diğer yaklaşımda ise yoksulluk yoksulların kendi kontrolleri dışında olan ayrımcılık, istihdam seviyesinin düşüklüğü, düşük ücretler ve ekonomi politikaları gibi nedenlerle ve bundan dolayı bütünüyle sosyo-ekonomik sistemle ilişkilendirilir (Şenses, 2009: 145-146). Yoksulluğun nedeni olarak nitelendirilen bu iki yaklaşımdan hangisinin kullanılacağı incelenen ülkeye, döneme ve yoksul gruba göre belirlenmesinde fayda olacaktır. Yoksulluk uzun zamandır süre gelen evrensel bir problem olduğu kadar nedenleri ve çözüm yolları kapsamında yerel bir problem olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle, yoksulluğun nedeni sorusuna “bireysel nedenler mi?” yoksa “yapısal nedenler mi?” etkili olur cevabı değişkenlik göstermektedir.

Zastrow, bu iki görüşe bağlı olarak yoksulluğun nedenlerini şu şekilde sıralamıştır: yüksek işsizlik oranı, sağlık sorunları, engellilik durumu, çalışma karşılığı ahlaki değerler, tembellik, yaşam maliyetlerinin artmasına karşın gelirlerin aynı oranda artmaması, istihdamdaki eksiklik, cinsiyet ayrımcılığı, yaşanan bölgedeki iş imkanlarının azlığı, kumar, sabıkalılık durumu, eşin kaybedilmesi, terk edilme veya boşanma durumları, etnik ayrımcılığa tabi tutulmak, eğitim seviyesinin düşüklüğü, kadının geçindirdiği çocuklu haneler, madde bağımlılığı, otomasyon nedeniyle işgücüne duyulan ihtiyacın azalması ve buna bağlı iş kayıpları, kalabalık aileler, sağlık harcamaları, duygusal sorunlardır (Zastrow, 2013)

Yukarıdaki sıralamada da görüldüğü üzere yoksulluğun birçok nedenini saymak mümkün olmakla birlikte bunların tüm ülkeler için geçerli olabileceğini söylemek çokta mümkün gözükmemektedir. Bazı nedenler bir ülke için geçerliken diğer bir ülke için geçerli olmayabilir. Temelinde insan olan sosyal bir problemi tek bir nedene bağlı olarak genel geçer bir durumla açıklamak mümkün değildir. Tüm bu görüşler ışığında çalışmamızda yoksulluğun nedenlerini; gelirin adaletsiz dağılımı, nüfus artışı, sosyal dışlanma, göç, sosyal yardımlar, işsizlik ve eğitim başlıkları altında incelenmiştir.

1. Gelirin adaletsiz dağılımı

Gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlik yoksulluğa neden olan en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle gelir eşitsizliğine neden olan tüm unsurlar yoksulluğa neden olmaktadır. Gelir dağılımının yapısı ve zaman

içerisindeki değişimi yoksulluk hakkında bilgi verirken, eşitsizlik durumunda ülkenin refahında da bir eşitsizlik yarattığı görülmektedir. 1970’li ve 80’li yıllar boyunca artan bir seyir izleyen gelir dağılımı eşitsizliği günümüzde yoksulluğun geldiği boyutun en önemli nedenidir (Arabacı, 2012: 124).

Gelir eşitsizliğinin artması toplumsal yapı içerisinde bir takım kişi ya da grupların aşırı şekilde zenginleşmesine neden olurken diğer taraftan toplumun büyük bir kesiminin yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Adaletsiz bir gelir dağılımı devam ettiği sürece toplumsal tabakalaşma yapısı içerisinde orta sınıfın yok olmasına, alt sınıfın çoğalmasına ve giderek yoksullaşmasına, zengin tabakanın ise giderek zenginleşmesine neden olmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliğinin bir sonucu olan yoksulluk tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de mücadele edilmesi gereken bir sorun halini almıştır.

2. Nüfus artışı

Ülkelerin nüfusundaki artış hızı yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bir toplumda nüfusun gereğinden fazla artışı tıpkı kalabalık bir ailede olduğu gibi pastadan alınacak dilimin küçülmesi demektir. Aynı şekilde hızlı nüfus artışının meydana geldiği ülkelerde, kıt olan kaynakların bölüşümünde alınacak payda ciddi bir oranda azalma söz konusu olacaktır. Nüfusun gereğinden fazla artması, kalkınma ve refahın yükselmesi için gerekli olan yatırımların yapılması yerine yeni yetişenlerin mevcut düzeye gelebilmesi için demografik yatırımlara yönelmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Hızlı bir biçimde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamanın gittikçe zorlaşması, iş yatırımlarının aynı hızda artış gösterememesi, yoksulluğun çoğalmasına ve etkisinin artmasına neden olmaktadır (Koşar, 2000:29). Nüfus artış hızının düşük olduğu ülkelerde, ülke gelirinin bir kısmı yeni iş alanları yatırımlarına ayrılarak yoksulluğun artmasını engellemiş olmaktadır.

Yüksek nüfus artış hızı uzun vadede ekonomide işgücü talebinin artışı noktasında önemli bir baskı meydana getirmektedir. Bu durumun özellikle gelişmekte olan ülkelerde zaten önemli bir sorun olan işsizliğin daha da büyük bir problem haline gelmesine yol açtığı görülmektedir. Bunun sonucunda da gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik seviyeleri yükselmekte ve işsiz kalan bireyler milli gelirden pay alamamaktadır. Bu durum en üst %20’lik gelir dilimi ile en alt

%20'lik gelir dilimi ile arasındaki farkı artırıcı bir sonuç meydana getirmektedir (Büyükdere, 2006:3-5).

3. Göç

Bölgeler ve şehirlerarasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin artmasına bağlı olarak giderek derinleşen göç akımları, gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu arttırıcı etki yaratmaktadır. Sosyo-ekonomik eşitsizliğe karşı gerçekleşen göç olgusu, sosyo-ekonomik eşitsizliği güçlendiren bir sonuç ortaya çıkartmaktadır. Yani yoksulluk daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak umuduyla kırsaldan kente göçü tetiklerken; göç sonucu kente uyum sağlayamayan ve tutunamayan yeni yoksullar meydana getirmektedir. Daha çok gelişmiş bölgelere tercih edilen göç akımı bu bölgelerde nüfus yoğunluğuna sebep olmakta ve kamu yatırım ihtiyacını arttırmaktadır. Bunun sonucunda da kentleşme maliyetine ek bir yük gelmektedir.

Bu bağlamda göç olgusu yoksulluğun hem nedeni hem de sonucu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bireyler yaşadıkları çevrede iş bulamaz veya başka nedenlerle yaşamlarını sürdüremezlerse koşulları daha iyi olan bölgeye göç etme tercihinde bulunacaklardır. Ancak göç sonucu göç edilen yerleşim yeri, yeterli alt yapıya sahip değilse, istihdam olanakları yoksa ve göçe hazırlıklı değilse bu bölgede de yoksulluğun ortaya çıkacağı bir gerçektir. Ülkemizde genellikle doğu bölgesinden batı ve güney bölgelerine göç akımı gerçekleşmekte ve geçtiğimiz on yılda da gösterdiği gibi bu bölgelerde de gelir dağılımının değişmesine ve yoksulluk oranında fakılaşmaya yol açtığı görülmektedir (Şenses, 2009:161-164).

4. İşsizlik

İşsizlik ile yoksulluk sorunu içiçe geçmiş birbirini besler bir ilişki halini almıştır. “İşsizlik mi yoksulluğa neden olmakta, yoksa yoksullukmu işsizliğe neden olmakta” olgusu bir kısır döngüye girmiş cevap verilemez hal almıştır. Bu nedenle her iki toplumsal sorundan birinin var oluşu diğerini gerekli kılmaktadır. İşsizliğin ortaya çıktığı bir yerde yoksulluğun olmaması mümkün olmadığı gibi, yoksulluğun olduğu yerde de işsizliğin olmaması mümkün değildir. Yani, yoksulluğun olduğu yerde işsizlik kaçınılmaz bir durum halini almıştır (Aktan, 2002).

5. Eğitim

Eğitim yoksulluğu açıklamak üzere kullanılan önemli değişkenlerden biridir. Eğitim düzeyi düştükçe yoksulluk artan bir ivme kazanmaktadır. Yoksulluk olgusunun giderilmesi için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Eğitim düzeyi yüksek olan kişiler, işgücü piyasasında yüksek ücretli iş olanaklarına sahipken, eğitim seviyesi düşük olan kişiler ya düşük ücrette iş bulabilmekte ya da iş bulamayarak daha vahim bir sonuç ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Burada da görüldüğü üzere eğitim seviyesi düştükçe gelir azalmakta ve bunun neticesinde yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Köse, 2009: 229). Eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında ters orantı olduğu, eğitim düzeyindeki artış ile yoksulluğun azaldığını, bunun tam tersi durumda eğitim düzeyi azaldıkça yoksulluğun arttığını söylemek mümkündür.

6. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar yoksulluğun nedenleri arasında sayılabilecek diğer önemli bir faktördür. Sosyal yardımların ekonomik yapı üzerinde etkisi bu çalışmanın ana unsuru olduğu için, yoksulluğun nedeni olarak görülen sosyal yardımlar ele alınmaktadır. Burada özellikle belirtmede fayda olacak bir husus söz konusudur, çalışma yoksullara sosyal yardım verilmesine karşı bir öneri niteliğinde değildir, gelişmenin bir göstergesi olarak nitelendirilen gelir dağılımında eşitsizliğin giderilmesi yönünde sosyal yardımlar temel ihtiyacını karşılama olanağına sahip olmayan yaşlı, engelli, kadın, kimsesiz çocuk gibi dezavantajlı gruplara yapılmalıdır. Ancak kronik yoksulluk içerisinden çıkamayan ve yoksulluğu sosyal yardım alma mekanizması olarak kullanan kişilerce sosyal yardım, yoksulluğu sürdürme aracı haline gelmiştir.

Yoksullukla mücadele kapsamında özellikle kriz dönemlerinde yoksul kesimlere acil olarak doğrudan ayni ya da nakti destekler sağlanması belirli bir dönem için yararlı olabilir ancak yoksullukla mücadeleyi sadece sosyal yardım şeklinde değerlendirilmemesi gerekmektedir. Bu şekilde yapılacak bir değerlendirmenin süreç içerisinde üç temel sorun ile karşıma çıkacağı gözden kaçırılmamalıdır. Bu sorunların ilki, sosyal yardımlara ayrılan kaynağın giderek fazlaşması büyüme için ayrılacak kaynağın azalmasına neden olması; ikincisi,

özellikle toplumumuzda var olan yardımlaşma hissiyatını ve bununla kurulan mekanizmanın bozulmasına ve toplumsal gelenek ve kültürün kaybolmasına neden olması; üçüncüsü, sosyal yardımı alanların üretim sürecinden çekilmelerine, yabancılaşma ve toplumsal dışlanma psikolojilerine kapılmalarına neden olması şeklinde sıralanabilir (Şenses, 2003: 340-341). Nitekim işgücü piyasasına dahil olamayan engelliler, yaşlılar ve kimsesiz çocuklar için bu yardımların devam ettirilmesi yoksullukla mücadele kapsamında zorunluluktur.

Sosyal yardım yoluyla yoksullukla mücadele etmek aslında yoksullukla mücadelede geçici bir çözüm yoludur. Bu bağlamda yoksullukla mücadele etmek için kalıcı çözümler üretilmediği takdirde verilen bu sosyal yardımlar yoksulluğun bir nedeni olarak daima karşımıza çıkacaktır.

Robert Higgs, “Gelirin Yeniden Dağıtımın İhmal Edilen On Dokuz Nedeni” adlı çalışmasında yoksullara yapılan yardımların toplumu daha fazla yoksullaştıracığını belirtmiştir. Higgs’in görüşlerini özetleyecek olursak:

- Yapılan sosyal yardımlar, insanların çalışması yerine tembelliğe itebilir. Birey çalışmadan bir gelir elde ettiğinde, bu geliri elde etmeye yönelik daha fazla çaba içerisine girer.
- Sosyal yardımdan yararlanan birey kendilerine daha az güvenerek, devlet yardımına daha bağımlı olmaya eğilimlidirler. Sosyal yardımlar arttıkça birey yeteneklerini unutup, acizliğini baştan kabul eder.
- Sosyal yardımlardan yararlananlar bu ödemeler ile ilgili uygunluklarını kanıtlamak ve yardımların devamını sağlayabilmek için daha fazla zaman ve çaba sarfederler. Yoksulluklarını ispat edebilmek için devlet kurumlarını daha fazla meşgul ederek kaynak israfına ve toplumun daha fazla yoksullaşmasına neden olurlar (Aktan, 2003: 152-157).

Sosyal yardımlar gerek liberal gerek sosyal gerekse muhafazakar görüşü savunanlar tarafından da sıklıkla eleştirilmektedir. Aslında yoksullukla mücadelede sosyal yardımlara hiçbir ideoloji tarafından sıcak bakılmazken, yoksullukla mücadelede ilk akla gelenin sosyal yardım olması düşündürücüdür (Daşlı, 2015).

Libaraller, sosyal yardımı piyasaya bir müdahale olarak algımlarken, muhafazakarlar ise, toplum içinde var olan dayanışma duygularını yok ettiğini

eleştirirler, sosyal devletçi yaklaşımı savunanlar ise, vatandaşın damgalanması, yoksulluğa geçici çözüm olması, gerçek ihtiyacı karşılamaması ve bireyin onurunu kırıncı özellik taşımasından kaynaklı sosyal yardıma karşı çıkmaktadırlar. Sosyal yardımlara karşı çıkılmasının diğer nedenleri ise, yardım alan bireylerin bunu kendisi için yaşam boyu devam edecek bir gelir olarak görmesi ve böylelikle işgücü piyasasından soyutlanacağı, ahlaki bakımdan bir takım bozukluklara uğrayacağı yönündendir (Keskin, 2013: 78-79).

Yoksullukla mücadele aracı olarak görülen sosyal yardımlar, doğru uygulanmadığı zaman daha büyük bir tehlikeye yol açarak yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda sosyal yardımlar sadece dezavantajlı grupların yaşam düzeylerini yükseltecek ve geçimlerini kolaylaştıracı yoksullukla mücadele mekanizması olarak değerlendirilmelidir.

C. Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Yoksullukla mücadele, yoksulluğu önleyebilme, azaltmaya hatta ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar ve yürütülen politikalar için kullanılan genel bir ifade olarak kullanılmaktadır. Yoksullukla mücadele ilk ve öncelikli olarak gelir dağılımında adaleti sağlayarak, fırsat eşitliği yaratmak, beşeri sermayeyi geliştirmek, yoksulluğun nesilden nesile aktarılmasının önüne geçmek hedeflenmiştir. Yoksulluk kavramının geniş ve karmaşık yapısı, bölgesel farklılıkları onunla mücadeleyide karmaşık ve geniş bir alana yayılmasına neden olmuştur. Yoksullukla mücadele kapsamında, devletin dışında sivil toplum örgütleri (STK), kurum, kuruluş ve hayırseverler gibi çeşitli argumanlarda vardır. Yoksullukla mücadele politikalarını yürütmekte ülkeden ülkeye farklılıklar görülmektedir. Devlet kanalı ile yürüten ülkeler olduğu gibi STK kanalıyla yürüten ülkelerde mevcuttur, yoksulluğun yoğun yaşandığı ülkelerde ise Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da yürütüldüğü görülmektedir. Ülkemizde ise yoksullukla mücadele bir devlet politikası olarak hem devlet, hem yerel yönetimler, hem de STK'lar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yoksullukla mücadelenin gerçekçi bir yapıda yürütülebilmesi için ilk olarak gelir dağılımındaki adeletsizliği gidermeye yönelik olmalı ve ekonomi, maliye, vergi, ücret gibi birçok politikalarda değişiklikler ile yapılmalıdır. Ekonomi

politikalarında gereken değişimlere gitmeden, yoksullukla mücadelede söz etmek ya da çözüm üretmek mümkün değildir (Koray, 2008:469).

Yoksullukla mücadele uzun yıllar etkisini koruyan ve giderek önemi artan bir konu olmuştur. Özellikle son otuz yıl içerisinde Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü ve UNDP gibi uluslararası kuruluşların ve STK'ların çalışmalarının yanında hayırseverler ile yoksul kesimlerin yoksullukla mücadele etme ve bu konudaki öğrenme sürecinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Tartışmalı birçok alan bulunmasına rağmen yoksullukla mücadele konusunda üzerinde fikir birliği bulunan noktalar da vardır (Şenses, 2003:320). Yoksullukla mücadele ile ilgili dört farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar dolaylı yaklaşım, dolaysız yaklaşım, radikal reform yaklaşımı ve kamu harcamalarıdır.

1. Dolaylı Yaklaşım

Bir ülkede ekonomik büyümeden söz edebilmek için iki olgunun oluşması gerekmektedir. Bu olgulardan ilki tam istihdamın altında kalan iktisadi kaynakların etkinliğinin arttırılarak kullanıma başlaması, ikinci olgu ise tam istihdamda kullanılan kaynaklara yenilerinin ilavesi ile ekonomik büyümenin gerçekleşmesidir (Kaynak, 2007:51). Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmasında önemli bir etken olduğu araştırmacılar açısından genel ve ortak bir kanıdır. Gerek uluslararası kuruluşlar gerekse bağımsız araştırmacılar tarafından yoksullukla mücadelenin en etkili yolu olarak ekonomik büyüme ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda özellikle Güney Doğu Asya ülkelerinde yaşanan hızlı ekonomik büyüme mutlak yoksulluğun azalmasında etken olduğundan sözedilmektedir (Şenses, 2009:221)

Girişimcilerin, ekonomik büyümenin bir etkeni olarak desteklenmesi ve girişimcilere yönelik uygulanan vergi indirimleri, neo-klasik iktisatçılar tarafından yoksullukla mücadele konusunda uygulanması gereken en önemli politika olarak değerlendirilmektedir (Sallan ve Gül, 1997:10). 1950 ve 1960'larda en önemli kalkınma hamlesi olarak değerlendirilen ve "Kalkınmanın Damlama Teorisi" olarak adlandırılan bu uygulama, ekonomik büyüme ile öncelikle zenginler yararlanacak ve ikinci aşamada zenginlerin kazançlarını harcamaları sonucunda yoksullar faydalanacağını savunmuştur. Böylece yoksullar ekonomik büyümenin toplam çıktılarından küçük bir kısmından

yararlanıyor olsalar dahibüyüme ile birlikte yoksulluk oranında bir azalmanın yaşanacağı mutlak bir gerçektir (Kakwani, Pernia, 2000:2)

2. Dolaysız Yaklaşım

Dolaysız yaklaşım, başta beslenme, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere yoksulların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik devlet tarafından yürütülen program ve politikalar kapsamında yoksullara yapılan yardımları kapsamaktadır. Dolaysız yaklaşımla yoksullukla mücadele program ve politikalarının yoksulluğu azaltma konusunda etkin olabilmesi için üç koşulun oluşması gerekmektedir. Bunlardan ilki yoksullukla mücadelenin tüm kamuoyu tarafından öncelikli hedef olarak benimsenmesi ve desteklenmesi, ikinci olarak programa dahil olacak yoksul kesimin doğru belirlenmesi, son olarakta uygulanacak politikaların şeffaf ve bürokratik işlemlerin ivedi olmasıdır (Şenses, 2009:2019-240).

Yoksullukla mücadele kapsamında hemen hemen tüm dünya ülkelerinde uygulanan program ve politikaların temelinde “Dolaysız Yaklaşım” vardır. Çünkü bu yaklaşım yoksullukla sosyal yardım uygulamalarıyla mücadele eden en basit yöntemdir.

3. Radikal Reform Yaklaşımı

Bu yaklaşım önceki yaklaşımların aksine kişilerden ziyade yoksul bölgelerde yaşayan insanların refah düzeylerini arttıracak çalışmaları öncelik vermektedir. Örneğin eğitim, sağlık, ulaşım, içme suyu, yerel düzeyde sulama hizmetlerine yönelik altyapı çalışmaları ve yoksullar için kredi sağlanması, istihdam odaklı oluşumlar meydana getirmek gibi faaliyetler bu yaklaşımda önemli yer tutmaktadır. Ülkemizde bu yaklaşım en büyük örneği Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) olmuştur. Bu projeyle bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi projesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoksullukla mücadelede edilmesinde radikal bir yaklaşım ortaya konulmuştur (Kızıler, 2017:84).

4. Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarının beşeri sermayeyi arttırıcı alanlara yönlendirilmesi, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında ayrılan payın arttırılması yalnızca

yoksulluğu azaltmak ile kalmayacak aynı zamanda sağlıklı ve nitelikli işgücünün yetişmesi ile birlikte üretimin ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Son süreçte yaşanan gelişmeler bize gösteriyor ki, bireylerin eğitim, bilgi ve becerilerinin gelişmesi ile yoksullukla mücadele edilmektedir, çünkü yetersiz eğitim ve beceri yoksulluğa neden olan faktörlerin başında gelmektedir (Aktan, 2002:3).

Eğitim ebeveynlerin ve çocukların sağlıklarının korunmasında fayda sağlar, yoksul bireylerin gelir elde etme yeteneği kazanmasına yardımcı olur, çocuk ölümleri ve doğurganlığı azaltır, emeğin mobilitisini artırır ve bunlarla birlikte siyasal süreç ve toplumsal yaşamda dezavantajlı bireylerinde söz sahibi olmasına olanak tanır (Aktan, 2002:3). Görüldüğü üzere eğitim ve sağlık alanına yapılan kamu harcamaları ile yoksulluğun giderilmesi yönünde bir ilişki söz konusudur.

D. Yoksulluğun Dünyadaki Görünümü

Yoksulluk, bütün devletler için ekonomik ve sosyal yönden her geçen gün önemi artmaya devam eden ve azaltılması yönünde politikaların uygulamaya konulmasını gerektiren bir konudur. Günümüzde yoksul ülkelerin büyüme hızı zengin ülkelere göre oldukça yavaştır ve buna paralel olarak ülkeler arasında gelir dağılımı eşitsizliğide söz konusudur. Kuzey ülkeler ile Güney ülkeri arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği giderek büyümektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği ülkeler arasında olduğu kadar ülkelerin kendi içinde de artan bir boyut haline gelmiştir. Hemen hemen her ülkede orta sınıfın gelir durumunun bozulması artmakta ve emeğe kıyasla sermayenin daha çok pay alması tüm dünyada istihdamı sağlayıcı genel yatırımları engeller hale getirmiş ve rant gelirlerini arttırmıştır. İstihdamın bozulması ile iş güvencesi tehdit altına girmiştir. Ücretler arasındaki eşitsizlikler her geçengün dahada artmaktadır (Sapançalı, 2001:126).

En fakir 20 ülke ile en zengin 20 ülke arasındaki gelir farkı 1960 yılında 18 kat iken, bu oran 1995 yılına gelindiğinde 37 kata kadar çıkmıştır. Bu durum son 40 yılda ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin hızla arttığının en belirgin göstergesidir. Ülkeler arasındaki bu büyük farklılıklar ve eşitsizlik, bireyler arasındaki eşitsizliğide ortaya koymaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan krizler, Türkiye (1994, 2000-2001), Rusya (1998), Asya (1997), Arjantin (2001), Meksika (1994) ile 2008'de ortaya çıkan küresel krizin sonucunda yoksulluğun etkileri dahada hissedilir bir hal almıştır. Örneğin, Arjantin'de 1998

yılında yoksulluk oranı %28 iken, yaşanan 2001 krizinin ardından sonra %38'e yükselmiş 2002 yılı başlarında ise %57,5'e ulaşmıştır (Şensen, 2014:112).

OECD ülkelerinin büyük bölümünde en fakir %10'luk kesim ile en zengin %10'luk kesim arasındaki gelir artışı zenginler lehine olacak şekilde gerçekleşmiş, bu durumda gelir adaletsizliğinde yaşanan farkın giderek büyümesine yol açmıştır. OECD ülkeleri için 1980'li yıllardaki gelir adaletsizliği ile ilgili bir kat sayı olan GİNİ kat sayısı 0,28 seviyelerindeyken 20 yıl içinde %10'luk bir değişimle 2000'li yıllarda 0,31 seviyelerine kadar yükselmiştir. Gelir dağılımındaki bu adaletsizliğin ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde 1970'li yıllarda özellikle 70'li yılların sonlarında başladığı ancak 1980'li yıllarda hızını arttırdığı görülmektedir. Bu artış 80'li yılların sonlarında en üst seviyeye ulaşmıştır. 2008 krizinden 1 yıl öncesinde ABD'de ortalama yıllık geliri en düşük %90'lık kesimle en yüksek %1'lik kesim arasında 220 kat fark olduğu hesaplanmıştır. Ülkede kriz öncesi dönemdeki 25 yıl dikkate alındığında tüm hane halklarının gelirlerinin artmasına karşın zenginlerin gelirlerindeki artış çok daha yüksek olmuştur. Krizin ardından ise tüm hane halkları gelirlerinde bir düşüş görülmesine karşın zengin kesimin gelirleri kısa sürede eski seviyesine dönmüş ancak orta ve alt sınıfta bulunanlar için ise böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Kriz öncesi 2007 yılında yoksulluk oranı %12,5 iken krizin ardından 2010 yılında bu oran %15,1 düzeyine ulaşmıştır. Böylelikle Amerika'da aşırı yoksul ailelerin sayısı 2011 yılında 1996 yılına kıyasla %100 artarak 1,5 milyonu bulmuştur. Bir başka önemli istatistik ise “ Yoksulluk Aralığı”dır ve ülkede yaşayan yoksulların elde ettikleri gelirin resmi yoksulluk limitinin ne kadar altında kaldığını gösterir. Gelişmiş ülkeler olarak nitelendirilen OECD ülkeleri arasında ABD sahip olduğu %37 oranı ile en altlarda yer almaktadır. Bu alanda diğer olumsuz istatistiğe sahip ülkeler ise %36 ile Kore, %38,5 ile Meksika ve %40 ile İspanya'dır. İsveç, Almanya ve Danimarka ise gelir adaletsizliğinin en az görüldüğü ülkeler olmalarına karşın son yıllarda bu ülkelerde de dünyayla paralel şekilde gelir adaletsizliğinin arttığı gözlemlenmiştir. Türkiye, Meksika ve Şili gibi ülkelerde ise gelir adaletsizliğinin yüksek seviyelerine karşın geçmişe oranla küçükte olsa bir düzelme söz konusudur (Aktaran; Kızıler, 2017:83, OECD Forum on Tackling Inequality, 2011:6-12, Stiglitz, 2015:43-63).

Çizelge 9, dünyanın yoksulluk konusunda genel görünümü bölgeler itibariyle vermektedir (Taş ve Özcan, 2012:4).

Çizelge 9. Dünyada Yoksulluk

Bölge	1990	2005	2015f	2020f
D.Asya-Pasifik	54,7	16,8	5,9	4,0
Çin	60,2	15,9	5,1	4,0
Avrupa-Merkezi Asya	2,0	3,7	1,7	1,2
Latin Amerika-Karayipler	11,3	8,2	5,0	4,3
Orta Doğu-Kuzey Afrika	4,3	3,6	1,8	1,5
Güney Asya	51,7	40,3	22,8	19,4
Hindistan	51,3	42,6	23,6	20,3
Alt Sahra Afrikası	57,6	50,9	38,0	32,8
Toplam	41,7	25,2	15,0	12,8

Not: f:Tahmin edilenleri göstermektedir.

Kaynak: World Bank, Global Economic Prospects, Trade, Regionalism and Development (2005).

Çizelge 9’da göre tüm dünya nüfusuna oranla yoksulların oranı 1990 yılında % 41 olmasına karşın 2005 yılında neredeyse yarı yarıya azalarak %25 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2020 yılı için yapılan tahminlere göre ise bu oranın % 12,8 olması beklenmektedir. Kızılar’ın aktarımıyla; 60 gelişmekte olan ülkede Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan tahminlerde, geliştirilmiş ve güncellenmiş yeni ekonometrik modelle ülkelerin hanehalkı anketlerine dayanan hesaplamalar kullanılmış ve yapılan tahminlere göre dünya genelinde 456 milyon işçinin günde 1,25 \$’lık yoksulluk sınırının altında yaşadığı hesaplanmıştır. Hesaplama modelinden kaynaklanan farklılıklar da düşünüldüğünde, ILO’nun ulaştığı bu verilere göre çalışan yoksul sayısındaki azalış 2000 yılından buyana 233 milyon azalmıştır. Böylelikle daha önce %26,4 olan çalışan yoksul oranı %14,8’e düşmüştür. Bununla birlikte bu azalmanın önemli bir kısmı (yaklaşık 158 milyonu) Çinli yoksul çalışanlardır. Çin’in uyguladığı yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar ve yakalanan yüksek büyüme rakamlarının böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir. Bu etkiyle birlikte çalışan yoksul oranı daha önce %26,4 iken bu oranın %17,8’e kadar gerilemesi söz konusu olmuştur (Erdoğan ve Kutlu, 2014:73).

İnsani gelişme endeksi de dünyada yoksulluğu belirleyen bir diğer istatistik veri olarak değerlendirilmektedir. 188 ülke ve bölge arasında yapılan insani gelişme endeksi üç başlık altında gelişmeleri göz önünde tutmaktadır. Bu başlıklar:

- Uzun ve sağlıklı yaşam; ortalama yaşam süresi bu verinin ölçümünde temel parametredir.
- Bilgi ölçümü; ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ve okuryazar oranı (2/3'ü) ile bu veri hesaplanır.
- Ölçünlü yaşam düzeyi, ölçümü alım gücünün Amerikan Doları üzerinden kişi başına düşen gelirin hesaplanması ile yapılır.

2019 İnsani gelişme raporuna göre Norveç, İsviçre, İrlanda, Almanya ve Hon Kong gibi ülkeler gelişme endeksi çok yüksek olan ülkeler iken, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijer, Güney Sudan ve Burundi gibi ülkeler gelişme endeksinde en düşük ülkeler olarak yer almaktadır. Türkiye ise 0,805 puan ile 59. Sırada yer almıştır (<https://www.tr.undp.org> Erişim Tarihi: 18.01.2020).

E. Yoksulluğun Türkiye'deki Görünümü

Türkiye yoksulluğu 1980 yılı ve onu takip eden yıllar sonrasında bir problem olarak görmüştür. 1980 yılında meydana gelen askeri darbe sonrasında uygulanan politikalarla birlikte yoksulluk oranında artış görülmüştür. Bununla birlikte 24 Ocak kararları, her on yılda bir görülen ekonomik krizler, küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni dünya düzeni ve ekonomik yapısı toplumdaki gelir dağılımını etkilemiş ve giderek adaletsiz dağılım meydana gelmiştir. 1980 ve sonrası göç akımları kentlerde daha iyi yaşam şartları yerine giderek gerileyen ve yoksullaşan tabakayı oluşturduğu gibi dayanışma ağlarının da zayıflatarak bireyselliği beraberinde getirmiştir. Aile yapısında derinden etkileyen bu gelişmeler geniş aile yapısından çekirdek ailelere yerini bırakmıştır. Bireyler toplumsal ve ekonomik sorunlarla tek başına mücadele etmek durumunda kalmıştır. Adaletsiz gelir dağılımı artışı toplum içerisinde zengin ile fakir arasındaki uçurumu arttırmış, orta sınıf kavramını git gide yok olur hal almıştır.

Türkiye’de yoksulluk sınırı ilk olarak TÜİK tarafından resmi bir kurum olarak açıklandığı yıl 2002’dir. TÜİK, yayınladığı anket ve istatistiklere dayanarak Türkiye’deki yoksulluk oranı hakkında kamuoyunu bilgilendirmektedir. TÜİK, gelire ve harcamaya dayalı iki başlık altında yoksulluk oranını yayımlamaktadır (TÜİK, 2008:4)

TÜİK, harcamaya dayalı yoksulluk sınırı yöntemine göre fert yoksulluk oranı istatistiğine bakıldığında; gıda yoksulluğunun en son 2009 yılında 0,48 olarak açıklamış, gıda ve gıda dışı yoksulluğu ise, %18,08 olarak göstermiştir. Türkiye’de günlük 1 ABD Dolarının altında çalışan bulunmamakta ve 2015 yılı itibariyle satın alma gücü paritesi kişi başı günlük 2,15 ABD Doları altındaki yoksulluk oranı 0,06 olarak açıklanmıştır. Ayrıca bu oran bir önceki yıla göre 0,03 oranında artış göstermiştir. Kişi başı günlük 4,3 ABD Doları altında bulunan yoksulluk oranı ise 2015 yılı itibariyle %1,58 olup bir önceki yıla göre 0,4 oranında bir azalış göstermiştir (TÜİK, 2010, 2013a,2013b,2014a,2014b).

Nisan 2017 yılında açıklanan verilere göre, dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.518 TL, yoksulluk sınırı ise 4.944 TL’dir, yoksulluğun hesaplanmasında hane halkı büyüklüğünde önemlidir ve TÜİK verileri incelendiğinde, hane halkı içerisindeki sayı arttıkça yoksulluk oranında doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. 2009 yılı çocuklu ve çekirdek ailedeki yoksul fert oranı 18,08 iken, ataerkil yapıda geniş bir ailenin yoksul fert oranı 24,48 oranında olduğu görülmüştür (TÜİK, 2010, 2013a,2013b,2014a,2014b).

TÜİK’in 2009 yılı kır ve kent ayrımı verileri incelendiğinde, kente gıda ve gıda dışı yoksulluk oranının 8,86 olduğu, kırdaki ise 38,69 oranında olduğu görülmektedir (TÜİK, 2010, 2013a,2013b,2014a,2014b).

Hane halkının çalıştığı sektöre göre fert yoksulluk oranları incelendiğinde yine en güncel verilerin 2009 yılına ait olduğu görülmekte ve tarım 13,32, sanayi 6,43 ve hizmet sektörü 4,72 oranında olduğu görülmüştür (TÜİK, 2010, 2013a,2013b,2014a, 2014b).

Türkiye’de yoksullukla ilgili benzer bir çalışmayı DİSK/Birleşik Metal İş Sendikası Sınıf Araştırma Merkezi (BİSAM)’de dönemsel olarak yapmakta ve kamuoyuna açıklamaktadır. BİSAM en son yayınladığı veri Ekim 2019 dönemine ait olup Türkiye’de açlık sınırını 2.050 TL, yoksulluk sınırını ise 7.092 TL olarak

belirlemiştir. BİSAM'ın yapmış olduğu hesaplamalara göre dört kişilik bir ailenin sağlıklı bir şekilde beslenebilmesi için günlük en az 68,34 TL, aylık ise 2.050 TL harcama yapması gerekiyor, buna göre yetişkin bir kadının sağlıklı beslenmesi için harcaması gereken tutar 17,58 TL iken yetişkin bir erkeğin harcaması gereken tutar 18,19 TL. 10-18 yaş arası bir çocuğun 19,59 TL, 4-6 yaş arası bir çocuğun ise 12,98 TL olması gerektiğini belirten veriler ışığında BİSAM yoksulluk sınırında 7.092 TL olduğunu hesaplamıştır (<http://www.birlesikmetalis.org> Erişim Tarihi: 18.01.2020).

Çalışmanın bu kısmında yoksulluğun kavramsal boyutu incelenmiş, çeşitleri ve nedenleri belirtilerek mücadele yöntemleri sıralanmış, Dünya'daki ve Türkiye'deki yoksulluk boyutları genel hatları ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Tüm bu kavramlar incelendiğinde görülen odur ki yoksulluk denilince ilk akla gelen mücadele yöntemi sosyal yardım olarak değerlendirilmektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde yoksullukla mücadelede ilk yöntem sosyal yardım olarak kabul görmüştür. Çalışmamızın geneli Türkiye'de sosyal yardımların etkisinin incelenmesi olduğundan bundan sonraki kısımda sosyal yardım kavramı genel boyutları ile ele alınarak ekonomik açıdan bütçedeki yeri irdelenecektir.

F. Türkiye'de Sosyal Yardımlar

1. Sosyal Yardım

Sosyal yardım en geniş tanımıyla; “yoksul sayılan ve muhtaç durumda olan kişilere maddi, ayni veya nakdi yardımların sağlanmasıdır.” (Taşçı, F., 2008: 129). Bu tanımdanda yola çıkarak sosyal yardım, ailesini ve kendisini geçindirme imkânından mahrum durumdaki insanlara kendi kendilerine yeterli olabilmeleri için yapılan yardımlardır. Öncelikli olarak sosyal bir güvencesi olmayan ve bu kişilere yönelik toplumda meydana gelebilecek sosyal risklerin ve bunların sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan yardımlar olarak tanımlanabilmektedir (Yaşar, Açıkgöz, 2011: 408). Sosyal yardımlar, ihtiyaç sahiplerinin çeşitli yollarla ihtiyaçlarını karşılayacak olan devlet kanallarıyla ilişkiye geçmesi durumunda sağlanan faylardır.

Toplumun bütünlüğünün sağlanabilmesi için aile bütünlüğünü sağlanması oldukça önemlidir, bir ailenin bütünlüğünü sağlayabilmek için ise ihtiyaç sahibi

ailelere gereken desteklerin sağlanmasına bağlıdır. Bu bağlamda sosyal yardım aracılığı ile toplumsal yaşamda oluşabilecek eşitsizliklerin önlenmesi sağlanarak yaşam koşullarının asgari düzeye ulaşması hedeflenmektedir. İhtiyaç sahiplerinin zorlu dönemlerinde kendilerini çaresiz ve yalnız hissetmemeleri için devlet sosyal yardımlar ile bir çeşit koruma mekanizması durumuna gelerek eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanlarında ihtiyaç sahiplerine gerek maddi gerek manevi destek sağlamaktadır.

Türkiye’de mevcutta var olan sosyal yardım işleyişi Osmanlı’dan günümüze miras kalmış bir yapıya sahiptir. Osmanlı Devletinde ‘sosyal politika’, ‘soyal devlet’ gibi kavramlar yerine ‘içtimai muavenet’ (sosyal dayanışma) kavramı kullanılmakta idi ve sosyal dayanışma işleyişi ise devletin asli görevi olmayıp toplumda etkin olan grup ve zümrelerin (aile, lonca, cemaat, vakıf v.b.) aracılığıyla yerine getirilmiştir (Hür, 2009:3).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Osmanlı’dan miras alınan anlayışın genel olarak devam ettiği, gönüllülük esasında hayırseverliğin ön planda olduğu bunun yanı sıra devletinde sosyal yardımlara katılımının gerekliliği ile iç içe geçmiş, devlet-hayır kurumu modeli sözkonusudur.

Türkiye’deki devlet düzeni kendisini, 1961 yılından itibaren anayasada ‘sosyal devlet’ olarak tanımlamıştır. Ancak giderek artan yoksulluk sorununa karşı kalıcı bir çözüm oluşturamamış ve yoksullukla mücadelede yetersiz kalmıştır. Ortaya çıkan bu sonucun tek bir kaynağı olduğundan söz etmek mümkün değildir; şüphesiz bu sonucun sebepleri arasında makroekonomik istikrarsızlık, özellikle enflasyon, istihdam imkanlarının yetersizliği, yoksullukla mücadelede kapsamlı sosyal politikaların oluşturulamaması ilk akla gelen sebeplerden sayılabilir (Altay, 2005:164).

Uzun yıllardır Türkiye’de uygun politikaların ortaya konulamaması nedeniyle yoksullukla mücadele kişi ve kurumların insisiyatifine bırakılmıştır. Bu durumunun sonucu olarak 1980’li yıllara kadar yoksullukla mücadele çoğunlukla geleneksel dayanışma ve yardımlaşma hareketleri ve gelir eşitsizliğini gideremeye yönelik politikalarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasını engellemek üzere tarımsal politikaların desteklenmesi, içe dayalı büyüme modeli temelinde yüksek ücret politikası,

sendikal hareketlerin gelişmişliği ve kontrolünün sağlanması, ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetleri gibi yaklaşımlar benimsenmiş ve uygulanmıştır (Altay, 2005: 168).

Türkiye’de sosyal yardımlar finansman kaynakları ve uygulanış yöntemleri açısından Güney Avrupadakilere benzerlikler taşımaktadır. Sosyal yardım ve yoksullukla mücadele ilk olarak aile dayanışmasına bırakılmış bir alan olarak değerlendirilse de devletin sorumluluğunda mutlak olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal sosyal yardımlar noktasında kurumsal birliktelik oluşturulmak üzere ilk olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulması ile sosyal yardımlar hususunda kurumsal birliktelik oluşturulmaya çalışılmıştır ancak mevzuat konusunda devam eden bir karmaşıklık söz konusudur. İkinci olarak, sosyal yardımlar hususunda özellikle son yıllarda yaşanan kaynak artışına karşın dünyadaki örnekler ve OECD ülkeleri ile kıyaslandığında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içinde bu yardımların payının hala düşük olduğu görülmektedir (Coşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011: 136).

Sosyal yardımlar için Türkiye’de 2018 yılında 43 milyar TL kaynak ayrılmış ve GSYİH ile oranlandığında sosyal yardımların %1.15 olduğu hesaplanmıştır. Çizelge 10’da bu hususa ilişkin detaylı bilgiler mevcuttur (AÇSHB, 2018:138).

Çizelge 10. Türkiye’de Sosyal Yardımlar

TÜR	2017	2018
Toplam Sosyal Yardım Harcama Tutarı	36 Milyar	43 Milyar
Sosyal Yardımın GSYİH İçindeki Payı		1,15%
Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	3.201.253	3.494.932
Düzenli Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı		2.588.969
Geçici (Süreli) Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	2.128.657	2.383.492
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar		5.957.458.367
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Fayda Sahibi Sayısı	1.313.822	1.412.857
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	5.282.568.301	6.270.340.586
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı (*)	6.732.639	6.945.909
GSS Prim Desteği (SGK’ya Ödenen)	7.743.979.807	8.973.991.904
Kişi Başı Günlük Harcaması, Cari Satınalma Gücü Paritesine (SGP) göre 2,15 Doların Altında Kalan Fert Oranı (2015)	0,06%	0,06%
Kişi Başı Günlük Harcaması, SGP göre 4,30 Doların Altında Kalan Fert Oranı		1.58%

(*) GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı Yıl İçinde En Yüksek sayıyı İfade Etmektedir.

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu, 2019 Sayfa:138

2017 yılından 2018 yılına kadar yapılan sosyal yardım miktarları sürekli bir artış göstermiş 2017 yılında toplam 36 milyar olan sosyal yardım harcamaları 2018 yılında 43 milyara çıkmıştır.

2. Sosyal Yardımın Amacı

Sosyal yardımlar, devletin ihtiyaç sahiplerine uzanan eli, sosyal yönü olarak toplumsal alanda karşılaşılan sorunların çözüme ulaşması veya bu alanda meydana gelen suistimalleri önlemek adına önemli bir işleve sahiptir. Sosyal yardımlarda amacın, ihtiyaç sahiplerinin kriz anlarını ortadan kaldırılması yönünde değerlendirilmesi kriz anları ortadan kaldırıldıktan sonra desteğin suistimalinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Sosyal yardımların amacı dışında kullanılmasını önleyebilmek adına alanında uzman kişiler bir araya gelerek çeşitli tedbirler almış ve sosyal yardımdan faydalanabilme kriterleri oluşturmuşlardır. Bu tedbirler çoğu zaman ihtiyaç sahipleri tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir.

Alınan bu tedbirlerin öncelikli amacı devlet kaynaklarının verimli kullanılmasıdır. Çünkü gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespit edilmesi, yapılan yardım ile asgari bir düzeyin karşılanarak daha çok ihtiyaç sahiplerinin etkinliğinin artmasıyla kaynak israfı ortadan kalkacak ve devlet kaynaklarını daha verimli kullanarak diğer harcamalara daha fazla kaynak ayırmış olacaktır, örneğin eğitim ve sağlık alanında sosyal yardımların artması ile bilinç düzeyi yüksek, sağlıklı bir toplumun varlığından söz etmek mümkün olacaktır.

3. Sosyal Yardımların Gerekliklik ve Niteliğine İlişkin Tartışmalar

Bugüne kadar gelen süreç içerisinde toplumda var olan yoksul ve muhtaç kişilerin desteklenmesi birçok tartışmalara neden olmuştur. Araştırmalar incelendiğinde bu tartışmaların en önde gelen isimlerinden Thomas Paine, koşulsuz ve mutlak bir gelir yardımını, insan hakları bağlamında gerekli olduğunu savunurken, libarel bakış açısına sahip Hayek, bunu ahlaki bir ödev, hatta “geleceğin sigortası” olarak nitelendirmekte iken Rawls’da, “haksız eşitliğin giderilmesi” ve özsaygının geliştirilmesi için yoksullara asgari geçim için yardım yapılması gerektiğini savunmaktadır (Balcı, 2007:50). Ayrıca yine Lordan sosyal yardımın olumlu olduğu düşüncesi ile “herkesin kabul edilebilir bir düzeyde yaşamını sağlayacak” yardımların bağımlılık yaratmak yerine üretimi artırmak ve

yoksullukla mücadelenin genel kabul gören bir yol olduğunu söylemiştir (Oktik, 2008:30).

Yapılan tüm bu olumlu fikirlerin yanında sosyal yardımların gerekliliğine ilişkin birçok olumsuz fikir savunan düşünürlerde mevcuttur. Bu görüşü savunanlar genel olarak kısmi bir yoksulluk söz konusu ise yardımlaşma ve dayanışma sağlandığı takdirde kişinin çalışmaya yönelme eğiliminin olumsuz olacağı fikridir. Herbert J.Gans, sosyal yardımlara rağmen yoksulluğun sürmesini işlevsel olarak değerlendirirken, Spencer ise yoksulluğu direk bir karakter sorunu olduğundan söz etmiş ve çalışma güdüsünü bozacağı için yoksullara yardım edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Spencer, refah devletinin hantal bürokrasiyle yaptığı yardımların yerel topluluğun canlılığını zayıflattığını belirterek, bu tür politikaların ailenin ve toplumun içinde var olan yardımlaşma olgusunu zayıflatıp yok edeceğini ileri sürmüştür. Sosyal yardımların olumsuz yönleri olduğunu savunan Marsland ise, kendi kendini geçindiremeyenler dışında çalışabilecek durumda olanlara yapılan yardımların, “bağımlılık kültürü” yaratacağını, sosyal yardımın olumlu bir yapı olarak düşünülmemesi gerektiğini ileri sürmüştür (Oktik, 2008:43).

Sosyal yardımların gerekliliğinin olduğu ileri sürülürken devletin sosyal adalet ve eşitliği sağlama yönünde göstermiş olacağı çabalar neticesinde bu tür yardımlar devlet tarafından şart olan görev olarak yapması ve yoksullarında bunu hak olarak görmeye başlamaları ile ortaya çıkan sorunlar hak-sorumluluk dengesini etkilemektedir. Andre Gorz, yoksullara yeterli bir gelir desteğinin verilmesi gerektiğini ancak toplumdan dışlanma sorunu yaşamamaları için bu desteğin karşılıksız olarak değil bir çalışma sonucu yapılması gerektiğini savunmuştur (Gorz, 2001:115). Guy Aznar, “yaşam geliri” şeklini alan sürekli yardımların süreç içerisinde damgalayıcı ve dışlayıcı özellik kazanacağını ve toplum için bir tehdit yaratacağını ileri sürerek asgari gelir dağıtmak yerine çalışma saatlerinin azaltılarak daha geniş bir tabana istihdamın yayılmasını sağlamayı savunmuştur (Balcı, 2007:73).

Diğer taraftan Standing, sosyal yardımlarla beraber insanların dürüst davranmama sorununu da beraberinde getirerek gayri ahlaki çöküntüye yol açacağını belirterek, yardım almak için kişilerin yalan söylediklerini söylemiştir

(Standing, 2007:28-29). Sosyal yardıma getirilen olumsuz bakış açılarını üç başlık altında toplamak mümkündür;

- Tembelliğe itmesi ve bağımlılık yaratması; sosyal yardımların kişileri tembelliğe alıştıracağı ve iş yaşamının dışına atacağı düşüncesi olumsuz görüşlerin en temel düşüncesidir. Bazı dönemlerde işverenler sosyal yardım kurumlarını bu sebepten eleştirerek “siz yardım yapıyorsunuz, biz çalışacak insan bulamıyoruz” sözünü bu manada değerlendirmek gerekir.
- İstismara açık olması; bu durum iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlki haksız sebeple yani ihtiyaç sahibi olmayan birinin yardım talep etmesi ve alması durumunda yada mükerrerlik ile ilgili olup aynı kişinin farklı yardım kurumlarından ayrı ayrı yardım alması durumudur (Taşçı,F., 2010:54).
- Psiko-sosyal zararı (damgalama ve küçük düşürme); bu durum yoksulluğun tespit edilmesi veya devamının sağlanabilmesi aşamalarında bireyin onurunu rencide edildiğidir (Keskin, 2013:78)

Yapılan araştırmalar bize gösteriyor ki, sosyal yardımların toplum içerisinde denge sağlayıcı olumlu tarafları olduğu gibi bu dengeleri sarsıcı birçok olumsuz tarafları da olduğu yönündedir. Eleştirel bakış açısı sunan araştırmacıların ortak fikirleri asgari bir düzeyde yardımın gerekliliği ancak bunun karşılıksız değil bir çaba ve çalışma durumuna bağlanması gerektiği yönündedir.

4. Türkiyede Sosyal Yardım Çeşitleri

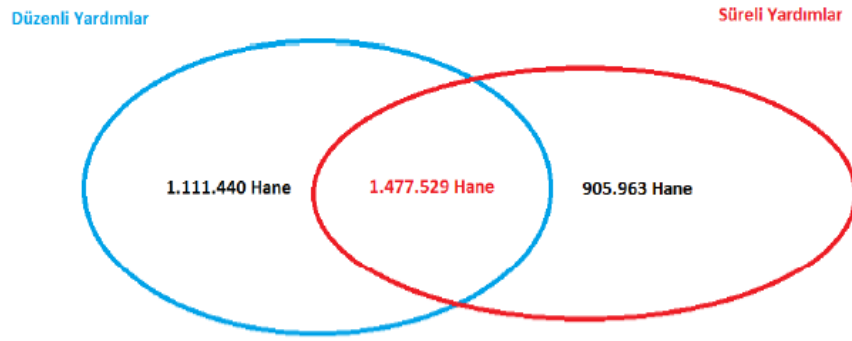
Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlılara, yoksullara, kimsesizlere, düşkünlere, muhtaçlara ve işsizlere yönelik devlet tarafından verilen sosyal yardım uygulamaları mevcuttur. Türkiye’de sosyal ve siyasal gelişmeler çerçevesinde, sosyal politika belirlemek, geliştirmek ve optimal anlamda bu politikaları tek bir elden yürütebilmek maksadıyla 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş, 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşerek daha büyük bir çatı altında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olarak sosyal alanda faaliyet gösteren tüm kamu kurum ve kuruluşları bakanlık bünyesinde toplanmıştır. Her ne kadar sosyal yardımlar Türkiye’de bir çatı altında toplanmaya çalışılsa da oldukça çeşitli olup devletin farklı kurumları tarafından bir kısım yardımlar verilmektedir.

Belediyeler başta olmak üzere, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu bu kurumların başında gelmektedir.

Bakanlık, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde ihtiyaç sahibi kişilere sosyal yardımları aktarmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede devlete ait sosyal yardım ve sosyal politikaların tek elden yürütülme çabaları, sosyal devlet rolünün etkinlik ve verimliliğini arttırmıştır. Bu bölümde çalışmamızın konusunu içeren ve Türkiye’de sosyal yardımın en büyük payını oluşturan AÇSHB’nın sosyal yardımlarının çeşitleri sıralanacaktır.

2018 yılında sosyal yardımlara ayrılan kaynak 43 milyar TL olmuş, sosyal yardımların GSYİH içindeki oranı %1.15 olarak gerçekleşmiştir.

2018 yılında 3.494.932 hane sosyal yardımdan faydalanmış, bu hanelerden 2.588.969’u düzenli yardım, 2.383.492’si süreli yardım almıştır. 1.477.529 hane ise hem düzenli hem de süreli yardımdan faydalanmıştır. Şekil 2’de 2018 yılında ülke genelinde yapılan yardımların düzenli ve süreli ayrımları gösterilmiştir.

Şekil 2. 2018 Yılı Ülke Geneline Yapılan Yardımlar

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu s:139

2002 yılında 4 adet olan sosyal yardım programı sayısı 2018 yılında 42’ye yükselmiş olup Şekil 3’de Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün sosyal yardım çeşitleri görülmektedir.

AİLE YARDIMLARI	EĞİTİM YARDIMI	SAĞLIK YARDIMLARI	ÖZEL AMAÇLI YARDIMLAR	YAŞLI VE ENGELLİ YARDIMLARI	PROJE DESTEKLERİ VE İSTİHDAM YARDIMLARI
Gıda Yardımları	Eğitim Materyalleri Yardımı	Şartlı Sağlık Yardımı	Aşevleri	Yaşlılık Yardımı	Gelir Getirici Proje Destekleri
Barınma Yardımları	Şartlı Eğitim Yardımı	Engelli İhtiyaç Yardımları	Afet ve Acil Durum Yardımları	Engelli Yardımı	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
Sosyal Konut Projesi	Öğle Yemeği Yardımı	Sağlık Yardımları	Terör Zararı Yardımı	Engelli Yakını Yardımı	İstihdam Eğitimi Projeleri
Yakacak Yardımı	Ücretsiz Ders Kitabı	Kronik Hastalara Nakdi Yardım	Şehit Yakını ve Gazilere Yardım	Silikozis Yardımı ile Devreden Silikozis Yardımı	Sosyal Hizmet Projeleri (ADEM,SODAM,Yaşlı Bakım vb.)
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım	Öğrenci Taşıma Barınma ve İlaç Yardımı	Kronik Hastalara Elektrik Desteği	Yabancılar Yönelik Yardımlar	Evde Bakım Yardımı	İşe Yönlendirme Yardımı
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Ödemeleri	Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı		İşe Başlama Yardımı
Doğum Yardımı	Yurt Yapımı	GSS Gelir Tespiti ve Prim Desteği	Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı		
Öksüz ve Yetim Yardımı					
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı					
Çoklu Doğum Yardımı					

Genel bütçe tarafından karşılanan yardımlar
SYDT Fonundan karşılanan yardımlar
AB tarafından finanse edilen yardımlar

Şekil 3. Sosyal Yardım Çeşitleri

Kaynak: AÇSHB 2018 Yılı Faaliyet Raporu, s:140

- Aile Yardımları:**

- Gıda Yardımları: “İhtiyaç sahibi ailelerin gıda, giyim vb. temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla her yıl fon kurulu kararıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)’na aktarılan payın Kurban ile Ramazan aylarında dağıtılmasıyla yapılan yardımdır.” 2017 ve 2018 yıllarında bu amaçla SYDV’lere aktarılan kaynak tutarı Çizelge 11’deki gibidir (AÇSHB, 2018 s:140).

Çizelge 11. Gıda Yardımları (Yıllara Göre)

TÜR	2017	2018
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	221,06	264,02

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

Periyodik paylardan kullanılan kaynakta hesaba katıldığında, SYDV’ler tarafından yıl içerisinde yapılan gıda yardımları kapsamında 2018 yılında toplam

768.033 hane için **350,78 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:140).

- Barınma Yardımları: “Oturamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıklı evlerde yaşayanlara bakım-onarım ve ev eşyası alımları için aynı veya nakti olarak yapılan yardımlardır.” Bu yardımlar için kullanılan kaynak miktarı Çizelge 12’de gösterilmiştir (AÇSHB, 2018 s:141).

Çizelge 12. Barınma Yardımları (Yıllara Göre)

TÜRKİYE	2017	2018
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	44,59	39,17

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

Periyodik paylardan kullanılan kaynakta hesaba katıldığında, Bütünleşik Bilgi Sisteminden alınan istatistiklere göre Barınma Yardımı kapsamında 2018 yılında toplam 23.105 hane için **83,66 milyon TL** kaynak kullanılmıştır(AÇSHB, 2018 s:141).

- Sosyal Konut Projesi Yardımı: “AÇSHB ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) işbirliği ile yürütülen sosyal güvenceden yoksun fakir ve muhtaç vatandaşlara geri ödemeli olarak yapılan sosyal konut projesidir.” 2018 yılında teslim edilen konutlara ilişkin veri Çizelge 13’de gösterilmiştir (AÇSHB, 2018 s:141).

Çizelge 13. 2018 Yılı Teslimi Gerçekleşen Konut Sayısı (İllere Göre)

İl/İlçe	Projedeki Toplam Konut Sayısı
Adıyaman – Besni	472
Çanakkale – Ezine (Mahmudiye)	48
Amasya – Suluova	127
Toplam	647

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

- Yakacak Yardımları: “İhtiyaç sahibi ailelere en az 500 kg olmak üzere ve standartlara uygun torbalanarak evlere teslim edilmek suretiyle bedelsiz olarak ulaştırılan yardım çeşididir.” 2018 yılında **29.217.640-TL** kaynak aktarılmıştır (AÇSHB, 2018 s:141).
- Eşi Vefat Eden Kadınlara Yardım: “Düzenli nakti sosyal yardım programı kapsamında muhtaç durumda olan eşi vefat eden kadınlara şartları devam ettiği sürece aylık 275 TL olarak yapılan yardımdır.” 2018 yılında

268.907 kadına **737,2 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:142).

- Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar: “*Vatani görevini yerine getirmekte olan askerlerimizin, sosyal güvencesi olmayan ve ihtiyaç sahibi ailelerine askerlik süresince aylık 275 TL olmak üzer yapılan yardımdır.*” 2018 yılında 101.104 aileye **178,2 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:142).

- Doğum Yardımı: “*15 Mayıs 2015 tarihi itibariyle uygulamaya geçen her Türk vatandaşına canlı doğan birinci çocuğu için 300 TL, ikinci çocuğu için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocukla için 600 TL tutarında yardım sağlanmasıdır.*” 2018 yılında 1.190.053 çocuk için 1.146.148 anneye **506,4 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:142).

- Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı: “*Muhtaç durumda olan ve babası askerde olan 18 yaşından küçük olan çocuklara aylık 100 TL tutarında yapılan nakti yardımdır.*” 2018 yılında 14.722 çocuk için **8,9 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:143).

- Öksüz ve Yetim Yardımı: “*Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük muhtaç durumda olan çocuk için aylık 100 TL tutarında yapılan yardımdır.*” 2018 yılında 60.311 çocuk için **58,4 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:143).

- **Eğitim Yardımları:** Sosyal Fondan yapılan yardım faaliyetleri kapsamında aktarılan kaynaktaki payı 2018 yılında %36 olup bu yardımlar aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

- Eğitim Materyali Yardımı: “*Yoksul hanelerin kitap dışında kırtasiye, önlük, ayakkabı gibi temel okul ihtiyaçlarına yönelik yapılan yardımdır.*” 2018 yılında 58.946 öğrenci için **11,86 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:143).

- Şartlı Eğitim Yardımı: “*Çocuklara yapılan yardımların geleceğe özelliğinden hareketle çocukları hedefleyen ve yoksulluğun nesiller arası transferini önlemeyi amaçlayan ülkemiz dahil 20’yi aşkın ülkede uygulanan şartlı nakit transferi programı ile sağlanan yardımdır.*” 2018

yılında 2.517.680 öğrenci için **643,10 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:144).

- Öğle Yemeği Yardımı: Taşınalı eğitim uygulaması kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesini kapsayan yardım için 2018 yılında **805 milyon TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:144).

- Ücretsiz Ders Kitabı Yardımı: MEB tarafından ilköğretim öğrencilerine ücretsiz dağıtılan kitaplar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)’ndan aktarılan kaynakla sağlanmaktadır. 2018 yılında bu yardım için **350 milyon TL** kaynak aktarımı yapılmıştır (AÇSHB, 2018 s:145).

- Öğrenci Taşıma, Barınma ve İaşe Yardımı: “Taşıma sistemi dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım, barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik verilen yardımlardır.” Bu kapsamda periyodik paydan 2018 yılı içerisinde 1.939 hane için **1.119.133 TL** kaynak kullanılmıştır (AÇSHB, 2018 s:145).

- Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması: Bu yardım ile özel eğitime gereksinimi olan engelli muhtaç öğrencilerin ücretsiz olarak ulaşımı sağlanmaktadır. 2018 yılında aktarılan kaynak **368,75 milyon TL**’ye ulaşmıştır (AÇSHB, 2018 s:145).

- Yurt Yapımı Projeleri: Talep doğrultusunda öğrenci yurdu inşası için ayrılan destektir. 2018 yılında 5 öğrenci yurdu projesi yapılmıştır (AÇSHB, 2018 s:145).

- Diğer Eğitim Yardımı: bu yardım kapsamında 2018 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan toplam **1.265.928 TL** kaynak aktarılmıştır (AÇSHB, 2018 s:146).

- **Sağlık Yardımları:**

- Şartlı Sağlık Yardımları (ŞSY) (Sağlık ve Gebelik): “Nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelere 0-6 yaş arası çocuklarının düzenli olarak sağlık kontrollerine götürmeleri şartı ile düzenli yardım yapılmaktadır. Ayrıca gebe kadınların doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri ve

düzenli olarak doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla gebelik yardımı yapılmaktadır.” 2018 yılında Şartlı Sağlık (Çocuk) yardımı için **382,23 milyon TL**, Şartlı Sağlık (Gebelik) yardımı için **16,23 milyon TL** kaynak aktarımı yapılmıştır(AÇSHB, 2018 s:146).

- Kronik Hastalara Yönelik Yardım Programı: “İhtiyaç sahibi Tüberküloz ve SSPE hastalarına yönelik olarak her ay 1.179,40 TL ödemeyi kapsayan yardımdır.” 2018 yılı içerisinde **19.914.302 TL** kaynak aktarımı yapılmıştır (AÇSHB, 2018 s:146).

- Tedavi Destek Yardımları/katılım payı ödemeleri: 2018 yılında tedavi destek yardımı kapsamında 2.403.391 TL, katılım payı ödemeleri kapsamında 31.777.502 TL olmak üzere toplamda **34.180.893 TL** kaynak aktarılmıştır (AÇSHB, 2018 s:146).

- Genel Sağlık Sigortası (GSS) gelir Tespiti ve Prim Desteği: “İhtiyaç sahibi muhtaç vatandaşların sigorta kapsamında güvence altına alınmalarına yönelik yapılan sosyal yardımlardır.” Sosyal yardım kapsamında aylık geliri brüt asgari ücretin 1/3’ünün altında olan 2018 yılı için 0-676,49 TL’nin altında geliri olan 727.583 aile G0 kapsamında değerlendirilip aylık prim ödemeleri gerçekleşmiştir”. Çizelge 14 ve Çizelge 15’de aylar itibariyle GSS prim ödemeleri gösterilmektedir (AÇSHB, 2018 s:147-148-149)

Çizelge 14. 2018 yılında Ödenen GSS Pirimleri Ocak-Haziran

Kapsamı	2018 Ocak		2018 Şubat		2018 Mart		2018 Nisan		2018 Mayıs		2018 Haziran	
	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı
Yeşilkart (60/C1) *	375.891.003,02	5.069.292	412.178.495,62	5.104.142	419.626.553,53	5.201.213	426.090.675,51	5.277.528	421.080.994,55	5.211.718	422.952.944,66	5.256.510
2022 - 60/ç3 65 Yaş	299.822.012,61	1.233.235	302.840.691,64	1.245.141	298.495.612,80	1.227.623	301.095.134,23	1.238.465	303.260.042,98	1.246.682	298.990.308,13	1.229.572
1005 – Gazi	5.674.969,08	23.302	10.199.211,66	41.879	5.665.958,10	23.265	5.658.164,82	23.233	10.126.393,20	41.580	5.650.128,00	23.200
3292 - Vatani Hizmet	26.302,32	108	28.737,72	118	25.571,70	105	26.058,78	107	28.494,18	117	25.571,70	105
2330 - Nakdi Tazminat	442.512,18	1.817	464.674,32	1.908	446.165,28	1.832	445.192,10	1.828	468.814,50	1.925	451.036,89	1.852
2828 - SHÇEK	12.316.215,88	51.813	12.259.837,91	52.041	12.401.487,99	52.540	12.455.861,47	52.154	12.561.516,91	52.711	12.625.235,18	52.987
3713 - Terör 64 Harp Malul	2.047.440,78	8.407	2.249.578,98	9.237	2.141.934,70	8.795	2.127.321,90	8.735	2.279.777,94	9.361	2.167.018,92	8.898
442 - Köy Korusu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5774 - Olimpiyat	217.968,30	895	220.647,24	906	218.942,46	899	221.134,32	908	237.938,58	977	236.233,80	970
Kısmi Süreli Yeşilkart	853.206,29	17.329	851.287,71	17.266	853.701,50	17.287	684.046,93	14.140	664.937,37	13.780	664.417,74	13.727
Anne/Babası Olmayan 18 Yaş Altı Sigortalılar 6284 Sayılı Kanuna Göre Tedbir Kararı Verilenler	19.028,60	41	18.996,12	39	19.255,90	40	19.483,20	40	19.012,94	40	18.687,64	39
Anne/Babasından Bakılmayan 18 Yaş Altı	81,18	1	184,01	3	254,37	4	427,55	7	230,01	4	208,37	8
Engelli Yakını	351.544,66	4.425	353.400,89	4.417	355.906,71	4.444	2.470.228,61	52.673	4.260.842,34	53.772	5.169.730,79	78.224
6663 Sayılı Kanun Kapsamında 60/C-1	4.905.084,98	60.491	5.030.981,68	62.015	4.783.953,62	59.024	4.923.742,92	60.727	5.056.704,97	62.330	4.761.147,51	58.730
6663 Sayılı Kanun Kapsamında 60/C-1	130.394,00	1.649	134.160,78	1.700	140.609,12	1.777	140.400,78	1.774	126.213,24	1.603	108.175,53	1.555
TOPLAM	702.697.763,88	6.472.805	746.830.886,28	6.540.812	745.175.907,78	6.598.848	756.357.873,12	6.732.319	760.171.913,71	6.696.600	753.820.844,86	6.726.377

* 2012 yılında zorunlu GSS uygulamasına geçilmesi ile birlikte " Yeşilkart" uygulaması sona ermiştir. Bu tarihten itibaren yoksul vatandaşlarımızın (gelir testi sonucunda ailedeki kişi başı geliri brüt asgari ücretin 1/3'ünden az olan vatandaşların) GSS primi Bakanlığımız tarafından karşılanmaktadır. Söz konusu GSS Prim Desteği fiilen Yeşilkart uygulaması yerine geçmiş bulunmaktadır.

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

Çizelge 15. 2018 yılında Ödenen GSS Primleri Temmuz-Aralık

Kapsamı	2018 Temmuz		2018 Ağustos		2018 Eylül		2018 Ekim		2018 Kasım		2018 Aralık	
	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Kişi Sayısı
Yeşilkart (60/C1)	426.181.764,90	5.289.574	424.873.429,79	5.258.677	426.200.825,32	5.284.098	428.098.711,43	5.311.936	431.042.685,72	5.358.244	423.784.215,54	5.260.318
*												
2022 - 60/c3 65 Yaş	305.501.860,42	1.256.355	312.309.396,34	1.284.415	309.066.133,98	1.271.037	313.217.694,89	1.288.465	316.665.572,02	1.302.977	320.210.784,12	1.317.749
1005 – Gazi	5.639.168,70	23.155	10.049.434,56	41.264	5.620.659,66	23.079	5.595.575,04	22.976	9.970.040,52	40.938	5.608.239,12	23.028
3292 - Vatani Hizmet	26.302,32	108	28.494,18	117	25.571,70	105	25.571,70	105	28.250,64	116	26.058,78	107
2330 - Nakdi Tazminat	450.792,54	1.851	474.415,92	1.948	453.715,02	1.863	432.283,50	1.775	478.312,56	1.964	459.559,98	1.887
2828 - SHÇEK	12.644.605,38	53.106	12.648.144,46	52.898	12.667.010,78	53.636	12.728.431,53	53.499	12.777.756,89	53.925	12.328.335,71	51.895
3713 - Terör 64 Harp Malul	2.155.085,46	8.849	2.305.593,20	9.467	2.194.782,48	9.012	2.106.377,46	8.649	2.324.345,76	9.544	2.156.303,16	8.854
442 - Köy Korucusu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5774 - Olimpiyat	237.451,50	975	238.669,20	980	239.156,90	982	238.425,66	979	240.617,52	988	237.938,58	977
Kısmi Süreli Yeşilkart	473.457,02	9.928	149.103,00	3.032	51.113,34	958	53.505,40	996	53.478,84	998	58.760,39	1.098
Anne/Babası Olmayan 18 Yaş Altı Sigortalılar	446.830,98	954	459.024,06	980	477.630,64	1031	493.152,24	1.039	501.059,20	1064	502.569,14	1039
6284 Sayılı Kanuna Göre Tedbir Kararı Verilenler	184	5	202,95	3	81,18	1	81,18	1	140,71	2	5,41	1
Anne/Babasından Bakılmayan 18 Yaş Altı	7.394.238,49	98.521	8.089.207,15	102.323	8.457.487,49	107.644	8.827.535,49	111.470	9.200.161,73	116.519	7.881.440,97	104.527
Engelli Yakını	4.896.853,41	60.399	4.998.801,90	61.614	4.649.484,39	57.364	4.631.819,62	57.140	4.623.771,96	57.033	4.637.402,10	57.203
6663 Sayılı Kanun	102.849,67	1.313	106.345,82	1.353	118.425,37	1.495	127.725,82	1.605	127.144,10	1.597	118.763,65	1.489
Kapsamında 60/C-1												
TOPLAM	766.151.444,79	6.805.093	776.730.262	6.819.071	770.222.078	6.812.305	776.576.890	6.860.635	788.033.338	6.945.909	778.010.376	6.830.172

(*) 2012 yılında zorunlu GSS uygulamasına geçilmesi ile birlikte “Yeşilkart” uygulaması sona ermiştir. Bu tarihten itibaren yoksul vatandaşlarımızın (gelir testi sonucunda ailedeki kişi başı geliri brüt asgari ücretin 1/3 'ünden az olan vatandaşların) GSS primi Bakanlığımız tarafından karşılanmaktadır. Söz konusu GSS Prim Desteği fiilen Yeşilkart uygulaması yerine geçmiş bulunmaktadır.

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

- **Özel Amaçlı Yardımlar:**

- Aşevleri: “İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, yaşlı, engelli, kimsesiz, hasta ve evinde yemek yapabilecek durumda olmayan vatandaşlara günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla yapılan yardım 2018 yılında 35 bin vatandaşımız için fondan **33,28 milyon TL** kaynak aktarılmıştır.” (AÇSHB, 2018 s:150).
- Afet (Acil Durum) Yardımları: “Umumi hayatı etkileyen deprem, sel, yangın vb. doğal afet nedeniyle mağdur olan vatandaşlara gıda, giyim, barınma vb. temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2018 yılında **11.082.082 TL** destek sağlanmıştır.” (AÇSHB, 2018 s:150).
- Terör Zararı Yardımı: “Terör olaylarından etkilenen fakir ve muhtaç durumunda bulunan kişilerin acil gıda, giyim, yol, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçlarını kapsayan yardım 2018 yılında **62 milyon TL** tutarında yapılmıştır.” (AÇSHB, 2018 s:150).
- Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımları: “Avrupa birliği tarafından finanse edilen, BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve AÇSHB arasında ortaklaşa yürütülen yardım programı kapsamında 261.303 hak sahibine **2.117 milyon TL** yardım sağlanmıştır.” (AÇSHB, 2018 s:150).
- Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı: “Avrupa birliği tarafından finanse edilen, BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılayı, MEB ve AÇSHB arasında ortaklaşa yürütülen yardım programı kapsamında 173.073 hak sahibine **175 milyon TL** yardım sağlanmıştır.” (AÇSHB, 2018 s:150).

- **Yaşlı ve Engelli Yardımları**

- 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Aylıklar: “Yaşlı, engelli ve engelli yakını vatandaşlara yönelik yapılan nakdi ve düzenli yardımdır.” Aylık türüne göre 2018 yılı Temmuz-Aralık Dönemi için aktarılan kaynak ve faydalınıcı sayısı Şekil 4’de gösterilmiştir (AÇSHB, 2018 s:151).

Aylık Türü	Aylık Tutar	Kişi Sayısı (*)	Aktarılan Kaynak
Yaşlı(65 Yaş Üstü) Aylığı	543,27	709.590	2.900.132.244,19
Engelli (%70 Ve Üzeri) Aylığı	650,52	287.726	1.681.672.021,59
Engelli (%40-%69) Aylığı	433,68	341.825	1.341.209.183,61
Engelli Yakını Aylığı(18 Yaş Altı)	433,68	93.003	345.555.525,44
Silikozis (%15-34)	937,07	168	1.771.611,25
Silikozis (%35-54)	1.070,94		
Silikozis (%55 ve üzeri)	1.193,34		
Toplam		1.412.857	6.270.340.586

(*) Kişi sayısı: 2018 yılında en az bir defa ödeme almış toplam fayda sahibi sayısını ifade etmektedir.

Şekil 4. 2018 Yılı Temmuz-Aralık Dönemi 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Engelli Maaşları

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu Verileri

- Evide Bakım Yardımları: 2018 yılı Temmuz-Aralık döneminde aylık 1.179,40 TL olan yardım **6.675.740.565 TL** kaynak aktarılmıştır (AÇSHB, 2018:151).

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de gelişen sosyal devlet anlayışı ve bunun ilk müdahale aracı olarak benimsenen sosyal yardımlar ile ilgili özellikle ülkemizde farklı kurumlar tarafından çok çeşitli sosyal yardımlar yapıldığına değinmiş ve bunların tek bir çatı altında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilme çabalarından söz etmiştik. Bu bölümde özellikle AÇSHB tarafından gerçekleştirilen ve yardım türü bakımından “Aile Yardımları, Eğitim Yardımları, Sağlık Yardımları, Yaşlı ve Engelli Yardımları, Özel Amaçlı Yardımlar” olarak 5 ana başlıktan oluşan yardımlardan bahsedilmiştir. Bu kapsamda özellikle çalışmamızın ana konusunu içeren Sosyal ve Ekonomik Desteklere yer vermedik, çalışmamızın ileriki bölümünde özellikle bu yardımın yıllar içerisindeki gelişmesi ve aktarılan kaynaklar ile Bakanlık tarafından aktarılan kaynaklara kısacası Bakanlık bütçesi yıllar itibariyle detaylı olarak incelenecektir.

G. Türkiye’de Kamu Kaynaklı Sosyal Yardım Harcamalarının Bütçedeki Yeri, Bütçe Açığına Etkisi ve Finansman Yöntemleri

1. Bütçe ve Bütçe Açığı Kavramı, Bütçe Açığının Nedenleri

a. Bütçe ve bütçe açığı kavramı

Bütçeye yönelik tanımlar incelendiğinde birbirinden farklı birçok tanıma rastlamak mümkündür. Bütçe kavramı ilk olarak parlamenter sistem içinde ortaya çıkmış ve Birleşik Krallıkta görülmüştür. XIX. yüzyılın başlarından itibaren, “bütçe (budget)” kavramı kanunlarda ve resmi yazışmalarda kullanılmıştır (Sayar, 1970:3).

Bütçe kavramı, hukuki nitelik taşıyan tasarruf ve uygulamalardan meydana gelen bir yapıdır. Geleceğe yönelik uygulamalar ve tahminler içeriyor olması, bütçe kavramının bir plan niteliği taşıdığına işaret etmektedir (Bağlı, 2012:44).

Bütçe kavramı genel manada; *“Devletin gelecek bir döneme ait gelir ve harcama tahminlerini içeren, hükümete harcamaların yapılması ve gelirlerin tahsil edilmesi konusunda yetki ve izin veren bir kanun olarak tanımlanmaktadır. Bütçe kanununun diğer kanunlardan farkı bir yılı kapsayan geçici bir kanun olması ve tahminler içermesidir.”* (Tüğen, 2005:1).

Parlamenter sistemin geçerli olduğu bir ülkede, devlet bütçesi mecliste görüşülüp onaylanmasının ardından uygulama aşamasına geçilir ve hem uygulama sırasında, hem de bütçe hesaplarının kapatılması esnasında denetlenmesi mali disiplin ve kamu maliyesi açısından gereklilik arz etmektedir.

Kamu gelir ve giderleri arasındaki bir dengesizlik olması mali disiplinsizlik durumuna neden olmaktadır. Mali disiplinsizlik durumu ülkelerin ekonomik yapısı noktasında çok önemli bir husustur. Örneğin, *“AB ülkeleri için Maastricht Kriterlerinden biri olan “Bütçe Açığı / Gayri Safi Yurtiçi Hasıla” oranı %3 olması durumunda, diğer hedeflerde gerçekleşmiş ise mali disiplin sağlanmış olduğu kabul edilmektedir.”* Mali disiplinin sağlanması, aşağıda belirtilen dört faktör için önemli bir durum teşkil etmektedir. (Aktaran: Satıcı, 2019:4).

- Makroekonomik istikrar için güçlü kamu maliyesi ön gerekliliktir.
- Maliye politikasının gevşek olmasından dolayı meydana gelen sorunların halledilmesi için para politikası baskı altında tutulamaz.

- Mali disiplinin sağlanması, iktisadi yönetimde karar vericilerin verimliliğinin artmasına ve harcama programlarına dikkat etmesine imkan tanır.
- Mali disiplin, öngörülemez ve öngörülebilir mali baskıların karşılanmasında önemlidir.

Bu dört husus haricinde de, ülke ekonomisine uluslararası sermayenin katkı sağlaması açısından da mali disiplinin sağlanması oldukça büyük önem arz eder. Çünkü sermaye çağımız küresel ekonomisinde çok hızlı hareket etmekte ve yatırımcılar gerçekleştirecekleri sermaye akışında o ülkenin mali disiplinsizliğini bir güvensizlik sebebi olarak görmektedirler.

Mali disiplinin oldukça önemli bir unsur olduğunu anladıktan sonra bunu sağlayacak unsur ön plana çıkmaktadır ve bu noktada karşımıza bütçe dengliği gelmektedir. En genel tanımıyla bütçe dengliği, ilgili dönemde ön görülen gelirler ile giderler arasındaki fark olarak ifadelendirilir. Bu tanıma göre bütçe dengliğini formülize edecek olursak (Eğilmez ve Kumcu, 2005:140);

$$\text{Bütçe Dengesi} = \text{Bütçe Gelirleri} - \text{Bütçe Giderleri}$$

Bu formülün sonucunda üç durum ile karşılaşılır:

1. “Bütçe giderleri bütçe gelirlerinden küçük ise **bütçe fazlası** ortaya çıkmaktadır.
2. Bütçe giderleri bütçe gelirlerinden fazla ise **bütçe açığı** ortaya çıkar.
3. Bütçe geliri ile bütçe giderleri ilgili dönemlerde birbirine eşit olduğunda **denk bütçe** ortaya çıkar.”

Bütçe gelirleri; vergi dışı normal gelirler ile vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Bu kavramları kısaca tanımlayacak olursak;

- Vergi dışı normal gelirler: Kitlerden, devlete ait taşınmaz mallardan, kira gelirlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kamu yatırımlarıyla değer kazanan gayrimenkul sahiplerinden alınan harç ve resimlerden oluşmaktadır.
- Vergi gelirleri: Katma değer vergisi (KDV), dolaylı vergiler ile dolaysız vergilerden elde edilen gelirlerdir.

- Özel gelirler ve fonlar: Rekabet Kurumu gibi denetleyici ve düzenleyici rol oynayan kurumların gelirlerinden, devlet tiyatroları gibi özel bütçeye sahip idarelerin gelirlerinden, otoyol ve köprü geçiş ücretleri cinsinden özel gelirlerden, ticaret ve sanayi odaları, barolar, Bağ-Kur, Sosyal Güvenlik Kurumu gibi kuruluşların harç ve vergi benzeri olan parafiskal gelirlerinden oluşur (Pehlivan, 2014:90).

Bütçe giderler ise; yatırım giderleri, cari giderler ve transfer giderlerdir. Bunlar;

- Yatırım giderleri: Yatırım amacıyla genel ve katma bütçeli idarelerce yapılan harcamalardan oluşmaktadır.
- Cari giderler: Maaş, sağlık giderleri, yolluklar gibi personelle ilgili olan harcamaların yanı sıra devlete ait kurumlarına ait su ve elektrik gibi cari giderleri bu kapsamdadır.
- Transferler: KİT'lere yapılan ödemelerden, devlet tarafından gerek kurumlara gerekse de kişilere verilen destek amaçlı sübvansiyonlardan ve devletin iç ve dış tüm faiz ödemelerinden oluşur (Pehlivan, 2014:139).

Bütçe açığı, bütçe gelirleri bütçe giderlerinden daha düşükse söz konusudur ve bütçe denkliğinin ve mali disiplinin sağlanması ancak bu açığın giderilmesi ile mümkündür. Yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil bunun yanında pek çok gelişmiş ülkeninde sorunu olan bütçe açığı yapılan harcamaları karşılayacak seviyede bir gelir elde edilememesi veya gelirin üzerinde bir harcama yapılması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bütçe açığını ölçebilmek için çeşitli tanımlamalara başvurulmaktadır. Bu tanımlamaları sınıflandıracak olursak:

Geleneksel açık: Kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki fark geleneksel açık olarak ifade edilir. Ülkelerin kıyaslanmasında kolaylık sağlanması açısından “*Kamu Kesimi Borçlanma Gereği*” olarak da isimlendirilir.

Birincil açık: Faiz giderlerinin bütçe açığından çıkarılması ile hesaplanan açıktır.

İşlemsel açık: Bütçe açığı ile enflasyon sebebiyle faiz ödemelerinin aşınmaya uğrayan bölümünün çıkarılması sonucudur.

Reel bütçe açığı: Kamunun gelirleri ile giderlerinin arasındaki farktır.

Yapısal açık: Tam istihdam düzeyindeki ekonomiye sahipken var olan açıktır.

Dönemsel (konjonktürel) açık: Ekonomik dalgalanmaların sebep olduğu açıktır.

Cari açık: Sermaye gelirleri ile yatırım harcamaları arasındaki fark geleneksel açıktan çıkarılarak hesaplanır (Satıcı, 2019:1).

Yapılmış tanımlardan da görüldüğü üzere bütçe açıklarının iktisadi açıdan birçok konuyu içerdiği ve önemli bir gösterge niteliğine sahip olduğu anlaşılmış ve iktisatçıların araştırmalarında da önem verdiği bir konu halini almıştır (Bayrak ve Esen, 2012:27)

Bütçe açığı ile ilgili literatürler incelendiğinde bütçe açığının birtakım baskılarında beraberinde getirdiği ve olumsuz sonuçlara neden olduğu görülmektedir. Bütçe açığının oluşması ve süreklilik arz etmesi, para politikasını baskı altına aldığı (Oktayer, 2010:433) ve bununla birlikte piyasalar üzerinde de baskı oluşturacağı kaçınılmaz bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütçe açığı ile birlikte birçok makroekonomik gösterge arasında etkileşimden söz etmek mümkündür. Bu da bütçe açıklarının etki alanlarının ve kapsamının oldukça geniş olduğunu bize göstermektedir. Bütçe açıkları ekonomik göstergelerin bazılarında olumlu şekilde etki meydana getirirken bazı göstergelerinde olumsuz şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Burdan yola çıkarak bütçe açıklarının meydana geldiği süreçlere ve değerlendirmelere göre etkilerinin de değişiklik gösterebileceğini söylemek mümkündür. Bütçe açığını etkileyen kavramlar genel başlıklarıyla aşağıdaki gibidir (Barışık ve Keskinoglu, 2006:61):

- Enflasyon,
- Ekonomik büyüme,
- Dış ödemeler dengesi,
- Yatırımlar,
- İstihdam,
- Üretim kapasitesi,

- Para arzı artışı-fiyat düzeyi ilişkisi şeklinde sıralanmaktadır.

Bütçe açığının sürdürülebilir olması, olumsuz bir makroekonomik gösterge niteliği taşımaktadır. Bu nedenle açıkların vadeleri önemli bir durum olmakla birlikte, uzun vadede bütçe açığını oluşturan borçların ödenmesinde, faiz dışı fazla miktarı belirleyici olmaktadır. Faiz dışı fazla miktarı, bütçe açığına eşit yada fazla ise bütçe açığı sürdürülebilirdir sonucuna varılmaktadır (Göktaş, 2008:47).

Özetlemek gerekirse bütçe ve bütçe açıkları, cari açıkla birlikte ekonomide önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmakta ve son yıllarda ülkelerin yaşadığı ekonomik krizlerde Yunanistan ve İrlanda gibi ülkelerde kontrolsüz bütçe açıklarının etkisi görülmektedir. Bu da bütçe açıklarının çok önemli bir durum olduğunun kesin ve net kanıtı niteliğindedir (Peker ve Göçer, 2012:164).

b. Bütçe açığının nedenleri

Günümüzde bütçe açıkları gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş ekonomilerin büyük bir sorunu olarak değerlendirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde son yıllarda bütçe açığına sebep olan faktörler: sosyal güvenlik kurumlarına yapılan harcama tutarındaki artış, kamu hizmetlerinden faydalananların giderek artması, devlete atfedilen rollerdeki değişim, kamu hizmet sunuşu ile ilgili algının değişerek devletin hizmetleri zorunluluktan yaptığı algısının oluşması, yapısal işsizlik nedeniyle devletin yükünün artması ve verimlilikteki düşüşlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde ise bütçe açığının nedenleri; genel olarak askeri, yapısal, ekonomik, kurumsal ve siyasi olabilmektedir (Şen vd., 2007:61).

Bütçe açıklarının ekonomi üzerinde sürekli olumsuzluklara neden olması genellikle gelişmekte olan ekonomilerde ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkarak bütçe açıklarının nedenlerini gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde aramak gerekmektedir.

i. Yapısal – kurumsal nedenler

Bütçe açıklarının oluşmasında yapısal ve kurumsal faktörlerin rol oynaması gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde olasıdır. Gelişmekte olan ülkeler için az gelişmişlik, yatırım harcamaları üzerinde olumsuz baskı oluştururken diğer yandan eksik tasarruflar ve vergi gelirinde düşüklüğe neden olmaktadır (Şen vd., 2007:61). Yada gelişmekte olan bir ülke için kamu

borçlarının büyümesi ve maliye politikalarının etkinliğinin azalması, bütçe açıklarına neden olmaktadır (Demir, M., vd., 2005:248).

Bütçe açıklarının yapısal-kurumsal nedenlerini sıralayacak olursak (Yılmaz, 2010:28-29):

- Gelişmişlik düzeyinin düşük olması,
- Vergi kapasitesi,
- Nüfus artışına paralel olarak devletin harcama yaptığı miktarın giderek yükselmesi,
- Gelir dağılımının düzensiz olması nedeniyle devletin bu konuda harcama yapmak durumunda kalması,
- Vergi kaçakçılığının olması,
- Harcamaların etkin ve verimli denetlenememesi,
- Mali disiplinden uzak bir yapının varlığı şeklindedir.

Yukarıda yapılan sıralama bize bütçe açığının yapısal-kurumsal nedenlerin birçok süreci içinde barındırdığını göstermektedir. Nedenlere bakıldığında bazı nedenlere kısa vadede önlem alınabilmesi mümkün olsada bazı nedenler karşısında önlem alınabilmesi ancak uzun vadeli planlar neticesinde gerçekleşmesi mümkün gözükmektedir. Örneğin; nüfus artışının önlenmesi uzun vadede yürütülecek politika ve programlar ile mümkündür.

ii. Ekonomik nedenler

Bütçe açıklarını oluşturan bir diğer neden; ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenler ve bütçe açığı etkileşiminde ilk faktör enflasyondur (Bayrak ve Kanca, 2013:93). Makroekonomik göstergelerde meydana gelen beklenmedik değişimlerde bütçe açığının bir diğer sebebidir. Bunlarla birlikte işsizlik oranının yüksek olması, kalkınma düzeyinin düşük olması, devletin ekonomide payının büyüklüğü ve verimlilikte azalmalar olması gibi nedenler bütçe açığının oluşumunda etkisi gözlemlenen ekonomik nedenler içerisinde yer almaktadır (Küçüksucu, 2012:26).

iii. Askeri nedenler

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde savunmaya yönelik harcamalar bütçe açığının önemli bir nedeni olarak gösterilmektedir. Savaş, silahlanma ve benzeri nedenlerle savunma harcamaları günümüzde giderek artan bir seyir izlemektedir buna paralel olarak bütçenin savunma harcamalarına yönelik kısmıda artmaktadır. Kamu gelirlerinde bir artış söz konusu olmadığı taktirde bu gider artışları bütçe açığına neden olmaktadır (Şen vd., 2007:69).

Savaş ve benzeri savunma harcamalarını arttırıcı faaliyetleri kamu harcamaları içerisinde üç şekilde etkisini göstermektedir. Bu etkiler;

- Savaş faaliyetlerinin oluşturduğu maliyet,
- Milli savunmanın sağlanmasına yönelik faaliyetlerin maliyeti,
- Kalkınma ve savaş sonrası imar çalışmaları ile ilgili olarak yapılan faaliyetler için gerekli maliyetlerdir (Akdoğan, 2002:78).

iv. Doğal nedenler

Doğal nedenleri genellikle doğa olayları ile açıklamak mümkün olmaktadır. Deprem, sel, büyük yangınlar, büyük orman yangınları vb. bu tip doğa olayları ülke genelinde büyük yıkımlara yol açabilmektedir. Bu gibi bir durumla karşı karşıya kalan ülke yöneticileri öncelikle vatandaşın mağduriyetini önleyici tedbirler alınmaktadır. Alınacak bu tedbirler kamu harcamalarının artmasına neden olmasıyla birlikte kamu geliri olan vergilerde afetin meydana geldiği bölgele ödeme sorunu doğacağından ve mağduriyeti giderici af uygulamalarından iyice azalacaktır. Doğal afetler de, hem kamu harcaması artacak hem de kamu geliri azalacağı için bütçe açığı oluşmasına sebebiyet vermektedir (Yılmaz, 2010:29).

v. Siyasal nedenler

Ülkede politika üreticilerinin faaliyetleri, bütçe açığı oluşumunda etkisi oldukça fazladır. Örneğin borçlanma ile kaynak elde edilmesine yönelik uygulanan politikada bu kaynağın etkili bir şekilde kullanılmasına yönelik uygulama yapılmadığı ve politika üretilmediği taktirde bütçe açığı oluşması kaçınılmazdır (Güvel ve Koç, 2010:289). Bu etki özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha sık görülmektedir, çünkü bu ülkeler ekonomik açıdan istikrarlı ve

güçlü bir konumda olmadıklarından borçlanma yoluyla faaliyetlerini sürdürmeyi tercih etmektedirler. Bu borç doğru bir politika izlenmediği sürece giderek artan bütçe açığı sorununuda beraberinde getirecektir.

Ülkelerin belirlediği büyüme politikaları, vergi sistemi planlamalarında siyasi yapının tercihi, hükümetin gücü (koalisyon hükümetler yada tek parti iktidari gibi), siyasi istikrarın varlığı ya da yokluğu gibi unsurlarda bütçe açığına neden olan siyasi etkenler olarak değerlendirilebilir.

Görülen o ki, siyasi nedenler ve bütçe açığının etkisi ile ilgili çok fazla sayıda değişken konu içeriğinden söz etmek mümkün olacağından daha geniş bir içeriğe sahip olduğu bilinmektedir.

vi. Sosyal harcamalarda artış

Artan nüfus ile birlikte kamu harcamalarının artmasında kaçınılmaz bir durumdur. Nüfus artışı ile birlikte kamu hizmetleri artacak, hizmetlerin artmasıyla kamu harcamaları hız kazanacak ve bütçe açığı ortaya çıkacaktır. İnsanların yaşam sürelerinin uzaması, eğitim standartlarının ve buna bağlı olarak eğitim harcamalarının yükselmesi, konut, sağlık, kimsesiz ve yaşlılara yönelik hizmetlerin sosyal devlet anlayışının bir parçası olarak bu konudaki sosyal harcamaların giderek artış göstermesi bütçe açığına neden olmaktadır.

2. Bütçe Açıklarının Finansman Yöntemleri

Bütçe açığı; kamu gelirleri ile kamu harcamalarını karşılayamama durumunda ortaya çıkan bir durumdur. Ülkede politika üreticileri bütçe açığı ortaya çıktığında bunu finanse etmek için üç temel finansman yöntemleri kullanmaktadırlar. Bu yöntemler:

1. Vergiler
2. Boçlanma (iç ve dış borçlanma)
3. Emisyon ve Senyoraj gelirleri (Monetizasyon)

a. Vergiler

Vergi, politika üreticilerinin hükümranlık gücüne dayanarak yapmış olduğu bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin ortaya çıkması ile eş zamanlı diyebileceğimiz vergilerin temel maksadı kamu harcamalarının

karşılanmasıdır. Bu amaçla toplumdaki tüzel ve gerçek kişilerden kanunlar ve kurallar çerçevesinde zorunluluk esasında ve karşılıksız olarak alınan tüm ekonomik değerleri kapsar. Vergilerin genel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Pehlivan, 2014:93-94):

- Toplanma amacının kamu harcamalarını finanse etmek olmasını verginin bir mali amacı olduğu yönünde değerlendirmek mümkündür,
- Devletce toplanması (ülkemizde yerel yönetimler olarak köy idareleri, il özel idareleri ve belediyeler ile merkezi devlet teşkilatı olarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca vergi toplanmaktadır),
- Ödeme gücüne göre toplumu oluşturan tüzel ve gerçek kişilerden alınması,
- Karşılıksız olması,
- Zorunlu olması, (kanunlar ile yapılması),
- Ekonomik bir değer olması.

Vergi sisteminin kamu gelirlerinin temel kaynağı olması nedeniyle etkin işleyişi bir gerekliliktir ve etkin bir vergi sisteminde var olması gereken temel faktörler şunlardır:

- Vergi kapasitesi: Milli gelirin asgari geçim harcamalarını aşan miktarı vergi kapasitesi olarak ifade edilir. Toplumun vergiye dayanma sınırı olarak da bilinen vergi kapasitesi devletin toplumdaki toplayabileceği azami vergi seviyesidir. Ülkenin gelir dağılımı, kişi başına düşen milli gelir seviyesi, sektörel yapı ve ekonominin dışa açıklığı vergi kapasitesine etki eden ekonomik faktörler arasında sayılabilir.
- Vergi Gayreti: Vergi hasılatının vergi kapasitesine oranı vergi gayreti olarak ifade edilir. Vergi gayreti mali yönetim etkinliği üzerinde önemlidir.

Fiili Vergi Yüğü

Vergi gayreti=-----

Vergi Kapasitesine Göre Hesaplanan Vergi Yüğü

Bu formüle göre eğer bir ülkede;

* “Vergi gayretinin 1’den büyük olması vergi gayretinin vergi kapasitesinin üzerinde olduğunu,

* Vergi gayretinin 1’e eşit olması, vergi kapasitesinin tam olarak kullanıldığını,

* Vergi gayretinin 1’den küçük olması, vergi kapasitesinin tam olarak kullanılmadığını gösterir.”

Ülkelerin vergi kapasitesini tam ve doğru kullanamamasının bir çok etkeni vardır; denetim yetersizliği, mükelleflerin tam ve zamanında bilgilendirilememesi, kayıt dışı ekonominin olması, vergi kaçakçılığının olması, mali disiplinin sağlanamaması, muhasebe sisteminin düzgün bir işleyişe sahip olmaması, vergi bilincinin toplumda yeterli seviyede olmaması hususları bunların başında gelmektedir ve bunun neticesinde verimsiz bir vergi sistemi meydana gelerek devletin gelir tahsilatı yapamaması sorunu ortaya çıkmaktadır (Satıcı, 2019:49-50).

Kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla toplanan vergi gelirlerinin arttırılması sırasında önem verilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibidir (Toye, 2000:4):

- Devletin meşruluğunu bahis konusu haline getirecek vergilendirme işlemlerinden kaçınılmalıdır. Vergi yükünün mükellefler arasında mümkün olduğunca eşit dağıtılması sağlanmalı ve vergi yükü dağılımında hem dikey eşitlik (herkesin ödeme gücü kadar vergi ödemesi) hem de yatay eşitlik (ödeyebilme gücü aynı olanların aynı uygulamalara tabi tutulması) hususlarına dikkat edilmelidir.
- Vergi sistemi ekonomik refahı geliştirici etkinlikte olmalıdır.
- Vergi toplama maliyetinin vergi gelirinden küçük olması sağlanmalıdır.

Vergi gelirlerinin artmasına imkân tanıyacak bu prensipler hem vergi gelirinin arttırılması açısından hem de gelirin sürekliliği ile birlikte kayıt dışılığı önleme ve toplumdaki gelir dağılımı açısından oldukça önemlidir. Adaletli olmayan bir vergi sistemi ile yalnızca toplumun belirli bir bölümünden yüksek düzeyde vergi uygulayarak vergi geliri arttırılabilir. Ancak bu tür bir uygulama yöntemi seçildiği takdirde artan vergi gelirinde süreklilik sekteye uğrar, toplum

içinde gelir dağılımı bozulur ve toplumda huzursuzluk başgösterirken kayıt dışı gelir miktarında artış gösterir (Satıcı, 2019:51).

Süreç içerisinde kamu harcamalarındaki meydana gelen çeşitlilik ile birlikte artışa orantılı olarak bu harcamaları finanse edecek olan vergilerde de çeşitlilik ve kapsam değişiklik göstermektedir. Vergi çeşitleri, verginin konusu olan gelire göre üç ayrı sınıflamaya tabi tutulmaktadır (Begg vd., 1994:284).

- Servet vergisi: kurumların veya gerçek kişilerin sahip oldukları para ile nitelendirilen kıymetlerinin tamamı üzerinden alınan vergilere denir. Arsa vergisi, bina vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi bu vergi çeşitine örnek gösterilebilir.
- Dolaylı vergi: Yapılan harcamalar üzerinden alınan vergilerdir. İlk akla gelen örneği Katma Değer Vergisi (KDV)'dir. Hukuki işlemler için alınan muamele vergileri ile mal ve hizmet alımı işlemleri esnasında ödenen vergiler dolaylı vergiler arasında yer alır.
- Dolaysız Vergi: kurumlar vergisi ve gelir vergisi gibi gelirin ortaya çıktığı anda alınan vergidir. Menkul sermaye iradları, gayrimenkul sermaye iradları, serbest meslek kazançları, maaş, zirai kazanç ve ticari kazanç gelir oluşturan unsurlar arasında değerlendirilmektedir (Pehlivan, 2014:125).

Devletin merkezi bütçe gelirlerinde vergi gelirinin payı büyüktür. Şekil 5'de 2010-2018 yılları arasında vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisinde miktarı gösterilmektedir (www.gib.gov.tr Erişim tarihi:26.01.2020).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MERKEZİ YÖNETİM GELİRLERİ	355.408.614	428.432.578	511.164.085	591.371.380	660.638.154	764.440.499	934.387.801	1.065.015.433	1.310.838.783
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	346.659.367	417.069.011	497.699.522	575.621.904	641.939.495	743.261.143	898.932.726	1.020.382.236	1.257.410.446
VERGİ GELİRLERİ	273.471.884	332.491.753	366.963.795	423.438.661	471.415.754	549.259.835	652.160.685	760.632.703	906.541.843
KAYNAK: KAMU HESAPLARI BÜLTENİ									
NOT 1 : 2006-2018 YILLARI BÜTÇE KANUNU'NDA MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİL OLDUĞUNDAN AYNI BAZA GETİRMEK İÇİN RAKAMLARA MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİLDİR. 2 : 2008-2018 YILLARI VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ GELİR VERGİSİ TEVKİFAT RAKAMINA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ TUTARI DAHİLDİR									

Şekil 5. Vergi Gelirlerinin Merkezi Bütçe Gelirleri İçerisinde Miktarı (2010-2018)

Kaynak:

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm
Erişim Tarihi: 26.01.2020

Şekil 5’de görüldüğü üzere Türkiye’de 2010-2018 yılları arasında vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisindeki payı oldukça yüksektir ve bu miktarlar ışığında bütçe gelirleri açısından vergi gelirlerinin devletin en önemli gelir kaynağı olduğu ve bütçe açığını finansmanında en etkili yöntem olduğu görülmektedir.

Vergiler bütçe açığının finansmanında oldukça önemli bir yer teşkil etse de vergilerin arttırılması yöntemi özellikle seçim öncesi dönemlerde hükümetler tarafından pek tercih edilmezler. Bütçe açığının siyasi nedenlerinde de bahsedildiği gibi siyasi yapının tercihi sebep ve sonuç oluşturmaktadır. Bütçe gelirlerinin bütçe harcamalarını karşılamada yetersiz kaldığı veya bütçe harcamalarının arttığı durumda vergilerin arttırılması seçimde oy kaybetme riski ile oluşturacağından mevcut siyasi yapı bu seçeneği kullanma konusunda çekimser kalmaktadır. (Orhan ve Erdoğan, 2013:249).

b. Borçlanma

Borcun vadesi: “Devlet itibarını kullanmak suretiyle kamu borçlanması yolu ile süresi önceden belirlenen bir biçimde ve belirli bir faiz ile geri ödemek şartıyla gerek yurtiçindeki gereksede yurtdışındaki kaynaklardan borç para almaktadır. Borcun alınması ile ödenmesi arasında geçen süredir.”

Vadelerine göre borçlanmalar; kısa vadeli borçlanma (vadesi 1 yıldan az ise) ve uzun/orta vadeli borçlanma (vadesi 1 yıldan fazla ise) olarak guruplandırılır. Borçlanma ulusal veya uluslararası piyasalardan sağlanabildiği gibi vadesinin hangi biçimde olmasına yönelik üç değişik yaklaşımdan söz etmek mümkündür (Aktürk, 1990:255).

- Ülke ekonomisi eğer genişleme dönemindeyse uzun vadeli, durgun bir dönemdeyse kısa vadeli borçlanmalar daha akılcı bir yaklaşımdır. Çünkü böylece özellikle durgun dönemde maliye ve para politikalarının desteklenmesi mümkün hale gelir.
- Vadenin piyasa koşulları çerçevesinde belirlenmesi ile refah döneminde kısa vadeli, durgunluk döneminde uzun vadeli borçlar alınması durumunda hazinenin borçlanma maliyetlerini ayarlamada elini rahatlatabilir.
- Vade belirlenirken ekonomik hedefler ön plana çıkarılmadan olabildiğince vade çeşitliliğinde ve aralıklarda borçlanma gerçekleştirilmesi durumunda geri ödeme zamanlarında oluşması muhtemel yoğunlaşmaların önüne geçilebilir. Böylelikle piyasaların bu borçlardan etkilenmesi önlenmiş olur.

Ülkeler borçlanma stratejilerini hazırlarken yalnızca ülkenin ekonomik durumunu dikkate almazlar bununla birlikte uluslararası piyasaların durumu da derinden incelenmelidir. Borçlanmanın kaynağı, vadesi ve faizi para ve maliye politikası hedefleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Enflasyonun yükselme eğiliminde bulunduğu dönemlerde faiz oranı yüksek ve vadesi kısa olan iç borçlanmalar parasal ikame ve yüksek reel faiz sorununa yol açarlar (Orhan ve Ergoğan, 2013:251).

Kaynağına göre borçlanmayı iç ve dış borçlanma olarak iki sınıfa ayırmak mümkündür. Bütçe açığı finanse edilirken borçlanmanın miktarı ve vadesi kadar kaynağıda önemli bir husustur ve bunların doğru olarak belirlenmesi için ekonomik göstergeler doğru okunmalıdır. Bütçe açığının finansman yöntemi olan borçlanmanın çeşitlerini inceleyecek olursak;

i. İç borçlanma

İç borçlanma durumunda borç milli para cinsinden gerçekleştirilir ve borçlanma mekanizmaları yurtiçindeki sermayeye ihraç edilir (Türk, 2008:292).

Ülkemizde de Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından mali piyasaya sunulan kamu borçlanma senetleri marifetiyle bu borçlanma gerçekleşir. “*Kamu borçlanma senetlerinin vadesi bir yıldan kısa olmasına hazine bonosu, bir yıldan uzun olmasına ise devlet tahvili*” denir. Devlet borçlanmayı hangi vadede yapacağını kamu borcunun sürdürülebilirliğine ve büyüklüğüne göre belirler, eğer bütçe döneminde geçici bir bütçe açığı oluşmuşsa kısa vadeli bono borçlanmasını tercih ederken, bütçenin gelir bakımından daha uzun süre ihtiyacı olduğunu belirlediklerinde ve bütçe açığının daha büyük boyutlara ulaştığında uzun vadeli tahvil şeklinde iç borçlanma tercih edilir.

Bütçe açığı finansmanında sıklıkla başvuru alan iç borçlanmada devletin borç alacağı değişik alternatifler mevcuttur. Bunların başında özel bankalar, sosyal güvenlik kuruluşları, özel kurum ve kişiler ile Merkez Bankası gelir. İç borçlanma işlemini devlet adına Hazine ve Maliye Bakanlığı yürütmektedir.

Bütçe açığı finansmanında güzel bir yöntem olarak görülsede bazı sakıncaları olduğundan da söz etmek mümkündür. Örneğin; ticari bankalar tasarrufların yatırıma dönüşmesinde önemli bir rol oynarlar. Bunu da topladıkları mevduatların reel sektöre kredi olarak kullandırılması ile gerçekleştirirler. Buna karşın kamu borçlanma senetleri dönemsel olmayan sürekli bir şekilde yüksek faiz getirisi sunarsa bankaların kamu borçlanma senetlerini kredi vermeye tercih edecekleri çok açıktır. Bu durumda reel sektörün kredi imkanlarında kısıtlanması riski gündeme gelir.

İç borçlanmanın hem avantaj hem de dezavantajları vardır. En büyük avantajı kur riski barındırmamasıdır. Buna karşın iç borçlanmanın seviyesinin yükselmesi ülke fonlarının özel sektör yerine kamu tarafından kullanılmasına neden olur. Özel sektörün yapacağı yatırımlarda kullanacağı kredinin miktarının azalması anlamına gelen bu durum aynı zamanda faizlerin de üzerinde baskı yaratarak faiz artışlarına yol açar. Bunun nedeni ise devletin bütçe açığını kapatmak amacıyla vadesi gelen borçlara karşılık yapacağı her yeni borçlanmada daha fazla borç alma yoluna gitmesidir. Bu yalnızca ödenecek faiz giderlerinin daha da yükselmesi anlamına gelmez aynı zamanda özel sektörün ihtiyaç duyduğu fon kaynaklarına ulaşımını zorlaştırır ve bulunan fonların maliyetinide çok daha yukarılara taşır. Özel sektörün yaşadığı bu olumsuzluk doğal olarak üretim maliyetlerini arttırmakta ve piyasa fiyatlarının yükselmesine yol

açmaktadır. Bunun yanı sıra sermaye birikimi de olumsuz etkilenmektedir. Bu durumlar uzun vadede ise ülke ekonomisine büyük darbe indirmekte ve büyümesini yavaşlatmakta, işsizliğin giderek artmasına neden olmakta ve gelir dağılımının giderek bozulmasına sebebiyet vermektedir (Şen vd., 2007:100).

Ülkedeki ekonomik büyüme oranı, tasarrufların artması, iç borçlanmanın artmaması ve iç borçlanmanın devamı noktasında büyük önem taşır. Büyümede yaşanacak bir düşüş esnasında kamu gelirlerinin düşmesi ve bütçe açığının artması da söz konusu olursa vadesi gelen iç borçlar için tekrar iç borçlanma yoluna gidilir. Geçmişten gelen iç borçların bu şekilde yeni iç borçlarla kapatılması ödenecek daha fazla faiz anlamına geldiğinden yaşanan olumsuz durumu daha kötüye götürür.

Reel faizden düşük bir ekonomik büyüme yaşanması durumunda hükümetin borç ödemek için iki alternatifi vardır. İkiside çok hoş olmayan bu alternatifler ya para basmak ya da vergi oranlarını arttırmaktır (Turan, 2011:3).

Sermaye piyasalarının derinliğinin az olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelere gelen kısa vadeli sermaye hareketleri finansal açıdan her ne kadar kısa süreli bir rahatlama sağlasada beklenmeyen bir panik veya spekülasyon durumunun varlığı halinde bu sermayenin ülkeyi anında terk etmesi söz konusu olmaktadır. Bu terk edişin sonucunda da ülke bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalabilir. Nitekim 1997-1998 Asya krizi, 1994-1995 Meksika krizi ve ülkemizde 1994-2001 krizleride kısa vadeli sermaye akımı kaynaklı krizler niteliğindedir (Satıcı, 2019:58).

ii. Dış borçlanma

Bütçe açığını finanse etmek amacıyla kullanılan bir diğer borçlanma yöntemi de dış borçlanmadır. Dış borçlanmanın iç borçlanmadan ayıran en belirgin özelliği milli geliri arttırmasıdır. Çünkü dış borçlanma ile ülke içine dışarıdan net bir kaynak girişi söz konusudur. Buna karşın bu borcun ödenmesi ile hem borcun anaparası hem de faizi kadar bir milli gelir azalışı yaşanır. Yani durum bu kez tersine dönmüş ve iç kaynaklar dışarıya aktarılmıştır. Dış borcun ödeme vadesi geldiğinde ülke kredibilitesine göre yeniden borçlanmaya gidebilir ancak bunun olumsuz etkileri olacağından söz etmek gerekir, tekrar alınan bir dış borç ile ülkenin dış borç yükü artış göstermektedir.

Bütçe harcamalarının finansmanında kullanılmak üzere alınan dış borcun bütçe açığını kapatmada geçicide olsa bir çözüm sağlamasına karşın ülkenin dış borçlanma yaşamasına sebep olmaktadır. Ancak dış borçlanmadaki amaç proje ve yatırımların finansmanı olması durumunda ise böyle bir sorunun ortaya çıkıp çıkmaması yatırım getirilerine bağlı olarak değişmektedir (Şen vd., 2007:99). Getiri oranı dış borçlanma faizinden daha büyük olan ve dış borçlanma ile yapılmış yatırımlar sayesinde dış borçlanmanın hem faizi hem de anaparasının bir bölümü ödenebileceğinden bu yatırım sayesinde dış borç stoğu azalır. Ülkenin olası bir dış borç krizine yakalanmasını engelleyen bu durum ekonomi açısından son derece olumludur. Ancak bunun tersi durumda ise yani dış borçlanma ile yapılan yatırımların getirileri faiz ve anapara ödemelerinden düşük kalıp karşılayamaması halinde ülke yeniden borçlanma yapmak durumunda kalırsa ülkenin dış borç miktarında devamlı bir artış olacağından dış borç krizi kaçınılmaz olmakla birlikte ülke ekonomi zora girdiği gibi ülkenin kredibiliteside zarar görmüş olacaktır.

Dış borçlanma edinilen kaynak bakımından iki çeşide ayrılmaktadır (Eğilmez, 2007:76):

1. Yabancı devletlerden ve Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlardan alınan dış borçlar: Belirli şartları olan bu borçlar belirli yatırımların finansmanında kullanılmak üzere verilirler. Ayrıca borç alan ülkenin maliye ve kredi politikaları ile birlikte kredibilitesi borç veren devlet ve kuruluşlarca sıkı denetim altında tutulmakta ve yakından incelenmektedir. Faizlerinin düşük ve vadelerinin uzun olması nedeniyle bu tür krediler imtiyazlı borç statüsünde değerlendirilirler.

2. Tahvil ihracından sağlanan borçlar ile uluslararası para ve sermaye piyasalarından alınan krediler: Bu tür borçlarda borcun miktarı ve faizi belirlenirken dikkate alınan en önemli husus borç alan ülkenin sermaye piyasaları nezdinde sahip olduğu kredibilitedir. Bu noktada da uluslararası kredi değerlendirme kuruluşları olan Moody's, Fitch ve StandartPoors gibi kurumlarının açıkladığı kredi notları büyük önem taşır. Yatırım yapılabilir ülke olarak değerlendirilmek için BBB ve üstü bir not alınması gerekir ve bu durumda ülkeler daha düşük maliyette borçlanma gerçekleştirilebilirler. Kredi notu BB+

veya daha düşük olan ülkeler için yatırım yapılamaz değerlendirmesi ile dış borçlanma daha yüksek maliyetle gerçekleşmektedir.

İç borçlanmayla kıyaslandığında dış borçlanma dış kaynak girişi ile direk milli gelir artışı sağlaması yönüyle ve zaman zaman maliyeti daha düşük olması bakımından avantajlı gözüksede, bütçe açığının finansmanını dış borçlanma ile yapılması tercih edilirken; dış borçlanma yoluyla alınan fonların kullanım alanlarına, borçlanmanın gerçekleştiği döneme, orta ve uzun vade için ödemeler bilançosunun durumuna ve ülkenin dış borç yapısına oldukça dikkat edilmelidir (IMF, 1995:13).

Çizelge 16. Dış Borç Stoğu

Türkiye Brüt Dış Borç Stoku ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Oranı (Milyon USD)							
(Milyon ABD Doları)	KAMU SEKTÖRÜ			TCMB	ÖZEL SEKTÖR	TÜRKİYE	TÜRKİYE
	KISA VADELİ STOK	UZUN VADELİ STOK	TOPLAM DİŞ BORÇ STOKU (I)	TOPLAM DİŞ BORÇ STOKU (II)	TOPLAM DİŞ BORÇ STOKU (III)	BRÜT DİŞ BORÇ STOKU (I+II+III)	BRÜT DİŞ BORÇ STOKU/ GSYİH (%)
2002	915	63.618	64.533	22.003	43.066	129.601	54,8
2003	1.341	69.503	70.844	24.373	48.962	144.179	45,9
2004	1.840	73.828	75.668	21.410	64.082	161.160	40,0
2005	2.133	68.278	70.411	15.425	84.945	170.781	34,2
2006	1.750	69.837	71.587	15.678	120.743	208.007	38,0
2007	2.163	71.362	73.525	15.801	160.605	249.931	36,9
2008	3.248	75.086	78.334	14.066	188.465	280.866	36,2
2009	3.598	79.915	83.513	13.162	172.191	268.867	41,6
2010	4.290	84.819	89.109	11.565	191.086	291.760	37,8
2011	8.564	87.266	95.830	9.334	200.220	305.384	36,7
2012	13.324	92.983	106.307	7.088	228.759	342.154	39,3
2013	20.596	98.340	118.936	5.234	268.507	392.677	41,3
2014	21.447	99.821	121.268	2.484	281.980	405.732	43,4
2015	18.064	98.574	116.638	1.327	282.366	400.332	46,4
2016	19.720	103.654	123.374	821	285.056	409.251	47,4
2017	22.111	114.446	136.557	666	317.854	455.077	53,4
2018 Ç1	24.038	116.921	140.959	653	325.505	467.117	53,0

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Çizelge 16’da Türkiye’nin 2002-20018 1. Çeyreğinde TCMB’nin, özel sektörün ve kamunun dış borç stoğu hem toplamsal olarak hem de ayrı ayrı miktar olarak gösterilmiş, ayrıca toplam dış borç stounun GSYİH’ya oranı yüzdesel oranla ifade edilmiştir. Çizelge 16’ya göre 2001 krizi sonrası dış borç

stoğu miktar olarak artmasına karşın, ekonomik büyüme ile birlikte GSYİH da arttığı için yüzdesel olarak dış borç stoğunun GSHY'ya oranı 2002 yılında %54,8 iken 2011 yılında %36,7'ye kadar bir düşüş seyrettiği görülmektedir. 2011 sonrası ise yükselerek 2017'de %53,4'e kadar çıkmıştır. Çizelge 16'ya göre 2000'li yılların başında özel sektörle kıyaslandığında kamu sektörünün dış borç stoğunun yüksek olmasına karşın 2005 yılından itibaren bu durum tersine dönmüştür. Bunun nedeni ile ilgili bir değerlendirme yapacak olursak; özel sektör kuruluşlarının fon piyasalarında artan kredibilitesi sonucu özel sektörlerinde yurt dışından daha ucuz maliyetle borçlanma imkânı bulması şeklinde açıklanabilir.

c. Monetizasyon (Emisyon)

İç ve dış borçlanmaya ilave olarak tüm vergi gelirlerinin de bütçe açığını kapatmaya yetmemesi halinde merkez bankası kamu borçlanma kağıtlarını satın alır ve bu satın alma ile parasal tabanın arttırılması “monetizasyon” olarak ifade edilmektedir. Geçmiş dönemlerde özellikle gelişmekte olan ülkeler yeterli iç ve dış borçlanma kaynaklarına sahip olamadıkları için para ve sermaye piyasalarında etkin olabilmek adına kamu harcamalarını finans etmek için merkez bankası kaynakları kullanılmak zorunda kalmıştır. Sonucunda enflasyonist bir ekonomik ortam riski söz konusu olmuştur.

Politika üreticileri sadece kamu harcamalarını finanse etmek adına devletin para basma egemenliğini kullanmaz, bazı dönemlerde vergi oranının artması politik tepkilere neden olacağı düşüncesi ile monetizasyonu yöntem olarak kullanır.

Devletin bütçe açığını finanse etmek için, para arzını arttırarak (para basarak emisyonun artmasını sağlayarak) elde ettiği gelir “senyoraj geliri” olarak tanımlanmaktadır. Bütçe açığının parasallaştırılması merkez bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Merkez bankası bir ülke ekonomisinde para politikalarının, finansal istikrarın, ödeme sistemlerinin düzenleyicisi olarak görev yapmaktadır ve ülke ekonomisinin içerisinde bulunduğu şartlara göre para arzını ayarlamalıdır (Bulut, 2002:39).

Enflasyon oranının yükselmesine neden olan bütçe açıklarının finansmanı için para basımı yönteminin kullanılması neticesinde reel değer bakımından iç borçta bir azalma görülürken, sıklıkla bu yola başvurulması halinde sürekli artan

bir enflasyon ile karşı karşıya kalınır. Bunun sonucunda ise ülkelerin yüksek enflasyon hatta hiperenflasyon sorunu yaşaması kaçınılmazdır.

3. Sosyal Yardım Harcamaları, Türkiye’de Yapılan Transfer Harcamalar ve Bütçede Borçlanma Üzerine Etkisi

a. Sosyal yardım harcamaları

Sosyal devlet, toplum içerisinde barışı korumak ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, ekonomik ve sosyal yaşama devletin etkin bir biçimde müdahalesinin gerekli olduğunu meşru kılan bir devlet anlayışı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Özbudun, 2010:135). Bu kapsamda, geçmişten günümüze sosyal refah devletinin gelişmesi incelendiğinde paternalistik yaklaşımın (Küçüköğlu, vd., 2018) etkisinin yoğun olduğu görülmektedir. Paternalizmin kelime anlamı, Fransızca da “koruyucu, kollayıcı babalık”, Latince de ise; babayla ilişkin, padron anlamına gelmektedir (www.etimolojiturkce.com Erişim Tarihi: 07.04.2020). Böylelikle baba devlet anlayışına dayanan Paternalistik yaklaşım insanların ve toplumun kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacağı durumda baba gibi devletin müdahalesi ile ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir sosyal müdahale içermektedir.

Devlet tarafından sosyal amaçlı hizmetlerin sunumu için yapılan sosyal harcamaların öncelikli amacı toplumsal faydayı en üst seviyelere getirerek sosyal devlet olgusunu etkin kılmaktır. Dolayısıyla sosyal harcamalar bireysel faydadan çok toplumsal faydayı ön plana çıkartmayı hedefleyen, olumlu dışsal fayda yaratan kamusal hizmetlerin sunumu için yapılan harcamaları kapsamaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi olumlu fayda yaratan hizmetlerin devlet tarafından toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde sunması ve gelir dağılımı adaletsizliğinin önüne geçmek, dezavantajlı kesimin yaşam koşullarını iyileştirmek, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın yaratacağı sosyal sorunları çözüm üretebilmek içinde sosyal harcamalar kullanılmaktadır.

Yardıma muhtaç, yoksul insanlara karşılıksız yardım yapılması yoksullukla mücadelede eskiye dayalı en sık kullanılan yöntemlerdendir (Önen, 2010:64). Hangi harcamanın sosyal harcama kabul edilebileceği ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve yoksulluk tanımlarına göre değişebilmektedir. Bir toplumda belirli bir konu ile ilgili bir problem varsa bu problemi çözmek için yapılan harcamalara “sosyal harcama” denir. Toplumların gelişmesi ve ilerlemesi için yapılan sağlık,

eğitim gibi harcamalarda sosyal harcama olarak kabul edilmektedir. Toplumun yaşlı, engelli, kimsesiz kesimlerine yapılan yardımlarda sosyal harcama içeriğinde yer alır. (Erdoğan 2008:6). Sosyal harcama yaygınlıkla kullanılmışsa da bu kavram herkes için farklı ifadeleri içermektedir. Bu durumda yapılması gerekenin uluslararası karşılaştırmalara fırsat sağlayacak tanımlar ile açıklamak gerektiğini ileri sürmüştür (Erdoğan, 2008), yoksa bu çeşitlilik devam ettiği sürece sosyal harcamalar konusunda yapılan çalışmalarda hangi harcamaların sosyal harcama olarak kabul edileceğine dair çeşitlilikte sürecektir. Genel olarak uygulamalara bakıldığında sosyal harcama olarak kabul edilen ve istatistiksel olarak değerlendiren uygulamalar (Güler, 2018:226) aşağıdaki gibidir:

- ESSPROS (Arupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi): yaşlılık, hastalık, engellilik, sağlık, malullük, konut, aile, işsizlik, çocuk, sosyal dışlanma durumlarını kapsam içerisine alır (ESSPROS, 2016:8).
- SOCX (OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı): Engellilik, yaşlılık, sağlık, malullük, aile, işsizlik, aktif işgücü programı, konut ve diğer sosyal politika alanlarını kapsar (OECD, 2007:12).
- SPERS (ILO Sosyal Koruma Harcamaları ve Performans İncelemeleri): yaşlılık, sağlık, engellilik, hastalık, malullük, iş kazası, aile ve çocuk, konut, işsizlik ve işgücü piyasası politikası, sosyal yardım, işgücü piyasası programları, temel eğitim ve temel gıda konularını kapsar.
- OECD’ye göre ise bir harcamanın sosyal harcama olarak kabul edilmesi için iki durumun eş zamanlı gerçekleşmesi gerekmektedir. Yapılan harcamanın bir veya birden fazla sosyal amaca yönelik olması durumu ile yapılan yardım programının gelirin yeniden dağıtımını sağlayıcı ve bu programlara katılımın zorunlu olması durumudur (Şeker, 2011:18-19).

Sosyal harcama kavramı dar ve geniş anlamda farklı konuları bünyesinde barındıran bir kavramdır. Sosyal harcamalar dar anlamda; eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını kapsarken, geniş anlamda; yoksulluk ve sosyal koruma harcamalarını kapsamaktadır. Sosyal devlet anlayışının bir gereği olan sosyal harcamalar yöntem ve nicelik bakımında ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir ilk olarak sosyal yardım politikaları ile uygulamaya gitmektedir. Ülkemizde sosyal harcamalar bütçede “Transfer Harcamalar” kapsamında değerlendirilmektedir.

İlerleyen kısımda Türkiye'de transfer harcamalar ve bunların bütçedeki yerine değinilecektir.

b. Türkiye’de yapılan transfer harcamalar

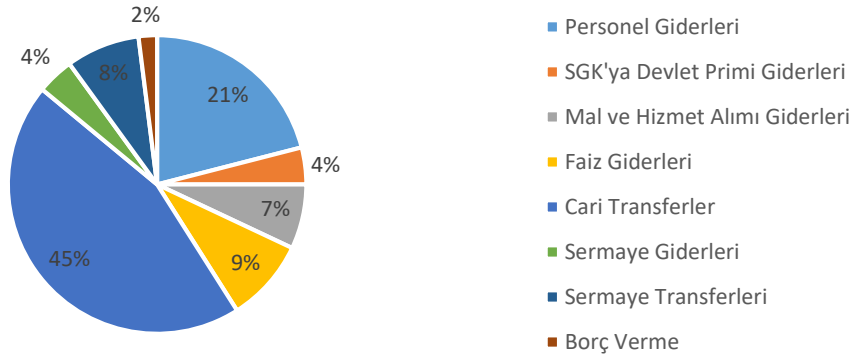
Sosyal, ekonomik ya da mali amaçlarla devletin, bireylere karşılıksız olarak yaptığı harcamaları tanımlayan transfer harcamaları, kişisel geliri doğrudan arttırma maksadıyla uygulanan sosyal devlet politikasıdır. Türkiye’de geçmiş dönem bütçemelerinde transfer harcamaları genel olarak iki döneme ayırmak mümkündür. 1963-1980 yıllarını kapsayan dönem birinci dönem, 1980’den günümüze kadar gelen dönemi ise ikinci dönem olarak değerlendirilir (Demir, S. 2019:41). Yaşadığımız dönemde kapsayan ikinci dönem bütçe yapısı incelendiğinde transfer harcamaları sosyal alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının artışı ile bütçedeki payının giderek artması önemli bir gelişme iken buna paralel faiz giderleri de transfer harcamalarında artan bir paya sahip süreç izlemiştir (Ulusoy, 2007:381). Zaman içerisinde Türkiye’de bütçe sistemi yeni bir yapıya geçerek “Analitik Bütçe Sistemi” adı altında hesapların kodlama yapısında değişiklikler meydana gelmesi transfer harcamalarında yapısında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır (Kanca, 2012:52).

Kamu harcamaları ekonomik açıdan cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Batırel, 1976:3-4). Bu harcamalara kısaca değinecek olursak:

Cari Harcamalar: İlgili dönemde GSMH’ya katkı sağlayan ve mevcut üretim seviyesinin belli verimlilikte faaliyette olmasını sağlayan harcamalardır. Bu harcamaların üretimi arttırmaya doğrudan bir katkı sağlamamakla birlikte, faydaları bir dönemliktir. Cari harcamalar aydınlatma, personel harcamaları, su, ücretler, kira, ısınma, kırtasiye, bakım ve onarım vb. giderleri kapsamakta ve üretimi dolaylı yoldan etkileme özelliğine sahip harcamadır (Zülüfoğlu, 2007:10).

Türkiye’de Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerine göre 2018 yılında genel bütçe giderlerinin 804.390.534.000 TL tutarında olduğu görülmüştür. Bütçe giderleri içerisinde cari transfer harcamaları 359 milyar TL’si tutarındadır. Şekil 6 incelendiğinde 2018 yılına ait genel bütçe giderlerinin ekonomik sınıflandırması gösterilmekte olup cari transfer harcamaları %45 lik oranla büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir.

2018 YILINA AİT GENEL BÜTÇE GİDERLERİNİN EKONOMİK SINIFLANDIRILMASI (%)

Şekil 6. 2018 Yılına Ait Genel Bütçe Giderlerinin Ekonomik Sınıflandırması (%)

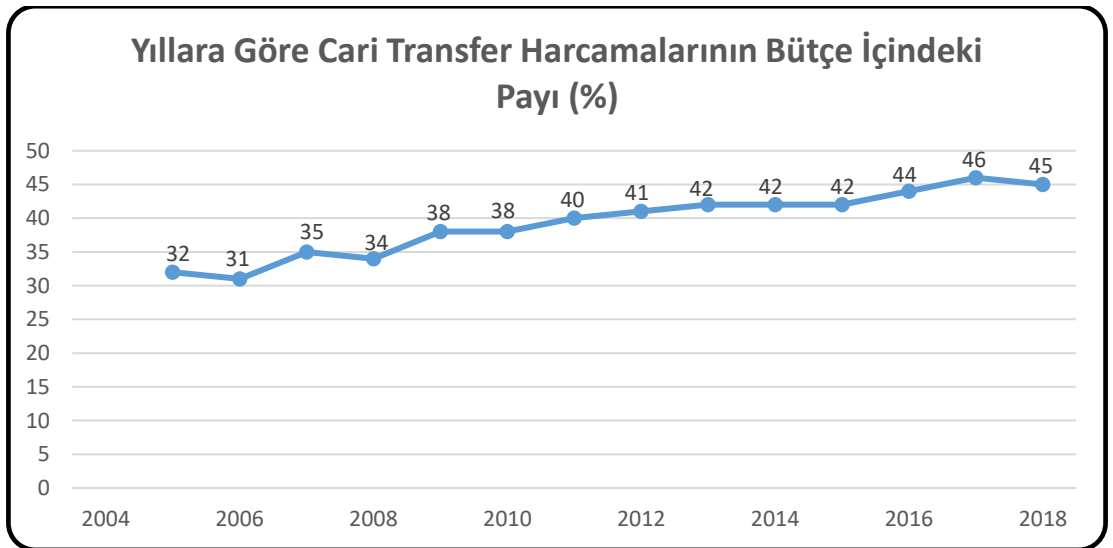
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Yatırım Harcamaları: Kamuya ait sermaye birikimini arttırarak, mevcut üretim kapasitesini genişletici yönde etkide bulunan ve bu sayede GSMH'yı arttıran harcamalar olarak tanımlanmaktadır. Yatırım harcamaları büyüme üzerindeki olumlu etkilerini geliştirmekte olan ülkelerde daha çok hissettirir. Uzun dönemli yatırıma yönelik olarak devlet tarafından gerçekleştirilen kanalizasyon yapımı, enerji, fabrika, yol inşaatı ve yapımı, barajların kurulması için yapılan harcamalar yatırım harcamaları içerisinde yer almaktadır.

Transfer Harcamalar (Cari Transferler): Transfer harcamaları kimi zaman bütçe okumalarında “cari transferler” adıyla karşımıza çıkmaktadır. Transfer harcaması literatürde özellikle 20. Yüzyılın ortalarına doğru yerini almıştır. Ünlü iktisatçı A.C.Pigou tarafından ortaya konan bu kavram; devlet güvenliğinin yeniden kazanımına ilişkin harcamalar olarak nitelendirilmiştir (Özen, 2003:205). Devletin hiçbir karşılık gözetmeksizin sosyal, ekonomik veya mali amaçlarla yapmış olduğu harcamalara transfer harcamalar denilmektedir. Herhangi bir hizmet ve mal karşılığı olmadan yapılan harcamaları kapsamaktadır. Kaynakların devlet tarafından bireyler arasında yeniden dağılımını sağlamak transfer harcamalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu harcamalarla devlet almış olduğu mal ve hizmetleri doğrudan tüketim amaçlı kullanmamakta, aksine sosyal devlet olmanın gereği olarak toplumun bazı kesimlerine karşılıksız ödemelerde bulunarak satın alma gücü aktarmakta ve kaynakların yeniden dağılımını transfer harcamalar yoluyla yapmaktadır (Gür, 2018:508).

Transfer harcamaları sosyal, mali ve iktisadi harcamalar ile dış ve iç borç faiz ödemelerinden oluşmaktadır. Devletin öğrencilere verdiği burslar, yaşlı, engelli ve kimsesizlere karşılıksız olarak verdiği yardımlar **sosyal tranfer harcamaları** olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet özellikle toplumda gelir dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleşmesi adına sosyal tranfer harcamalara yönelik olumlu bir tutum sergilemektedir. **İktisadi ve mali tranfer harcamaları** ise; geri kalmış bölgelerin kalkınabilmesi yapılan yatırımları, ihracatı ve yatırımları arttırmak için firmalara ya da bireylere verilen teşvikleri, tarım sektörüne yönelik destek ve teşvikleri, taban fiyat uygulamalarını, üretim giderlerine verilen sübvansiyonları kapsamakta olup toplam arzın artmasında önemli bir rol oynamaktadır. **İç ve dış borçlara karşılık ödenen faizlerde** tranfer harcamalar kısmında değerlendirilmektedir ve kamu açıklarının sürekli olarak borçlanma yoluyla kapatılması, borç vadelerinin kısalmasına ve faiz oranlarının artmasına neden olmakta ve iç ve dış borç faiz ödemelerinin payı tranfer harcamalar içerisinde giderek artan bir seyir almaktadır (Öztürk, 2016:117-118).

Şekil 7’de Türkiye’nin tranfer (cari tranfer) harcamalarının bütçe içerisindeki yüzdelik payına 2005-2018 yılları arasında bakıldığında ortalamasının yaklaşık %40 seyrinde olduğu ve genel olarak artan bir seyir izlediği söylemek mümkündür.

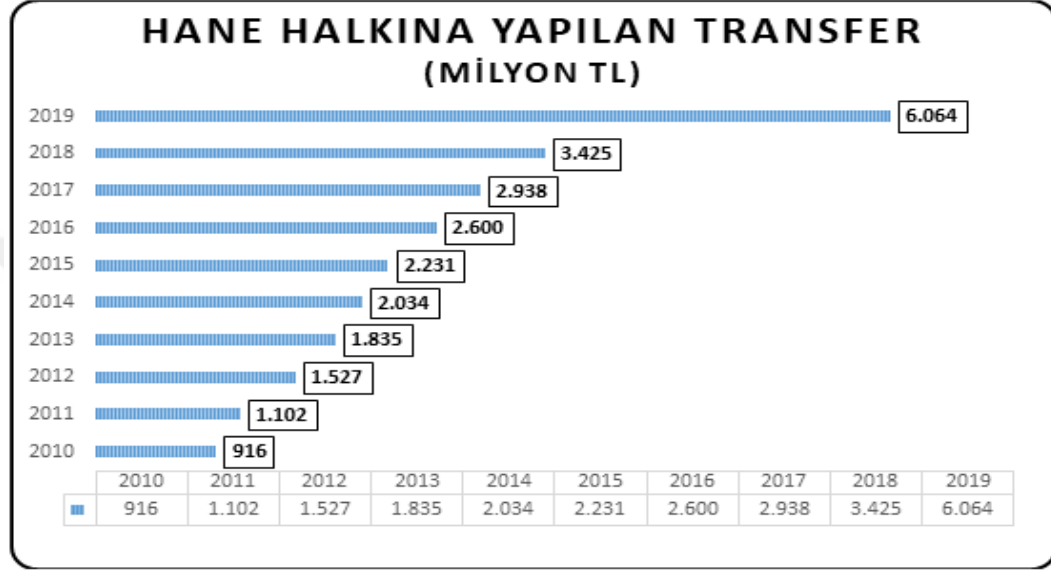

Şekil 7. Türkiye’nin Cari Transfer Harcamaların Bütçe İçindeki Payı (%)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

olmayanların prim ödemeleri, yiyecek ve barınma amaçlı transfer ödemeleri, tarımsal amaçlı transfer ödemeleri bütçede bu fonksiyona gider olarak kaydedilmektedir.

Şekil 9’da 2010-2019 dönemini kapsayan “hane halkına yapılan transfer harcamaları” yer almaktadır. Şekil incelendiğinde bu gider sürekli artan bir seyir olduğu görülmektedir.

Şekil 9. Hane Halkına Yapılan Transferler (2010-2019 Yılları Arası)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Şekil 9 incelendiğinde 2010-2019 dönemlerine ait “hane halkına yapılan transfer harcamalar”daki artış oranı ortalama %20,8’lik bir seyir izlerken 2018 ile 2019 yılları arasında 3.425 milyon TL’den 6.064 milyon TL’ye yükselerek yaklaşık %77 oranında bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artış sosyal yardımların çeşitliliğinin artmasından kaynaklı olduğu düşünülmekle birlikte vatandaşın sosyal hizmetlere ulaşılabilirliğini kolaylaştıran Sosyal Hizmet Merkezlerinin giderek artan yapısı, sosyal yardımları tek çatı altında birleştirmeyi amaçlayan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bütçedeki payının giderek artması da buna işaret etmektedir.

Bütçe gider kaleminde yer alan “hane halkına yapılan transfer harcamalar”ın GSYİH’ye oranını inceleyecek olursak Şekil 10’da 2005-2018 yılları baz alınarak gösterilmiştir. İncelenen dönem içerisinde GSYİH içindeki

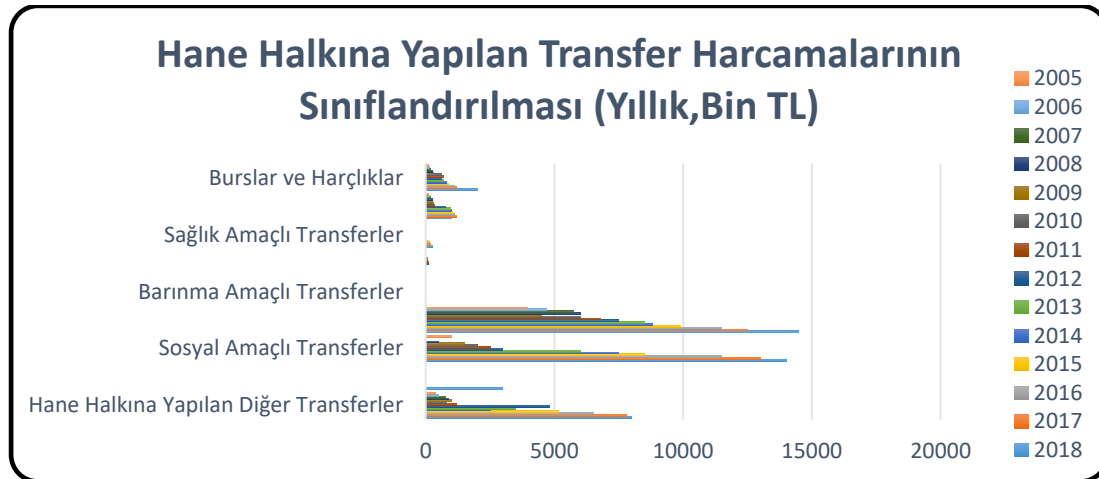
payının en düşük olduğu yıl 0,011’lik bir oranla 2006, 2016 yılında ise 0,02’lik seviye ile en yüksek yıl olduğu görülmektedir.

Şekil 10. Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaların GSYİH’ya Oranı

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Hane halkına yapılan transfer harcamalarının 2005-2018 yılları arasında alt kademelerine göre incelendiği Şekil 11’de hane halkına en çok tarımsal amaçlı transferlerin yapıldığı, ikinci olarak sosyal amaçlı transferlerin yapıldığı net olarak görülmektedir. 2005-2012 yılları arasında hane halkına yapılan transfer harcamaların %45’i tarımsal amaçlı, %28’i sosyal amaçlı ve %17’si hane halkına yapılan diğer transferleri ve kalan %10’luk kısım ise hane halkına yapılan transfer harcamaların diğer kalan altı başlığını kapsamaktadır.

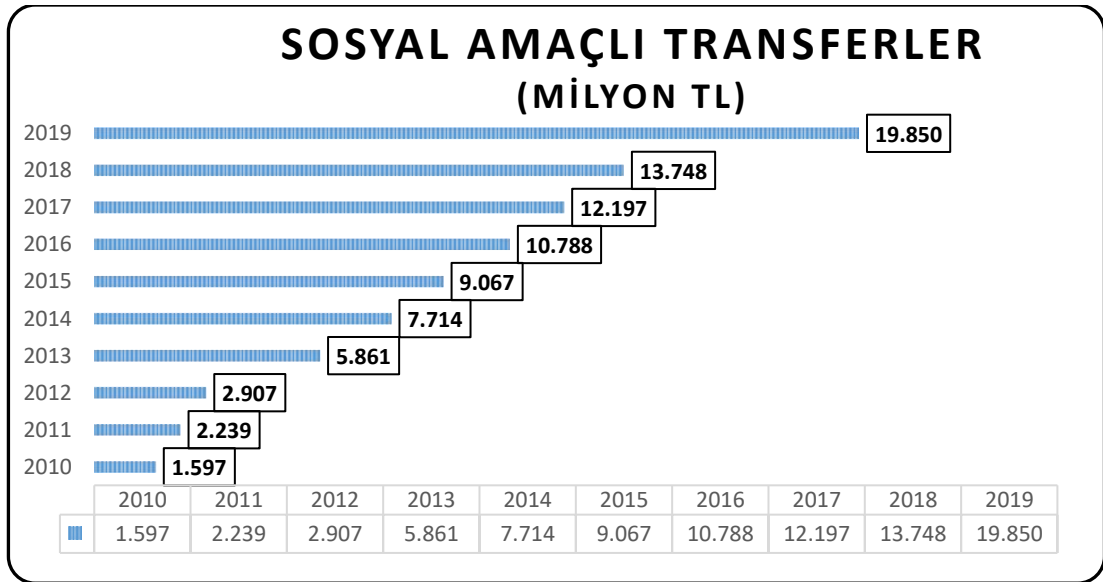

Şekil 11. Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaların Sınıflandırılması

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Sosyal amaçlı transferler harcamalar ise Türkiye’de son 9 yıl içerisinde hanelere toplam 66.118 milyon TL değerinde aktarım yapılmış olup 2019 yılında bu rakam 19.850 milyon TL’yi ulaşmıştır.

Şekil 12’de ise 2010-2019 yılları arasında sosyal amaçlı transfer harcamaları milyon TL olarak verilmiş olup yıllar itibariyle giderek artan bir seyir izlediği görülmektedir. Rakamları incelendiğinde 2010-2019 yılları artış oranı ortalama %24.02 oranında artışlar gerçekleşirken 2012-2013 yılı arası yaklaşık %101’lik bir artış olduğu görülmektedir. Aynı yıl sosyal yardımda yeni bir politika eklenerek aynı nakti yardım şeklinde yapılan sosyal yardım kapsam genişleterek sosyal ekonomik destek modeli uygulamasına geçilmiştir. Bu artışın nedeni olarak bahsetmek mümkün olmamakla birlikte etki ettiğinden bahsetmek olası olmaktadır. Yine hane halkına yapılan transfer harcamalarda olduğu gibi sosyal amaçlı transferlerde de 2018-2019 yıllarında diğer artış seyirlerine oranla yaklaşık %44.38’lik ani bir yükseliş olduğu görülmektedir, daha öncede bahsedildiği gibi sosyal hizmet yapısının büyümesi ile vatandaşın sosyal hizmetin ulaşılabilirliğinin artması, sosyal yardımlara ayrılan payın bir gelişmişlik göstergesi olarak gelişmekte olan bir ülke kapsamında sosyal yardımların çeşidinin ve bütçedeki payının artması bu artışların nedeni olarak sıralanabilir.

Şekil 12. Sosyal Amaçlı Transferler (2010-2019 Yılları Arası – Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

d. Hane halkına yapılan sosyal amaçlı transferlerden sosyal ekonomik destek (SED) modeli

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen aile odaklı hizmet modeli ile desteklenen Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti, erken dönem çocuklarının ailesi yanında desteklenmesini kapsayan hizmetlerdir. Aileye sosyal destek sağlanmak suretiyle, ailelerinin yaşamakta olduğu ekonomik sıkıntılar sebebiyle çocukların kurum bakımına alınmasına engel olmak ve böylelikle onların kendi öz aileleri ya da yakınlarının yanında kalması amaçlanmaktadır. Böylece aile bütünlüğünün korunması mümkün olabilmektedir (AÇSHB, 2018).

Ailenin ihtiyacına göre SED hizmeti geçici veya sürekli ekonomik destek şeklinde yürütülmektedir. Geçici Ekonomik Destek; mali bir problemin çözümünde yardımcı olmak amacıyla senede bir ve en fazla iki kez karşılıksız olarak yapılan yardımları içermektedir. Sürekli Ekonomik Destek; Muhtaç kişilerin karşı karşıya oldukları hayat zorluklarını gidermek üzere Kurumun bütçesinden karşılıksız olarak 1 yıl ya da daha uzun süreli yapılan ekonomik yardımları içermektedir (Okur, vd. 2016).

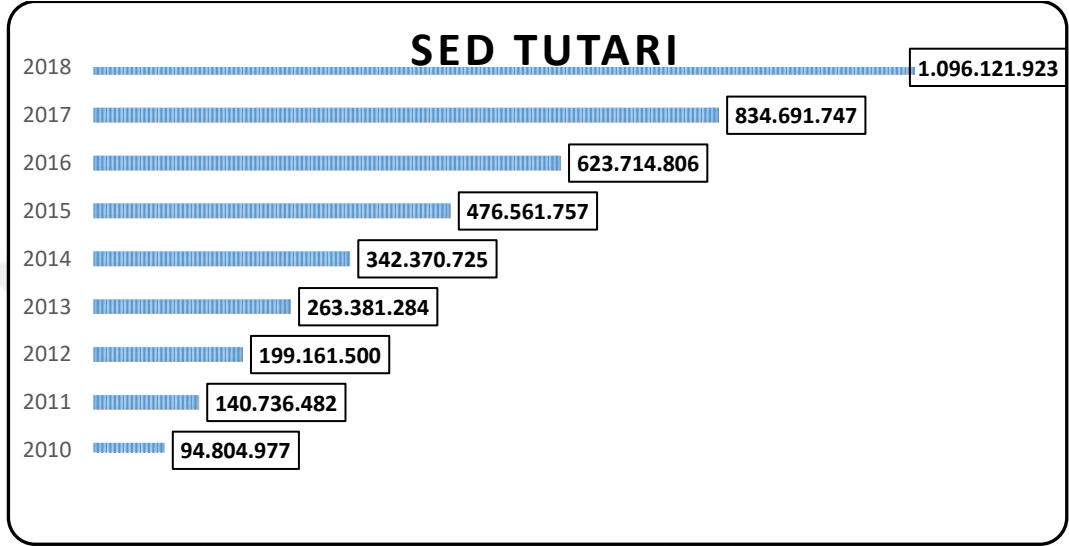
SED ödemeleri çocukların öğrenim durumuna göre değişmekte olup memur kat sayısı oranında her yıl iki defa artış göstermektedir. Ocak-Haziran 2020 dönemine ait aylık SED miktarları Çizelge 17'deki gibidir:

Çizelge 17. 2020 Ocak-Haziran Dönemi Aylık Sed Miktarı

	EĞİTİM GRUPLARI	TUTAR
SÜRELİ YARDIM	OKUL ÖNCESİ ÇOCUK	693,79
	İLKÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	1.040,68
	ORTAÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	1.110,06
	ORTAÖĞRETİM SEVİYESİNDE OLUP	693,79
	OKULA DEVAM ETMEYEN ÇOCUK	
	YÜKSEK ÖĞRETİME DEVAM EDEN	1.248,34
	ÇOCUK	
GEÇİCİ YARDIM	YETİŞKİNLER İÇİN	555,03
	1 KAT	1.387,58
	2 KAT	2.775,16
	3 KAT	4.162,74

Kaynak: AÇSHB 2020

Şekil 13’de 2010-2018 yılları arası Türkiye genelinde yapılan SED yardımını göstermektedir. Şekil incelendiğinde yıllar arası ortalama %31.25 oranında artış gösteren bir seyir izlemektedir. 2010 yılında 94.804.977 TL tutarında yapılan sosyal ve ekonomik yardım 2018 yılına gelindiğinde 1.096.121.923 TL tutarına ulaşmıştır, 2017-2018 yılları arasında da yine %31.32 artış görülmüştür.

Şekil 13. Türkiye’de 2010-2018 Yıllarında Yapılan SED Yardım Tutarı

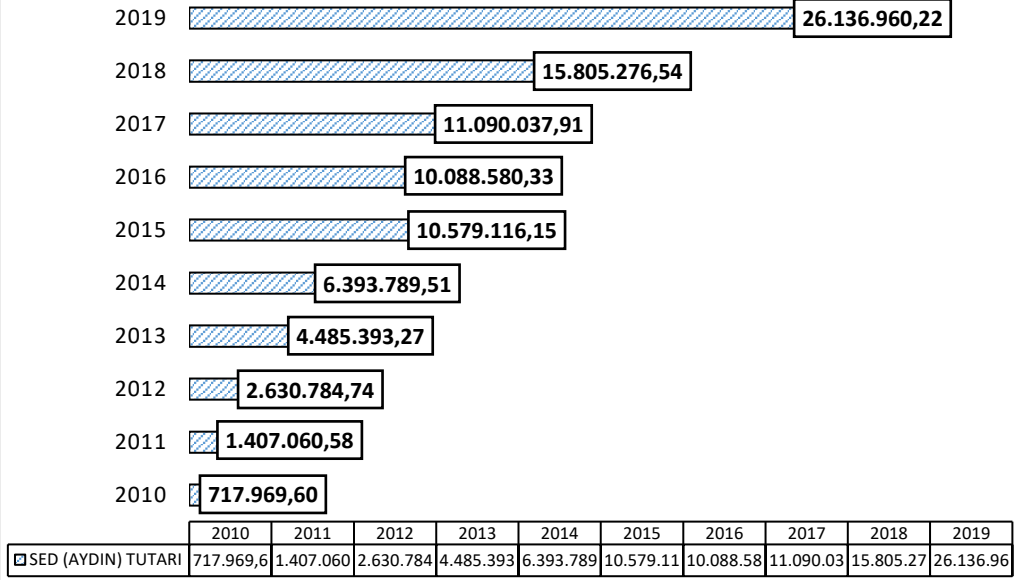
Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu, 2018 s:93

Şekil 13’de 2010-2018 yılları arası SED hizmetine ayrılan kaynağın yıllara göre değişimi gösterilmiştir. Bu veri artışı bize sosyal yardımlara ayrılan kaynakların her geçen gün hızlı bir şekilde arttığını göstermektedir.

Aydın ili kapsamında incelediğimizde Şekil 14’de 2010-2019 yılları arasında SED Tutarını göstermekte olup yıllar itibariyle ortalama artış oranı %43,25 ile hızlı bir artış gözükmemektedir.

Şekil 14’de son yıl verilerine baktığımızda ise Aydın İli 2010-2019 yılları arasında SED Tutarı 2010 yılında yaklaşık 718 bin TL iken 2019 yılında yaklaşık 26 milyon TL tutarına ulaşmış ve yıllar arası ortalama artış oranı ise %65,36 olduğu görülmüştür.

SED (AYDIN) TUTARI

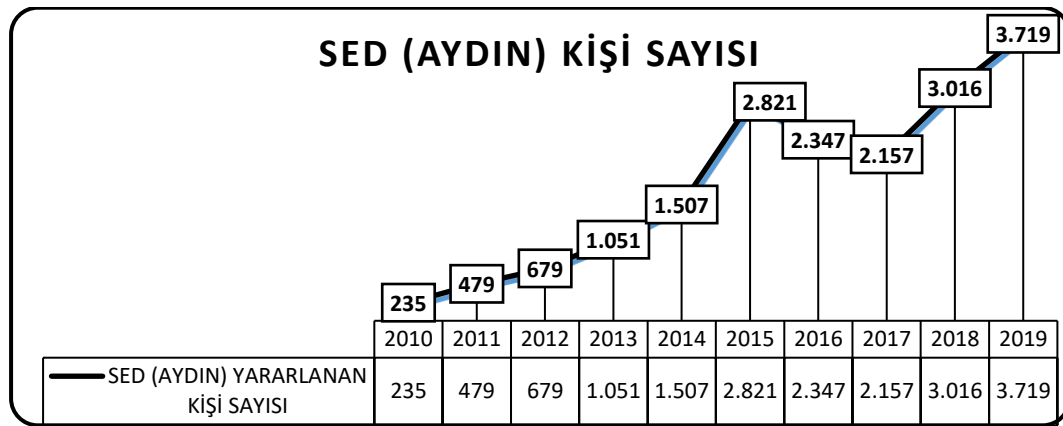

Şekil 14. Aydın İli 2010-2019 Yılları Arasında SED Tutarı

Kaynak: Aydın AÇSH İl Müdürlüğü

2018 yılı Türkiye geneline bakıldığında 1.096.121.923 TL SED ödemesi gerçekleşmiş, il ortalamasının 13.532.370 TL olduğu değerlendirildiğinde Aydın ili 15.805.276 TL SED ödemesi ile Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu ve genel ödemenin yaklaşık %1,4'ünü kapsadığı görülmüştür.

SED (AYDIN) KİŞİ SAYISI

Şekil 15. Aydın İli 2010-2019 Yılları Arasında SED Alan Kişi Sayısı

Kaynak: Aydın AÇSH İl Müdürlüğü

Aydın İli 2010-2019 yılları arasında SED alan kişilerin sayısı Şekil 15’de faydalanan kişi sayıları şeklinde göstermektedir. 2010 yılında 235 kişi iken 2019 yılında 3.719 kişiye ulaşmış ve 2010-2019 yılları arası artış oranı yaklaşık %40 seyrinde olduğu görülmektedir.

e. Hane halkına yapılan tranfer harcamaların ve sosyal amaçlı transfer harcamaların iç borçlanma ve dış borçlanma üzerinde etkisi

Zaman içerisinde geline süreçte devletin ekonomideki yeri üzerine yapılan tartışmalarda yeni bir boyut olarak artık ekonomik alana müdahale etmesi ya da etmemesi yönünden ziyade, ne zaman hangi araçla ve nasıl müdahale edileceği gerektiği şeklini almıştır (Gür, 2019:155). Devletin ekonomik yönde etkisi gelişmekte olan ülkelerde katılımcı ve düzenleyici etkisi daha çok hissedilmektedir.

Sosyal devlet anlayışı içerisinde günümüzde giderek artan kamu harcamaları gereği bütçe açığı kaçınılmaz bir hal almış ve devlet mali dengeyi sağlayabilmek adına borçlanma ile finansman kaynağı yaratma yöntemini giderek daha sık tercih eder hale gelmiştir. Bu noktada önemli bir husus daha karşımıza çıkmaktadır, borçlanma yoluyla sağlanan bu kaynakların doğru alanda kullanılması hususudur, aksi bir durumda borçlanmanın verimsiz bir şekilde kullanılması kamu borç kaynaklarının ekonomiye olumsuz geri dönüşü olacaktır (Öztürk, 2016).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gelişim seyirlerini devam ettirebilmek, kalkınma ve büyüme seviyelerini yükseltebilmek için sürekli bir yatırım hamlelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan kaynaklı olarak milli gelirlerinin önemli bir payını yatırıma ayırmak zorundadırlar. Yatırım için oluşturulacak kaynağın yani devlet tasarruflarının yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Ancak bu ülkelerde yurtiçi tasarruflarının kıt, sermaye miktarlarının sınırlı, milli gelirlerinin yetersiz olduğu için büyüme ve kalkınma için dış kaynaklara başvurusu gerekmektedir.

Bu durumda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dış borçlanma yöntemini tercih edebilmektedir. Bu finansal kaynak, sermaye miktarını arttırmakta ve dolayısıyla yatırımlar artarak ekonomik büyüme gerçekleşmektedir. Bu durum dış borçlanmayı verimli kullanılmasıyla

gerçekleşebileceği gibi, giderek artan kamu harcamaları karşısında dış borçlanma verimli kullanılmadığı takdirde ülkenin borcunu ödeyebilmesi için tekrar borçlanacağı, bu borçlanmanın gelecekte ödeyebileceğinden daha büyük olacağı, yerli ve yabancı yatırımları engelleyerek büyüme sürecinde olumsuz etkiler yaratacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

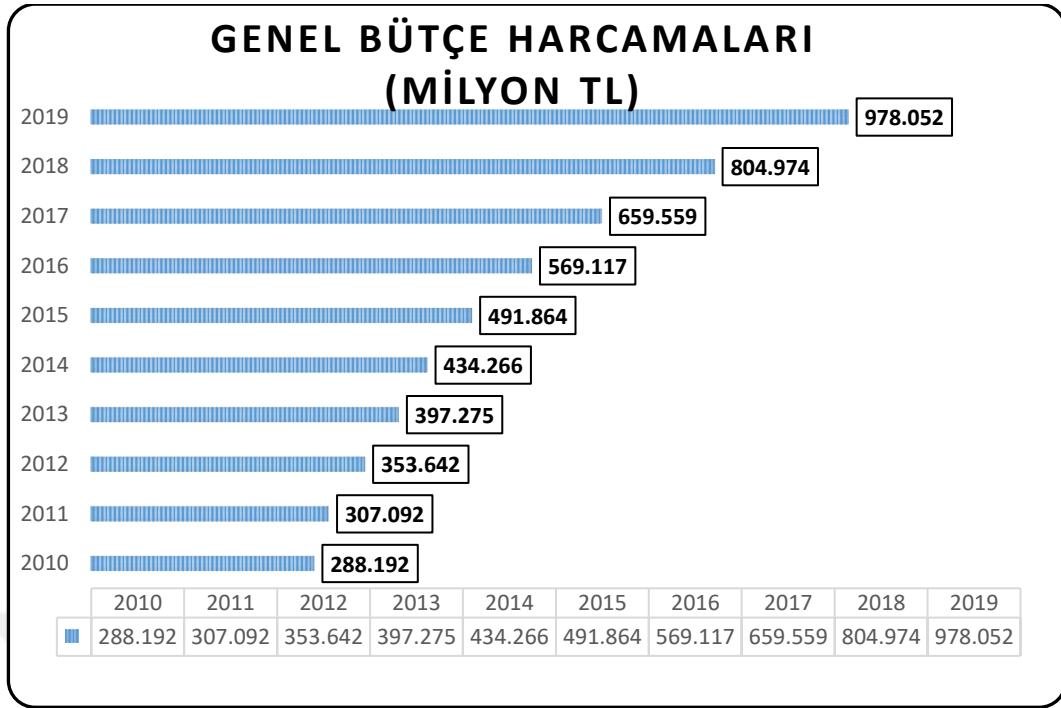
Devlet üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini gerçekleştirmek amacıyla yaptığı harcamaları finanse edebilmek için sadece dış borçlanma yöntemi değil çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır.

“Kamu mali yönetimini düzenleyen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda yapılan kamu geliri tanımına göre; “kamu geliri, kanunlarına dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazdan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerden oluşmaktadır” denilmektedir (www.mevzuat.gov.tr 5018 sayılı KMYKK Mad.3/i Erişim Tarihi: 02.02.2020).

Çalışmamızın bu bölümünde giderek artan kamu harcamaları ve ona paralel artan kamu harcamalarını finanse eden iç ve dış borçlanma yöntemi üzerinde durularak bir kamu harcaması olan sosyal yardım harcamalarından bütçede tranfer harcama fonksiyonunda yer alan “hane halkına yapılan trasferler” ile “sosyal amaçlı tranferler” harcamalarının iç ve dış borçlanma üzerine etkisi Kolerasyon Analizi ile test edilmiştir.

Öncelikle Şekil 16’da 2010-2018 yılları arası genel bütçe harcamaları artışı gösterilmektedir. Yıllar itibariyle harcamalar giderek artan bir seyir izlemiştir. 2010 yılında 288.192 milyon TL iken 2019 genel bütçe harcaması 978.052 milyon TL olmuştur, ortalama artış %13 oranındadır.

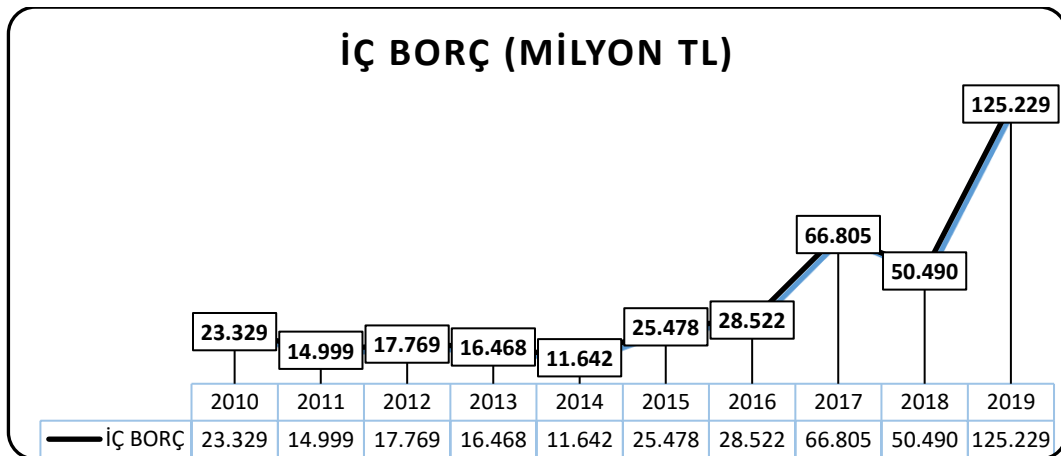
2018 yılı SED harcamalarının 2018 genel bütçe harcamalarına oranı ise %0,13 olduğu, 2019 yılı Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaların %2,02 olduğu, 2019 yılı Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaların ise %0,62 olduğu görülmektedir.

Şekil 16. 2010-2019 Yılları Arası Genel Bütçe Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

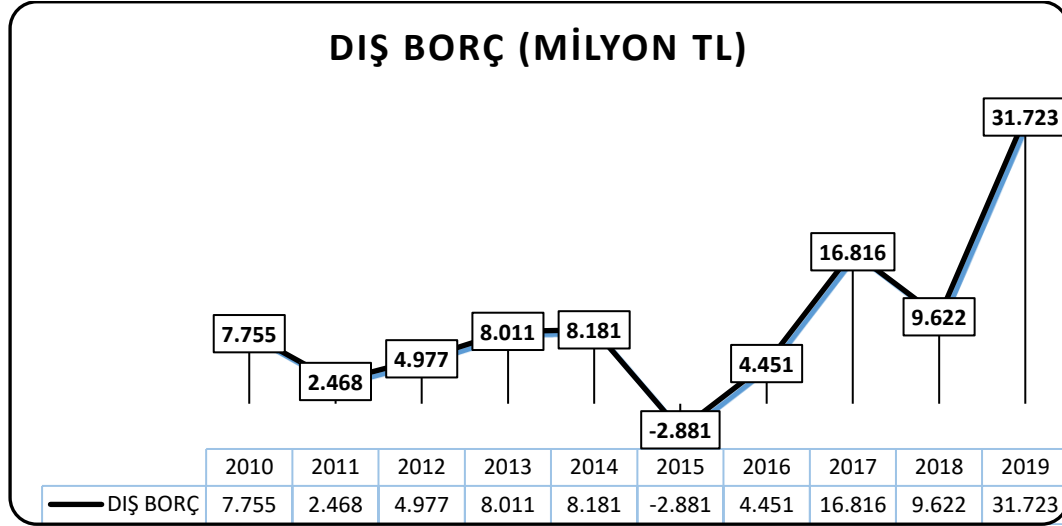
Bununla birlikte Şekil 17’de 2010-2019 yılı iç borçlanma rakamları gösterilmektedir. 2010 yılında 23.329 milyon TL olan iç borçlanma 2019 yılında 125.229 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2010-2019 yılları arasında iç borç ortalama %18,30 oranında artış göstermiştir. 2019 yılında genel bütçe harcaması 978.052 milyon TL’dir iç borçlanma ise 125.229 milyon TL ile genel bütçe harcamalarının yaklaşık %13 oranını kapsamaktadır.

Şekil 17. 2010-2019 Yılları Arası İç Borç (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

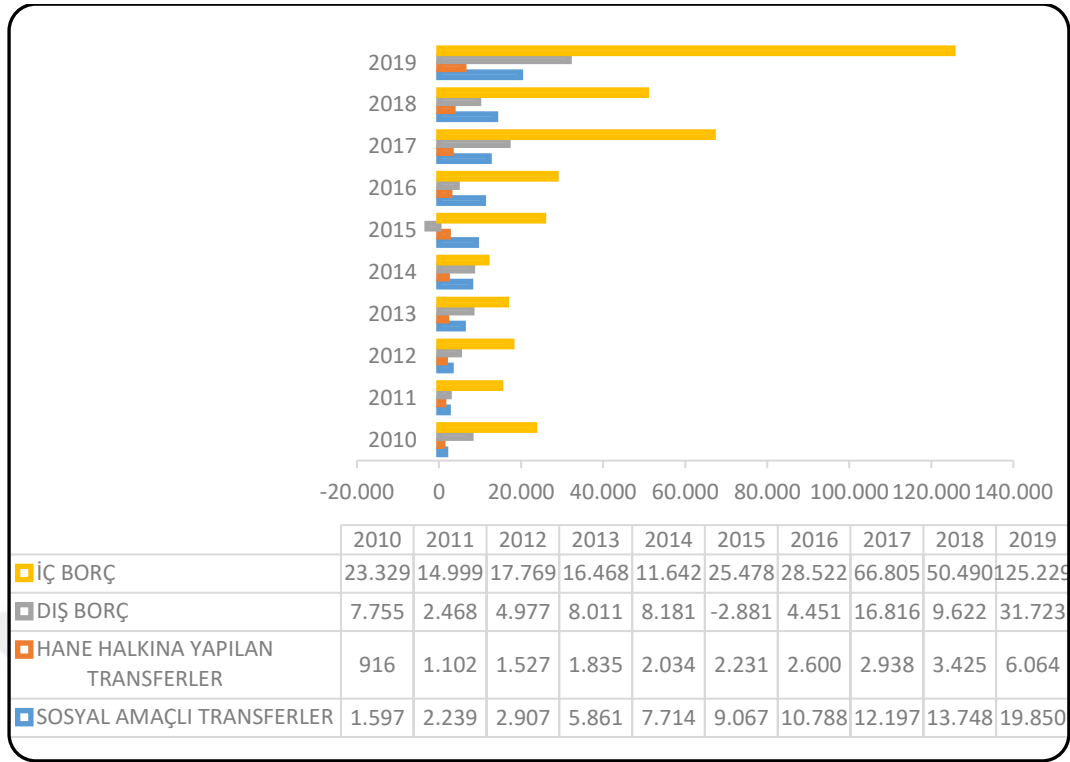
Şekil 18’de dış borçlanma tutarları gösterilmiştir. 2010-2019 yılları arasında ortalama artış oranı %15,12 olduğu görülmektedir. 2019 genel bütçe harcamaları içerisindeki oranı ise %3,2 olmuştur.

Şekil 18. 2010-2019 Yılları Arası Dış Borç (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Şekil 19’da ise 2010-2019 yılları arası iç ve dış borçlanma ile hane halkına yapılan transfer harcamalar ile sosyal amaçlı transfer harcamalar gösterilmektedir. Şekil 19 incelendiğinde dört verininde birbiri benzer hızla ve oranda arttığı görülmektedir. Sosyal yardımlarda meydana gelen artış, iç ve dış borçlanmadaki artış ile bir etkisi olup olmadığını anlayabilmek için 2010-2019 yılları arası iç borçlanma, dış borçlanma, hane halkına yapılan transfer harcamaları, sosyal amaçlı transfer harcamaları ay ay karşılaştırılmıştır. Bunun için SPSS istatistik programı kullanılmış ve korelasyon yöntemi uygulanmıştır.

Şekil 19. 2010-2019 Yılları Arası Harcama ve Borç Karşılaştırması

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilişki düzeyini vermektedir. Bu ilişkinin yönünü ve önemini ortaya koymaya yardımcı olan bir yöntemdir. Analiz sonucunda +1 ile -1 arasında bir değer hesaplanabilmektedir. Değer pozitif ise iki değişken arasında aynı yönde, negatif ise ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu değer 1’de yakın olması ise ilişkinin güçlü olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2015).

Verilerin normallik varsayımını karşılamamasından dolayı Spearman Correlation testi yapılmış ve bulgular Çizelge 18’de sunulmuştur. Test toplam puanları için yapılan analiz sonuçlarına göre, sosyal transfer ile iç borç ($p=0,00<.05$; $r=0,401$), sosyal transfer ile toplam borç ($p=0,001<.05$; $r=0,307$), arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca iç borç ile hane halkı transfer arasında ($p=0,049<.05$; $r=0,180$), toplam borç ile hane halkı transfer arasında ($p=0,003<.05$; $r=0,276$) yine pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çizelge 18. Borç ve Harcama Korelasyon Analizi

		Hane Halkı Transfer	Sosyal Transfer	İç Borç	Dış Borç	Toplam Borç
Hane Halkı Transfer	r	1				
	p					
Sosyal transfer	r	0,444	1			
	p	0,000*				
İç Borç	r	0,180	0,401	1		
	p	0,049*	0,000*			
Dış borç	r	0,161	-0,009	-0,025	1	
	p	0,179	0,923	0,788		
Toplam borç	r	0,276	0,307	0,789	0,467	1
	p	0,003*	0,001*	0,000*	0,000*	

*p<0,05

Çalışmamızın bu bölümünde iç borçlanma ve dış borçlanma ile sosyal transfer harcamaları arasında ilişki olduğu saptandıktan sonra bu ilişki hangi oranda birbirini etkilediğini görebilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi, bir değişken üzerinde meydana gelen değişimi başka bir değişken tarafından açıklanıp açıklanamayacağını gösteren güçlü bir analizdir (Büyüköztürk, 2015). Çalışmamızda iç ve dış borçlanma toplamı (bağımlı değişken) kullanarak, sosyal amaçlı transfer harcamaları ve hane halkına yapılan transfer harcamaların toplamı (bağımsız değişken) arasında ilişki olup olmadığı incelenmiş ve Çizelge 19’da gösterilmiştir.

Çizelge 19. Borç ve Harcama Regresyon Analizi

Model	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
1	Sosyal Amaçlı Transfer Harcamalar + Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamalar TOPLAMI	İç Borçlanma + Dış Borçlanma TOPLAMI	722,705	9,256	,000	17,772	,000	,0131
			,051	4,216	,000			

2010 – 2019 yılları arasında Genel Bütçe Harcamaları içerisinde yer alan Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaları ve Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaları Toplamı ile İç Borçlanma ve Dış Borçlanma Toplamı üzerinde bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi alınmıştır. Regresyon modelimizde R^2 determinasyon katsayısı değerine göre İç ve Dış

Borçlanma Toplamı %13,1 oranında Transfer Harcamalar Toplamı tarafından etkilendiği görülmektedir. Modelimiz ,000 p değeri ile ($p<0,01$) anlamlı görülmüş ve geçerli bir model olduğu anlaşılmıştır.

Kamu harcamalarının artması nedeniyle, devlet bu harcamaları finanse etmenin yollarını aramakta ve çeşitli kaynaklar yaratmaktadır. Finansman yöntemi olarak ekonominin içinde bulunduğu şartlar, ekonomik ve sosyal yapıya en uygun yöntemle finanse edilmesi durumunda iktisadi büyüme ile beraber sosyal ve mali açıdan devletin üstlendiği sorumlulukların olumlu yönde etkilendiği sonucu elde edilir. Yaptığımız çalışma bize iç ve dış borçlanma ile sosyal yardım harcamaları arasında bir ilişki olduğunu, hane halkına yapılan transfer harcamaları ile sosyal amaçlı yapılan transfer harcamalarda meydana gelen artışın finansal yönteminin bir kısmının iç ve dış borçlanma ile karşılandığını göstermektedir.

Kamu harcamalarının artışı ile ortaya çıkan bütçe açığının giderilmesi amacıyla başvuru iç ve dış borçlanma yöntemi ile finansman yaratılması ülkeye giren kaynakların ekonomi üzerinde etkileri vardır. Bu bağlamda borçlanma yoluyla elde edilen tasarrufların hangi alanda kullanıldığı oldukça önemlidir. Elde edilen kaynakların tüketim harcamalarının finansmanında kullanılması durumunda ekonomide enflasyonist etkiler meydana gelirken, yatırım harcamalarının finansmanında kullanılması durumunda milli geliri arttırıcı etki yaratmaktadır (Bayata, 2008:26). Borçlanma zaman içerisinde makroekonomik dengeleri bozarak istenmeyen ekonomik sonuçlar doğurmaktadır (Türkal, 2003:379).

Ülkemiz giderek artan sosyal harcamalar karşısında finansman sağlayabilmek için borç gereksinimi duymaktadır. Ancak uzun vadede bunun mali ve sosyal birçok sorun ile karşılaşılmasına neden olacaktır. Bu bağlamda ülkemiz borç gereksiniminin azaltılması için yurtiçi tasarrufları arttırıcı yönde politikalar uygulaması gerekmektedir. Sosyal yardımlarda kaynakların etkili ve verimli kullanılması çok önemlidir. Karşılık beklenmeksizin sosyal devlet anlayışı ile yapılan sosyal yardımlar bağımlılığı ve tembelliği önleyici, mükerrerlikten uzak bir yapıya bürünmeli ve nesiller arası aktarılan muhtaçlığı önleyici sistematiği kurgulamalıdır. Burada da öncelik yine eğitim alanında yapılan sosyal desteklerin arttırılmasına gelmektedir. Çünkü eğitim, devletlerin

siyasal, ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyelerini belirleyen en önemli unsurları arasında yer almaktadır. Eğitimin bireye sağladığı faydalar dışında toplumsal olarak oluşturduğu dışsallık nedeniyle ülkenin ekonomik kalkınmasında da önemli bir role sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim, bireysel, sosyal ve ekonomik açıdan devlet tarafından sağlanan kaynaklarla kontrol edilmelidir. Bilgiler doğrultusunda çalışmamızın bundan sonraki bölümünde muhtaç bireylere sağlanan sosyal yardımların eğitim seviyeleri yükseltildiğinde gösterdikleri tutum incelenecektir.

V. AYDIN İLİ AÇSHB SED HİZMET MODELİNDEN YARARLANAN AİLELERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ, FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ SONRASI SED HİZMETİNDEN YARARLANMA DURUMUNUN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ANKET ANALİZİ

A. Araştırmanın Amacı

Birey ve ailenin finansal okuryazarlık düzeyi son yüzyılın önemli başlıklarından biri olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkeler uzun zaman önce bu durumun farkına varıp geliştirilmesi için çeşitli önlemler almışlardır. İngiltere, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler finansal okuryazarlık konusunda yoğun çalışmalar yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalarda, gerek bireyin tek tek gerekse toplumun bir bütün olarak bu konuda gelişebilmesi için atılan ve atılması gereken adımlar kontrol edilmekte ve ihtiyaç duyulan güncellemeler yapılmaktadır.

Finansal Okuryazarlık konusunun önemi, birçok unsurun yanı sıra özellikle küresel kriz ile birlikte ortaya çıkmıştır. 2008 yılında yaşanan Mortgage Krizi ile birlikte de hane halklarının birincil sorunlarından biri halini almıştır. Ayrıca devletlerin bireyleri emeklilik dönemlerindeki gelirleri konusunda giderek yalnız bırakmaya başlaması ile birlikte, bireyler parasal konular hakkında eksik bilgilerinin olduğunu fark etmeye başlamışlardır. Tasarruf konusu artık bireyin daha fazla gündemindedir. Tasarruf ile birlikte, tasarrufların ne şekilde değerlendirileceği, hangi yatırım aracından nasıl faydalanılabileceği konuları da oldukça önem kazanmıştır. Giderek büyüyen ve küreselleşen finansal sistemlerde birçok ve karmaşık seçeneğin olduğu ortamda bireylerin kafalarının karışmaması mümkün değildir. Karşılaştıkları bu sorunun çözümüne dair cevap ise finansal okuryazarlıktır.

Sadece tasarruf konularında değil, aile bütçesinin yönetilmesi konularında da finansal okuryazar olmakta fayda vardır. Fatura ödemeleri, vergi ödemeleri, eğitim harcamaları, konut kredileri yaşamımızı sürdürürken karşılaştığımız pek çok sorundan bir kaçıdır. Karşılaşılan bu sorunların aşılmasında finansal okuryazarlık büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmamda günümüz de diğer ülkelerin öneminin farkına vardığı ve çalışmalar başlattığı finansal okuryazarlığın ülkemizde de fark edilmesi gerektiğine vurgu yapmaya çalışarak ailelerin finansal konularda almış oldukları hatalı kararlar neticesinde girdikleri kriz ve darboğazdan doğru kararlar alabilme öğretildiği takdirde hem kendi refahı hem de ülke refahına fayda sağlayacağı konusu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Aileler yanlış finansal kararları neticesinde darboğaza girmekte, geçinememekte ve birçok sorunu içinde barındırdığı kaotik bir kriz dönemi yaşamakta, bu durumda olan bazı aileler SED hizmet modelinden yararlanmakta ve bunu ilerleyen süreçte krizi aşmada geçici bir ekonomik destek olarak değil daimi bir gelir olarak nitelendirilmekte ve aile bütçesini doğru yönetemediği sürece darboğazdan çıkamamaktadır. Bu durum aile ekonomisi yanında ülke ekonomisine de büyük külfet oluşturmaktadır. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde devlet vatandaşını girdiği darboğazdan çıkardıktan sonra aile doğru finansal kararlar almayı öğrendiği zaman ekonomik desteğe ihtiyacı kalmayarak kendi refahını ve ülke refahını artıracak düzeye gelmesi sağlanacaktır.

Çalışmada finansal kararların yanlış verildiği sürece ekonomik sıkıntıdan kurtulamayacak ailelere finansal okuryazarlık eğitimi ile doğru kararlar vermeyi öğreterek doğru davranış geliştirmeleri sağlanmıştır. Öncelikli olarak 2019 yılında 26 milyon TL verilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (AÇSHB) Sosyal Ekonomik Destek (SED) hizmet modelinden Aydın ilinde yararlanan ailelerin finansal okuryazarlık düzeyleri incelenmiş, bir gruba finansal okuryazarlık eğitimi verildikten sonra aile bütçesini oluştururken doğru finansal kararlar alarak davranış geliştirmesi sağlanmış ve ekonomik destekten yararlanma süreci olumlu yönde sona ereceği görülmüştür. Böylelikle aile refahının artışı, ülke ekonomisine sağladığı katkıları ortaya konulan somut bir durum olmuştur.

B. Alan, Veri Kaynakları, Yer-Süre ve Yöntem

Çalışma üç aşamalı olup, bunun ilk aşaması birincil veri toplama metodu olan anket uygulaması, anket uygulanan rastgele seçilen bir gruba finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesi ve son olarak eğitim alan kişilere son test şeklinde anket uygulanması ve mülakat yolu ile soru yöneltmesi ve tüm verilerin analizi şeklinde yapılmıştır.

Çalışma; Aydın ilinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)'nın Ağustos 2019 tarihi itibarıyla Sosyal Ekonomik Destek (SED) hizmet modelinden yararlanan ve Efeler ilçesinde yaşayan toplam 501 aileye finansal okuryazarlık düzeylerini belirleyici birincil veri kaynağı olan anket 01-29 Ağustos 2019 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anket soruları üç alt başlıktan oluşturulmuştur; ilk alt başlık bireyin demografik bilgilerini ve kaç yıl boyunca SED hizmetinden yararlandıklarını içeren 13 soru yer almış, ikinci alt başlıkta daha önce OECD (2010) tarafından finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan anket soruları ile Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında ülke çapında yapılmış anket sorularından finansal okuryazarlığın davranış boyutunun borçlanma, tasarruf, yatırım ve finansal planlama konularının tespit edilmesine yönelik 27 soru yer almış 5'li Likert Ölçek Kullanılmıştır. Ölçek değerlendirmesi Kesinlikle Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kararsızım (3), Katılmıyorum (2), Kesinlikle Katılmıyorum (1) şeklinde değerlendirilmiş ve son başlıkta finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin belirlenmesine ilişkin Lusardi, Alessei ve Rooij (2011) tarafından geliştirilen bilgi düzeyi belirleyici yedi soruya yer verilmiştir.

Anket, İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Aile ve Toplum Hizmetleri genel Müdürlüğünün onayı ile Bakanlık Makam Onayına sunulmuş ve Bakan tarafından onaylanmıştır.

Ankete katılan 501 kişiden yaklaşık yüzde %10'a tekabül eden ve rastgele seçilen 25'i bir yıl süreli ekonomik destekten yararlanan, 25'i ise 2 yıl ve üzeri ekonomik destekten yararlanan toplam 50 aileye finansal okuryazarlık eğitimi 02-20 Ekim 2019 tarihleri arasında verilerek, finansal okuryazarlık düzeyleri artırılmaya çalışılmış, doğru finansal karar alma davranışı geliştirilmiş ve eğitim

sonrası eğitime katılan kişilere son test mantığı ile tekrar aynı anket uygulanmış ve mülakat yöntemi ile SED hizmetinden yararlanmaya devam edip etmeme istekleri ile ilgili 3 soru sorulmuştur.

Uygulanan anket sonrası; finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınabilecek toplam puan 27-135 arasında değişmekte olup, alınan puanlar arttıkça finansal okuryazarlık davranış eğiliminin olumlu yönde değiştiği kabul edilmiştir. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınabilecek toplam puan ise 0-7 arasında değişmekte olup, alınan puanlar arttıkça finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin arttığı kabul edilmiştir.

Anket formun iç tutarlılığını gösteren Cronbach Alpha değeri finansal okuryazarlık davranış eğilimi soruları için 0.809 olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık bilgi soruları için ise Cronbach Alpha değeri 0.629 olarak bulunmuştur.

Verilerin analizi bilgisayar ortamında SPSS istatistik paket programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler için sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, ortanca, minimum ve maksimum değerleri kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uyup uymadığı Shapiro-Wilk testi ile test edildi ve normal dağılıma uymadığı görülmüştür. Grupların karşılaştırmasında Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve Ki-kare testleri kullanılmıştır. Puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi için Spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Eğitim öncesi ve eğitim sonrası finansal okuryazarlık davranış eğilimi ve finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin karşılaştırılması için Wilcoxon testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri olarak $p \leq 0.05$ kabul edilmiştir.

C. Bulgular

1. Eğitim Öncesi Yapılan Ankete İlişkin Bulgular

a. Çalışma grubunun tanımlayıcı özellikleri

Çalışmaya katılan 501 kişinin %89.0'u (n=446) kadın, %11.0'i (n=55) erkek idi. Bireylerin %40,7'si (n=204) 25-34 yaş aralığında, %46,7'si (n=234) ilkokul mezunu, %68,1'i (n=341) evli idi. %61.1'i (n=306) kirada oturuyor, %55.3'ünün (n=277) evinde 4-6 kişi yaşıyordu. Aylık gelirleri %66,3'ünün (n=332) 1000-2000 TL arasındaydı. Grubun %59,9'u (n=300) finansal bilgi

düzeyini başarısız olarak bildirdi. Bireylerin %25,1'inin (n=126) herhangi bir kişiye, %8'inin (n=40) ise herhangi bir bankaya borcu vardı. Çalışmayan ve iş aramayanlar tüm grubun %34,1'i (n=171) kadardı. Ekonomik destekten yararlanma süresi ise çalışma grubunun %46,1'inin (n=231) 1 yıl idi.

Çalışmaya katılan bireylerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı Çizelge 20'de verilmiştir.

Çizelge 20. Çalışmaya katılan bireylerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	446	89.0
	Erkek	55	11.0
Yaş Grubu	18-24	37	7.4
	25-34	204	40.7
	35-44	186	37.1
	45-54	45	9.0
	55 ve üzeri	29	5.8
Eğitim Durumu	Okuryazar	62	12.4
	İlkokul	234	46.7
	Ortaokul	93	18.6
	Lise	51	10.2
	Diğer	61	12.0
Medeni Durum	Evli	341	68.1
	Bekar	19	3.8
	Boşanmış	118	23.6
	Dul	16	3.2
	Nikahsız birliktelik	7	1.4
Oturulan Hanenin Durumu	Kira	306	61.1
	Kendi evi	81	16.2
	Aileyle birlikte	36	7.2
	Akraba evinde kira vermeden	78	15.6
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	195	38.9
	4-6	277	55.3
	7 ve üzeri	29	5.8
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	332	66.3
	2001-3000	53	10.6
	3001-4000	5	1.0
	Diğer	111	22.2
	Finansal Bilgi Düzeyi	Başarılı	8
Orta		193	38.5
Başarısız		300	59.9
Herhangi Bir Kişiye Borç Varlığı	Var	126	25.1
	Yok	375	74.9
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	40	8.0
	Yok	461	92.0
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	7	1.4
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	73	14.6
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	9	1.8
	İş arayan/işsiz	112	22.4
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	55	11.0
	Çalışmayan ve iş aramayan	171	34.1
	Emekli	10	2.0
	Diğer	64	12.8
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	1	231	46.1
	2	114	22.8
	3 ve üzeri	156	31.1
Toplam		501	100.0

Çalışmada boşanmış toplam 118 kişi vardı. Boşanma nedenleri incelendiğinde boşanan bireylerin %74,58'si (n=88) anlaşamama, %23,73'si (n=28) şiddet ve %1,69'u (n=2) ekonomik sorunlar nedeniyle boşandığını bildirmiştir.

Çalışmada 40 kişi herhangi bir bankaya borcu olduğunu bildirmiştir. Bu kişilerin %82,5'i (n=33) ihtiyaç kredisi borcu olduğunu belirtmiştir.

b. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların dağılımı

Çalışma grubunun finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 71-124 arasında değişmekte olup, ortalama 100.35 ± 9.44 olduğu saptanmıştır (ortanca 101.0). Finansal okuryazarlık davranış eğilimi puanı lise mezunu olanlarda okuryazar olanlara göre, ailesiyle birlikte yaşayanlarda akraba evinde kira vermeden yaşayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Herhangi bir kişiye borcu olanların finansal okuryazarlık davranış eğilimi puanının, borcu olmayanlara göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Çalışma durumuna bakıldığında ise iş arayan/işsiz, sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan ve emeklilerin puanı, çalışmayan ve iş aramayanlara göre ve çalışma durumunu diğer olarak belirtenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca sağlık sorunları nedeniyle çalışamayanların puanının haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi olarak çalışanların puanından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sorgulanan diğer değişkenlere göre ise, finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların fark göstermediği bulunmuştur.

Çalışma grubunu oluşturanların finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Çizelge 21'de verilmiştir.

Çizelge 21. Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	İstatistiksel Analiz z/KW; p
Cinsiyet	Kadın	101.0 (71.0-121.0)	100.40±9.47	0.526; 0.599
	Erkek	100.0 (77.0-124.0)	99.98±9.33	
Yaş Grubu	18-24	103.0 (78.0-115.0)	100.32±9.36	1.592; 0.810
	25-34	102.0 (72.0-121.0)	100.37±9.67	
	35-44	101.0 (71.0-124.0)	100.26±9.49	
	45-54	100.0 (78.0-121.0)	100.04±8.48	
	55 ve üzeri	104.0 (73.0-113.0)	101.38±9.73	
Eğitim Durumu	Okuryazar	100.0 (72.0-111.0)	97.27±8.59	14.486; 0.006
	İlkokul	101.5 (71.0-118.0)	100.55±8.63	
	Ortaokul	102.0 (76.0-124.0)	100.81±9.72	
	Lise	103.0 (76.0-121.0)	103.20±10.20	
	Diğer	102.0 (71.0-119.0)	99.66±11.44	
Medeni Durum	Evli	102.0 (71.0-124.0)	100.57±9.36	3.762; 0.439
	Bekar	101.0 (73.0-110.0)	98.58±8.84	
	Boşanmış	101.0 (72.0-119.0)	99.90±10.28	
	Dul	100.5 (97.0-112.0)	102.94±5.28	
	Nikahsız birliktelik	99.0 (81.0-104.0)	96.29±7.74	
Oturlan Hanenin Durumu	Kira	101.0 (71.0-124.0)	100.45±9.34	10.508; 0.015
	Kendi evi	101.0 (81.0-113.0)	101.11±7.92	
	Aileyle birlikte	104.0 (85.0-121.0)	104.25±7.23	
	Akraba evinde kira vermeden	100.0 (71.0-119.0)	97.38±11.34	
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	102.0 (71.0-121.0)	101.05±9.52	2.422; 0.298
	4-6	100.0 (71.0-124.0)	99.79±9.40	
	7 ve üzeri	103.0 (81.0-121.0)	101.07±9.42	
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	101.0 (71.0-124.0)	99.92±9.59	4.872; 0.181
	2001-3000	101.0 (78.0-117.0)	100.26±7.85	
	3001-4000	100.0 (72.0-111.0)	96.60±14.57	
	Diğer	103.0 (71.0-119.0)	101.86±9.42	
Finansal Bilgi Düzeyi	Başarılı	106.0 (71.0-115.0)	99.38±17.77	0.755; 0.685
	Orta	100.0 (78.0-124.0)	101.11±8.11	
	Başarısız	102.0 (71.0-118.0)	99.89±9.95	
Herhangi Bir Kişiye Borç Varlığı	Var	99.0 (71.0-124.0)	96.76±11.40	4.381; <0.001
	Yok	102.0 (73.0-121.0)	101.56±8.37	
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	103.5 (72.0-117.0)	101.28±10.47	1.056; 0.291
	Yok	101.0 (71.0-124.0)	100.27±9.36	

Çizelge 21. (devamı) Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	İstatistiksel Analiz z/KW; p
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	99.0 (88.0-111.0)	98.00±8.12	16.798; 0.019
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	100.0 (76.0-114.0)	100.33±7.85	
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	104.0 (77.0-115.0)	101.00±11.58	
	İş arayan/işsiz	102.5 (71.0-124.0)	101.98±9.03	
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	105.0 (73.0-117.0)	102.69±9.44	
	Çalışmayan ve iş aramayan	100.0 (71.0-119.0)	99.17±10.06	
	Emekli	106.5 (92.0-113.0)	105.10±6.37	
	Diğer	100.5 (78.0-113.0)	98.11±9.64	
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	1	101.0 (71.0-124.0)	99.90±9.35	4.705; 0.095
	2	100.0 (71.0-117.0)	99.67±9.89	
	3 ve üzeri	103.0 (73.0-121.0)	101.53±9.22	
Toplam		101.0 (71.0-124.0)	100.35±9.44	

c. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların dağılımı

Çalışma grubundakilerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar 0-6 arasında değişmekte olup, ortalama 0.58 ± 1.06 (ortanca 0.0) olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerden lise mezunu olanların finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar, okuryazar olan ve ilköğretim mezunu olanların aldıkları puandan daha yüksek bulunmuştur. Aylık geliri 2001-3000 TL arasında olanların finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar, aylık geliri 1000-2000 TL arasında olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca aylık geliri 2001-3000 TL ve 3001-4000 TL aralığında olanların puanının, aylık gelirini diğer olarak belirtenlerin puanından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finansal bilgi düzeyini orta olarak bildirenlerin puanının, başarısız olarak bildirenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışma durumuna göre bakıldığında ise sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan bireylerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar, iş arayan/işsiz olanlar ve halen sigortalı bir yerde çalışanların puanlarından daha yüksek olduğu

görülmüştür. Diğer sosyodemografik özelliklere göre ise, finansal okuryazarlık bilgi düzeyi sorularından alınan puanların fark göstermediği bulunmuştur.

Çalışma grubunu oluşturanların finansal okuryazarlık bilgi düzeyi sorularından aldıkları puanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Çizelge 22’de verilmiştir.

Çizelge 22. Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi		İstatistiksel Analiz
		Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	z/KW; p
Cinsiyet	Kadın	0.0 (0.0-6.0)	0.52±1.01	3.179; 0.001
	Erkek	0.0 (0.0-4.0)	1.07±1.35	
Yaş Grubu	18-24	0.0 (0.0-4.0)	0.38±0.89	7.609; 0.107
	25-34	0.0 (0.0-5.0)	0.51±1.0	
	35-44	0.0 (0.0-6.0)	0.75±1.19	
	45-54	0.0 (0.0-3.0)	0.44±0.87	
	55 ve üzeri	0.0 (0.0-4.0)	0.48±1.06	
Eğitim Durumu	Okuryazar	0.0 (0.0-4.0)	0.29±0.84	17.793; 0.001
	İlkokul	0.0 (0.0-4.0)	0.51±0.90	
	Ortaokul	0.0 (0.0-4.0)	0.61±0.96	
	Lise	0.0 (0.0-6.0)	1.04±1.40	
	Diğer	0.0 (0.0-5.0)	0.75±1.49	
Medeni Durum	Evli	0.0 (0.0-6.0)	0.58±1.05	3.404; 0.493
	Bekar	0.0 (0.0-4.0)	0.47±1.07	
	Boşanmış	0.0 (0.0-5.0)	0.65±1.14	
	Dul	0.0 (0.0-3.0)	0.25±0.77	
	Nikahsız birliktelik	0.0 (0.0-2.0)	0.57±0.98	
Oturlan Hanenin Durumu	Kira	0.0 (0.0-6.0)	0.65±1.08	6.573; 0.087
	Kendi evi	0.0 (0.0-4.0)	0.51±1.0	
	Aileyle birlikte	0.0 (0.0-5.0)	0.61±1.23	
	Akraba evinde kira vermeden	0.0 (0.0-5.0)	0.41±0.99	
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	0.0 (0.0-6.0)	0.58±1.09	1.896; 0.388
	4-6	0.0 (0.0-5.0)	0.62±1.08	
	7 ve üzeri	0.0 (0.0-2.0)	0.28±0.59	
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	0.0 (0.0-6.0)	0.57±1.02	23.188;<0.001
	2001-3000	1.0 (0.0-5.0)	1.02±1.26	
	3001-4000	3.0 (0.0-4.0)	2.20±2.05	
	Diğer	0.0 (0.0-5.0)	0.36±0.94	

Çizelge 22. Çalışma Grubunu Oluşturanların Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

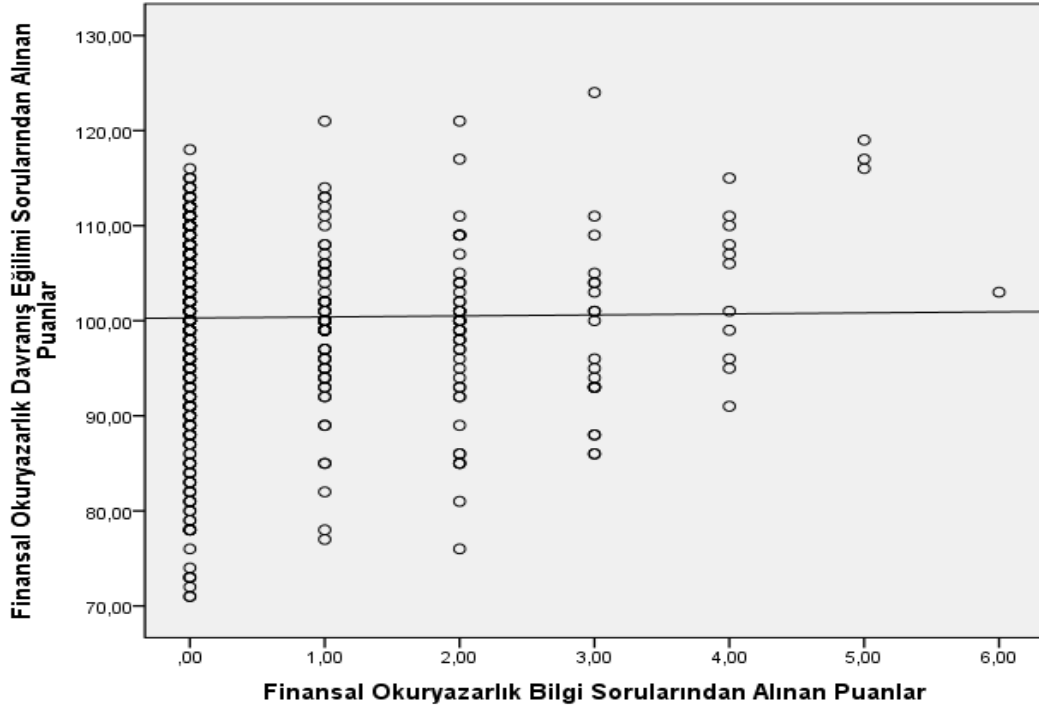
Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi		İstatistiksel Analiz
		Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	z/KW; p
Finansal Bilgi Düzeyi	Başarılı	0.0 (0.0-4.0)	1.50±2.07	95.239; <0.001
	Orta	1.0 (0.0-6.0)	1.10±1.30	
	Başarısız	0.0 (0.0-4.0)	0.23±0.62	
Herhangi Bir Kişiyeye Borç Varlığı	Var	0.0 (0.0-6.0)	0.79±1.29	1.866; 0.062
	Yok	0.0 (0.0-5.0)	0.52±0.97	
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	0.0 (0.0-6.0)	1.00±1.60	1.463; 0.143
	Yok	0.0 (0.0-5.0)	0.55±1.00	
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	0.0 (0.0-3.0)	0.86±1.21	22.579; 0.002
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	0.0 (0.0-4.0)	0.67±1.04	
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	1.0 (0.0-4.0)	1.56±1.59	
	İş arayan/işsiz	0.0 (0.0-6.0)	0.79±1.30	
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	0.0 (0.0-5.0)	0.25±0.87	
	Çalışmayan ve iş aramayan	0.0 (0.0-5.0)	0.45±0.88	
	Emekli	0.0 (0.0-4.0)	1.10±1.60	
	Diğer	0.0 (0.0-3.0)	0.52±0.93	
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	1	0.0 (0.0-6.0)	0.64±1.13	2.145; 0.342
	2	0.0 (0.0-4.0)	0.63±1.07	
	3 ve üzeri	0.0 (0.0-5.0)	0.47±0.95	
Toplam		0.0 (0.0-6.0)	0.58±1.06	

d. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların korelasyonu

Çalışmaya katılan bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 71-124 arasında değişmekte olup, ortalama 100.35 ± 9.44 , ortanca 101.0 olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar ise 0-6 arasında değişmekte olup, ortalama 0.58 ± 1.06 , ortanca 0.0 olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ile finansal okuryazarlık bilgi sorularından

alınan puanlar arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğu saptanmıştır ($r=-0.091$, $p=0.042$).

Çalışma grubundakilerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puana göre, finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların dağılımını gösteren serpilme diyagramı Şekil 20’de verilmiştir.

Şekil 20. Çalışma Grubundakilerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puana Göre Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Dağılımı

2. Eğitim Sonrası Yapılan Ankete İlişkin Bulgular

a. Çalışma grubunun tanımlayıcı özellikleri

Eğitim verilen 50 kişinin %88,0’i ($n=44$) kadın, %12,0’si ($n=6$) erkek olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin %52,0’si ($n=26$) 35-44 yaş grubunda, %40,0’ı ($n=20$) ilkokul mezunu, %64,0’ü ($n=32$) evli olduğu, kirada oturanlar %76.0 ($n=38$), evde 4-6 kişi ile yaşayan %48.0 ($n=24$) olduğu görülmüştür. Çalışma grubunun %68,0’inin ($n=34$) aylık geliri 1000-2000 TL arasında olduğu, bireylerin %32,0’sinin ($n=16$) herhangi bir kişiye, %10,0’unun ($n=5$) herhangi bir bankaya borcu olduğu %36,0’sı ($n=18$) iş arayan/işsiz olduğu görülmüştür. Grubun %50,0’si ($n=25$) 1 yıldır ekonomik destekten yararlandığı tespit edilmiştir. Eğitim öncesi uygulanan ankette finansal bilgi düzeyini %56 ($n=28$)

başarısız, %40 (n=20) orta düzeyde, %4 (n=2) ise başarılı olarak görülmüş, eğitim sonrası uygulanan ankette grubun tamamı finansal bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu bulunmuştur.

Eğitim verilen bireylerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı Çizelge 23’de verilmiştir.

Çizelge 23. Eğitim Verilen Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	44	88.0
	Erkek	6	12.0
Yaş Grubu	18-24	3	6.0
	25-34	16	32.0
	35-44	26	52.0
	45-54	3	6.0
	55 ve üzeri	2	4.0
Eğitim Durumu	Okuryazar	5	10.0
	İlkokul	20	40.0
	Ortaokul	15	30.0
	Lise	7	14.0
	Diğer	3	6.0
Medeni Durum	Evli	32	64.0
	Bekar	0	0.0
	Boşanmış	18	36.0
	Dul	0	0.0
	Nikahsız birliktelik	0	0.0
Oturulan Hanenin Durumu	Kira	38	76.0
	Kendi evi	5	10.0
	Aileyle birlikte	2	4.0
	Akraba evinde kira vermeden	5	10.0
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	23	46.0
	4-6	24	48.0
	7 ve üzeri	3	6.0
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	34	68.0
	2001-3000	5	10.0
	3001-4000	0	0.0
	Diğer	11	22.0
Finansal Bilgi Düzeyi	Başarılı	0	0.0
	Orta	50	100.0
	Başarısız	0	0.0
Herhangi Bir Kişiye Borç Varlığı	Var	16	32.0
	Yok	34	68.0
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	5	10.0
	Yok	45	90.0
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	1	2.0
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	10	20.0
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	1	2.0
	İş arayan/işsiz	18	36.0
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	3	6.0
	Çalışmayan ve iş aramayan	14	28.0
	Emekli	0	0.0
	Diğer	3	6.0
	Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	1	25
	2	14	28.0
	3 ve üzeri	11	22.0
Toplam		50	100.0

Eđitime katılan bireylere, verilen eğitimle ilgili ve ekonomik destekten yararlanmaya devam etme dűşüncesi ile ilgili műlakat yoluyla sorular sorulmuştur. Bireylerin tamamı finansal okuryazarlık eğitimini faydalı bulduğunu ve finansal okuryazarlık eğitiminde öğrendiği bilgileri günlük hayatında kullanacağını bildirmiştir. Eđitime katılanların %28,0'ni (n=14) oluşturan 2 yıl ve üzeri ekonomik destekten yararlananların finansal okuryazarlık eğitiminde kazandığı bilgileri günlük hayatında kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etmeyi dűşündüđünü belirtmiştir.

Eđitim sonrası dűşünceleri değerlendirme sorularına verilen yanıtların dağılımı Çizelge 24'de verilmiştir.

Çizelge 24. Eđitim Sonrası Dűşünceleri Deđerlendirme Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımı

Sorular		n	%
Finansal okuryazarlık eğitimini faydalı bulma durumu	Evet	50	100.0
	Hayır	0	0
Finansal okuryazarlık eđitiminde öđrenilen bilgileri günlük hayatta kullanma dűşüncesi	Evet	50	100.0
	Hayır	0	0
Finansal okuryazarlık eğitiminde kazanılan bilgileri günlük hayatta kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme dűşüncesi	Evet	14	28.0
	Hayır	36	72.0
Toplam		50	100.0

b. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların dağılımı

Eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 104-130 arasında değişmekte olup, ortalama 127.56 ± 6.24 (ortanca 130.0) olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar boşanmışlara göre evlilerde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca ekonomik destekten yararlanma süresi 1 yıl olanların puanları, daha uzun süredir ekonomik destek alanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Diğer özelliklere göre ise finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar arasında fark bulunamamıştır.

Eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Çizelge 25’de verilmiştir.

Çizelge 25. Eğitim Verilen Bireylerin Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	İstatistiksel Analiz z/KW; p
Cinsiyet	Kadın	130.0 (104.0-130.0)	127.30±6.61	0.769; 0.493
	Erkek	130.0 (128.0-130.0)	129.50±0.84	
Yaş Grubu	18-24	130.0 (110.0-130.0)	123.33±11.55	9.091; 0.059
	25-34	130.0 (127.0-130.0)	129.31±1.01	
	35-44	130.0 (104.0-130.0)	127.81±6.22	
	45-54	128.0 (128.0-129.0)	128.33±0.58	
	55 ve üzeri	115.5 (104.0-127.0)	115.50±16.26	
Eğitim Durumu	Okuryazar	100.0 (128.0-130.0)	129.60±0.89	2.019; 0.732
	İlkokul	129.5 (104.0-130.0)	127.05±6.98	
	Ortaokul	130.0 (127.0-130.0)	129.27±0.96	
	Lise	130.0 (110.0-130.0)	126.71±7.41	
	Diğer	129.0 (104.0-130.0)	121.00±14.73	
Medeni Durum	Evli	130.0 (110.0-130.0)	129.00±3.55	3.468; 0.001
	Boşanmış	128.5 (104.0-130.0)	125.00±8.87	
Oturulan	Kira	129.0 (104.0-130.0)	126.89±7.04	4.195; 0.241
Hanenin	Kendi evi	130.0 (128.0-130.0)	129.40±0.89	
Durumu	Aileyle birlikte	130.0 (130.0-130.0)	130.00±0.0	
	Akraba evinde kira vermeden	130.0 (129.0-130.0)	129.80±0.45	
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	129.0 (104.0-130.0)	126.39±7.41	4.496; 0.106
	4-6	130.0 (127.0-130.0)	129.50±0.83	
	7 ve üzeri	129.0 (104.0-130.0)	121.00±14.73	
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	130.0 (104.0-130.0)	127.41±6.26	4.074; 0.130
	2001-3000	129.0 (78.0-130.0)	124.00±11.20	
	Diğer	130.0 (128.0-130.0)	129.64±0.67	
Herhangi Bir Kişiye Borç Varlığı	Var	130.0 (110.0-130.0)	128.25±4.92	0.513; 0.608
	Yok	130.0 (104.0-130.0)	127.24±6.82	
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	130.0 (129.0-130.0)	129.80±0.45	1.383; 0.214
	Yok	130.0 (104.0-130.0)	127.31±6.54	
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	128.0 (128.0-128.0)	128.00	3.883; 0.692
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	129.0 (128.0-130.0)	129.00±0.94	
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	130.0 (130.0-130.0)	130.00	
	İş arayan/işsiz	130.0 (110.0-130.0)	127.33±6.35	
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	130.0 (128.0-130.0)	129.33±1.15	
	Çalışmayan ve iş aramayan	130.0 (104.0-130.0)	127.64±6.87	
	Diğer	129.0 (104.0-130.0)	121.00±14.73	
	1	130.0 (110.0-130.0)	128.40±5.54	
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	2	129.0 (128.0-130.0)	128.93±0.73	24.029; <0.001
	3 ve üzeri	128.0 (104.0-130.0)	123.91±9.88	
Toplam		130.0 (104.0-130.0)	127.56±6.24	

Finansal okuryazarlık eğitiminde kazandığı bilgileri günlük hayatında kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam

etmeyi düşünmeyen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar, ekonomik destekten yararlanmaya devam etmeyi düşünenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların, finansal okuryazarlık eğitiminde kazandıkları bilgileri günlük hayatta kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncelerine göre dağılımı Çizelge 26’da verilmiştir.

Çizelge 26. Bireylerin Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların, Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Kazandıkları Bilgileri Günlük Hayatta Kullandıktan Sonra Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerine Göre Dağılımı

		Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi	
		Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD
Finansal okuryazarlık eğitiminde kazanılan bilgileri günlük hayatta kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncesi	Evet	128.0 (104.0-130.0)	125.07±8.98
	Hayır	130.0 (110.0-130.0)	128.53±4.60
Toplam		130.0 (104.0-130.0)	127.56±6.24

İstatistiksel Analiz: $z=3.234$; $p=0.001$

c. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların dağılımı

Eğitim verilen grubun finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar 2-6 arasında değişmekte olup, ortalama 5.84 ± 0.71 (ortanca 6.0) olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin boşanmış olanlara göre evlilerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ekonomik destekten yararlanma süresi 1 yıl olanların finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin de daha uzun süredir ekonomik destekten yararlananlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sorgulanan diğer özelliklere göre ise finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasında fark bulunamamıştır.

Eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Çizelge 27’de verilmiştir.

Çizelge 27. Eğitim Verilen Bireylerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puanların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi		İstatistiksel Analiz z/KW; p
		Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD	
Cinsiyet	Kadın	6.00 (2.00-6.00)	5.82±0.76	0.769; 0.493
	Erkek	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
Yaş Grubu	18-24	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	9.091; 0.059
	25-34	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	35-44	6.00 (3.00-6.00)	5.85±0.61	
	45-54	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	55 ve üzeri	4.00 (2.00-6.00)	4.00±2.83	
Eğitim Durumu	Okuryazar	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	2.019; 0.732
	İlkokul	6.00 (2.00-6.00)	5.80±0.89	
	Ortaokul	6.00 (5.00-6.00)	5.93±0.26	
	Lise	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	Diğer	6.00 (3.00-6.00)	5.00±1.73	
Medeni Durum	Evli	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	3.468; 0.001
	Boşanmış	6.00 (2.00-6.00)	5.56±1.15	
Oturulan Hanenin Durumu	Kira	6.00 (2.00-6.00)	5.79±0.81	4.195; 0.241
	Kendi evi	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	Aileyle birlikte	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	Akraba evinde kira vermeden	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	6.00 (3.00-6.00)	5.83±0.65	4.496; 0.106
	4-6	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	7 ve üzeri	6.00 (2.00-6.00)	4.67±2.31	
Aylık Gelir (TL)	1000-2000	6.00 (3.00-6.00)	5.88±0.54	4.074; 0.130
	2001-3000	6.00 (2.00-6.00)	5.20±1.79	
	Diğer	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
Herhangi Bir Kişiye Borç Varlığı	Var	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	0.513; 0.608
	Yok	6.00 (2.00-6.00)	5.76±0.85	
Herhangi Bir Bankaya Borç Varlığı	Var	6.00 (5.00-6.00)	5.80±0.45	1.383; 0.214
	Yok	6.00 (2.00-6.00)	5.84±0.74	
Çalışma Durumu	Kendi işinde haftada 30 saat ve üstü çalışan	6.00 (6.00-6.00)	6.00	3.883; 0.692
	Haftalık 30 saat ve üzeri yevmiyeli işçi	6.00 (5.00-6.00)	5.90±0.32	
	Halen sigortalı bir yerde çalışan	6.00 (6.00-6.00)	6.00	
	İş arayan/işsiz	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
	Çalışmayan ve iş aramayan	6.00 (2.00-6.00)	5.71±1.07	
	Diğer	6.00 (3.00-6.00)	5.00±1.73	
	1	6.00 (6.00-6.00)	6.00±0.00	
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	2	6.00 (5.00-6.00)	5.93±0.27	24.029; <0.001
	3 ve üzeri	6.00 (2.00-6.00)	5.36±1.43	
Toplam		6.0 (2.0-6.0)	5.84±0.71	

Bireylerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanların, finansal okuryazarlık eğitiminde kazandıkları bilgileri günlük hayatta

kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncelerine göre dağılımı Çizelge 28’de verilmiştir.

Çizelge 28. Bireylerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puanların, Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Kazandıkları Bilgileri Günlük Hayatta Kullandıktan Sonra Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerine Göre Dağılımı

		Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyi	
		Ortanca (Min-Max)	Ortalama±SD
Finansal okuryazarlık eğitiminde kazanılan bilgileri günlük hayatta kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncesi	Evet	6.0 (2.0-6.0)	5.50±1.29
	Hayır	6.0 (5.0-6.0)	5.97±0.17
Toplam		6.0 (2.0-6.0)	5.84±0.71

İstatistiksel Analiz: z=1.575; p=0.115

Ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncesi, ekonomik destekten yararlanma süresi 2 yıl ve üzeri olanlarda 1 yıl olanlara göre daha fazla bulunmuştur. Bir yıldır ekonomik destekten yararlanmakta olan bireylerin tamamı, ekonomik destekten yararlanmaya devam etmeyi düşünmediğini bildirmiştir.

Eğitime katılan bireylerin kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncelerinin ekonomik destekten yararlanma süresine göre dağılımı Çizelge 29’da verilmiştir.

Çizelge 29. Kamu Kaynaklı Ekonomik Destekten Yararlanmaya Devam Etme Düşüncelerinin Ekonomik Destekten Yararlanma Süresine Göre Dağılımı

		Finansal okuryazarlık eğitiminde kazanılan bilgileri günlük hayatta kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncesi			İstatistiksel Test Değeri χ^2 ; p
		Evet n (%)*	Hayır n (%)*	Toplam n (%)**	
Ekonomik Destekten Yararlanma Süresi (Yıl)	1	0 (0.0)	25 (100.0)	25 (50.0)	19.444; <0.001
	2 ve üzeri	14 (56.0)	11 (44.0)	25 (50.0)	
Toplam		14	36	50 (100.0)	

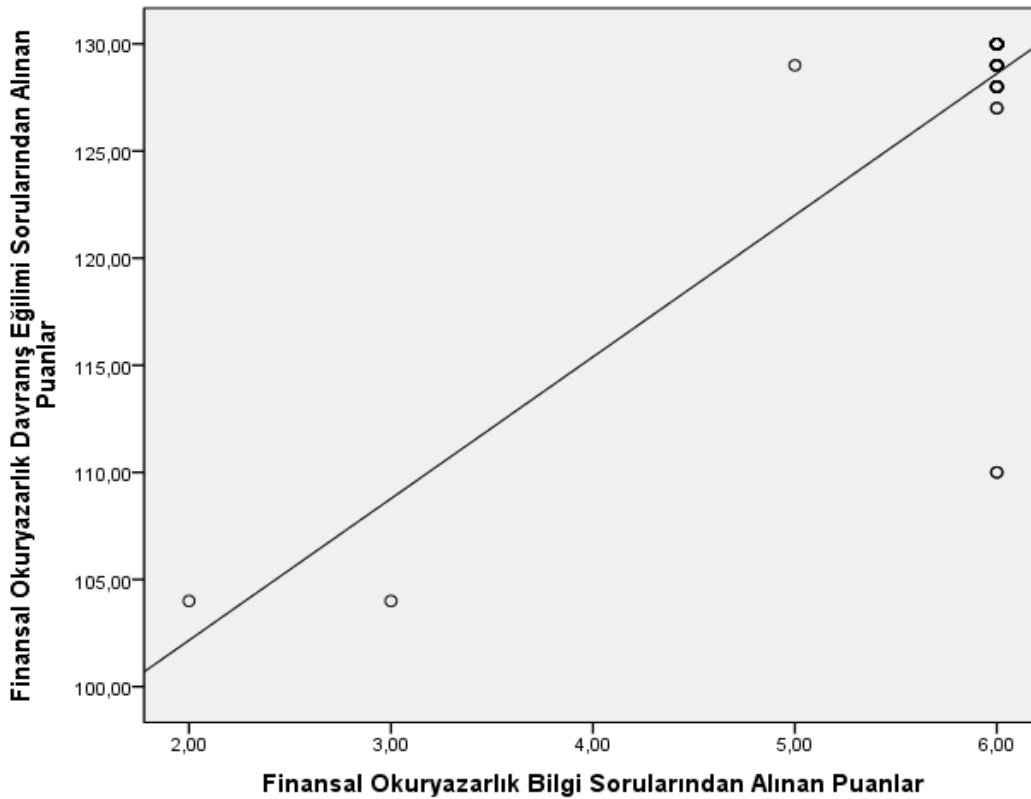
*Satır toplamına göre yüzde alınmıştır.

**Sütun toplamına göre yüzde alınmıştır.

d. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasındaki korelasyon

Eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 104-130 arasında değişmekte olup, ortalama 127.56 ± 6.24 , ortanca 130,0 olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar ise 2-6 arasında değişmekte olup, ortalama 5.84 ± 0.71 , ortanca 6,0 olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ile finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0.356$, $p=0.011$).

Çalışma grubundakilerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puana göre, finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların dağılımını gösteren serpilme diyagramı Şekil 21’de verilmiştir.

Şekil 21. Eğitim Sonrası Çalışma Grubundakilerin Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularından Aldıkları Puana Göre, Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Aldıkları Puanların Dağılımı

e. Eğitim öncesi ve sonrasında finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların karşılaştırması

Eğitime katılan 50 kişinin, eğitim öncesinde finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 76-115 arasında değişmekte olup, ortalama 98.76 ± 10.27 olduğu görülmüştür. Eğitim sonunda ise finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 104-130 arasında değişmekte olup, ortalama 127.56 ± 6.24 olarak bulunmuştur. Bireylerin tamamının eğitim sonrası puanı, eğitim öncesindeki anketten aldığı puana göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar eğitim sonrasında, eğitim öncesine göre daha yüksek bulunmuştur ($z=6.156$, $p<0.001$).

Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanların eğitim öncesi ve eğitim sonrasındaki dağılımı Çizelge 30'da verilmiştir.

Çizelge 30. Finansal Okuryazarlık Davranış Eğilimi Sorularından Alınan Puanların Eğitim Öncesi ve Eğitim Sonrasındaki Dağılımı

	Eğitim öncesi Ortalama $\pm$ SD (min-max)	Eğitim sonrası Ortalama $\pm$ SD (min-max)
Finansal okuryazarlık davranış eğilimi puanı	98.76 ± 10.27 (76-115)	127.56 ± 6.24 (104-130)

İstatistiksel Analiz: $z=6.156$, $p<0.001$

f. Eğitim öncesi ve sonrasında finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların karşılaştırması

Eğitime katılan 50 kişinin, eğitim öncesinde finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar 0-6 arasında değişmekte olup, ortalama 0.98 ± 1.51 olarak saptanmıştır. Eğitim sonunda ise finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar 2-6 arasında değişmekte olup, ortalama 5.8 ± 0.71 olarak saptanmıştır. Bireylerin 49'unun eğitim sonrası puanı, eğitim öncesindeki puanına göre daha yüksek bulunmuştur. Bir kişinin puanı ise eğitim öncesinde ve sonrasında aynı olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar eğitim sonrasında, eğitim öncesine göre daha yüksek bulunmuştur ($z=6.240$, $p<0.001$).

Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların eğitim öncesi ve eğitim sonrasındaki dağılımı Çizelge 31'de verilmiştir.

Çizelge 31. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların eğitim öncesi ve eğitim sonrasındaki dağılımı

	Eğitim öncesi Ortalama±SD (min-max)	Eğitim sonrası Ortalama±SD (min-max)
Finansal okuryazarlık bilgi puanı	0.98±1.51 (0-6)	5.8±0.71 (2-6)

İstatistiksel Analiz: $z=6.240$, $p<0.001$

D. Tartışma

Gelişen ve değişen dünya düzeni, artan nüfus, çevre kirliliği, ekolojik yapıda meydana gelen olumsuzluklar gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkan doğal kaynak sorunu, dünya ekonomik sistemini küresel boyutlarda sarsan ülkelerde yaşanan finansal krizler, sermaye piyasasının yatırım ve tasarruf yapacak bireyler için giderek karmaşık bir yapı halini alması gibi nedenlerle finansal farkındalığın önemi günümüz dünyasında giderek artmaktadır.

OECD ülkeleriyle birlikte OECD üyesi olmayan ülkeleri de kapsayan pek çok araştırmada bireylerin sahip oldukları finans bilgileri açısından oldukça yetersiz oldukları görülmüştür. Daha da kötüsü bireylerin bunun farkında dahi olmaması bu araştırmaların en çarpıcı sonuçlarından biridir.

Finansal okuryazarlıkları düşük olan bireylerin pay senedi yatırımları da düşük seviyede kaldığını Rooij vd. 2011 yılında yaptığı bir araştırmada belirterek tüm bu nedenlerden dolayı finansal okuryazarlığın ve seviyesinin yükseltilmesi gerekliliği ortaya çıkartmış ve böylelikle yatırım oranlarının da yükselmesine ve piyasaların gelişmesine fayda sağlayacağını belirtmiştir.

Yapılan araştırmalar finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının sadece gelişmemiş ülkelerin bir sorunu olmadığını, gelişmiş ülkeler için de finansal okuryazarlığın büyük bir sorun olduğunu ortaya koymuşlardır. Örneğin ABD’de 2010 yılında Bakanlar Kurulunda görev alan iki üyenin yaptığı açıklamaya göre Amerikan gençliğinin finansal okuryazarlık yönünden zayıf oldukları ve bu durumun bu şekilde devam etmesi halinde ilerleyen yıllarda finansal krizlere kapı aralayacağı ifade edilmiştir.

Dünya genelinde ülkelerin genel sorunu olarak tespit edilen finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi için çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Dünyada ve

Türkiye’de finansal okuryazarlık konusu ile ilgili yapılmış birtakım çalışmalara ve sonuçlarına göz attığımızda, genel bir değerlendirme yapacak olursak finansal okuryazarlık seviyesinde ülkelerin gelişmişlik düzeyinin etkili olmadığını, neredeyse tüm ülkelerde seviyenin düşük olduğu görülmüştür.

Aydın İlinde kamu kaynaklı ekonomik desteklerden yararlana 501 aile üzerinde finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ile ilgili yaptığımız anket çalışmasında bireylerin finansal konuda davranış eğilimlerini ve bilgi düzeylerini ayrı ayrı belirleyerek çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Çalışma grubunun finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar Çizelge 21 incelendiğinde 71-124 arasında değişmekte olduğu, ortalama 100.35 ± 9.44 , ortanca 101.0 olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınabilecek toplam puan 27-135 arasında değişebileceği için, çalışma grubunun genelinin iyi seviyede puan aldığı, yani finansal okuryazarlık davranış eğilimlerinin genelde olumlu yönde olduğu söylenebilir. Ancak çalışma grubunun finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanları gösteren Çizelge 22 incelendiğinde 0-6 arasında değişmekte olduğu, ortalama 0.58 ± 1.06 , ortanca 0.0 olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınabilecek toplam puan 0-7 arasında değişebileceği için, çalışma grubunun genelinin çok düşük seviyede puan aldığı, finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin düşük seviyede olduğu söylenebilir. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanların korelasyonu yapıldığında; çalışmaya katılan bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 71-124 arasında değişmekte olduğu, ortalama 100.35 ± 9.44 , ortanca 101.0 olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar ise 0-6 arasında değişmekte olduğu, ortalama 0.58 ± 1.06 , ortanca 0.0 olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ile finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğu saptanmıştır ($r=-0.091$, $p=0.042$).

Çalışma grubundakilerin finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puana göre, finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanların dağılımını gösteren serpilme diyagramı Şekil 20’de görüldüğü gibi beklenmedik bir durum tespit edilmiştir. Araştırmalarda genel kanı bilgi ile

davranışın pozitif yönde ilerlemesidir. Ancak OECD tarafından yapılan bir araştırmada (Çizelge 4) çeşitli ülkelerin sergiledikleri finansal davranışları göstermek amacıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu 15 ülkede yapılan çalışmada Türkiye ve Estonya gibi ülkelerde tasarruf ve yatırım yapma oranının düşük kalırken borçlanma oranının ise tam tersi şekilde yüksek olduğu, bu durumda bireylerin finansal davranışları arasında çelişkiler olduğu bununda en önemli sebebinin finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin düşüklüğünden kaynaklı olduğunu saptayan bulgular ortaya konmuştur. Çalışma grubumuzda da benzer bulgular saptanmıştır. Çalışma grubundaki bireylerin davranış sorularındaki çeşitli ve karmaşık cevapları bilgi düzeylerinin yetersizliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışma grubu sosyolojik anlamda da eğitim düzeyleri düşük ve ekonomik anlamda dar gelirli dezavantajlı bireylerden oluşmaktadır. Çizelge 21 ve Çizelge 22 incelendiğinde davranışları belirsiz ve bilgi seviyeleri oldukça düşük olduğu, Gaudecker'in 2013'de yaptığı araştırmada finansal okuryazarlık bilgi düzeyi düşük olan bireylerin kendi kararlarına aşırı güven duyduklarını ortaya koyduğu çalışma, çalışma grubunun da bilgi düzeyinin oldukça düşük olmasına rağmen karar verirken sergiledikleri davranışlarda çelişki yaşandığını gözükmektedir. Ayrıca Bayram 2010 yılında Anadolu Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık biçimini araştırmış ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olmasına rağmen bunun farkında olmadıklarını ortaya koymuştur. Çalışma grubumuzda da davranış ve bilgi sorularında gösterdikleri uyumsuz cevaplar ile benzer özellik göstermiştir.

Çalışma grubunun finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanları gösteren Çizelge 22'de bilgi sorularından alınabilecek toplam puan 0-7 arasında değişebileceği için, çalışma grubunun genelinin düşük seviyede puan aldığı, finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin düşük seviyede olduğu bulunmuştur. SPK ve Dünya Bankası'nın 2012 yılında Türkiye'de yaptığı çalışmada finansal yeterliliği ölçmek için bir anket çalışması uygulamış ve Türk halkının %64'ünün basit faiz hesabını, %74'ünün ise birleşik faiz hesabını yapamadığı görülmüştür. Yine aynı çalışmada Türkiye'de yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ortaya koyulmuştur. TEB ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile daha önce OECD tarafından 14 ülkeye uygulanan finansal

okuryazarlık erişim endeksiyle Türkiye’de yapılan çalışma sonucu 14 ülke karşılaştırılmış, Türkiye finansal bilgi ve davranış konusunda 12. ve 14. sırayı alarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. OECD 2005 yılı içerisinde 20 ülkede finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek için bir çalışma yapmış ve çalışma sonucunda bireylerin, dolayısıyla ülkelerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. 2012’de de bir anket geliştirerek 4 farklı kıtada anket uygulayarak çalışma yapmış ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Tamimi ve Kalli 2009 yılında Birleşik Arap Emirliklerinde yaptığı çalışmada bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Temizel ve Bayram 2011 yılında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için bir çalışma yapmış ve finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir. Lusardi 2008 yılında ABD’de düşük eğitim seviyesine sahip, azınlıklar, dar gelirliler gibi çeşitli dezavantajlı grup ile yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymuştur. Eğitim seviyesi düşük, sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı bireylerden oluşan çalışma grubumuzun da finansal okuryazarlık düzeyinin diğer çalışmalarda olduğu gibi düşük olduğu görülmüştür.

Çizelge 21’de ayrıca finansal okuryazarlık davranış eğiliminin lise mezunu olanlarda okuryazar olanlara göre daha olumlu olduğu Çizelge 22’de lise mezunu olanların finansal okuryazarlık bilgi düzeyi, okuryazar olan ve ilkökul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Böylelikle eğitim seviyesi arttıkça finansal okuryazarlık bilgi ve davranış düzeyinin arttığı bulunmuştur.

Çalışma grubunun aylık geliri 2001-3000 TL arasında olanların finansal okuryazarlık bilgi düzeyi, aylık geliri 1000-2000 TL arasında olanlara göre daha yüksek idi. Ayrıca aylık geliri 2001-3000 TL ve 3001-4000 TL aralığında olanların bilgi düzeyi, aylık gelirini diğer olarak belirtenlerden daha yüksek olduğu görüşmüştür. Delavande vd. (2008)’de zenginlikle finansal okuryazarlık düzeyi arasında bir bağ olduğunu gösterdiği çalışmada olduğu gibi benzer bir durum ortaya çıkmış olup gelir seviyesi yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeyi artmıştır, çünkü birey finansal konusunda bilgi sahibi oldukça gelir seviyesi giderek yükselir bir durum sergilemiştir.

Dünyada ve Türkiye’de yapılan birçok araştırmada olduğu gibi bireylerin finansal okuryazarlık bilgi düzeyleri çalışma grubumuzda da düşük seviyede çıkmıştır.

Tüm bu gelişmeler ışında finansal okuryazarlığın önemli bir hal alması onun birçok araştırmacı tarafından cazip kılmış ve bilgi seviyesindeki düşüklüğü eğitim ile iyileştirme metotları öneri olarak konu edinilmiştir. Temizel ve Bayram 2011’de yaptığı araştırmanın sonucunda çalışma grubunun finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu kanıtlamış ve finansal eğitim ile seviyenin yükseltilmesi gerektiğini önermişlerdir. Sarıgül 2014 yılında Konya ilinde yaptığı araştırmada öğrencilerden oluşan çalışma grubunun finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğunu ve finansal bilgilerinin geliştirilmesi için eğitimin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Rosacker vd. 2009 yılında işletme eğitimi alan öğrencilerle yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu sonrasında uzmanlar tarafından finansal okuryazarlık eğitimi verilerek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerine etkilerini araştırmış ve araştırma sonucunda eğitimin finansal okuryazarlık düzeyini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. İlk çalışma grubumuzdan rastgele seçilerek oluşturulan 50 kişilik ikinci çalışma grubumuzda Aydın ili için benzer bir yöntem Türkiye’de ilk olarak uygulanmıştır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uzman eğitimcileri ile ikinci çalışma grubuna finansal okuryazarlık eğitimi verilerek finansal okuryazarlık düzeyleri tekrar ölçülmüştür. Eğitim verilecek gruplar belirlenirken Hathaway ve Khatiwa’nın 2008 yılında yaptığı çalışma göz önünde bulundurularak eğitim programının başarılı ve etkin olabilmesi için dikkat edilmesi gereken ilk husus yani başarıya ulaşmak için grubun sayısının az tutulmasına önem verilmiştir. Bu sebeple 50 kişilik çalışma grubu kendi içinde ortak özellikler ile 2 eğitim grubuna ayrılmıştır. İlk grup 1 yıllık süre ile kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanalar, ikinci grup ise 2 yıl ve üzeri kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanalar şeklinde oluşturulmuştur. Burada incelenmek istenen diğer bir olgu ise ekonomik destekten yararlanma yılının davranışa etkilerinin ortaya konulmasıdır.

İkinci çalışma grubunda Çizelge 25 incelendiğinde eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 104-130

arasında değişmekte olup, ortalama 127.56 ± 6.24 (ortanca 130.0) olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınabilecek toplam puan 27-135 arasında değişebileceği için, çalışma grubunun genelinin yüksek seviyede puan aldığı, yani finansal okuryazarlık davranış eğilimlerinin genelde olumlu yönde olduğu kanıtlanmıştır.

Eğitim verilen ikinci çalışma grubunun Çizelge 27’de finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar 2-6 arasında değişmekte olup, ortalama 5.84 ± 0.71 (ortanca 6.0) olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınabilecek toplam puan 0-7 arasında değişebileceği için, çalışma grubunun genelinin yüksek seviyede puan aldığı, finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin yüksek seviyede olduğu kanıtlanmıştır. Akhan 2010 yılında öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu, iyi bir finansal eğitim aldıktan sonra finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselebileceğini belirterek bu eğitimle hem kendilerini hem de gelecek nesillere etkili olabileceklerine değinmiştir. Çalışma grubunun eğitim öncesi bilgi düzeyinin oldukça düşük olduğu Çizelge 22’de görülmekte olup, eğitim sonrası finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça iyi olduğu Çizelge 27’de görülmektedir. Çalışmada finansal okuryazarlık eğitimi ile finansal okuryazarlık davranışının ve bilgi düzeyinin yükseldiği kanıtlanmıştır.

Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ve finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasındaki korelasyona bakıldığında (Şekil 21) eğitim verilen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından aldıkları puanlar 104-130 arasında değişmekte olup, ortalama 127.56 ± 6.24 , ortanca 130,0 olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık bilgi sorularından aldıkları puanlar ise 2-6 arasında değişmekte olup, ortalama 5.84 ± 0.71 , ortanca 6,0 olarak saptanmıştır. Finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ile finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0.356$, $p=0.011$). Hilgerth vd. 2003 yılında Amerika’nın çeşitli bölgelerinde yaptığı araştırmada birey davranışı ve finansal bilgi arasında ilişkiyi incelemiş ve finansal bilginin artmasıyla finansal davranış skorunun da arttığını sergilemiştir. Yine Freddie Mac firması tarafından yapılan benzer bir çalışmada finansal bilgi ve finansal tercih/davranışlar arasında ilişki incelenmiş ve 12 bin yetişkin üzerinde yapılan

çalışmada bireyin finansal bilgi düzeyinin davranışa en büyük etkilerden bir gösterge olarak ortaya koymuştur. Finansal okuryazarlık eğitimi verilen ikinci çalışma grubumuzda da benzer davranışlar Şekil 21’de görüldüğü gibi finansal okuryazarlık davranış eğilimi sorularından alınan puanlar ile finansal okuryazarlık bilgi sorularından alınan puanlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Borden vd. (2008)’de de yaptığı araştırmada finansal bilgi seviyesinin artmasıyla davranış arasında doğru orantı olduğunu göstermiştir. Çizelge 22’de çalışma grubunun eğitim sonrasında finansal okuryazarlık davranış eğilimlerinin daha olumlu olduğu, Çizelge 31’de eğitim sonrasında çalışma grubunda finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur.

Eğitim verilen ikinci çalışma grubuna davranışları ve kararlarını incelemek maksadıyla sorulan soruların cevapları incelendiğinde, finansal okuryazarlık eğitiminde kazandığı bilgileri günlük hayatında kullandıktan sonra kamu kaynaklı ekonomik destekten yararlanmaya devam etmeyi düşünmeyen bireylerin finansal okuryazarlık davranış eğilimi, ekonomik destekten yararlanmaya devam etmeyi düşünenlere göre daha olumlu bulundu (Çizelge 26).Araz vd.’nin 2012 yılında finansal okuryazarlığın davranış üzerinde etkilerini incelediği araştırmada finansal okuryazarlığın finansal zorluğa düşen bireylerin bilgi düzeylerinin gelişmesiyle doğru karar alma, tutum ve davranışlarının gelişmesine etken olduğunu ve finansal zorluğa düşmenin önüne geçtiğini ortaya konmuştur.

Ekonomik destekten yararlanmaya devam etme düşüncesi, ekonomik destekten yararlanma süresi 2 yıl ve üzeri olanlarda 1 yıl olanlara göre daha fazla bulunmuştur (Çizelge 29). Ekonomik destekten yararlanma yılı arttıkça bireyin ekonomik desteği bir alışkanlık olarak gördüğü ve vazgeçememe durumunda olduğu görülmüştür. Ekonomik destekten 1 yıl süre ile kısa bir zaman sürecinde yararlanan birey almış olduğu finansal okuryazarlık eğitimi ile kriz ile baş etme yöntemlerini öğrenmiş, aile bütçesini yönetmeyi öğrenmiş ve uzun vadede ekonomik destekten yararlanmak istemediğini ortaya koymuştur. Robert Higgs’de *“Gelirin Yeniden Dağıtımın İhmal Edilen On Dokuz Nedeni”* adlı çalışmasında yoksullara yapılan yardımların toplumu daha fazla yoksullaştıracaklarını belirtmiş ve yapılan sosyal yardımların insanların çalışması yerine tembelliğe itebileceğini, birey çalışmadan bir gelir elde ettiğinde, bu geliri elde etmeye

yönelik daha fazla çaba içerisine gireceğinden” söz etmiştir. Yoksullukla mücadele kapsamında özellikle kriz dönemlerinde yoksul kesimlere acil olarak doğrudan ayni ya da nakti destekler sağlanması belirli bir dönem için yararlı olabilir ancak yoksullukla mücadeleyi sadece sosyal yardım şeklinde değerlendirmemesi gerekmektedir. Ayrıca Şenses 2003 yılında yaptığı çalışmada daimi yapılan sosyal yardımın süreç içerisinde üç temel sorun ile karşımıza çıkacağından söz ederek bu sorunları şu şekilde sıralamıştır; ilki, sosyal yardımlara ayrılan kaynağın giderek fazlalaşması büyüme için ayrılacak kaynağın azalmasına neden olması; ikincisi, özellikle toplumumuzda var olan yardımlaşma hissiyatını ve bununla kurulan mekanizmanın bozulmasına ve toplumsal gelenek ve kültürün kaybolmasına neden olması; üçüncüsünü ise sosyal yardım alanların üretim sürecinden çekilmelerine, yabancılaşma ve toplumsal dışlanma psikolojilerine kapılmalarına neden olacağından bahsetmiştir. Çalışmamızda da uzun süre sosyal yardımdan faydalanan bireylerde benzer davranışlar sergilediği görülmüştür.

VI.SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukluk döneminde başlayan finansal kararlar bireylerin tüm hayatları boyunca devam ettirdikleri önemli bir süreçtir. Çünkü yaşamın her döneminde birey borç verme, borç alma, tasarruf yapma, tüketim, yatırım ve risk gibi kararlar vermek zorunda kalır. Henüz küçük bir çocukken kendisine verilen harçlığı nasıl değerlendireceği kararıyla başlayan bu kararlar zinciri bireyin tüm hayatı boyunca sürer. Anlaşılacağı üzere, bugüne kadar bilinen finans sadece işin uzmanlarınca yapılır bilgisinin yetersiz olduğu görülmüş, gençler ve çocuklar da dahil olmak üzere herkesi ilgilendiren bir konu olduğu önem kazanmıştır. Finansal bilginin mümkün olduğunca erken yaşlarda elde edinilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle son yıllarda sıklıkla yaşanan ekonomik krizler ile pek çok ailenin ve bireyin karşı karşıya kaldığı finansal sorunlar bu hususun önemini ve gerekliliğini bir kez daha çok açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Bireylerin finansal mevzularda sahip oldukları bilgilerden yararlanmak suretiyle doğru finansal kararları verebilmeleri ve doğru finansal davranışlar sergileyebilmeleri için bireylerde finansal okuryazarlığın olması gerekir. Toplumdaki finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe hem ekonominin ve finansal sistemin hem de ailelerin ve bireylerin fayda görmesi mümkün olabilmektedir. Bu gerçeği fark eden bazı devletlerin ve uluslararası kurumların bu hususta gerekli çalışmaları başlattığı görülmektedir. Böylece yıllardır göz önünde bulundurulmayan aile ve birey finansal sisteme dahil edilmiştir (Gökmen, 2012).

Bireyin hayat kalitesi üzerinde etkisi olan finansal kararlar, yaşam seyrinde de önemli bir bölümü oluşturur. Tüm bireyler, küçük ya da büyük finansal kararlar vermek zorundadır. Bu kararları doğru aldığı taktirde yaşamı olumlu etkilenecekken, yanlış kararların etkisi ise olumsuz olacaktır. Geline nokta finans bilimindeki tüm hesaplamaların, yöntemlerin, modellerin ve değerlemelerin ana hedefi; doğru finansal kararların verilmesini sağlamaktır. Bu

nedenle, herkesin temel düzeyde bile olsa bir takım finansal bilgileri bilmesi gerekmektedir.

Ayrıca son yıllarda yaşanan krizler ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakmaksızın her kesimi etkisi altına almış ve giderek artan yoksul kesim olgusunu ortaya çıkartmıştır. Bunun sonucunda da yoksulluk dünya ekonomisinin çözmesi gereken temel bir problem olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmanın temelinde yoksullukla mücadele kapsamında uygulanan sosyal yardım politikalarının işlevliğini kazandırabilmek için finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması gerekliliğini sonucuna ulaşılmıştır.

Yoksulluk, her ne kadar ülkeler arası farklılıklar gösterebilir geçmişten günümüze ülke ekonomilerinin çözmesi gereken temel bir problem olarak karşımıza gelmiştir. Yoksullukla beraber işsizliğinde baş göstermesi nedeniyle birlikte bu problemle baş edebilmek için yoksul kimselerin kendi emekleri ile para kazanır hale gelmeleri ve bu paralarını alacakları doğru kararlarla yönetebilmelerini sağlamak gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Refah devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte, devletin sosyal konularda üstlendiği görevler hem nitelik hem de nicelik açısından değişim göstermiştir. Günümüz refah devletinin bir sonucu olarak sosyal harcamalardan devlet sorumlu tutulmuş, devletten beklenen hizmetlerin artmasıyla birlikte, ek güvenceler, dezavantajlı guruba ve yoksullara yönelik olarak yapılan yardımlar, işsizlik tazminatı gibi sosyal amaçlı transfer harcamalarda artış yaşanmıştır. Geçmişten günümüze sosyal harcamaların GSYİH'daki payı giderek artmış ve sosyal amaçlı harcamaların normal kamu geliriyle karşılanamaması, vergi gelirlerinin yeterli olmaması durumunda çeşitli finansman sorunları ortaya çıkmıştır. Harcamalarda sürekliliği sağlayabilmek için alternatif finansman kaynakları aranmış ve kamu borçlanması sorunu gündeme gelmiştir. Çalışmada ayrıca sosyal devlet bağlamında sosyal amaçlı harcamaların kamu borçlanması üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiş ve sosyal harcamada ortaya çıkan bir artışın kamu borçlanmasını da arttırmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın temelini ise eğitimin, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişlik düzeyinin belirlenmesindeki etken rolünün önemi çerçevesinde ve yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi açısından finansal okuryazarlık

düzeının kamu kaynaklı sosyal harcamalara etkisini araştırmak amacıyla ölkemizde sosyal amaçlı bir kamu harcaması olan Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yşştşlen hanelere yapılan transfer ödeme kapsamında gerçekleştirilen sosyal ekonomik destek modeli şzerinde çalışılmıştır.

Tşrkiye ve dşnyada yoksulluk kavramı irdelenerek mşcadele yşntemlerine değinilmiş ve genel anlamda mşcadele yşntemleri sıralanarak sosyal harcamaların eşitleri değerlendirilmiştir. Tşrkiye geneli değerlendirildikten sonra, Aydın ili Efeler şleğinde sosyal ekonomik destekten yararlanan beşyşz bir aileye finansal okuryazarlık dşzeylerini şlmeye yşnelik anket çalışması uygulanmış ve finansal okuryazarlık dşzeylerinin dşşşk olduğu belirlenmiştir. Finansal okuryazarlık dşzeyi dşşşk olarak belirlenen elli ailenin finansal okuryazarlık dşzeyini yşkseltmek için eğitim çalışması yapılmış ve eğitim sonucunda finansal okuryazarlık dşzeyleri geliştirilmiştir. Finansal okuryazarlık dşzeyi gelişen yoksul aileler parayı nasıl kullanmaları gerektiği, aile bştesi ve doğru kararlar verebilme yşnşnden kabiliyetlerini kullanmalarını řęrenmeleri neticesinde sosyal ve ekonomik desteklerden yararlanmaktan vazgeeceklerini ve istihdama yşnelik çalışmalara yşneleceklerini eğitim sonrası uygulanan anket ve birebir mşlakatta dile getirmişlerdir. alışman bu yşnş ile uygulamada tekliği nedeniyle literatşre katkısı ve orjinalliği sşz konusudur.

Sonuç olarak; değişen ve gelişen dşnya dşzeni, ekonomik yapıda yaşanan olumsuzluklar, şlkelerin sosyal yapılarındaki değişim, kşreselleşmenin şzellikle iş gşcş piyasasında ortaya ıkartığı riskler sonucunda sosyal harcamalara olan ihtiyaç giderek artmıştır. Bununla beraber sosyal yardımlara bağımlı bireylerde giderek fazlalaşmış ve devlet bştelerinde finansman sorununu ortaya çıkartmıştır. Gelirlerin yeniden dağılımı, bştenin ağdaş ilkeleri arasında yer almaktadır ve bu unsur sosyal hizmetler ile sağlanmaktadır. Sosyal hizmetlerin hukuki dayanağı ise Anayasa’da yer alan sosyal haklardır. 1982 Anayasası’nın 65 nci maddesinde “Devlet sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen gşrevlerini, bu gşrevlerinin amaçlarına uygun şncelikleri gşzeterek mali kaynaklarının yettiği şlşsşnde yerine getirir” hşkmş yer almaktadır.

Devlet iktisadi ve sosyal şdevlerini mali kaynaklarının yettiği şlşde uygularken, kamu kaynaklarının aktif, ekonomik ve verimli kullanılması şncelikli

durum olmaktadır. Bütçedeki yeri giderek artan sosyal harcamaların finansman sorunları kamu borçlanması ile nedensellik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Sosyal devlet anlayışı gereği devlet, vatandaşını ekonomik risklerden koruyarak refahını arttırmak durumunda ve bunun içinde sosyal harcama yapmak zorundadır. Ancak, bütçede sosyal harcamaların fazla, gelirin ise az olması devletin sosyal harcamalarda sürdürülebilirliği riskli hale getirmiş ve devlet bu riski önlemek için borçlanma yoluna başvurmuştur. Sosyal harcamalarıda içeren kamu harcamalarının finansmanında sosyal ve ekonomik gereklere uygun finansman yöntemlerinin uygulanmadığı zmnada enflasyon ve kaynak dağılımında etkisizlik, gelir dağılımında adaletsizlik başta olmak üzere çeşitli ekonomik sorunlar ile birlikte mali ve sosyal sorunlarda başgösterebilir.

Ülkeler bu gibi sorunlar ile başbaşa kalmamak için bireyleri finansal konularda eğitmeli, bilgi ve bilinç düzeylerinde meydana gelen yükselme ile finansal konularda doğru karar alabilmelerini sağlamalıdır.

Çalışma her geçen gün artan sosyal harcamaları da içeren kamu harcamaları gereği ortaya çıkan finansman kaynağı olarak borçlanmanın ülke ekonomisine olumsuz etkisinin ortadan kaldırılmasına yönelik bireylerin finans konusunda eğitim düzeylerinin arttırılarak sosyal yardım bağımlılığının önüne geçmeyi öne sürmüş ve sosyal yardımlardaki pay azalarak buradaki kaynağın gerek eğitim gerek sağlık yönünde ülkenin gelişmesine yönelik projelere aktarımının sağlanarak, finansal konularda doğru karar verebilen bireylerin etkisi ile ekonomik güçlenmenin sağlanacağını ortaya koymuştur.

A. Öneriler

1. Sosyal ve ekonomik refahı sağlayabilmek için geliştirilecek sosyal hizmet programlarının ekonomik olması gerekmektedir.

2. Toplumun tamamına sosyal yardım yapmak yerine sadece engelli, çalışamayacak derecede hasta olan, eşi vefat etmiş veya eşinden ayrılmış çocuklu kadınlar gibi dezavantajlı kesime yardım yapılmalı, çalışabilecek durumdaki kişileri iş gücü piyasasına dahil edilebilecek politikalar uygulanmalı. Özellikle sosyal hizmet kuruluşlarının ve kamu kurumlarının en önemli ihtiyacı olan bakım

ve temizlik elemanı sorununu çözebilmek adına bu kişilere karşılıksız yardım yerine yarı zamanlı çalışma imkanı sunulmalıdır.

3. Yoksullukla mücadele edebilmek için sosyal yardımın en son tercih olarak değerlendirilmesinde öncelikle beşeri sermayenin geliştirilmesine ve istihdamın arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

4. Çalışabilecek durumda olan ancak küçük yaşta çocuğu olduğu için çalışamayan kadınlara yönelik sadece ücretsiz kreş desteği değil mesleki eğitim ve mikro krediler ile işyeri açabilmelerini sağlayacak sistemler geliştirilmelidir.

5. Çalışabilecek olanlara ve bir kriz döneminde darboğazda olanlara sürekli yardım yapmak yerine geçici yardım yaparak, finansal okuryazarlık eğitimine tabi tutmalı, sosyal hizmet çalışanları tarafından birey ve ailenin danışmanlık şeklinde takibinin yapılarak finansal konularda bilinç oluşturulmalı, doğru karar alabilmesi sağlanmalı ve bu işleyişi mevzuatta sosyal yardımın verilmesinde önleyici tedbir şartları olarak yer verilmelidir.

6. SED yardımlarının toplamına bakıldığında verilen bu yardım kaynağını direk yardım şekli yerine atölyeler açarak işyeri sahipleri yada yatırımcılar ile ortak protokol sağlanarak şartlı istihdam koşulları geliştirilebilmeli, sigorta primleri karşılanarak yatırımcıya destek sağlanabilmelidir. İşyerlerinde kreş zorunluluğu getirerek korumalı işyeri statüsü kazandırılarak kadınların sosyal yardım yerine istihdama dahil edilerek kalifiyeli birey haline getirilmelidir.

7. Yapılan süreli yardımlarda da bireylere finansal okuryazarlık eğitimi verilerek yaşamlarını sürdürmede finans becerisi geliştirilmeli ve yardım süresinin sonunda hayatlarını tek başlarına idame ettirebilecekleri metodlar geliştirilmelidir. Bu süreçte kamu kaynaklı verilen sosyal yardımlarında doğru ve etkili kullanımı sağlanmış olacak hem de denetlenmiş olacak, finansal okuryazarlık eğitimi süresince haneye sosyal ve finansal anlamda danışmanlık verilmiş olacaktır. Özellikle sosyal hizmet merkezinde görev yapan meslek elemanlarına finansal okuryazarlık eğiticiliği eğitimleri verilerek bu sağlanmış olacaktır. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseltilerek beşeri sermayeye katkı sağlanmış ve etki olarakta ülke ekonomisine katkı sağlanmış olacaktır.

8. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen Aile Destek Programı (ASDEP) kapsamında görev alan meslek elemanları SED alan

ailelere yönelik istihdam, İŞKUR Meslek Edindirme Kursları gibi eğitimlere yönlendirme çalışmaları yapılmalı ve takibini sağlayarak sosyal kaynakların verimliliğini arttırmalıdır.

9. Sosyal yardıma müracaat eden bireyin şartları değerlendirilirken direk sosyal yardım bağlanması gerekmeyen durumlarda gelecekte daha vahim sonuçlarla karşılaşmamak için önleyici tedbir olarak bireyi ve aileyi finansal okuryazarlık eğitimine dahil ederek hayatını idame ettirmede danışmanlık sağlanması doğrudan sosyal yardım yerine kamu kaynaklarının verimli kullanılmasına etki sağlayacaktır.

10. Sosyal yardım alanında yapılacak yardımların yoksulluğun kalıcı olarak çözülebilmesi için gerçekçi bir muhtaçlık tespiti yapılması, sosyal yardımların işgücüne katılımı üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak için ücret üzerinden alınan vergilerde indirim, yardımlara bağımlılığı engellemek için yardım alan birey uygun iş bulması halinde çalışmayı red etmesi durumunda almakta olduğu sosyal yardım miktarının belirli bir oranda azaltılması, bu durum tekrarlandığı zaman azalarak kesilmesi yardımlara olan bağımlılığı ve istihdama olan olumsuz etkileri asgari seviyeye düşürecektir.

11. Sosyal yardım yapan kurumları tek bir çatı altında toplayarak ve sosyal yardım türlerini bir standart yapıya kavuşturulması yardımın istismarı ve mükerrer yardımın önüne geçebileceği gibi, israfı ve kamu kaynaklarının doğru kullanımını sağlayacağından ülke ekonomisinde fayda yaratacaktır.

VII. KAYNAKÇA

AÇSHB, (2013). “**Aile Eğitim Programı Kitabı**”, İstanbul, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

AÇSHB, (2018). “**2018 Yılı Faaliyet Raporu**”, Ankara, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Akdoğan, A. (2002). **Kamu Maliyesi**, Ankara, Gazi Kitapevi.

AKHAN, N.E. (2010). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrencilerinde Ekonomi Okuryazarlığının Durumu ve Geliştirilmesi”, (Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

AKIN, G.G., AYSAN, A.F., GOLLU, G. VE YILDIRAN, L. (2009). “A Nationwide Survey On Credit Card Usage”, **Boğaziçi Üniversitesi Department of Economics**, 1-21.

AKTAN, C.C. (2002). “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ankara, Hak-İş Kanfederasyonu Yayınları.

AKTAN, C.C. (2003). “Yoksulluk Sorunun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim A. (Ed.), Yoksulluk Sempozyumu Kitabı Cilt:1 s.148-159.

AKTAŞ, B. (2011). “Finansal Farkındalık ve Finansal Eğitim Hazine Perspektifi”,http://www.tcmb.gov.tr/konferanslar/financial_education/Session5/Burhanettin_Aktaş_Presentation.Pdf, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019)

AKTÜRK, N. (1990). “Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi”, **Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi**, cilt 4, sayı 2, ss.255

AKYOL, C (2010). “Finansal Farkındalığın Yatırımcı Tercihlerine Etkileri: Özel Bankacılık Çalışanlarında Finansal Farkındalık Üzerine Bir Araştırma”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

- ALİYEV, Y. (2016). “Finansal Okuryazarlığın Sosyo-Ekonomik Duruma Etkisi: Bakü Örneği”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi.
- ALKAYA, A. VE YAĞLI, İ. (2015). “Finansal Okuryazarlık – Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 8, sayı 40, ss.585-599.
- ALTAY, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, sayı:2, ss.155-178.
- ALTINTAŞ, K.M. (2008). **Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi**, İstanbul, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları.
- ALTINTAŞ, K.M. (2009). “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Modeli”, **Zkü Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 5, sayı 9, ss.151-176.
- ANSONG, A. VE GYENSARE, M. A. (2012). “Determinant Of University Working Students’ Financial Literacy At The University Of Cape Coast, Ghana”, **International Journal Of Business And Management**, cilt 7, sayı 9, ss.126-133.
- ARABACI, Y.R. (2012). **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), Sosyal Politika, Bursa, Dora BasınYayın Dağıtım.
- ARAZ, T. VE YILDIRAN, L. (2012). “Financial Literacy And Credit Card Arrears”, Boğaziçi Üniversitesi Çalışma Makalesi.
- ATALAY, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyo-Ekonomik Dergisi**, cilt 1, sayı 2, ss.156-178.
- ATKINSON, A. VE MESSY, F.A. (2012). “Measuring Financial Literacy: Results Of The Oecd/International Network On Financial Education (Infe)

Pilot Study”, **Oecd Working Papers On Finance**, Insurance And Private Pensions, No 15, Oecd Publishing.

AYHAN, A. (2012). “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.41-55.

BACOVA M., CONKOVA M. VE M. VE BRICOVA Z.(2013). “Financial Literacy Of Students In Slovak Republic”, **The 7th International Days Of Statistics And Economics**, cilt 19, sayı 21, ss.51-60.

BAĞLI, M.S. (2012). “Teorik ve Tarihsel Açıdan Bütçe Hakkı”, **Yasama Dergisi**, sayı.20, ss.39-77.

BAHÇUVAN, S. (2011). “Okuryazar Olmalıyım”, **Boryab Dergisi**, sayı 43.

BALCI, Ş.G. (2007). **Tutunamayanlar ve Hukuk**, Ankara, Dodt Yayınevi.

BARAK, O. (2008). **Davranışsal Finans**, Ankara, Ankara Gazi Kitabevi, 1. Baskı.

BARIŞIK, S. VE KESKİNOĞLU, F. (2006). “Türkiye’de Bütçe Açığının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgile Fakültesi Dergisi**, cilt 61, sayı 4, ss.59-82.

BATIREL, Ö.F. (1976). “İktisadi Gelişme ve Kamu Maliyesi İlişkisi Üzerine” **İstanbul İ.T.İ.A. Dergisi**, ss.3-4.

BAYATA, H.G. (2008). “Dış Borçların Sürdürülebilirliği: Türkiye Örneği”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kayseri Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAYER,P.J., BERNHEİM, B.D VE SCHOLZ J.K. (1996). “The Effects Of Financial Education İn The Workplace: Evidence From A Survey Of Employers”, <https://www.nber.org/papers/w5667.pdf>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2019).

BAYRAK, M. VE ESEN, Ö. (2012). “Bütçe Açıklarının Cari İşlemler Dengesi Üzerine Etkileri: İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, cilt 23, sayı 82, ss.23-49.

- BAYRAK, M. VE KANCA, O.C. (2013). “Türkiye’de Kamu Kesimi Açıklarının Nedenleri ve Fiyatlar Genel Düzeyi Üzerindeki Etkileri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, sayı 48, ss.91-111.
- BAYRAM, S.S. (2010). “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama”, (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYRI, O. (2006). “Paranın Gelecekteki Değeri: Fiyatlar Genel Seviyesi, Faiz Oranları ve Döviz Kurları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 11, sayı 2, ss.283-304.
- BEAL, D.J. VE DELPACHİTRA, S.B. (2003). “Financial Literacy Among Australian University Students”, **Economic Papers**, cilt 22, sayı 1, ss.65-78.
- BEGG, D., STANLEY, F., RUDİGER, D. (1994). **Economics**, London, McGraw-Hill Book Company Europe, 14. Baskı.
- BERNANKE, B.S. (2011). “Financial Literacy, Statement by Mr. Ben S Bernanke”,<https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20110420a.htm>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- BERNHEİM, D.B., DANİEL , M.G. VE DEAN M. M. (1997). “Education And Saving:The Long-Term Effects Of High School Financial Curriculum Mandates”, <https://www.nber.org/papers/w6085.pdf>, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019).
- BERNTEİN, W. (2005). **Yatırımın Dört Temel Taşı**, Çev. Neşenur Domaniç, Nusret Avhan, Scla Yayıncılık.
- BORDEN, L. M., LEE, SUN-A., SERIDO, J. VE DAWN C. (2008). “Changing College Students Financial Knowledge, Attitudes, And Behavior Through Seminar Participation”, **Journal Of Family And Economic Issues**, cilt 29, sayı 1, ss.23-40

- BROWN, S.M. (2011). “Debt And Negative Net Worth Among Near Retirees”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Utah State University.
- BUCHER-KOENEN, T. VE ZİEGELMEYER, M. (2013). “Once Burned, Twice Shy? Financial Literacy And Wealth Losses During The Financial Crisis.Review OfFinance”,https://econpapers.repec.org/article/ouprevfin/v_3a18_3ay_3a2014_3ai_3a6_3ap_3a2215-2246..htm, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019).
- BULUT, C. (2002). **Kamu Açıkları, Enflasyon, Faiz Oranı ve Döviz Kuru İlişkileri**, İstanbul, DerYayınları.
- BÜYÜKDERE, K. (2006). “Türkiye’de Gelir Dağılımı”, **Gümrük Dünyası Dergisi**, sayı 51.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2015). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı**, Ankara, Pegem Akademi, 21. Baskı.
- CALCAGNO, R. VE MONTICONE, C.(2011). “Financial Literacy And The Demand For Financial Advice”, **Journal Of Banking & Finance**, s 50, ss.363-380.
- CAMERON, M. P. CALDERWOOD, R., COX, A., LİM, S. VE YAMAOKA M. (2014). “Factors Associated With Financial Literacy Among High School Students In New Zealand”, **International Review Of Economics Education**, sayı 16, ss.1221.
- CAMGÖZ, S. M. KARAN, M. B. VE ERGENELİ, A. (2011). “Relationship Between The, Big Five Personality And The Financial Performance Of Fund Managers”, **Current Topics In Management**, sayı 15, ss.137-152.
- CAPUANO, A. VE RAMSAY, I. (2011). “What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration Of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics. Financial Literacy Project”,
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1793502, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019).

- CHEN, H. VE RONALD P.VOLPE, (1998). “An Analysis Of Personal Financial Literacy”, **Among College Students Financial Services Review**, cilt 7, sayı 2, ss.107-128.
- CHLOUBA, T., SİMKOVA, M. VE NEMCOVA, Z.(2011). “Application For Education Of Financial Literacy”, **Procedia- Social And Behavioral Sciences**, sayı 28, ss.370-373.
- CİVAN M. VE CENGER H. (2010). “Finansal Yönetim Dersini Almış Öğrencilerin Finans Eğitimi Beklentilerini Ölçmeye Yönelik Yapılan Bir Çalışma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı 46, ss.84-99.
- CLARK, G.L. VE STRAUSS, K. (2008). “Individual Pension- Related Risk Propensities: The Effects Of Socio-Demographic Characteristics And A Spousal Pension Entitlement On Risk Attitudes”, **Ageing And Society**, cilt 28, sayı 6, ss.847-874.
- COLLINS, J. (2012). “Financial Advice: A Substitute For Financial Literacy”, **Financial Services Review**, cilt 21, sayı 4, ss.307-322.
- COŞKUN, S., GÜNEŞ, S., VE ORTAKAYA, A.F. (2011). “Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** cilt 13, sayı 3, ss.129-158.
- CRAIN, S. (2013). “Are Universities Improving Student Financial Literacy ? A Study Of General Education Curriculum”, **Journal Of Financial Education**, sayı Spring/Summer, ss.1-18.
- CUDE, J.B., LAWRENCE, F.C., LYONS, A.C. (2006). “College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn”, Eastern Family Economics and Resource Management Conference 2006, ss.102-109.
- DAĞDELEN, T. (2017). “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DAŞLI, Y. (2015). “Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkezi İlçe Örneği”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DELAVANDE, A., ROHWEDDER, S. VE WILLİS, R.J. (2008). “Preparation For Retirement, Financial Literacy And Cognitive Resources”. <https://mrdrc.isr.umich.edu/publications/Papers/pdf/wp190.pdf>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2019).
- DEMİR, M., ÇEVİK, S., BEŞER, M.K. (2005). “Kamu Kesimi Finansman Açıklarının Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 20, sayı1, ss.247-267.
- DEMİR, N., KADERLİ, Y. VE ÖZDEMİR, M. (2016). “TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri Projesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı, Doğrudan Faaliyet Destek Programı.
- DEMİR, S. (2019). “Sosyal Yardımların İstihdam ile İlişkisi: Türkiye Örneği”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEUFLHARD, F., GEORGARAKOS, D. VE INDERST, R. (2014). “Financial Literacy And Savings Account Returns”, https://mpa.ub.uni-muenchen.de/53857/1/Mpra_paper_53857.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019).
- DİSNEY, R. VE GATHERGOOD, J. (2013). “Financial Literacy And Consumer Credit Portfolios”, **Journal Of Banking And Finance**, sayı 37, ss.2246 -2254.
- DULEBOHN, J. H. (2002). “An Investigation Of The Determinants Of Investment Risk Behavior In Employer-Sponsored Retirement Plans”, **Journal Of Management**, cilt 28, sayı 1, ss.3-26.
- DVORAK, T. VE HANLEY, H. (2010). “Financial Literacy And The Design Of Retirement Plans”, **The Journal Of Socio-Economics**, sayı 39, ss.645-652.

- EĞİLMEZ, M. (2007). **Hazine**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 3. Baskı.
- EĞİLMEZ, M., KUMCU, E. (2005). **Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 9. Baskı.
- EKŞİT, A. VE GÜL E. (2011). “Finansal Eğitimle ilgili AB Faaliyetleri”, **Sermaye Piyasası Dergisi, Sermaye Piyasası Meslek Personeli Derneği Yayını**, sayı 5.
- ER, F., TEMİZEL, F., ÖZDEMİR, A. VE SÖNMEZ, H. (2014). “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 14, sayı 4, ss.113-126.
- ERDEM, T. (2006). “Yoksulluk”, Teyfik Erdem (Ed.), Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler, Ankara, Lotus Yayınevi.
- ERGUN, B. ŞAHİN, A. VE ERGİN, E. (2014). “Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 7, sayı 34, ss.847-864.
- ERDOĞDU, M.M. (2008). “Türkiye’de Sosyal Bütçe ve Gelişimi”, Ahmet Buldam (Ed.), Türkiye’de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzleniyor?, İstanbul, TESEV Yayınları.
- EROĞLU, S. VE KUTLU, D. (2014). “Dünya’da ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, sayı 2, ss.63-114.
- ERTAN, Y. (2007). “Davranışsal Finans ve Pişmanlık Teorisinin Döviz Kuru Riskinden Korunma Kararına Etkisi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi.
- ESSPROS (2016). <http://ec.europa.eu/eurostar/documents/3859598/7766647/KS-GQ-16-010-EN-N.pdf/3fe2216e-13b0-4bal-b84f-a7d5b091235f> (Erişim Tarihi: 15.09.2019)
- FETTAHOĞLU, S. (2015). “Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı 67, ss.101-116.

- GAUDECKER, H. VE MARTİN V. (2013). “How Does Household Portfolio Diversification Vary With Financial Literacy And Financial Advice”, **Journal Of Finance**, cilt 70, sayı 2, ss.489-507.
- GEREK S. VE KURT A.A. (2010). “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümlerinde Ekonomi Okuryazarlığına İlişkin Göstergeler”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 9, sayı 1, ss.87-97.
- GEREK, S. VE KURT, A.A. (2008). “Economic Literacy Of University Students: A Sample From Anadolu University”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1137610, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- GEREK, S. VE KURT, A.A. (2011). “Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 30, sayı 1, ss.59-73.
- GIBSON, R.D., MICHAYLUK, VENTER, G.V. (2013). “Financial Risk Tolerance: An Analysis of Unexplored Factors”, **Financial Services Review**, cilt 22, sayı 1, ss.23-50.
- GORZ, A. (2001), **Yaşadığımız Sefalet**, Çev. Nilgün Tural, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı.
- GÖKMEN, H. (2012). **Finansal Okuryazarlık**, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 1. Baskı.
- GÖKTAŞ, Ö. (2008). “Türkiye Ekonomisinde Bütçe Açığının Sürdürülebilirliğinin Analizi”, **İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, sayı.8, ss.45-64.
- GRABLE, J. VE ROSZKOWSKI, M.J., (2007), “Self-Assessment of Risk Tolerance By Women”, **Psychological Reports**, sayı 1, ss.795-802.
- GUIO, L. VE JAPPELLI, T. (2008). “Financial Literacy And Portfolio Diversification”, <https://econpapers.repec.org/paper/eiewpaper/0812.htm>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).

- GUIO, L. VE VIVIANO, E. (2013). “How Much Can Financial Literacy Help?”, <http://www.eief.it/files/2013/09/wp-25-how-can-financial-literacy-help.pdf>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2019)
- GÜLER, E. (2015). “Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Sakarya İli Örneği”, (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNDOĞAN, N. (2008). **Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, Ankara, Ankara Sanayi Odası Yayınları.
- GÜR, E. (2018). “Kamu Harcamalarının Finansmanında Dış Borçların Etkisi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 27, ss.155-166.
- GÜVEL, E.A., KOÇ, A. (2010). “Bütçe Açıklarının Politik ve Kurumsal Belirleyicileri: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama”, **Çurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt19, sayı 2, ss.286-301.
- HATHAWAY, I. VE SAMEER K. (2008). “Do Financial Education Programs Work?”, <file:///C:/Users/istka/Downloads/wp%200803%20do%20financial%20education%20programs%20work%20pdf.pdf>, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2019).
- HAYTA, A.B. (2011). **Aile Finans Sistemi İlişkileri**, Ankara, Gazi Kitabevi.
- HOGARTH, J., BEVERLY, S. VE HİLGERT, M. (2003). “Patterns Of Financial Behaviors:Implications For Community Educators And Policy Makers Discussion Draft”,Federal Reserve System Community AffairsResearchConference,https://www.federalreserve.gov/communityaffairs/national/CA_Conf_SusCommDev/pdf/hogarthjeanne.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019).
- HOGARTH, J., HİLGERT, M., MARANNE, A. (2002). “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Result from a New Survey on FinancialLiteracy”,<https://www.consumerinterests.org/assets/docs/>

CIA/CIA2002/hogarth-hilgert_financial%20knowledge.pdf,
(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019).

HOPLEY, V. (2003). “Financial Education: What Is It and What Makes It So Important?”, Community Reinvestment Report, <https://fraser.stlouisfed.org/title/community-reinvestment-report-4956/financial-education-500309>, (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2019)

HÜR, A. (2009). Sosyal Devlet mi? Sadaka Kùltürü Mü?, Taraf Gazetesi, 16.02.2009.

IMF, (1995). “Guidelines for Fiscal Adjustment, International Monetary Fund Fiscal Affairs Department Pamphlet Series”, IMF, No:49.

ING BANK. (2015). “Tùrkiye’ nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması”, ING Bank 2015 Yılı 1. Çeyrek Raporu.

IşIK, İ. (2011). **Dünyada ve Tùrkiye’ de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitimi**, Ankara, Tùrkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası A.ř.

İÇKE B.T. (2017). **Finansal Okuryazarlık – Finansın Dilinden Anlıyoruz musunuz?**, İstanbul, Beta Yayınları.

JANG, K., HAHN J. VE PARK, H.J. (2014). “Comparison Of Financial Literacy Between Korean and U.S. High School Students”, **International Review Of Economics Education**, cilt 16, bölüm A, ss.22-38.

JARIWALA, H. VE SHARMA, M. (2011). “Financial Literacy: A Call For An Attention. Conference On Inclusive & Sustainable Growth Role Of Industry”, Government And Society Conference Proceedings.

JAZAYERİ, A. (2012). “From Financial Literacy to Financial Capability: An Important Shift for Poverty Reduction”, http://www.ruralfinance.org/fileadmin/templates/rflc/documents/From_financial (Erişim Tarihi:10 Ekim 2019).

JORGENSEN, B. L. SAVLA (2010). “Financial Literacy Of Young Adults: The Importance Of Parental Socialization”, **Family Relations**, cilt 59, sayı 4, ss.465-478.

- KADERLİ, Y., GÜMÜŞ, U.T. VE ESKİCİ, Y. (2016). “Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri”, **Leges Hukuk Dergisi**, sayı 7, ss.73-75, ss.85-122.
- KAKWANI, N., PERNIA, E.M. (2000). “What is Pro-Poor Growth?”, **Asian Development Review**, cilt 18, sayı 1, ss.1-17.
- KANCA, O.C. (2012). “Türkiye’de Transfer Harcamaların Salınımı ve Politik Gelişmeler”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, sayı 46, ss.25-59.
- KANDEMİR, S. (2018). “Finansal Tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Durumlarının Belirlenmesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı.
- KAYNAK, M. (2007). **Kalkınma İktisadı**, Ankara, Gazi Kitabevi.
- KESKİN, B. (2013). **Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım**, İstanbul, Açılım Kitap.
- KILIÇ, Y., ATA, H. A. VE SEYREK, İ.H.(2015). “Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı 66, ss.129-144.
- KIZILER, N. (2017). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları”, **Yaşam Ekonomi Dergisi**, cilt 4, sayı 1, ss.77-100.
- KIESCHNICK, D.A. (2006). “Financial Knowledge Levels And Savings Behaviors Of Bermudian High School Seniors At Cedarbridge Academy”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Iowa State University Family and Consumer Sciences Education and Studies.
- KIMBALL, M. VE SHUMWAY, T. (2006). “Investor Sophistication And The Participation, Home Bias, Diversification, And Employer Stock Puzzles”, <http://www-personal.umich.edu/~mkimball/keio/5.%20papers/sophist3%20copy.pdf>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019).
- KLAPPER, L. LUSARDİ, A. VE PANOS, G. A. (2013). “Financial Literacy And Its Consequences: Evidence From Russia During The Financial

Crisis”, **Journal Of Banking&Finance**, cilt 34, sayı 10, ss.3904-3923.

KLEİN, V. (2007). “Making Sense Of Financial Education”, (Yayımlanmamış doktora tezi), University Of Pennsylvania.

KORAY, M. (2008). **Sosyal Politika**, İstanbul, İmge Yayınevi.

KOŞAR, G.N. (2000). **Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı**, Ankara, Şafak Matbaacılık.

KÖSE, B. (2009). “Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk”, Nurşen Adak (Ed.), **Sosyal Problemler Sosyolojisi, Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler**, Ankara, Siyasal Kitapevi.

KÜÇÜKOPLU, M., TAŞ, H.Y., ERCAN, H., (2018). “Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Harcamaların Yeri ve Önemi”, **Emek ve Toplum Dergisi**, cilt 7, sayı 19, ss.446-466.

KÜÇÜKSUCU, M. (2012). “Türkiye’de Bütçe Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: 1998-2001 Dönemine Ait Amprik Bir Uygulama”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

LOİBL, C. VE HİRA T. (2005). “Self – Directed Financial Learning And Financial Satisfaction”, **Journal Of Financial Counseling And Planning**, cilt 16, sayı 1, ss.11-21.

LOUW, J., FOUICHE, J. VE OBERHOLZER, M. (2013). “Financial Literacy Needs Of South African Third-Year University Students”, **International Business& Economics Research Journal**, cilt 12, sayı 4, ss.439-450.

LUCEY B.M. VE DOWNLING, M. (2003). “The Role of Feelings in Invertor Decision Marking”, **EconPapers**, cilt 19, sayı 2, ss.211-237.

LUSARDİ, A. (2006). “Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications”, https://www.indstate.edu/business/sites/business.indstate.edu/files/Docs/2006-PB-11_Lusardi.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).

- LUSARDİ, A. (2008a). “Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer.Choice”, **Joint Center For Housing Studies**, https://www.jchs.harvard.edu/sites/default/files/ucc08-11_lusardi.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- LUSARDİ, A. (2008b). “Household Saving Behavior: The Role Of Financial Literacy”,Information, And Financial Education Programs http://www.Nber.Org/Papers/W13824,_(Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- LUSARDİ, A. MİTCHELL, O. S. VE CURTO, V. (2010). “Financial Literacy Among The Young”, **Journal Of Consumer Affairs**, cilt 44, sayı 2, ss.358-380.
- LUSARDİ, A. MİTCHELL, O. S. VE CURTO, V. (2011). “Financial Literacy Around The World: An Overview”, **Journal Of Pension Economics And Finance**, sayı 10, ss.497-508
- LUSARDİ, A. MİTCHELL, O. S. VE CURTO, V. (2012). “Financial Sophistication in The Older Population”, **Nber Working Paper**, wp.7863
- LUSARDİ, A. VE MİTCHELL, O. S. (2006). “Financial Literacy And Planning: Implications For Retirement Wellbeing”, American Economic Association Meeting in Boston, <https://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/FinancialLiteracy.pdf>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- LUSARDİ, A. VE MİTCHELL, O. S. (2007). “Financial Literacy And Retirement Preparedness: Evidence And Implications For Financial Education”, **Business Economics**, cilt 41, sayı 1, ss.35-44.
- LUSARDİ, A. VE MİTCHELL, O. S. (2008). “Planning And Financial Literacy: How Do Women Fare?”, **Nber Working Paper Series**, wp.13750.
- LUSARDİ, A., TUFANO, P. (2009). “Debt Literacy, Financial Experiences, And Overindebtedness”, **Nber Working Paper Series**, wp.14808, ss.1-44.
- MACKAY, C. (2000). **Olağanüstü Kitlesel Yanılgılar ve Kalabalıkların Çılgınlığı, Karışıklığın Karmaşası**, İstanbul, Scala Yayıncılık.

- MADURA J. (2004). **Personal Finance**, , Boston, Pearson-Addison Wesley, 2. Baskı.
- MANDELL, L. (2006). “Financial Literacy: If It is So important, Why is Not Improving?”, **Networks Financial Institute At Indiana State University Policy Brief**, https://www.indstate.edu/business/sites/business.indstate.edu/files/Docs/2006-PB-08_Mandell.pdf (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- MANDELL, L. VE KLEİN, L.S. (2009). “The Impact Of Financial Literacy Education On Subsequent Financial Behavior”, **Journal Of Financial Counseling And Planning**, cilt 20, sayı 1, ss.15-24.
- MASİKA, R., HAAN, A., BADEN, S. (1997). “Urbanization and Urban Poverty: A Gender Analysis”,file:///C:/Users/istka/Downloads/Urbanisation_and_urban_poverty_A_gender_analysis.pdf , (Erişim Tarihi 11 Ekim 2019).
- MASON, C.L.J. VE WİLSON, R.M.S. (2000). “Conceptualising Financial Literacy”, file:///C:/Users/istka/Downloads/2000-7.pdf, (Erişim Tarihi 21 Ekim 2019).
- MEİER S. VE SPRENGER C. (2008). “Discounting Financial Literacy: Time Preferences And Participation in Financial Education Programs”, Federal Reserve Bank Of Boston.
- MENDES, V. VE ABREU, M. (2010). “Financial Literacy and Portfolio Diversification”, **Quantitative Finance**, cilt 10, sayı 5, ss.515-528.
- MERCAN. N., OYUR, E., ALTMAY, A. VE AKSANYAR Y. (2012). “Ekonomi Okur Yazarlığına Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, cilt 4, sayı 2, ss.109-112.
- MİLLAR, M. VE DEVONİSH, D. (2009). “Attitudes, Savings Choices, Level Of Knowledge And Investment Preferences Of Employees Toward Pensions And Retirement Planning: Survey Evidence From Barbados”, **Pensions**, cilt 14, sayı 4, ss.299-317.

- MONTICONE, C. (2011). "Financial Literacy and Financial Advice: Theory and Empirical Evidence", (Yayımlanmamış doktora tezi), Italy Torino University.
- MOORE, D. (2003). "Survey Of Financial Literacy in Washington Stat: Knowledge, Behavior, Attitudes And Experiences", Social And Economic Sciences Research Center Technical Report 03-39, Washington State University.
- MURPHY, J. L. (2013). "Psychosocial Factors And Financial Literacy", **Social Security Bulletin**, cilt 73, sayı 1, ss.73-81.
- NEFE (2006). "Closing The Gap Between Knowledge and Behavior: Turning Education into Action", A Symposium Sponsored The National Endowment for Financial Education Financial Counseling and Planning, cilt 17, sayı 1, s.73.
- NEVEU, R.P. (1989). **Fundamentals of Menagerial Finance**, Ohio, South Western Publishing Co, 1 cilt, 3. Baskı.
- NİCOLİNİ G., CUDE B.J. VE CHATTERJEE S. (2013). "Financial Literacy: A Comparative Study Across Four Countries", **International Journal of Consumer Studies**, sayı 37, ss.689-705.
- NOFSİNGER, J.R. (2011). "Household Behavior and Boom-Best Cycles", **Journnal of Financial Stability**, cilt 8, sayı 3, ss.161-173.
- OECD, (2005). "Improving Financial Literacy Analysis Of Issues And Policies Organisation", <https://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm>, (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2019).
- OECD, (2007). "The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide", http://start.oecd.org/oecdstatdownloadfiles/oecdsox2007interpretativeguide_en.pdf, (Erişim Tarihi: 15.09.20019)
- OECD, (2009). "Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects Of The Crisis", OECD yayınları, <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/financialliteracyandconsumerprotection->

overlookedaspectsofthecrisis-oecdrecommendation.htm, (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2019).

OECD, INFE. (2012). Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy, Questionnaire and Guidance Notes For Conducting an Internatioanally Comparable Survey of Financial Literacy, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49878153.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2019).

OKTAYER, A. (2010). “Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi”, **Maliye Dergisi**, sayı.158, ss.431-447.

OKTİK, N. (2008). **Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar, Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, İzmir, Yakın Kitapevi.

OKUR, A., SOYLU, N., VE ASLAN, E. (2016). “Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) İdarecilere ve Meslek Elemanlarına Yönelik El Kitabı”, Ankara, Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını.

OPPENHEİM, C., HARKER, L. (1996). **Poverty: The Facts**, Child Poverty Action Group Limited, 3. Baskı.

ORHAN, O.Z., ERDOĞAN, S. (2013). **Para Politikası**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 1. Baskı.

ORTON L. (2007). Financial Literacy: Lesons From International Experince, CPRN ResearchReport,http://oaresource.library.carleton.ca/cprn/48647_en.pdf, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2019).

ÖNEN, S.M. (2010). “Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi Örneği”, **Sayıştay Dergisi**, sayı 79, ss.63-95.

ÖZBUDUN, E. (2010). **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 19. Baskı.

ÖZÇAM, M. (2006). “Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Öneriler”, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, <https://spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/934>, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2019).

- ÖZDEMİR, F.S. (2011). “Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEN, A. (2003). “Türkiye’de Transfer Harcamaların Gelişimi ve Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 5, sayı 1, ss.205-228.
- ÖZGÜLER, İ. (2013). “Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması”, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, N. (2016). **Kamu Maliyesi**, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 3. Baskı.
- PEGGS, K. (2000). “Which Pension? Women, Risk and Pension Choice”, **The Sociological Review**, cilt 48, sayı 3, ss.349-364.
- PEHLİVAN, O. (2014). **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Celepler Matbaacılık, 1. Baskı.
- PEKER, O., GÖÇER, İ. (2012). “Bütçe Açıklarının Ampirik Analizi”, **Celal Bayer Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, cilt.19, sayı.1, ss.163-178.
- POTRICH, A.C.G., VIVIERA K.M., CORONEL, D.A. VE FILHO, R.B.(2015). Financial Literacy in Southern Brazil, Modeling and Invariance Between Genders”, **Journal Of Behavioral and Experimental Finance**, sayı 6, ss.1-12
- PRESIDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL CAPABILITY (PACFL), (2012) Creating Financially Capable Communities: A Resource Guide.
- PRESIDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL CAPABILITY (PACFL), (2013). Final Report I-52.
- PRESIDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL LITERACY (PACFL), (2008). Annual Report To The President.

- RANA, H.M., KHAN, J. VE BAİĞ, A.A. (2014). “Information Searches As A Mediator Between Income and Risky Decision-Making Behavior And Influence of Education on Risky Decision-Making Behavior: A Study From Pakistan”, **The Business&Management Review**, cilt 4, sayı 3, ss.81-93.
- REMUND D.L.(2010) “Financial Literacy Explicated: The Case for A Cleared Definition in An Increasingly Complex Economy”, **The Journal of Consumer Affairs**, Cilt 44, sayı 2, ss.276-295.
- ROBB, C.A. VE SHARPE, D.L. (2009). “Efeet of Personal Financial Knowlwdge on College Students’ Credit Card Behavior”, **Journal of Financial Counseling and Planning**, cilt 20, sayı 1, ss.25-43.
- ROOIJ, M .C. J., LUSARDİ, A. VE ALESSİE, R. J. M. (2011b). “Financial Literacy And Retirement Planning in The Netherlands”, **Journal Of Economic Psychology**, cilt 32, sayı 4, ss.593-608.
- ROOIJ, M., LUSARDİ, A. VE ALESSİE, R. (2011a). “Financial literacy and Stock Market Participation”, **Journal of Financial Economics**, cilt 101, sayı 2, ss.449-472
- ROSACKER, K. M., RAGOTHAMAN, S. VE GİLLİSPİE, M. (2009). “Financial Literacy Of Freshmen Business School Students”, **College Student Journal**, cilt 43, sayı 2, ss.391 399.
- ROSS, M. VE SİCOLY, F. (1988). “Egocentric Biases in Availability and Attribution”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 37, sayı 3, ss.322-336.
- SABRİ, M. F., MACDONALD, M. (2010). “Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role Of Financial Literacy In Malaysia”, **Cross Cultural Communication**, cilt 6, sayı 3, ss.103-110.
- SALLAN, G.S. VE GÜL, H. (1997). “Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, cilt 21, sayı 199, as.1-22.

- SAPANCALI, F. (2001). “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.115-140.
- SARIGUL, H. (2014). “A Survey Of Financial Literacy Among University Students”, **The Journal Of Accounting And Finance**, sayı 64, ss.207-224.
- SARISOY, İ., KOÇ, S. (2010). “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, **Maliye Dergisi**, sayı:158, ss.329-348.
- SATICI, H.K. (2019). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığı, Döviz Kuru ve Enflasyon İlişkisi: Türkiye Örneği”, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SATOĞLU, S. (2014). “Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Bireysel Uygulaması”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- SAUNDERS, E.M. (1993). “Stock Princes and Wall Street Weather”, **The American Economic Review**, cilt 83, sayı 5, ss.1337-1345.
- SAYAR, N.S. (1970). **Kamu Maliyesi: Bütçe Prensipleri ve Tatbikatı 2. Cilt**, İstanbul, Sermet Yayınevi.
- SERMAYE PİYASASI KURULU, (2012). “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuç Raporu”,<http://www.Spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?Aid=20121116&subid> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019).
- SERMAYE PİYASASI KURULU, (2013). Faaliyet Raporu.
- SEVİM N, TEMİZEL F. VE SAYILIR Ö. (2012). “The Effects of Financial Literacy on The Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers”, **International Journal of Consumer Studies**, cilt 36, sayı 5, ss.573-579.
- SHAMBARE, R. VE RUGİMBANA, R. (2012). “Financial Literacy Among The Educated: An Exploratory Study of Selected University Students in South Africa”, **Feature Article**, cilt 54, sayı 4, ss.581-590.

- SİALM, C., SUN, Z., ZHENG, L. (2012). “Home Bias and Local Contagion: Evidence”,
http://www.mcombs.utexas.edu/faculty/clemens.sialm/SSZ_14DEC2012.pdf (Erişim Tarihi:10 Ekim 2019)
- SOHN, S-HEE, J., HYUN S. VE KİM, M. (2012). “Adolescents’ Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy Among South Korean Youth”, **Journal of Adolescence**, sayı 35, ss.969-980.
- SPEELMAN, C.P., CLARK-MURPHY, M., GERRANS, P. (2013). “Decision Making Clusters in Retirement Savings: Gender Differences Dominant”, **Journal of Family and Economic Issues**, cilt 34, sayı 3, ss.329-339.
- STANDING, G. (2007). “Temel Gelir Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yönetimi”, Ayşe B., Çağlar K. (Der.), **Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- STİGLİTZ, J.E. (2015). **Eşitsizliğin Bedeli**, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. Baskı.
- ŞAHİN M. VE BARIŞ, S. (2017). “Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İncelem”. **Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss.77-103.
- ŞAHİN, C.(2014). “Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Bir Araştırma: Bozüyük Meslek Yüksekokulu Örneği”, **Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmalar Dergisi**, sayı 2, ss.19-29.
- ŞANTAŞ, F. VE DEMİRGİL, B. (2015). “Ekonomi Okuryazarlığın Düzeyinin Tespitine İlişkin Bir araştırma”, **Akademik Bakış Dergisi**, sayı 48, ss.46-60.
- ŞEKER, M. (2011). **Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Raporu**, İstanbul, TESEV Yayınları,
- ŞEN, H., SAĞBAŞ, İ., KESKİN, A. (2007). **Bütçe Açığı ve Açık Finansman Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması**, Ankara, Oriyon Kitapevi, 2. Baskı.

- ŞENSES, F. (2003). “Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz? Gözlemler ve Öneriler”, F. Şenses, H. Köse, E. Yeldan (Der.), **İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ŞENSES, F. (2009). **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İstanbul, , İletişim Yayınları, 5. Baskı.
- ŞENSES, F. (2014). **Gelir Sağılımı ve Yoksulluk: Temel Eğilimler, Nedenler ve Politikalar, Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar**, Ankara, İmge Yayınevi.
- TAFT , M. K.,Z. HOSEİN, S.M.T. MEHRİZİ VE A. ROSHAN. (2013). “The Relation Between Financial Literacy, Financial Wellbeing And Financial Concerns”, **International Journal Of Business and Management**, cilt 8, sayı 11, ss.63-75.
- TAMİMİ, H. VE KALLİ, A. (2009). “Financial Literacy and Invesrment Decisions of UAE Inverstors”, **Lournal of Finance**, cilt 10, sayı 5, ss.500-516.
- TAŞ, Y., ÖZCAN, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, International Conference on Eurasian Economies.
- TAŞÇI, F. (2008). “Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz”, **İstanbul Üniversitesi Dergisi**, sayı.55, ss.127-149.
- TAŞÇI, F. (2010). **Sosyal Politikada Can Simidi: Sosyal Yardım**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- TAŞÇI, M. (2011). “Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler”, **Sermaye Piyasası Dergisi; Sermaye Piyasası Meslek Personeli Derneği Yayını**, sayı 5.
- TAYLOR S. VE WAGLAND S. (2013). The Solution To The Financial Literacy Problem: What İs The Answer?, **Australasian Accounting, Business and Finance Journal**, cilt 7, sayı 3, ss.69-89.
- TEMİZEL, F. (2010). **Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık**, İstanbul, Beta Yayınları.

- TEMİZEL, F. VE BAYRAM, F. (2011a). “Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 14, sayı 4, ss.113-125.
- TEMİZEL, F. VE BAYRAM, F. (2011b). “ Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, cilt 12, sayı 1, ss.73-86
- THE ECONOMİST. (2008). “Financial Literacy: Getting It Right On The Money”, <https://www.economist.com/briefing/2008/04/03/getting-it-right-on-the-money>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019).
- TOMASKOVA, H., MOHELKA, H. VE NEMCOVA, Z.(2011). “Issues Of Financial Literacy Education”, **Procedia – Social and Behavioral Sciences**, sayı 28, ss.365-369.
- TOYE, J. (2000). “Fiscal Crisis and Fiscal Reform in Developing Countries”, **Cambridge Journal of Economics**, cilt 24, sayı 1, ss.21-44.
- TURAN, Z. (2011). “Sıcak Para Akımlarının Ekonomik Krizler Üzerindeki Etkisi”, **Mevzuat Dergisi**, sayı 165, <http://mevzuatdergisi.com/2011/09a/01.htm>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019).
- TURGUT H. (2006). **Parasal Zeka**, İstanbul, Varlık Yayınları.
- TÜĞEN, K. (2005). **Devlet Bütçesi**, İzmir, Bassaray Matbaası, 4. Baskı.
- TÜİK, (2008). “Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi: 6”, TÜİK Yayınları, Ankara.
- TÜİK, (2010). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2009”, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2013a). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2012”, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2013b). “2012 Yoksulluk Araştırması”, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2014a). “Hane Halkı İşgücü İstatistikleri-2013”, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2014b). “Temel İşgücü Göstergeleri-2013”, www.tuik.gov.tr
- Türk, İ. (2008). **Kamu Maliyesi**, Ankara, Turhan Kitapevi, 8. Baskı.

- TÜRKAL H. (2003). “İç ve Dış Borçlanmanın Ekonomi Üzerine Etkilerinin Karşılaştırılması”, Maliye Sermaye Yazıları, Ankara, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ni Geliştirme Vakfı.
- ULUSOY A. (2007). **Maliye Politikası**, Trabzon, Üçyol Kitapevi.
- UYGUR, E. (2012). “Türkiye’ de Tasarrufların Seyri ve Etkileyen Bazı Unsurlar”, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni.
- VOLPE, R., KOTEL, J. VE CHEN, H. (2002). “A Survey Of Investment Literacy Among Online Investors”, **Financial Counseling and Planning**, cilt 13, sayı 1, ss.1-16.
- WHATSON, J. VE MCNAUGHTON, M. (2007). “Gender Differences in Risk Aversion and Expected Retirement Benefits”, **Financial Analysts Journal**, cilt 63, sayı 4, ss.52-62.
- WILLIAMS, T. (2007). “Empowerment of Whom And For What? Financial Literacy Education And The New Regulation Of Consumer Financial Services”, **Law & Policy**, cilt 29, sayı 2, ss.226-256.
- WORLD BANK (2005). “Global Economic Prospects, Trade, Regionalism and Development”, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/14783/9780821357477.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2019).
- WORLD BANK (2009). “The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers”, Washington D.C., The World Bank.
- YAŞAR, R., AÇIKGÖZ, R. (2011). “Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme ve Yardım Merkezi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt.10, sayı.6, ss.405-429.
- YILDIZ, B. (2013). “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali tedbirler ve Türkiye Analizi”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Trabzon, Karadeni Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, B. (2010). “Türkiye Ekonomisinde 2000’li Yıllarda Bütçe Açıkları, Finansman Yöntemleri ve Makroekonomik Etkileri”,

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILMAZER, T. VE LYONS A.C. (2010). “Marriage And The Allocation Of Assets In Woman’ s Defined Contribution Plans”, **Journal Of Family AndEconomic**, sayı 31, ss.121-137.

YOONG, J. (2010). “Financial Literacy And Stock Market Participation: Evidence From The Rand American Life Panel”, Pension Research Council Working Paper, file:///C:/Users/istka/Downloads/SSRN-id1707523.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2019).

ZARAKOĞLU, A. (1989). **Bankacılar İçin Para ve Kredi Birliği**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:232, 9. Baskı.

ZASTROW, C. (2013). **Sosyal Hizmetlere Giriş**, Çev. A. Aykara, A. Beyazova, B.Y. Çakar, C. Evren, Ç. Karaca, D.B. Çiftci, E. Yıldırım, E. Bahşi, G. Albayrak, M.S. Birdal, S. Yağcıoğlu, S. Kurukafa, V. Yılmaz, D.B. Çiftci (Ed.), Ankara, Nika Yayınevi.

ZÜLÜFÜOĞLU, Ö. (2007). “Türkiye’de 1990 Sonrası Kamu Harcamalarının Finansmanında Kullanılan Yöntemler”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, Mammara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları:

URL-1 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=OKURYAZAR (Erişim Tarihi 10.09.2019)

URL-2 https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/framework-for-the-development-of-financial-literacy-baseline-surveys_5kmddpz7m9zq-en (Erişim Tarihi 10.09.2019)

URL-3 <https://www.treasury.gov/resource-center/financialeducation/Documents/Local%20Guide%20%20Creating%20Financially%20Capable%20Communities.pdf>____(Erişim Tarihi : 10.09.2019)

- URL-4 <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm&prev=search> Erişim Tarihi 10.09.2019)
- URL-5 https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/foeendeks_rapor_2013.pdf (Erişim Tarihi : 09.10.2019)
- URL-6 <https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi/> (Erişim Tarihi: 25.08.2019)
- URL-7 www.mfa.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.02.2020)
- URL-8 www.worldbank.org (Erişim Tarihi: 10.09.2019).
- URL-9 <http://www3.tcmb.gov.tr/konferanslar/financial-education/konferans.html> (Erişim Tarihi: 09.10.2019)
- URL-10 <https://www.tspb.org.tr/tr/uye-bilgileri/> (Erişim Tarihi 28.09.2019)
- URL-11 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/guclu-kadini-hedefleyen-plan-hazir/1211145> (Erişim Tarihi: 09/10/2019)
- URL-12 <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylemlanlari/kadininguclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/> (Erişim Tarihi: 09/10/2019)
- URL-13 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140605-6.htm> (Erişim Tarihi: 25/08/2019)
- URL-14 <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/1126> (Erişim Tarihi: 25/08/2019)
- URL-15 <https://www.fo-der.org/projeler/> (Erişim Tarihi: 25/08/2019)
- URL-16 <https://www.ing.com.tr/tr/ing/toplumsal-yatirimlarimiz/finansal-okuryazarlik/turuncu-damla> (Erişim Tarihi: 25.08.2019)
- URL-17 https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human-development/_nsani-geli-me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html (Erişim Tarihi: 18.01.2020)
- URL-18 <http://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1293-bisam-ekim19> (Erişim Tarihi: 18.01.2020)

- URL-19 <https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/userupload/VI/GBG1.htm> (Erişim Tarihi: 26.01.2019)
- URL-20 <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/paternalizm>(Erişim Tarihi:07.04.2020).
- URL-21 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

EKLER

- Ek 1.** Aydın İlinde AÇSB'nın SED Hizmet Modelinden Yararlanan Ailelerin
Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Anketi **Ek.2:** Anket Soruları
Ek 2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Anket Uygulama Onayı
Ek 3. İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu Onayı

**Ek 1. Aydın İlinde AÇSB’nın SED Hizmet Modelinden Yararlanan Ailelerin
Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Anketi**

Ek 2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Anket Uygulama Onayı

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
EĞİTİM VE YAYIN DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Eğitim Planlama ve Uygulama Birimi

Sayı : 94952863-605.01-E.2431484

01.10.2019

Konu : Veri Toplama(Emine Ebru BOZÇELİK)

DAĞITIM YERLERİNE

Aydın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün 13.06.2019 tarihli ve E.1456236 sayılı yazısı ile İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalında Yönetim Organizasyon Bölümünde Doktora Programına devam etmekte olan Efeler Sosyal Hizmet Merkezi Müdürü Emine Ebru BOZÇELİK'in, "Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Kamu Kaynaklı Ekonomik Desteklere Etkilerinin Analizi: Aydın İli Örneği" konu başlıklı araştırma kapsamında Aydın İlinde ikamet etmekte olan gönüllülük esasıyla Sosyal Ekonomik Destek (SED) hizmet modelinden yararlanan 500 (beş yüz) aileye uygulayacağı anket formu ile veri toplama talep Bakanlık Makamının 26.09.2019 tarihli ve (605.01)-006 sayılı Oluru ile uygun görülmüştür.

Talebin uygun görüldüğüne dair Bakanlık Makam Oluru Ek'te sunulmuştur.

Bilgilerinizi arz, gereğini rica ederim.

 e-imza aldır
Yavuz YAMAN
Daire Başkan V.

Ek : Bakanlık Makamının 26.09.2019 tarihli ve (605.01)-006 sayılı Oluru.

Dağıtım:

Gereği:

AYDIN VALİLİĞİNE

(Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl
Müdürlüğü)

İstanbul Aydın Üniversitesi Rektörlüğüne
(Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim
Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bölümü)

Bilgi:

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel

Müdürlüğüne

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu çerçevesinde güvenli elektronik imzalı asıl ile aynıdır.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10 A Kat: 27
Posta Kodu: 06510 Çankaya- Ankara
(312)705 57 00
(312)705 57 57

Bilgi için: Leyla Zeynep ÇAMLI
Sosyolog

Ek 3. İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu Onayı

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-020
Konu : Etik Onay Hk.

Sayın Emine Ebru BOZÇELİK

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 12.07.2019 tarihli ve 2019/10 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

e-imzalıdır
Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin KAZAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

16/10/2019 Enstitü Sekreteri

Büke KENDER

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE8A3LB2H>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:http://www.aydin.edu.tr/

Bilgi için: Büke KENDER
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Emine Ebru BOZÇELİK

ÖĞRENİM DURUMU :

Lisans : 2004, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü.

2016, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Sosyoloji.

Yükseklisans : 2012, İstanbul Aydın Üniversitesi, Siyaset Bilimi Uluslararası İlişkiler ABD, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce-Tezli)

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER :

AÇSHB Tekirdağ İli Çorlu Huzurevi Müdürü

AÇSHB Tekirdağ İli Çocukevleri İl Koordinasyon Başkanı

AÇSHB Tekirdağ İl Müdürlüğü Toplam Kalite Yönetimi İl Temsilcisi

İçişleri Bakanlığı Beylikdüzü Kaymakamlığı Dış İlişkiler ve Proje Koordinatörü

AÇSHB İstanbul İli Esenyurt Rehabilitasyon Merkezi Müdürü

AÇSHB İstanbul İli Avcılar Sosyal Hizmet Merkezi Müdürü

AÇSHB Muğla İli İl Müdür Yardımcısı

AÇSHB Aydın İli Efeler Sosyal Hizmet Merkezi Müdürü

AÇSHB Muğla İli Menteşe Sosyal Hizmet Merkezi Müdürü

ÖDÜLLER :

1 Adet Üstün Başarı Belgesi

5 Adet Başarı Belgesi

17 Adet Takdir

3 Adet Teşekkür

10 Adet Çeşitli Kurum ve Kuruluşlardan Plaket

TEZDEN ÜRETİLEN YAYINLAR:

1. Bozçelik, E.E., 2019. Aile Bütçesinin Yeni Okuması: Finansal Okuryazarlık, *Yeni Fikir Dergisi Uluslararası Hakemli Dergi*, 10(23),57-69.
2. Bozçelik, E.E., 2020. Sosyal Hizmet Merkezi Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Efeler Sosyal Hizmet Merkezi Örneği, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 467-494
3. Bozçelik, E.E., 2020. Sosyal Devlet Perspektifinde Türkiye’de Sosyal ve Transfer Harcamaların İç ve Dış Borçlanma Üzerinde Etkisi, *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (Yayın Aşamasında).

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- 1- Usta (Bozçelik), E.E. 2013. Kültürün Ekonomik Büyümeye Etkileri, Türkiye-Rusya Karşılaştırması, *International Conference on Eurasian Economies*, September 17-18, 2013 St.Petersbrug-RUSYA.
- 2- Usta (Bozçelik), E.E. 2013. Kültürün Ekonomik Büyümeye Etkileri, Türkiye-Rusya Karşılaştırması, *Avrasya Ekonomistleri Dergisi*, 5(1), 461-468.
- 3- Baydak, E.E. 2012. Security Of Europa Energy Supply And Affects Over Turkey, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- 4- Friedrich Nietzsche üzerine Çalışma (Dönem Projesi).
- 5- Huntington Medeniyetler Çatışması ve Türkiye’ye Etkileri (Dönem Projesi).
- 6- Politik Davranışlar-Otoriter Kişilik (Dönem Projesi).
- 7- Feminizm Üzerine Çalışma (Dönem Projesi).
- 8- Karşılaştırmalı Siyaset-İran Üzerine Çalışma (Dönem Projesi).
- 9- Rusya’nın Ortodoksluğu Seçmeleri ve Kültürüne Etkileri (Dönem Projesi).
- 10- Terörizm Üzerine Genel Bir Çalışma (Dönem Projesi).

- 11- Putin ve Yeltsin Dönemleri Rus Dış Politikası Benzerlik ve Farklılıkları (Dönem Projesi).
- 12- 11 Eylül Saldırısı Sonrası ABD'nin Dayandığı Hukuksal Zemin ve Sonrası (Dönem Projesi).
- 13- AR-GE Projesi (Sağlıklı Yaşam Bilekliği) (Dönem Projesi).
- 14- Yeni Ürün Yaratmada Risk Yönetimi (Dönem Projesi).
- 15- Stratejik Paradoks Mintzberg 10 Stratejik Yönetim Okulu İncelenmesi Çevre Okulunun Analizi (Dönem Projesi).
- 16- Stratejik Pazarlama Konusunda Genel Bir Çalışma (Dönem Projesi).

